

Turun yliopisto
University of Turku

INKERINSUOMALAISTEN PALUUMUUTTO KERROTTUNA PALUUMUUTTONA JA KULTTUURIPERINTÖPROSESSINA

Minna-Liisa Salonsaari

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA

Sarja – ser. C osa – tom. 456 | Scripta Lingua Fennica Edita | Turku 2018

Turun yliopisto

Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuuriperinnön tutkimus
Tohtoriohjelma Juno

Työn ohjaajat:

Anna Sivula
Riina Haanpää

Tarkastajat:

Annikki Kaivola-Bregenhøj
Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen

Vastaväittäjä:

Annikki Kaivola-Bregenhøj

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check – järjestelmällä.

ISBN 978-951-29-7385-9 (PDF)
ISSN 0082-6995 (Painettu)
ISSN 2343-3205 (Verkkajulkaisu)
Pori 2018

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuuriperinnön tutkimus

SALONSAARI MINNA-LIISA: Inkerinsuomalaisten paluumuutto kerrottuna paluumuuttona ja kulttuuriperintöprosessina

Väitöskirja, 318 s.

Tohtoriohjelma Juno

Syyskuu 2018

Tutkimus tarkastelee inkerinsuomalaisten paluumuuttoa Suomeen kerrottuna paluumuuttona sekä kulttuuriperintöprosessina. Tutkimus perustuu kahteen erilaiseen aineistoon: valtiopäiväasiakirjoihin ja haastatteluaineistoon. Yhteistä aineistojen tulkinalle on niiden tarkasteleminen kerrontana ja muistitietona, ns. kerrottuna paluumuuttona, sekä paluumuuton hahmottaminen kulttuuriperintöprosessina. Kulttuuriperinnön tutkimuksen ohella tutkimuksen metodologinen pohja löytyy kerronnantutkimuksesta, muistitutkimuksesta sekä muistitietotutkimuksesta.

Inkerinsuomalaiset ja muut entisen Neuvostoliiton alueen etniseltä taustaltaan suomalaiset saivat paluumuutto-oikeuden Suomeen vuonna 1990. Noin 30 000 henkilöä, pääosin Venäjältä ja Virosta käytti paluumuuttomahdollisuuden ennen kuin vuonna 2011 vahvistettu ulkomaalaislain muutos päätti entisenkaltaisen paluumuuton siirtymäajan päätyttyä heinäkuussa 2016. Aluksi paluumuuttoa säädeltiin viranomaissäädöksin, kunnes vuonna 1996 ulkomaalaislakiin liitettiin paluumuuttoa säätelevä pykälä, jota sittemmin muutettiin vuosina 2003, 2004 ja 2011.

Valtiopäiväasiakirjojen, eritoten eduskunnassa paluumuuttoa koskevien keskustelujen sekä lakiehdotusten, kautta tarkastelun kohteena on paluumuuttoa koskevan lainsäädännön, ja niin ollen myös koko Suomen maahanmuuttolainsäädännön, muotoutuminen jälkien tunnistamisena ja sitä seuranneena kulttuuriperintöprosessina. Paluumuuton kehityksen tarkasteleminen kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta hahmottaa niitä moniulotteisia ja ajallisia merkityksiä, jotka vaikuttavat tapaamme määrittää asioita ja jopa säätää lakeja. Inkerinsuomalaisten paluumuuton vaikutuksesta, osana tuota kulttuuriperintöprosessia, on syntynyt suomalaisen maahanmuuttolainsäädännön pohja.

Kolmen eri sukupolveen kuuluvan paluumuuttajanaisen haastattelukerronnan kautta tarkastelu kohdistuu paluumuuton henkilökohtaisen kertomuksen rakentumiseen tuottaen näin paluumuuttajalähtökohtaista tietoa paluumuutto-prosessista.

Asiasanat: inkerinsuomalaiset, paluumuutto, maahanmuutto, kulttuuriperintö, muistitieto, kerronta, valtiopäiväasiakirjat

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Humanities

School of History, Culture and Arts Studies, Degree

Cultural Heritage Studies

SALONSAARI, MINNA-LIISA: The Remigration of Ingrian Finns as Narrated
Remigration and Cultural Heritage Process

Doctoral dissertation, 318 pp.

PhD Programme Juno

September 2018

This is a study about the remigration of the Ingrian Finns to Finland as a narrated remigration and cultural heritage process. The study is based on two different sources: parliamentary documents and interviews. The common interpretation of the sources is to study them as narratives and oral history, as so called narrated remigration, and as a cultural heritage process. Among the cultural heritage studies, the methodological basis of the study is in narrative studies, memory studies and oral history.

The Ingrian Finns and other ethnic Finns of the former Soviet Union get the right of return to Finland in 1990. Totally about 30,000 people, mainly from Russia and Estonia, used the right of return. The amendment to the Aliens Act, which was adopted in 2011, meant the end of the remigration after the transition period in July 2016. In the beginning, the remigration was ruled by the regulations of the authorities, until in the year 1996 a section regulating the remigration was annexed to the Aliens Act. Later there have been changes in legislation in 2003, 2004 and 2011.

Through the parliamentary documents, especially the discussions of the Finnish parliament and the draft laws, the study opens how, not only the legislation on the remigration but also the whole Aliens Act of Finland, is developed with the identification of the impressions of the past, and the cultural heritage process the identification has created. To study the progress of the remigration as a cultural heritage process is a way to perceive those multidimensional and temporal meanings which have an impact on how we define things and even the way how we prescribe the laws. The basis of the Finnish Aliens Act is a result of the cultural heritage processes of the remigration.

The interviews with three returnees belonging to three different generations are the way to focus on individual narratives of the remigration. It makes possible to reach the knowledge of the returnees on remigration.

Key words: Ingrian Finns, remigration, immigration, cultural heritage, memories, narrations, oral history, parliamentary documents

Esipuhe

Tämän väitöskirjan teko on ollut pitkä tie niin ajallisesti kuin henkisesti-kin. Välillä väitöskirjatyöskentely on vienyt mennessään, välillä muut elämän polulle sattuneet asiat ovat sysänneet sen nurkkaan. Väitöskirja on opinnäytetyö ja sen suoma oppi minulle on ollut suunnaton. Olen oppinut paitsi tutkimuksen teosta kuin myös itsestäni.

Sain aloittaa väitöskirjatyöni työskennellen Suomen Akatemian rahoittamassa ja Outi Fingerroosin johtamassa Vieraita idästä –hankkeessa (Strangers from the East - Narratives of Karelian Exiles and Re-Immigrants from Russia Regarding their Integration in Finland). Se oli mitä mainioin alku tutkijanuralle. Lämmöllä muistelen hankkeen inspiroivia kokouksia. Kiitos teille! Suomen akatemian ohella työskentelyn mahdollisti Suomen Kulttuurirahaston Satakunnan rahasto ja Turun yliopisto.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma on ollut akateeminen kotini siitä asti, kun Porin yliopistokeskuksen oven syksyllä 2002 avasin ja istahdin luentosalin tuolille. Minulle oli selvää, että upouusi kulttuuriperinnön tutkimuksen oppiaine on se minun juttuni. Kiitos kaikille minua opettaneille ja tukeneille! Kiitos opiskelutovereilleni, teille monille, joihin vuosien varrella olen saanut tutustua!

Kiitos myös Rauman museolle, jonne polkuni minut viime vuonna kuljetti huippujen työkaverien pariin. Tuntuu hyvältä tietää mitä väitöksen jälkeisenä maanantainakin teen.

Aarni, Joose ja Tomi! Kaikkein suurimmat kiitokset ja myös anteeksi-pyyntöt kuuluvat teille. Rakkaat poikani Aarni ja Joose! Säilyttäkää kiinnostuksenne kaikkea kohtaan. Onnea on myös isovanhemmat, jotka ovat hoitoapuna, tukena ja turvana. Kiitos.

Kiitos äiti ja isä, että veitte minua lapsena museoihin ja annoitte aikaa lukea. Omistan tämän tutkimukseni edesmenneelle isälleni Reijo Tapani Roiniselle, joka antoi minulle perintönä kiinnostuksen historiaa kohtaan.

Porissa täydenkuun aikaan 26. elokuuta 2018

Minna-Liisa Salonsaari

SISÄLLYS

I JOHDANTO	10
1.1. Tutkimustehtävä ja kysymykset	10
1.2. Inkerinsuomalaisten paluumuutto	13
Inkerinsuomalaisuudesta	13
Lähtökohtia paluumuuttoon	16
Paluumuuton lainsäädäntö	27
Miten paluumuutto käytännössä tapahtui?	33
1.3. Inkerinsuomalaisia paluumuuttajia koskeva aiempi tutkimus	37
Inkerin tutkimisen pitkät perinteet	38
Paluumuuton tutkimus	40
Maahanmuuttotutkimus Suomessa	42
II TUTKIMUKSELLISET SILMÄLASINI: AINEISTO, METODOLOGIA, KÄSITTEET JA REFLEKSIIVISYYS	44
2.1. Tutkimukseni aineisto	44
Haastatteluaineistoa keräämässä	44
Kolmen sukupolven kertomukset: Elsa, Anna ja Mila	47
Eduskuntakeskustelut ja lainsäädäntötekstit kulttuuriperinnöntutkijan aineistona	53
2.2. Tutkimukseni näkökulmat ja metodologiat	57
Kulttuuriperinnön tutkijan näkökulmani	57
Muistitietotutkimus ja (kulttuurinen)muistitutkimus	58
Kerronnan tutkimus	61
Kuinka luen ja tulkitSEN aineistoani?	62
2.3. Kerronta ja muistitieto aineistona ja tietona	63
Aineistojen luonne	63
Muisti, muistaminen, muistelu ja muistitieto	64
Kerronnasta ja sen tulkinnasta	66
Yhteisöjen ja vuorovaikutusten merkityksellisyys	71
Ajatus kerrotusta paluumuutosta	76
2.4. Kulttuuriperintö, -prosessit ja yhteisöt	77
Mitä on kulttuuriperintö?	77
Kulttuuriperintöyhteisöt ja -prosessit	79

Kulttuuriperinnön käyttö	82
2.5. Etnisyyden ja yllirajaisuuden merkityksiä	86
Etnisyys ja ryhmä	86
Kulttuurien kohtaamiset	88
2.6. Tutkimuseettisyys ja refleksiivisyys	90
Tutkimuseettiset lähtökohdat	90
Refleksiivisyyden ulottuvuuksia	90
III INKERINSUOMALAISUUDEN JUURIA JA KULTTUURIPERINTÖPROSESSEJA	95
3.1. Suomalaisasutuksen synty	95
Inkerin suomalaisten juuret ja sotaisa menneisyys	95
3.2. Inkerinsuomalaisuuden synty, nousu ja suurten kertomusten rakentuminen	102
Kansanrunoudesta ja kärsimyshistoriasta nouseva inkerinsuomalaisuus	102
Inkerinsuomalaisuuden rakentuminen venäläistöimien alla	108
3.3. Hajaannuksen aikakausi	114
Uudemman ajan kärsimyshistorian aineksia	114
Inkerinsuomalainen kulttuuriperintöyhteisö 1900-luvun Suomessa	120
3.4. Uudemman ajan inkerinsuomalaisuus	122
Uusi herääminen	122
Inkerikuvia 1990- ja 2000-luvuilla	126
3.5. Paluumuutto: Menneisyydestä rakennettujen ideaalien ja todellisuuden kohtaaminen	131
Oletukset vs. realiteetit	131
Tulevaisuudesta ja paluumuuton vaikutuksista inkerinsuomalaisuuteen	137
Paluumuuttajien kulttuuriperintö ja kulttuuriperintöyhteisöt	139
IV PALUUMUUTON MÄÄRITTELYN RAKENTUMINEN EDUSKUNTAKESKUSTELUISSA JA LAINSÄÄDÄNTÖPROSESSEISSA	142
4.1. Odotuksista todellisuuteen	142
Eduskunta havahtuu paluumuuton ongelmiin	142
Eläketurvan ratkaisemisen pitkä tie	143

Palumuuton kritiikki	148
Kysymyksiä palumuuttajien kohtelusta ja ongelmista	153
4.2. Lainsäädännön kehittämisen ensimmäinen vaihe	159
Lainsäädännön lähtökohtia	159
Hallituksen esitys ulkomaalaislain muuttamisesta	162
Palumuuton kertomus eduskuntakeskustelujen rakentamana	164
4.3. Ratkaisematon kysymys?	177
Palumuutto eduskunnan keskusteluissa ja aloitteissa ensimmäisen lakitoimenpiteen jälkeen	177
Kotouttamislakikeskustelu ja inkerinsuomalaisten palumuutto	180
4.4. Palumuuton määrittelykysymykset jatkuvat kohti uutta lainsäädäntöä	184
2000-luku ja uusien linjausten tarve	184
Lakimuutosta edeltävä keskustelu	188
Lakimuutos eduskunnan keskusteluissa	193
Lainsäädäntöprosessin eteneminen	198
Jälkien tunnistamisen aika	201
4.5. Kohti palumuuton loppua	204
Keskustelu palumuuton onnistumisesta tai epäonnistumisesta jatkui	204
Maahanmuuttopoliittinen ohjelma määritteli uuden linjan	207
Palumuuton lähtökohtia	210
Eduskunta keskusteli historiasta ja muistamisesta	212

V HAASTATTELUKERRONNAN

PALIKKARAKENNELMA: ELÄMÄNKERTOJEN OSASIA, SUURTEN KERTOMUSTEN HEIJASTUMISIA JA KULTTUURIPERINNÖN MERKITYKSIÄ

220

5.1. ”Suurista kertomuksista” ja elämän käännekohdista punoutuva kerronta	220
Elämänmatkalta poimituista aineksista rakentuvat kertomukset	220
Suurten kertomusten heijastumat	221
Haastattelutilanteen vuorovaikutustilanteessa rakentuvat kertomukset	222
5.2. Palumuutto ja inkerinsuomalaisuus kerronnan kulmakivenä	224
Palumuuton ympärille kiedottuja elämäntarinoita	224
Institutionaalisten ja virallisten määritelmien heijastumia	230

Oikeat ja aidot paluumuuttajat?	234
5.3. Kärsimyshistorian ”suuri kertomus” ja kokemus kerronnan elementtinä	236
Inkerin ja inkerinsuomalaisuuden suuri kertomus osana yksilön kerrontaa	236
Kärsimyshistoria elämäntarinan kulmakivenä	240
5.4. Inkerinsuomalainen kulttuuriperintö – jotakin omaa, jotakin vierasta	243
Kulttuuriperintö haastattelukerronnassa	243
Kulttuuriperintö sitoo yhteisöön ja menneeseen	245
Ylirajainen ja liikkuva inkerinsuomalaisuus	251
5.5. Kulttuuriperinnöstä määrittelyiksi ja siteiksi	253
Silta ja side	253
Suomen kielen merkityksiä kerronnassa	259
Luterilainen kulttuuriperintö paluumuuttajien kerronnassa	264
VI YHTEENVETO: PALUUMUUTON KERTOMUKSEN JA KULTTUURIPERINTÖPROSESSIEN NÄKÖKULMA	269
6.1. Tutkimukseni merkityksiä	269
6.2. Paluumuuton kulttuuriperintöprosessit	270
Inkerinsuomalaisuuden rakentumisesta paluumuuton rakentumiseen	270
Paluumuuttolainsäädännön kehitys kulttuuriperintöprosessina	274
6.3. Kerrotun paluumuuton merkityksiä	275
Yksilölliset paluumuuttokokemukset, yksilölliset kertomukset	275
Paluumuuttajahaastateltavieni kerrotut paluumuutot	277
Menneestä tarinoiksi ja kulttuuriperinnöksi?	279
LÄHTEET	283

I JOHDANTO

1.1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA KYSYMYKSET

Joka tapauksessa kysymys on ollut siitä, että nämä ovat suomalaisia, jotka Ruotsin vallan toimesta aikanaan on sille alueelle siirretty. Esimerkiksi uskonnoltaan ne ovat hyvin vahvasti luterilaisia eivätkä ortodokseja. Niin, että heihin kyllä soveltuvat nämä takaisin muuttavien kriteerit, vaikka nämä suvut ovat siellä varsin pitkään eläneet. (Mauno Koivisto 10.4.1990).¹

Huhtikuussa 1990 Suomen presidentti Mauno Koivisto antoi ulkomaantoimittajien lehdistötilaisuudessa lausunnon, jossa hän totesi, että inkerinsuomalaisia voidaan pitää paluumuuttajina. Yllä oleva lainaus on peräisin 10.4.1990 esitetystä televisio-ohjelmasta, Ajankohtaisesta Kakko-sesta, jossa toimittaja kysyi presidentti Koivistolta: ”Onko tai oliko kansalaismielipiteellä vaikutusta siihen, että Suomi on nyt päättänyt ottaa maahan inkeriläisiä?” Presidentti Koivisto totesi, että ei uskoisi tällä olevan vaikutusta, sillä kyseessä oli ainakin toistaiseksi vaatimattomista mittasuhteista, tai, että ehkä sillä oli jokin vaikutus. Joka tapauksessa kyse oli hänen mukaansa siitä, että inkerinsuomalaiset olivat suomalaisia, jotka Ruotsin vallan toimesta sinne oli siirretty ja joihin soveltui takaisin muuttavien (paluumuuttajien) kriteerit.²

Presidentti Koiviston lausunnosta rakentui inkerinsuomalaisten paluumuuttoa perusteleva kertomus, jonka kautta paluumuuton

---

¹ Presidentti Koiviston kommentti inkerinsuomalaisista löytyy Yle Areenasta:
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/11/02/presidentti-koiviston-kommentti-inkerilaisista>

² *ibid.*

lähtökohdat ovat varsin laajalti keskusteluissa hahmottuneet. Lausunto oli lopullinen sysäys sille, että entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisten muutto Suomeen aluksi viranomaissäädöksin, ja sittemmin lainsäädännön keinoin tehtiin mahdolliseksi. Oltiin muutoinkin uuden ajan kynnyksellä – Neuvostoliiton ilmapiiri oli avautumassa ja pian koko Neuvostoliitto hajosi.

Inkerinsuomalaisten ja muiden entisen Neuvostoliiton etniseltä taustaltaan suomalaisten paluumuuton vuodet ovat ainutlaatuinen osa Suomen historiaa. Ei pelkästään siksi, että he muodostavat Suomen suurimman maahanmuuttajaryhmän, vaan myös sen vuoksi, että heidän erityinen etniseen taustaan perustuva paluumuutto-oikeutensa on määritelty Suomen ulkomaalaislaissa. Tällä perusteella ilmiö on suhteellisen erityislaatuinen niin Suomen kuin kansainvälisessäkin mittakaavassa. Vuoden 2011 tammikuussa vahvistettu ulkomaalaislain muutos päätti kuitenkin entisenkaltaisen paluumuuton siirtymäajan päättyessä heinäkuussa 2016. Paluumuuttovuosien aikana noin 30 000 henkilöä, pääosin Venäjältä ja Virosta, käytti mahdollisuuden paluumuuttoon³.

Kulttuuriperinnön tutkimuksen alaan sijoittuvassa väitös-kirjatutkimuksessani tarkastelen inkerinsuomalaisten paluumuuttoa erityisesti kulttuuriperintöprosessi(e)n sekä kerronnan kautta. Tutkimukseni aineistona on kolmen paluumuuttajanaisen haastattelut sekä eduskunnassa paluumuuton lainsäädäntöprosessin aikana käydyt keskustelut ja lakiehdotukset. Näin ollen tutkimukseni tarkastelussa on paluumuuton kulttuuriperintöprosessi sekä yksilötason kerronnan muotoutuminen ja suhteutuminen osaksi paluumuuton kulttuuriperintöprosessia. Tarkastelen:

- (1) Mitä on paluumuutto? Kuinka paluumuutto rakentuu ja määrittyy eduskuntakeskusteluissa ja lakiehdotuksissa kulttuuriperintöprosessina?
- (2) Kuinka paluumuuton henkilökohtainen kertomus rakentuu paluumuuttajien haastattelukerronnassa?

Tutkimukseni tuottaa sekä paluumuuttajalähtökohtaista tietoa paluumuuttoprosessista sekä myös kuvaa siitä, kuinka paluumuutto on määrittynyt poliittisessa keskustelussa. Yhteistä aineistojeni tulkinna-

---

³ Ks. esim. Sisäasiainministeriön tiedote *Inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmä lakkautetaan siirtymäajan jälkeen*, 20.1.2011.

on, että tarkastelen niitä *kerrottuna paluumuuttona*. Kerrottu paluumuutto on aineistoanalyysini pohjalta rakentamani käsite. Kerrotun paluumuuton käsite ja kerrotun paluumuuton tarkasteleminen tarjoavat mahdollisuuden tulkita ja hahmottaa eri tasojen (yksilölliset ja yhteisölliset) kokemusta ja näkökulmia. Siinä missä haastatteluaineiston keruussa on kyse yksilöllisen paluumuuttokerronnan muotoutumisprosessista, ilmentävät eduskunnassa käydyt keskustelut paluumuuton määrittelyprosesseja. Keskusteluista on nähtävissä *virallisen kerrotun paluumuuton* rakentumisen pyrkimys sekä kulttuuriperintöprosessi osana laajempaa suomalaista kulttuuriperintöprosessia.

Kulttuuriperintöprosessissa on kyse yhteisön tekemästä valinnasta. Menneisyyden jättämä jälki valitaan merkitykselliseksi ja siitä tuotetaan säilyttämisen arvoinen todiste.⁴ Kulttuuriperintö on aktiivisen toiminnan tulosta. Kulttuuriperintöprosessissa menneisyydestä jääneet jäljet päätyvät menneisyyden representaatioiden rakennusaineiksi.

Tarkastelen inkerinsuomalaisuutta ja paluumuuttajuutta rakentuneena ketjuna, jonka juuret löytyvät kaukaa menneisyydestä. Menneisyydestä, josta on rakennettu historiaa ja prosessoitu kulttuuriperintöä. Aloitan tarkastelemisen luomalla katsauksen Inkerin historiaan ja suomalaisasutuksen syntyyn, sekä niihin prosesseihin, joissa inkerinsuomalaisuutta ja suomalaisuutta on rakennettu 1800-luvulta lähtien aina 2000-luvulle asti. Tutkimusprosessini aikana on eletty paluumuuton muutoksen aikakautta. Tämä onkin tehnyt inkerinsuomalaisten paluumuuton tutkimisesta erityisen ajankohtaisen ja mielenkiintoisen.

Tutkimukseni jakautuu lukuihin, jotka jäsenyivät temaattisesti. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa esittelen tutkimustehtäväni ja tutkimuskysymykseni. Esittelen siinä myös sen, mistä inkerinsuomalaisten paluumuutossa on kyse sekä käyn läpi aihepiiriin oleellisesti liittyvää aiempaa tutkimusta. Toisessa luvussa esittelen tutkimukselliset silmälasini. Käyn läpi tutkimukseni aineistoa ja aineiston syntyä, metodologisia ja tieteenalaani liittyviä lähtökohtia ja oleellisimpia käsitteitäni. Lopuksi pohdin tutkimuseettisiä lähtökohtia sekä tutkimukseni refleksiivisyyttä. Kolmannessa luvussa olen pääasiassa tutkimuskirjallisuuden pohjalta rakentanut kuvauksen inkerinsuomalaisten vaiheista tarkastellen niitä erityisesti kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta. Neljäs ja viides luku ovat tutkimusaineistoni

---

⁴ Sivula 2013, 163.

varaam rakentuvia käsittelylukuja. Neljännessä luvussa aineistonani toimivat palumuuton lainsäädäntö, lakiehdotukset, eduskuntakeskustelut sekä muut palumuuttoon viittaavat valtio-päiväasiakirjat. Tarkastelussani on palumuuton rakentuminen kulttuuriperintöprosessina. Viidennessä luvussa aineistonani toimii haastattelu-aineisto, jonka kautta tarkastelen palumuuton kerrontaa, niin sanotusti henkilökohtaista kerrottua palumuuttoa ja kulttuuriperintöprosessia kolmen palumuuttajahaastattelun kautta. Kuudes luku on yhteenveto, jossa summaan yhteen tutkimustulokseni ja päätelmäni.

1.2. INKERINSUOMALAISTEN PALUMUUTTO

INKERINSUOMALAISUUDESTA

Ilmaisu *inkerinsuomalainen* on syntynyt lähinnä Suomen suomalaisten lähtökohdista, keinoksi erottaa Suomen suomalaiset ja Inkerin suomalaiset. Kansallisuudeltaan he ovat suomalaisia ja suomalaisiksi heitä on Venäjällä ja Neuvostoliitossa kutsuttu. Toisinaan synonyymien kaltaisesti käytetään sanaa inkeriläinen, jolla kuitenkin voidaan tarkoittaa kaikkia Inkerissä asuneita eli inkerinsuomalaisten ohella erityisesti vatjoja ja inkerikkoja.⁵ Markku Teinosen mukaan nimi inkeriläinen tuli selviytymisstrategiaksi vaikeina aikoina. Inkeriläinen saattoi yhtä hyvin olla venäläinen, inkeriläinen tai suomalainen, eikä termi kantanut samanlaista negatiivista latausta, joka suomalaisella oli.⁶ Helena Miettisen mukaan inkerinsuomalaiset ovat puhuneet itsestään inkeriläisinä jo 1800-luvulla, mutta tämä käsite on monelle nykypolven inkerinsuomalaiselle outo johduen moninaisista syistä, kuten diasporassa asumisesta, suomalaisuuden stigmatisoitumisesta ja peittelemisestä sekä vieraantumisesta omasta kansallisesta kulttuurista. Suuri vaikutus on myös Neuvostoliiton sisäisessä passissa oleella kansallisuusmerkinnällä suomalainen.⁷ Käsite ”Ingermandlandtsi” alkoi Alexandra Zadneprovskayan mukaan levitä Inkerin liiton, sanomalehtien ja television vaikutuksesta 1980-luvulla. 1800-luvun

---

⁵ Ks. myös esim. *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998, 6.;

Takalo & Juote 1995, 54.

⁶ Teinonen 1999, 111.

⁷ Miettinen 2006, 161.

venäläisissä dokumenteissa inkeriläisiä kutsutaan usein termillä ”mamies”, ”maimists” tai yksinkertaisesti ”suomalainen”. ”Chukni” tai ”Chukhontys” oli otettu käyttöön alueen suomalaisesta väestöstä puhuttaessa. Kyse oli pääasiassa kansan termistä ja se oli neutraali nimitys. Moderni kansan nimitys on ”suomalaiset”.⁸ Käsite ”inkerialäinen” onkin siis ollut käytössä eritoten heräämisten aikoina, jolloin ajatus Inkeristä maaksi määriteltävänä alueena on ollut pinnalla.

Määrittelyistä muodostuu annettuja identiteettejä ja yksilöä määritteleviä leimoja.⁹ Helena Miettisen (2006) mukaan on havaittavissa, ”että suomalaisessa diskurssissa inkeriläinen on alkanut representoida paitsi inkerinsuomalaisia myös kaikkia muita entisen Neuvostoliiton alueelta tulleita maahanmuuttajia kansallisuudesta riippumatta. Erityisesti nuoret seka-avioliitossa syntyneet paluumuuttajat, jotka ovat kohdanneet suomalaisuutensa vasta Suomeen muutettuaan, ovat omaksuneet tarjotun identiteetin herkemmin kuin iäkkäämpi polvi ja määrittelevät itsensä inkeriläisiksi.” Tähän viittaa Miettisen mukaan myös Inga Jasinskaja-Lahden (2000) tutkimus, jonka mukaan 30 prosenttia venäjänkielisistä nuorista määritteli itsensä inkeriläisiksi. Miettinen toteaa lisäksi, että ”Toisaalta myös ulkomaalaislain kategoriat heijastuvat venäjänsuomalaisten itsemäärittelyyn ja oma suomalaisuus hahmotetaan Suomessa säädettyjen lakipykälien perusteella.”¹⁰ Identiteettipolitiikka ja lainsäädäntö luovat määrittelyraameja joihin oma identiteetti suhteutetaan.

Inkerinsuomalaisten paluumuuton voi nähdä jatkumona vuosisataiselle muuttoliikkeiden virrälle, joka on johtanut Inkerin suomalaisten ulkosuomalaisasemaan. Inkerin suomalaisasutuksen juuret juontavat 1600-luvulle. Viimeistään vuonna 1617 solmitun Stolbovan rauhan, jossa Ruotsi sai väliaikaisesti haltuunsa Inkerin, jälkeen alkoi suomalaisten muuttoliike Inkerin alueelle. Muuttajat olivat erityisesti savakkoja pääosin Savosta sekä äyrämöisiä Karjalan kannakselta. Suomalaisten muuttoliike Venäjälle jatkui tämänkin jälkeen, mutta Inkeriin muuttaneiden jälkeläiset muodostavat suurimman suomalaisryhmän Venäjällä. Vuonna 1989 tehdyn Neuvostoliiton viimeisen väestölaskennan mukaan kansallisuudeltaan suomalaisiksi ilmoittautuneita oli yli 67 300. Inkeriläisperäisten osuudeksi arvioitiin tästä joukosta 61 000. *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* -selonteossa paluumuuttoon oikeutettuja arvioitiin olevan noin 100 000 ja ei-

---

⁸ Zadneprovskaya 1999, 90.

⁹ Ks. Liebkind et al. 2004, 220–226.

¹⁰ Miettinen 2004, 433; ks. myös Jasinskaja-Lahti 2000.

suomalaiset perheenjäsenet mukaan lukien noin 150 000.¹¹

Paluumuutto-oikeus Suomeen on sellaisella entisen Neuvostoliiton suomalaisella, joka pystyy todistamaan, että hän itse, toinen hänen vanhemmistaan tai kaksi neljästä isovanhemmastaan ovat suomalaisia. Arkikielessä ja viranomaispuheessakin inkerinsuomalaisesta tai inkeriläisestä on tullut lähes synonyymi tarkoittamaan Neuvostoliiton alueelta tulevaa, etniseltä taustaltaan suomalaista paluumuuttajaa. Jopa paluumuuttoa säätelevässä keskustelussa paluumuuttajista on yksinkertaistaen puhuttu inkerinsuomalaisina ja paluumuutosta inkerinsuomalaisten tai inkeriläisten paluumuuttajina. Yhtenä syynä voi pitää presidentti Koiviston lausuntoa, jossa tämä puhui juurikin inkeriläisistä. Suurin osa Suomeen vuoden 1990 jälkeen entisen Neuvostoliiton alueelta paluumuuttajina tulleista toki on inkerinsuomalaisia, mutta paluumuuttajien joukossa on myös muita etniseltä taustaltaan suomalaisia. Inkerin suomalaisten ohella paluumuuttajissa on esimerkiksi niiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka ovat muuttaneet Venäjälle tai Neuvostoliittoon Pietarin imussa, punapakolaisina tai loikkareina¹². Lisäksi Suomeen on muuttanut heidän perheenjäseniään, joiden ei tarvitse olla suomalaisia. Inkerinsuomalaiset ovat tuoneet Inkeriä esiin yhdistystoiminnallaan, mutta muilla paluumuuttajilla ei vastaavaa ryhmittymistä ole ollut. Lieneekö syynä tähän ollut se, että loikkari- tai punapakolaistausta on tabu, josta ei liiemmin puhuta.

Omassa tutkimuksessani kirjoitan pääasiassa *inkerinsuomalaisista*. Syynä tähän on se, että käyttämäni haastatteluaineisto pitää sisällään inkerinsuomalaisten paluumuuttajien haastatteluja, mutta myös siksi, että lainsäädäntökeskustelu, joka on toinen suuri aineistoni, puhuu eritoten inkerinsuomalaisista. Paluumuuttajakysymyksen yksinkertaistaminen inkerinsuomalaisten tai inkeriläisten paluumuutoksi oikoo monia mutkia, mutta on vakiintunut paluumuuton määritelmäksi.¹³ Mielenkiintoista on, että tämä asia on suomalaisessa paluumuuttokeskustelussa jäänyt varsin käsittelemättömäksi aiheeksi. Tilanteissa, joissa tahdon korostetusti puhua suomalaisuudesta tai suomalaisista Inkerissä, käytän muotoa *Inkerin suomalaiset* tai *Inkerin suomalaisuus*. Tässä muodossa Inkerin suomalaisuus ilmentyy osaksi jotakin yleistä suomalaisuutta, eikä

---

¹¹ Nevalainen 1992b, 258, 285; *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998; HE 56/1996.

¹² Suomen kansalaisten jälkeläisille oleskelulupa tosin myönnetään ulkomaalaislain 47§:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti.

¹³ Ks esim. Davydova 2002, 155.

niinkään erillistä inkerinsuomalaisuutta.

LÄHTÖKOHTIA PALUUMUUTTOON

Paluumuuttoajatuksen taustoja

Paluumuuton alkupiste on sidottu monesti presidentti Koiviston huhtikuussa 1990 antamaan lausuntoon siitä, että inkerinsuomalaisia voitaisiin pitää paluumuuttajina. Kuitenkaan kyse ei ollut aivan totaalisen yhtäkkisestä ajatuksesta, kuten tämä suuri kertomus antaa ymmärtää, sillä jo Koiviston lausuntoa ennen oli käyty keskusteluja Suomen mahdollisuudesta vastaanottaa inkerinsuomalaisia. Inkerinsuomalaisia oli jopa muuttanut Suomeen jo aiemmin. Kuitenkin vasta presidentti Koiviston lausunnon jälkeen aloitettiin inkerinsuomalaisten paluumuuttajien vastaanoton näkyvä valmistelemisen viranomaistyönä¹⁴. Totta siis on, että paluumuutto käytännössä lähti käyntiin varsin äkkiä ja monet yllättäen.

Koska paluumuuton alkuvaiheet ovat olleet hyvin pitkälti piilossa, on näkyvin muodostunut selitykseksi, jota niin kirjallisissa lähteissä kuin paluumuuttajien henkilökohtaisissa kertomuksissa on toisteltu sen suuren asiaa selittämättä. Presidentti Koiviston lausuntoon viitattiin myös vuonna 1996 *Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta*, joka koski inkerinsuomalaisten paluumuutosta säätävän lakipykälän lisäämistä ulkomaalaislakiin. Esityksessä tuotiin esiin, että presidentti Koiviston mukaan lausunnossa ei ollut kysymys ”työvoimapoliittisesta näkemyksestä vaan inkeriläisten suomalaisuuteen liittyvistä yhtymäkohdista”. Esityksessä nostettiin esiin myös se seikka, että presidentti Koivisto tarkoitti paluumuuttajastatuksen koskevan vain inkeriläisiä eikä yleensä suomensukuisia kansoja.¹⁵ Niin ikään työministeri Liisa Jaakonsaaren Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle joulukuussa 1998 antamassa Suomen hallituksen selonteossa *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* viitattiin presidentti Koiviston lausunnon muodostaneen pohjan virkamiespäätöksille, joiden pohjalta varsinainen paluumuutto käynnistyi¹⁶.

Paluumuuton mahdollistajina voi nähdä Neuvostoliiton vapau-

---

¹⁴ HE 56/1996.

¹⁵ HE 56/1996.

¹⁶ *Inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomeen 1990-luvulla*, 6.

tuneen ilmapiirin ja lopulta hajoamisen, joka mahdollisti inkerin-suomalaisuuden heräämisen ja yhteisen muistamisen, Suomessa vallinneen työvoimapulan 1990-luvun lamaa edeltävänä aikana, ajatuksen kunniavelasta vaikeimmassa ja heikoimmassa asemassa olevien ulkosuomalaisten huomioimisen. Selityksenä voidaan pitää siis myös aikakauden ilmapiiriä ja taloudellista ilmapiiriä. Paluumuutto tuli ajankohtaiseksi, kun Neuvostoliiton maastamuuttopolitiikka vapautui ja ihmisille tarjoutui todellinen mahdollisuus muuttaa maan rajojen ulkopuolelle. Suomessa puolestaan alkoi olla paineita maahanmuutto-politiikan vapauttamiselle. Lisäksi Suomessa oli menossa nousukausi, ja erityisesti pääkaupunkiseudulla kärsittiin tietyillä aloilla työvoimapulasta.¹⁷

Vuonna 2009 julkaistussa Matti Simolan toimittamassa Suojelupoliisin historiassa *Ratakatu 12 - Suojelupoliisi 1949-2009* Kimmo Rentola toi lyhyesti esiin uuden näkökulman paluumuuttoon. Rentola käytti paluumuuton taustojen tarkastelussaan suojelupoliisin entisen päällikön Seppo Tiitisen muistiinpanoja.¹⁸ Teos nosti ilmoille tarpeen paluumuuton taustojen purkamisen merkityksestä ja peräänkuulutti aihetta koskevaa tutkimusta. Rentola kirjoittaa *Ratakatu 12* -teoksessa lähteeseensä tukeutuen, että inkeriläisten maahanmuutto olisi tullut esiin Tiitisen ja KGB:n päällikkö Feliks Krasevin keskusteluissa jo 2. kesäkuuta 1988. Suojelupoliisin päällikkö oli tuolloin kysynyt valtio johdon kantaa. Presidentti Koiviston kerrottiin vastanneen: ”Jos ovat valmiita antamaan muuttoluvan, annetaan tulla” ja vielä lisänneen ”vaikka olisi ´mitta-tappioitakin´, ovathan suomalaisia”. Teos tuo esiin näkökulman, jonka mukaan kyseessä näyttäisi olleen Neuvostoliiton puolelta esitetty tarjous tai tunnustelu, jonka motiiveista ei suomalaisilla ollut tarkkaa käsitystä. Teoksen mukaan presidentti Koivisto oli pohdiskellut, halusivatko venäläiset lähettää pois ei-toivottuja, kuten Kuuba rikollisiaan Yhdysvaltoihin. Tätä tulkintaa tuki teoksen mukaan Neuvostoliiton työministerin myöhemmin kollegalleen Matti Puhakalle tokaisema ”Ottakaa satoja tuhansia Baltian maista!”. Toisena mahdollisena motiivina pidettiin kytkentää Neuvostoliiton haluamiin viisumihelpotuksiin Euroopan maiden kanssa.¹⁹

Ratakatu 12 -teoksen mukaan paluumuutosta oli keskustelu virkamiestasolla jo syksyllä 1989 ja joitain yksittäisiä inkerinsuomalaisia oli muuttanut Suomeen normaalin työ- ja oleskelulupamenettelyn puitteissa. Teoksen mukaan asia lähti todella etenemään loppusyksystä 1989.

---

¹⁷ Takalo & Juote 1995, 54.

¹⁸ Rentola 2009, 188-189.

¹⁹ ibid.

Tuolloin Viron inkerinsuomalaisten liiton puheenjohtaja oli kirjeitse kääntynyt presidentin sekä pää- ja ulkoministerin puoleen. Tuolloin päätettiin ryhtyä suosimaan inkeriläisiä viisumimenettelyssä ja ulkoministeriön oikeudellinen osasto antoi Moskovan, Leningradin ja Tallinnan edustustoille ohjeet, joissa korostettiin niiden päätösvaltaa. Ongelma oli se, kuinka todentaa inkerinsuomalaisuus. Kaikilla ei papereissa merkintää kansalaisuudesta `suomalainen` ollut, koska se aikoinaan oli kannattanut jättää mainitsematta. Toisaalta sellaisen saattoi papereihinsa hankkia, mikäli oli yhteyksiä tai resursseja. Toisena ryhmänä Neuvostoliiton kansalaisista oli tarkoitus helpottaa virolaisten maahanpääsyä. Tammi-kuun puolivälissä 1990 Presidentti Koiviston kerrotaan linjanneen: ”Ei värvätä, mutta ilmoitetaan venäläisille valmius ottaa niitä tänne”. Tämän jälkeen sana alkoi levitä ja jo helmikuun viimeisellä viikolla saapui 30 inkeriläisten maahantulolupahakemusta. Karasevia Tiitinen informoi asiasta maaliskuun alussa. Pian saatiin pelätä ryntäystä.²⁰

Sittenmin vuonna 2010 maahanmuuttoviraston tutkija Antero Leitzinger toisti tätä näkökulmaa toimittamassaan teoksessa *Mansikka-
maan vartijat – Muistelmia ulkomaalaisviraston eri vuosikymmeniltä*. Leitzinger totesi, että ”Koivisto hyväksyi ajatuksen, jota ei olisi omasta aloitteestaan esittänyt”.²¹ Kuitenkin vasta vuonna 2011 asia nostettiin tiedotusvälineissä tarkasteluun. Joulukuun 6. päivänä 2011 *Helsingin Sanomat* julkaisi artikkelin, johon oli haastateltu presidentti Koivistoa, joka otti kantaa teoksen väittämiin. Lisäksi artikkelia varten oli haastateltu *Ratakatu 12* -kirjan kirjoittajaa tohtori Kimmo Rentolaa, Seppo Tiitistä sekä Feliks Karasevia.²²

Vuoden 2011 *Helsingin Sanomien* haastattelussa presidentti Koivisto hämmästeli kyseisiä väitteitä siitä, että inkerinsuomalaisten Suomeen muutto olisi tehty Neuvostoliiton turvallisuuspalvelun KGB:n aloitteesta. ”Ei, eei. Neuvostoliitto suostui siihen, eivät he inkeriläisiä missään tapauksessa halunneet karkottaa pois maasta”, presidentti Koivisto oli todennut haastattelussa. Kimmo Rentola puolestaan oli myöntänyt, että tarvittaisiin laajempaa pohjaa kuin hänen käyttämänsä Tiitisen muistiinpanot. Nyt kaikki olivat yhteneväisellä mielellä – aloite oli presidentti Koiviston. Feliks Karasev puolestaan totesi, että ei muista aiheesta käytyjä keskusteluja. Ennen paluumuuton alkua presidentti Koivisto kertoi tehneensä aloitteen ”Kyllä minä silloin jonkinlaisen tiedustelun, sanotaan

---

²⁰ ibid.

²¹ Leitzinger 2010, 82

²² HS 6.2.2011.

nyt epävirallisen, Neuvostoliiton suuntaan esitin”.²³ Asian käsittely jäi hyvin pitkälti tähän vuosikausiksi.

Muistin heräämisestä ulkosuomalaiseksi määrittelemiseen

Inkeriläisiä on ryhdytty vastaanottamaan Suomeen suomalaisina paluumuuttajina eli inkeriläisille on palautettu suomalainen identiteetti. Inkeriläisten kulttuuriperintöä on ryhdytty uudelleen vaalimaan, mutta ennen muuta on ryhdytty tekemään selkoa heille tehdyistä suurista vääryyksistä.
(Hannes Sihvo 1992)²⁴

Näin kirjoitti Hannes Sihvo vuonna 1992 teoksen *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri* artikkelissaan. Sihvon näkökulman mukaan inkeriläisille oli palautettu suomalainen identiteetti. Identiteetti on tällöin jotakin, jonka voi jollekin antaa, toisin sanoen kyse on oikeudesta identiteettiin. Toinen näkökulma on kysymys ”kunniavelasta”, joka monissa yhteyksissä on koettu paluumuuton sallimisen yhdeksi ja merkittäväksi lähtökohdaksi. Voikin ajatella paluumuuton lähtökohtien ja keskustelujen lähteneen liikkeelle muistamisesta. Se, mitä historiasta tiedetään ja mitä halutaan muistaa, on seurannut mukana paluumuuton määrittelemisessä. Paluumuuton lainsäädäntöprosessin voi nähdä prosessina, jossa Suomi määrittä historiaansa suhteessa Inkeriin.

Outi Laarin (1997) mukaan Suomen harjoittama inkerin-suomalaisiin kohdistuva paluumuuttopolitiikka ja lähialueyhteistyö käyvät esimerkiksi ilmiöstä, jota Rogers Brubaker kutsuu kotimaanationalismiksi (*homeland nationalism*). Laarin mukaan ”Kotimaanationalistista politiikkaa harjoittaa valtio, joka asettuu toisessa valtiossa asuvan kansallisen vähemmistöryhmän kansallisen kotimaan rooliin ja ryhtyy tukemaan tuon ryhmän hyvinvointia, aktiviteetteja ja oikeuksia. Kansallisen kotimaan asema perustuu oletukseen yli valtion rajan ulottuvasta yhteisestä kansakuntaisuudesta (*nationhood*) ja ajatukseen, että tämä yhteinen kansakuntaisuus tekee valtion vastuulliseksi, ei ainoastaan omista kansalaisistaan, vaan myös toisen maan kansalaisina elävistä saman etnisyyden jakavista henkilöistä (*ethnic co-nationals*).” Brubaker on verrannut Weimarin Saksan pyrki-

---

²³ HS 6.2.2011.

²⁴ Sihvo H., 1992b, 354–355.

myksiä tukea muissa Euroopan maissa asuneita saksalaisia ja nykyisen Venäjän toimintaa Venäjän ulkopuolella asuvien venäläisten oikeuksien puolesta. Brubakerin mukaan Venäjän toiminta venäläisvähemmistöjen puolesta on avoimempaa kuin Saksan 1920- ja 1930-luvuilla. Syynä tähän on hänen mukaansa kansainvälisen kontekstin muuttuminen. Sotien välisenä aikana kansallisvaltioiden suvereenisuuden periaate oli horjumaton ja esimerkiksi Kansainliiton pyrkimykset vähemmistöjä koskevista sopimuksista nähtiin puuttumisena valtioiden sisäisiin asioihin. Nykyisin puolestaan suvereenisuusvaatimuksia heikentävät moninaiset valtioiden rajat ylittävät säädökset ja kansainvälinen toiminta vähemmistöjen oikeuksista ja ihmisoikeuksien puolustamisesta on saavuttanut entistä vankemman aseman.²⁵

Laarin mukaan Brubakerin ajatus tuntuu sopivan Suomen ja inkerinsuomalaisten suhteeseen. Suomen valtion tukema toiminta Inkerinmaan alueella ei näyttänyt herättävän vastustusta Venäjän tai kansainvälisen yhteisön taholta. Näin ei ollut vuonna 1918 Suomen yrittäessä välittää Pariisin rauhankonferenssille inkeriläislähetystön esittämän toivomuksen kulttuuriautonomiasta. Länsivallat suhtautuivat tuolloin torjuvasti Suomen heimopoliittisiin tavoitteisiin. Ja kun Suomen hallitus 1930-luvulla yritti kiinnittää tuloksetta Kansainliiton huomion Neuvostoliiton toimeenpanemiin karkotuksiin, antoi Neuvostoliitto Suomelle kaksi sisäisiin asioihin puuttumista vastustavaa noottia.²⁶

Paluumuuton alku ilmentää muutosta vaikenemisestä avautumiseen. Kysymyksessä oli pyrkimys yhteiskunnassa aiemmin vaiettujen asioiden purkamiseksi. Kyse on yhteiskunnallisesta muistamisen tarpeesta. Yksilöllisellä tasolla tätä ilmentää hyvin Helena Miettisen (2002) kuvaus vaikenemista ja jälkipolven tarpeesta tietää *Kassandra – kertomuksia suomalaisuudesta* -kirjan kirjoituksessaan. Miettisen äiti oli paennut Neuvostoliitosta Suomeen ja vaiennut menneisyydestään vuosikymmenet. Tyttärellä kuitenkin oli suuri jano tietää sukunsa kohtalo ja menneisyys.²⁷

Pelkäsit aina, että kirjoittaisin sukusi tarinan ja yritit saada minut vannomaan, etten tekisi sitä niin kauan kuin elät. Nyt sinun ei tarvitse pelätä paljastumista. Sinun häpeäsi aika on ohitse mutta pakolaisuus ei. Sinun ainutlaatuinen tarinasi on yksi monien miljoonien joukossa. (Helena Miettinen 2000)²⁸

---

²⁵ Laari 1997, 313; Brubaker 1996, 4-7, 55-59, 66-67, 138.

²⁶ Laari 1997, 313; Nevalainen 1996, 42-42; Nevalainen 1990, 24.

²⁷ Miettinen 2000.

²⁸ Miettinen 2000, 101.

Inkerinsuomalaisista oli vaiettu Suomessa. Heidät oli suljettu ulos ulkosuomalaisuusmääritelmästä, kunnes muistaminen tuli ajankohtaiseksi. Käytännössä tämä kipukohta lähti purkautumaan ulkosuomalaisuusmääritelmän muutoksen kautta – inkerinsuomalaiset ryhdyttiin määrittelemään ulkosuomalaisiksi. Vielä kesäkuussa 1987 joukko Suomi-Seuran entisiä ja istuvia kansanedustajajäseniä määritteli ulkosuomalaisuuden ²⁹:

Ulkosuomalainen on henkilö, joka itse, hänen vanhempansa tai ainakin kaksi isovanhemmista on syntynyt Suomessa. ³⁰

Onkin mielenkiintoista huomata, että vuonna 1988 ilmestyneessä siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietinnössä *Ulkosuomalaiset Pohjoismaiden ulkopuolella* inkerinsuomalaisia ei määritetty ulkosuomalaisiksi ³¹, eivätkä inkerinsuomalaiset täyttäneet mietinnössä esitettyä määritelmää paluumuuttajasta. Tosin Pekka Nevalaisen mukaan komitea olisi halunnut tehdä kyseisen mietinnön jatkeeksi selvityksen siitä, paljonko Neuvostoliitossa asui paluumuuttajiksi luokiteltavia ihmisiä, esimerkiksi inkeriläisiä. Hanke kaatui kuitenkin päättäjien vastakaipun sekä rahoituksen puutteeseen. ³² Vielä vuonna 1989 ilmestyneessä kirjassa *Suomalaiset maailmalla* Jouni Korkiasaari määritteli, että ”Ulkosuomalaisia ovat sekä ulkomailla asuvat nykyiset ja entiset Suomen kansalaiset, että heidän jälkeläisensä, jotka katsovat periytyvänsä suomalaisista”. Outi Laari (1997) onkin todennut, että ”Vaikuttaakin siltä, että inkeriläiskysymyksen tultua ajankohtaiseksi Neuvostoliiton politiikan liberalisoitumisen myötä on tullut välttämättömäksi tulkita ulkosuomalaisen käsite uudelleen siten, että se on sulkenut sisäänsä myös inkerinsuomalaiset, jotka eivät täyttäisi entiseen Suomen kansalaisuuteen perustuvia kriteerejä, he kun eivät koskaan ole olleet Suomen kansalaisia” ³³

Kun ajatus inkerinsuomalaisista paluumuuttajina tuli laajemmin ihmisten tietoon presidentti Mauno Koiviston vuoden 1990 huhtikuussa pitämän lausunnon jälkeen, työministeriö tilasi siirtolaisuusasiain neuvot-

---

²⁹ Suomi-Seuran ulkosuomalaisuusmääritelmä tosin oli vuosien saatossa vaihdellut. Ilkka Seppinen toteaaakin Suomi-Seuran historiikissa, että ”*Johtokunta hyväksyi tämän ”pikkusuomalaisuuden määritelmän”.* Toisena vaihtoehtona olisi ollut ns. ”*isosuomalainen ulkosuomalaiskäsitys.*” (Seppinen 2002, 216-217.)

³⁰ Seppinen 2002, 216.

³¹ Ulkosuomalaisen ja paluumuuttajan määritelmän muutoksesta on kirjoittanut myös Outi Laari vuonna 1997 julkaistussa artikkelissaan. Ks Laari 1997, 308-309

³² Nevalainen 1992b, 296.

³³ Laari 1997, 309.

telukunnan suosituksesta Suomi-Seuralta selvityksen Neuvostoliitossa asuvista suomalaisista. Tämä selvitys määritteli, että inkerinsuomalaisten voitiin katsoa täyttävän ulkosuomalaisen määritelmän sillä perusteella, että ”he ovat suomalaista syntyperää ja pitävät itseään suomalaisina.”³⁴

Aihe oli ollut kuitenkin pinnalla jo aiemmin. Syyskuussa 1989 Suomi-Seuran työvaliokunta omaksui toiminnanjohtajan alustuksesta ajatuksen, että inkerinsuomalaisia on pidettävä paluumuuttajina. Inkeriläiset olivat myös itse kirjoittaneet asiasta Tasavallan presidentti Koivistolle.³⁵ Keskustelua inkeriläisten Suomeen muutosta oli käyty myös lehtien mielipidepalstoilla jo ennen Koiviston lausuntoa. 9. tammikuuta 1990 *Helsingin Sanomissa* julkaistiin Suomi-Inkeri-seuran Vesa Pietilän mielipidekirjoitus ”Suomi voisi ottaa vastaan inkerinsuomalaiset”. Kirjoituksessaan Pietilä toteaa, että ”Suomen puolueet ja eduskuntaryhmät ovat joulun alla saaneet vetoituksen inkeriläiskysymyksen ratkaisemiseksi maahanmuutto- sekä oleskelu- ja työlupa-asioissa. Vastausta kansanedustajilta ja puoluetoimistoilta odotetaan viimeistään uuden ulkomaalaislain eduskuntakäsittelyn yhteydessä.”³⁶

Ilmapiirin muuttuessa ulkosuomalaisuuden määritelmä laajeni koskemaan inkerinsuomalaisia. Niin ikään paluumuuttaja-käsite muuttui Suomi-Seuran määrittelyissä, mutta myös koko maassa. Aiempi käsite ”Ainakin kaksi isovanhemmista syntynyt Suomessa”, muuttui muotoon ”Ainakin kaksi isovanhemmista pitänyt itseään suomalaisina”³⁷. Työministeri Liisa Jaakonsaaren Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 9. joulukuuta 1998 antama Suomen hallituksen selonteko *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* hahmotti Inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeuden lähteneen nimenomaan heidän määrittelemisestään ulkosuomalaisiksi ja inkerinsuomalaisten paluumuuton nähtiin liittyvän saumattomasti muualta tapahtuvaan paluumuuttoon, vaikka inkerinsuomalaisten kohdalla Suomen kansalaisuus ei toteutunutkaan.³⁸

Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla -selonteossa todettiin, että ”Ulkosuomalais- ja paluumuuttopolitiikan johdonmukaisuuden ja uskottavuuden katsottiin edellyttävän, että sen piiriin hyväksytään myös vaikeimmissa olosuhteissa ja heikoimmassa

---

³⁴ Ks. esim. Laari 1997, 309.

³⁵ Seppinen 2002, 217.

³⁶ 9.1.1990 *Helsingin Sanomat*

³⁷ Seppinen 2002, 220.

³⁸ *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998, 6-7.

asemassa olevat ulkosuomalaiset.” Selonteon mukaan ulkosuomalainen on ulkomailla asuva Suomen kansalainen tai suomalaista syntyperää oleva ulkomaan kansalainen, jolla on suomalainen identiteetti. Paluumuuttajan oletetaan olevan tietoinen suomalaisesta syntyperästään ja vaalivan syntyperäänsä liittyviä tapoja, perinteitä ja uskontoa. Hänen myös oletetaan osallistuvan ulkosuomalaisten kulttuuri- ja järjestötoimintaan, pitävän yhteyksiä Suomeen ja Suomessa asuviin, tuntevan Suomen olosuhteet, seuraavan Suomen tapahtumia sekä ylläpitävän suomen tai ruotsin kielen taitoa ja siirtävän sitä seuraaville sukupolville.³⁹ Paluumuuttajan kulttuuriperinnön (ja identiteetin) oletetaan siis olevan suomalainen. Paluumuuttajiksi ja ulkosuomalaisiksi määrittelyn yhteydessä inkerinsuomalaisiin liitettiin vaatimus ulkosuomalaisuuden kriteerien täyttämistä. Odotus suomen kielen osaamisesta linkittyi myös inkerinsuomalaisiin. Kuitenkin, kuten myös *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* -selonteossa todetaan – ”Suomen kielen taito on olennainen osa suomalaista identiteettiä, mutta sitä kuitenkaan ei voida pitää yksinomaan ratkaisevana”⁴⁰.

Inkerinsuomalaisten paluumuuton mahdollistamisen suuri kertomus on usein punoutunut kunniavelan ympärille. Tätä näkemystä on toistanut presidentti Mauno Koivisto. *Helsingin Sanomien* haastattelussa 6.2.2011 presidentti Koivisto totesi, että ”Minulla oli myönteisiä tunteita inkeriläisiä kohtaan”. Hänen mukaansa ”Inkeriläisten tarina kosketti Suomessa hyvin herkkiä kohtia”. Tässä *Helsingin Sanomien* artikkelissa kunniavelka linkittyi inkeriläisten sodan aikaiseen evakuointiin Suomeen sekä sodan jälkeisiin palautuksiin.⁴¹ Samaisen lehden mielipidepalstalla 9.2.2011 toimittaja Martti Backman viittasi vuonna 1998 presidentti Mauno Koiviston kanssa käymäänsä keskusteluun. Backman oli pyytänyt presidentti Koivistolta haastattelua TV 1:n MOT ohjelmasarjaan tekemäänsä juttuun inkeriläisten paluumuutosta. Presidentti Koivisto ei halunnut haastatteluun, mutta puhelinkeskustelussa tämä oli selittänyt, mitä hän tarkoitti kunniavelalla. Presidentti Koivisto ei Backmanin mukaan yhdistänyt kunniavelkaa evakuointeihin ja palautuksiin, vaan kuten Backman kirjoitti:

Kunniavelan alkupiste oli Tarton rauhanneuvotteluissa 1920, joissa Suomi vaati inkeriläisille kulttuuriautonomiaa.

---

³⁹ *ibid.*

⁴⁰ *ibid.*

⁴¹ HS 6.2.2011.

Neuvosto-Venäjän silloista heikkoutta hyväksi käyttäen Suomi näin tehdessään tuli rohkaiseeksi inkeriläisiä kansallisen värin näyttämiseen. Inkeriläiset nostivatkin kulttuurista profiliaan muiden muassa perustamalla suomenkielistä opettajakoulutusta antavan seminaarin.

Kansallismielisyys tuli inkeriläisille kalliiksi. Voimansa palauttaneen Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin rankaisi inkeriläisiä nationalismista aloittamalla 1930-luvulla ankarat vainot.

Tästä ajattelemattomasta Inkerin kansaa vahingoittaneesta politiikasta syntyi Koiviston mielessä kunniavelka, joka oli maksettava takaisin paluumuuton sallimisena. Koivisto kertoi oivaltaneensa asian luettuaan venäjäksi ilmestyneen kirjan Neuvosto-Venäjän reuna-alueiden kansallisuuspolitiikasta 1920-1930-luvuilla.⁴²

Suomen roolista Inkerin autonomiapyrkimyksistä on käyty keskusteluja eritoten inkeriläisten historiikkien sivuilla. Niistä puolestaan nousee kuva aloitteellisista inkeriläisaktiiveista, jotka Suomesta käsin pyrkivät ajamaan Inkerin asiaa⁴³. Inkerinsuomalaisten paluumuuton voi nähdä keinona käsitellä tätä kipukohtaa.

Osa yleiseurooppalaista kehitystä

Inkeriläisten paluumuutto oli osa yleiseurooppalaista kehitystä, jonka Neuvostoliiton hajoaminen teki ajankohtaiseksi. Suurimmat paluumuuttovirrat kulkivat entisen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan maiden välillä. Länsi-Euroopan maista erityisesti Saksan ja Kreikan alueille suuntautui merkittävää aikanaan näistä maista muuttaneiden ja heidän jälkeläistensä paluumuuttoa.⁴⁴ Vuonna 1996 Hallituksen esityksessä ulkomaalaislain inkerinsuomalaisten paluumuuttoa koskevasta muutoksesta todettiin inkeriläiskysymyksen olevan osa ”laajempaa kokonaisuutta eli entisen Neuvostoliiton eri kansallisuusryhmien pyrkimyksiä siteiden uudelleen solmimiseen niihin maihin, joista heidän vanhempansa ja isovanhempansa ovat lähtöisin.” Alkuperäismaihin suuntautuva paluu-

---

⁴² HS 9.2.2011.

⁴³ ks. esim. *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri* 1992; Flink 2000.

⁴⁴ Heikkilä-Paukkonen 1997, 31.

muutto kuvattiin esityksessä sen luonnolliseksi osaksi. Suomen paluumuuttopolitiikka rinnastetaan eritoten Kreikan ja Saksan harjoittamaan paluumuuttopolitiikkaan. Keski- ja Itä-Euroopan muutosten seurauksena tapahtuva paluumuutto oli havaittu myös Euroopan neuvoston tasolla, sillä se asetti asiantuntijakomitean selvittämään asiaa.⁴⁵

Hallituksen esityksessä todettiin, että ”Kreikka on hyvin paljon Suomeen verrattavassa asemassa erojen ollessa lähinnä siinä, että paluumuuttajien määrät ovat suuremmat ja heidän siteensä Kreikkaan paljon kaukaisempaa perua kuin inkerinsuomalaisten syntyperäsiteet Suomeen.”⁴⁶ Entisen Neuvostoliiton alueelta paluumuuttajina Kreikkaan on muuttanut eritoten Pontoksen kreikkalaisia. Heidän juurensa ovat 800-luvun ja 1600-luvun välisessä ajanjaksossa. Tuolloin kreikkalaisia muutti Vähä-Aasian koillisosassa sijaitsevalle Pontoksen niemimaalle. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa he joutuivat siirtymään olosuhteiden pakosta Georgian suuntaan.⁴⁷

Toisaalta, inkerinsuomalaisten paluumuuttoa on usein verrattu kylmän sodan jälkeiseen venäjänsaksalaisten paluumuuttoon. Toisin kuin Suomessa, Saksassa muuttoliike alkoi jo sodanjälkeisenä aikana, mutta perestroikan aika johti repatriaattien määrään lisääntymiseen. Huippuvuosina Saksaan saapui satoja tuhansia repatriaatteja. Erityisesti Berliinin muurin murtuminen vuonna 1989 merkitsi paluumuuton kasvua.⁴⁸ Lukumääräisesti venäjänsaksalaisten määrä ja paluumuuttajamäärät liikkuvat aivan toisissa lukemissa kuin suomalaisten vastaavat. Kun esimerkiksi vuonna 1989 Neuvostoliiton alueella oli 67 300 etnistä suomalaista, oli saksalaisen väestön määrä lähes 2 miljoonaa. Esimerkiksi Volgan saksalaisten ja inkerinsuomalaisten vaiheissa on kuitenkin monia yhteneväisyyksiä. Ryhmien vaiheet heijastavat itämerenmaiden vuosisatojen mittaista asuttamispolitiikkaa ja poliittisia vaiheita. Volgan ja Mustanmeren saksalaisten juuret ovat Katariina II:n vuoden 1763 manifestissa ja Aleksanteri I:n vuoden manifestissa, jotka takasivat muuttajille sosiaalisia, taloudellisia ja uskonnollisia etuoikeuksia. Niin Neuvostoliiton saksalaiset kuin suomalaisetkin kokivat karkotusten ja työleirien ajanjakson. Molemmat ryhmät onnistuivat säilyttämään oman kulttuurinsa, kielensä, perinteensä ja kirkkonsa vuosisatojen diasporan ajan, ainakin jossain määrin. Yhteisenä kokemuksena voi nähdä myös paluumuuton

---

⁴⁵ HE 56/1996; Ks. myös Laari 1997.

⁴⁶ HE 56/1996.

⁴⁷ Heikkilä-Paukkonen 1997,32.

⁴⁸ Saksan paluumuuttajista ja heidän kulttuuristaan esimerkiksi Boll 1993.

jälkeisen integraatioprosessin. ⁴⁹

Suhdanteita ja työvoimakysymyksiä

Paluumuuttoa on selitetty ja perusteltu myös hyötynäkökulmista. Esimerkiksi työministeriön ylitarkastaja Tapani Tuomiharju (1997) totesi *Inkerinsuomalaiset kunnassa* -kirjan artikkelissaan inkerinsuomalaisten olevan voimavara Suomelle Venäjän kaupassa, asuivatpa he sitten Venäjällä tai Suomessa. Hänen mukaansa Pietarissa kaupallisiksi avustajiksi koulutetut olivat sijoittuneet suomalaisten yritysten palvelukseen tai perustaneet omia vientiorganisaatioitaan. Suomessa vastaavasti oltiin hänen mukaansa vähitellen huomaamassa inkerinsuomalaiset resurssina kaupan ja matkailuelinkeinon kannalta Venäjältä Suomeen suuntautuvan matkailun lisääntyessä. ⁵⁰ Presidentti Mauno Koivisto on kuitenkin todennut, ettei työvoimapula ratkaissut hänen inkeriläispäätöksiään, vaan kuten edellä olen todennut, inkeriläisten tarina kosketti häntä ja kyse oli eräänlaisesta kunnianvelasta ⁵¹.

Paluumuuttokeskustelusta ja lopulta määrittelystä on nähtävissä se, kuinka paluumuuton kahden vuosikymmenen aikana on eletty suhdanteesta toiseen. Suomeakin enemmän tilanne muuttui lähtömaissa entisen Neuvostoliiton alueella, jossa 1990-luvun alkuvuosina muodostui esimerkiksi uusia valtioita ja yhteiskunnat muotoutuivat uudessa tilanteessa. Sitten inkerinsuomalaisten paluumuuton alun vuonna 1990, lainsäädännöllinen määritelmä on tiukentunut useaan otteeseen. Paluumuuttoon on Suomessa suhtauduttu suopeimmin hyvän taloudellisen tilanteen aikana. Toisaalta esimerkiksi Pietarin hyvä työllisyystilanne on vaikuttanut paluumuuttajamääriin alenevasti. Lainsäädännön kiristymisen voi nähdä heijastavan paluumuuttajien suomalaisuudesta käytyä keskustelua sekä paluumuuton käytännöissä havaittuja ongelmia. Vähitellen lainsäädäntö muuttui tarkentamaan suomalaisen identiteetin ja kulttuuriperinnön olennaisuutta paluumuuttaja-statuksessa. Lainsäädäntö puhuu inkerinsuomalaista, mutta laki koskee kaikkia entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisia, joilla paluumuuttoon vaadittava etninen tausta täyttyy. Neuvostoliittoon muuttaneiden Suomen kansalaisten jälkeläiset sen sijaan ovat asia erikseen.

---

⁴⁹ Räsänen & Tuomi-Nikula 2000. 415-420.

⁵⁰ Tuomiharju 1997, 15.

⁵¹ HS 6.2.2011.

PALUUMUUTON LAINSÄÄDÄNTÖ

Palumuuton alku – Viranomaissäädöksiin suomalaisuuteen uskoen

Palumuutto alkoi varsin nopealla aikataululla presidentti Koiviston nostettua asian esiin. Jo aiemmin joitain inkerinsuomalaisia oli muuttanut Suomeen. Inkerinsuomalaisten ja muiden entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisten palumuuttoon suhtauduttiin kuten palumuuttoon yleensä ja sääteley tapahtui viranomaismääräyksin ja hallinnollisin menettelyin. Palumuuton valmistelua varten perustettiin epävirallinen virkamies-työryhmä, joka toimi työministeriön johdolla vuoteen 1991 saakka. Sitten- min työministeriö koordinoi päävastuullisena palumuuttoasioita muiden ministeriöiden nimeämien vastuuhenkilöiden kautta.⁵² Voimassa ollut ulkomaalaislaki oli tuolloin vuodelta 1983, ja vaikka laki uudistuikin vuonna 1991, ei inkerinsuomalaisten palumuuttoa eritelty siinä⁵³.

Palumuuton alkuvaiheen sääteley oli varsin kevyttä ja sen voi sanoa perustuneen suomalaiseen ”verenperintöön” – geneettiseen yhteyteen – sillä suomalaisen isovanhemman lisäksi muita vaatimuksia ei tuossa vai- heessa oltu määritelty. Oleskelulupa inkerinsuomalaisuuden perusteella voitiin myöntää, mikäli hakijan neljästä isovanhemmasta vähintään yksi oli kansalaisuudeltaan suomalainen. Palumuuttajan puoliso sekä ” hänen samassa taloudessa asuvat alle 18-vuotiaat lapsensa olivat toki myös oikeutettuja oleskelulupaan kansalaisuudesta tai kansallisuudesta riippu- matta.⁵⁴ Ensisijaisesti oleskelulupaa haettiin lähtömaan Suomen edus- tustosta⁵⁵. Koska lupajonot kasvoivat kuukausien mittaisiksi, käytti moni kuitenkin toissijaiseksi tarkoitettua tapaa eli matkusti Suomeen matkailu- tarkoitukseen annetulla viisumilla ja haki oleskelulupaa Suomessa. Vuonna 1992 Sisäasiainministeriö antoikin oleskelu- ja työluvan muutok- sen, jonka mukaan oleskelulupaa oli haettava lähtömaassa Suomen edus- tustosta.⁵⁶ Tämä oli ensimmäinen palumuuttoa kiristävä toimi, jota seurasi lisää kiristäviä toimia.

Inkerinsuomalaisten palumuuton näen ollen merkittävä lähtö-

---

⁵² HE 56/1996.

⁵³ Ulkomaalaislaki 378/1991.

⁵⁴ HE 56/1996.

⁵⁵ Edustustot sijaitsevat Venäjällä Pietarissa ja Moskovassa. Pietarin edustuston sivupisteet toimivat Petroskoissa ja Murmanskissa.

⁵⁶ Takalo & Juote 1995, 55.

kohta sille, että Suomen maahanmuuttopolitiikkaa ryhdyttiin rakentamaan aiempaa määrätietoisemmin. Toisena lähtökohtana voidaan pitää 1990-luvun aiempaa laajempaa turvapaikanhakijoiden, joista suurin osa oli tuolloin somaleja, vastaanottoa. Heidänkään kohdallaan ei ollut täysin selvää, kuinka toimia ”maahanmuuttoboomin” kanssa.⁵⁷

Vuoden 1996 ulkomaalaislain muutos antoi lainsäädännöllisen määritelmän

*Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia lisäämällä lakiin nimenomainen säännös siitä, että entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle, jolla on suomalainen syntyperä, voidaan myöntää oleskelulupa paluumuuttajana.*⁵⁸

Toukokuussa 1996 hallitus antoi esityksensä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Lakimuutoksen myötä maahanmuuttolakiin liitettiin uusi pykälä 18a. Laki antoi virallisen tason ylimmän määritelmän paluumuuttajalle eli *Edellytykset oleskeluluvan myöntämiseksi entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle*⁵⁹ tai *Oleskeluluvan myöntäminen entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle*⁶⁰. Vaikka taustalla olikin nimenomaan inkerinsuomalaisten paluumuutto, voitiin Ulkomaalaisviraston oleskelulupaohjeen mukaan pykälän kriteereitä soveltaa myös muualta tulevien suomalaisten syntyperän määrittämiseen. Hallituksen silloisen esityksen mukaan tämä ei kuitenkaan ilmeisesti ollut tarkoitus.⁶¹

Toteutuneista käytännöistä voi lukea muun muassa vuoden 2002 Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 18 a§:n muuttamisesta lakipykälän muutosta koskevasta hallituksen esityksestä. Tuolloin valmisteilla oli toinen ulkomaalaislain muutos. Pääsääntöisesti suomalaisen syntyperän perusteella myönnettävän oleskeluluvan saamiseen riitti, jos hakijalla oli esittää syntymätodistus, jossa hakijan molemmat tai toinen vanhemmista oli merkitty kansallisuudeltaan suoma-

---

⁵⁷ Ks. Fingerroos 2016, 27.

⁵⁸ HE 56/1996.

⁵⁹ Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996; Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003.

⁶⁰ Ulkomaalaislaki 301/2004, 48§,

⁶¹ HE 160/2002 vp, 76.

laiseksi. Mikäli tällaista syntymätodistusta ei ollut, syntyperä oli mahdollista osoittaa joko:

- 1) *Neuvostoliiton sisäisellä passilla, johon hakija kansallisuus oli merkitty suomalaiseksi,*
- 2) *Hakijan lähiomaisen syntymätodistuksella, jossa molemmat tai toinen lähiomaisen vanhemmista oli merkitty kansallisuudeltaan suomalaiseksi,*
- 3) *Hakijan omalla tai hänen vanhempiansa avioliitto-, avioero tai adoptiotodistuksella,*
- 4) *Kansallisarkiston todistuksella tai*
- 5) *Suomalaisen seurakunnan virkatodistuksella tai muulla luotettavalla asiakirjalla.* ⁶²

Mikäli syntyperää ei ollut mahdollista osoittaa luotettavasti asiakirjoin, tuli voida näyttää henkilön muu yhteenkuuluvuutta osoittava side Suomeen, kuten Inkerin siirtoväkeen kuuluminen. Epäselvissä tapauksissa ulkomaalaisvirasto saattoi selvittää hakijan henkilöllisyyttä myös ulkomaan viranomaisten kanssa. Esityksessä tuotiin esiin myös epäily mahdollisista väärinkäytöistä: ”Koska on havaittu, että vuonna 1990 tai sen jälkeen annetuissa asiakirjoissa on esiintynyt väärennöksiä ja vääriä tietoja hakijan syntyperästä kiinnitetään kaikkiin asiakirjoihin erityistä huomiota muun muassa teknisin tarkastuksin”. ⁶³

Lakipykälän muutos 2003 ja ulkomaalaislain kokonaisuudistus 2004

Toisen kerran entisen Neuvostoliiton suomalaisia koskevan paluumuuton lainsäädäntöä muutettiin vuonna 2003, jolloin lakiin lisättiin vaatimus suomen tai ruotsin kielen taidosta. Lisäksi lakimuutos täsmensi niitä perusteita, joilla paluumuutto-oikeus oli mahdollista saada. ⁶⁴ Lakiin lisättiin myös aiemmin hallintokäytäntöön perustuneet paluumuuttojonoikäntäntö sekä edellytys asunnosta. ⁶⁵ Lakiehdotus oli aiemman lain ehdotukseen verrattuna perusteellisempi ja muutoshakuisempi. Samalla muutoksella lakiin tuli paluumuuttoon liittyviä valitusoikeuksien

---

⁶² HE 160/2002 vp.

⁶³ *ibid.*

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ HE 252/2010 vp.

muutoksia.

Pian tämän jälkeen, vuonna 2004, ulkomaalaislaki (301/2004) uudistui kokonaisuudessaan⁶⁶, mutta inkerinsuomalaisten paluumuuttoa säätelevä pykälä pysyi sisällöllisesti kuitenkin vuoden 2003 lakimuutoksen linjassa. Muutokset olivat lähinnä muotoseikkoja. Lakipykälän numero vaihtui 18a§:stä 48§: ksi ja myös nimi muuttui.

Vuosien 2003 ja 2004 lakimuutosten myötä määräaikainen oleskelulupa entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle voitiin myöntää kuten edellisen lainkin aikana, jos hakija itse tai kaksi neljästä isovanhemmasta oli kansallisuudeltaan suomalainen. Lakimuutos myös täsmensi perusteita tapauksissa, joissa hakija ei kyennyt osoittamaan asiakirjoin suomalaisuuttaan. Uuden lain myötä paluumuuttoon oli oikeus tällaisissa tapauksissa, jos hakija oli kuulunut Inkerin siirtoväkeen, joka vuosina 1943 ja 1944 siirrettiin Suomeen ja sodan jälkeen palautettiin Neuvostoliittoon tai jos hakija oli palvellut Suomen armeijassa vuosien 1939–1945 aikana. Hakijan perheenjäsenten oikeus oleskelulupaan säilyi edelleen.⁶⁷ Kun vuoden 2003 lakimuutoksessa kyseessä oli *Edellytykset oleskeluluvan myöntämiseksi entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle*, puhuttiin vuoden 2003 ulkomaalaislaissa tiivistetysti otsikolla *Oleskeluluvan myöntäminen entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle*. Ulkomaalaislain muutoksessa myös perheenjäsenten muutto-oikeutta koskettava kappale tiivistyi muotoon:

”Oleskelulupa myönnetään myös 1 momentissa tarkoitetun henkilön perheenjäsenelle sekä hänen huollettavanaan olevalle lapselle, joka ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ennen kuin hakijalle on myönnetty oleskelulupa 1 momentissa mainitulla perusteella”.

Uudessa laissa pykälään liitettiin myös, että ”Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 3 momentin 2 kohdassa tarkoitetun kielikokeen perusteista ja järjestämisestä.”⁶⁸

---

⁶⁶ Hallitus antoi ensimmäisen ehdotuksen ulkomaalaislain kokonaisuudistuksesta jo vuonna 2002 (HE 265/2002 vp). Aloite kuitenkin raukesi. Inkerinsuomalaisten paluumuuttopykälään muuttamisesta oli tuolloin jo annettu erillinen lakiehdotus (HE 160/2002). Ulkomaalaislain kokonaisuudistus toteutui lopulta vuonna 2004 hallituksen vuonna 2003 antaman esityksen (HE 28/2003 vp) ja sitä täydentävän esityksen pohjalta (HE 151/2003 vp).

⁶⁷ HE 28/2003 vp; Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003, 18a§.

⁶⁸ Ulkomaalaislaki 301/2004, 18a§.

Vuonna 2003 tapahtuneen lakimuutoksen jälkeen paluumuuttoa haluavan oli oleskeluluvan saadakseen osoitettava suomen tai ruotsin kielien taitonsa kielitestillä sen lisäksi, että hänen oli osallistuttava paluumuuttovalmennukseen, joka oli edellytyksenä jo edeltävässä laissa, joskin tuolloin maahanmuuttovalmennuksen nimellä. Pykälässä oli kuitenkin lisäys ”jollei paluumuuttovalmennukseen tai kielikokeeseen osallistumista ole pidettävä hakijan olosuhteet huomioon ottaen kohtuuttomana”.⁶⁹ Kielitaitovaatimus koski vain suomalaisen syntyperän perusteella muuttavia, se ei siis koskenut Inkerin siirtoväkeen vuosina 1943 tai 1944 kuuluneita tai Suomen armeijassa toisen maailman sodan aikana palvelleita.⁷⁰

Lakiin kirjattiin edellytykseksi myös se, että hakija on ilmoittautunut Suomen diplomaattiselle tai konsuliedustustolle paluumuuttajaksi. Ulkomaalaislain muuttuessa paluumuuttoa säätelevään pykälään kirjattiin lisäksi, että ”Tässä pykälässä tarkoitetun oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen tai hänen perheenjäsenensä toimeentulo on turvattu.”⁷¹

Aiemmin merkittävän inkerinsuomalaisten paluumuuttajien lähtömaan Viron osalta tilanne muuttui Viron liittyessä Euroopan Unioniin vuoden 2004 alussa. Virolaisten tultua Euroopan unionin kansalaisiksi, lähtökohtana oli, että Suomeen muuttaessaan he rekisteröivät oleskeluoikeutensa. Mikäli oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytykset täyttyivät, tämä oli ensisijainen menettelytapa oleskeluoikeuden vahvistamiseksi. Mikäli Unionin kansalaisen oleskeluoikeutta ei voitu rekisteröidä, voitiin poikkeuksellisesti myöntää oleskelulupa suomalaisen syntyperän perusteella.⁷²

Paluumuuton loppu

Nyt tämä paluumuuton ajanjakso Suomen historiassa on päättynyt. Vuoden 2011 heinäkuun ensimmäisenä päivänä voimaan astunut lakimuutos päätti entisenkaltaisen inkerinsuomalaisten paluumuuton vuonna 2016 päättyneen siirtymäajan jälkeen. Paluumuutto-oikeus kuitenkin säilyi siirtoväkeen ja Suomen armeijaan kuuluneilla inkeriläisillä edelleen. Muiden kohdalla paluumuuttojonoon ilmoittautuminen päättyi vuoden

---

⁶⁹ Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003, 18a§.

⁷⁰ *ibid.*

⁷¹ *ibid.*

⁷² Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta, 2010.

2011 heinäkuun alussa ja oleskelulupahakemusten jättö päättyi siirtymäajan jälkeen heinäkuun 2016 alussa. Siirtymäaikana heidän kohdallaan sovellettiin lakimuutoksen aikana voimassa olleita säädöksiä. Oleskeluluvan myöntäminen ei kuitenkaan edellyttänyt enää paluumuuttovalmennukseen osallistumista.⁷³

Muu paluumuuttoa koskeva lainsäädäntö

Varsinaisen paluumuuttoa säätelevän lainsäädännön ohella paluumuuttajan kokemuksiin on vaikuttanut myös vuonna 1999 voimaan tullut *Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta* (493/1999) eli niin sanottu *kotouttamislaki*, joka muiden maahanmuuttajien ohessa koski myös inkerinsuomalaisia paluumuuttajia. Sittemmin kotouttamislaki uudistui vuonna 2010 säädetyn kotoutumislainsäädännön kutsutun *Lain kotoutumisen edistämisestä* (1386/2010) myötä. Kotoutumislain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.⁷⁴

Ensinnäkin kotouttamislain (493/1999) mukaan kunnan oli laadittava kotouttamisohjelma yhteistyössä työvoimaviranomaisen ja muiden viranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamissuunnitelma sisältää suunnitelman tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista sekä yhteistyöstä maahanmuuttajien kotouttamisessa. Kotouttamissuunnitelman laadinnan ja toteuttamisen yhteydessä on kuultava maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä mahdollisuuksien mukaan muita paikallisia tahoja.⁷⁵

Toiseksi kotouttamislaki säati henkilökohtaisista oikeuksista kotoutumissuunnitelmaan. Lain mukaan työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuvalla tai toimeentuloa hakevalla maahanmuuttajalla on oikeus kunnan ja työvoimatoimiston kanssa laadittavaan kotoutumissuunnitelmaan, jossa sovitaan toimenpiteistä ”jotka tukevat maahanmuuttajaa ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa.” Mikäli maahanmuuttaja noudatti

---

⁷³ Laki ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta 57/2011.

⁷⁴ Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999; Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

⁷⁵ *Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta* 493/1999.

kotoutumissuunnitelmaansa ja oli taloudellisen tuen tarpeessa, hän oli oikeutettu kotoutumistukeen. Henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma koski vain työttömäksi ilmoittautuneita tai toimeentulotukea hakevia. Suoraan työelämään kiinni päässeitä tämä ei siis koskenut.⁷⁶

Vuonna 2003 voimaan astunut kansalaisuuslaki mahdollisti kaksoiskansalaisuuden⁷⁷. Tämän jälkeen paluumuuttajankaan ei enää ollut välttämätöntä luopua aiemmasta kansalaisuudestaan Suomen kansalaisuutta hakiessaan.

MITEN PALUUMUUTTO KÄYTÄNNÖSSÄ TAPAHTUI?

Virossa tai Venäjällä mahdollinen paluumuuttaja ilmoittautui ns. paluumuuttojonoon. Vuoteen 1999 asti jonosta olivat vastuussa yksityiset järjestöt (Viron Inkerinsuomalaisten Liitto ja Inkerin Liito), mutta vuoden 1999 aikana jonotusjärjestelmä siirtyi viranomais toiminnaksi. Sen jälkeen Virossa jonotusrekisteriä hoiti ensin Suomen Tallinnan suurlähetystö, jolta vastuu siirtyi vuonna 2002 Viron suurlähetystön Tarton toimipisteeseen. Venäjällä jonotusrekisteriä hoiti Pietarin pääkonsulaatti. Jonoon ilmoittautuneilta kysyttiin muun muassa henkilötiedot, työkokemus ja kielitaito, ja heille tiedotettiin tarvittavista asiakirjoista. Työlupaa hakevien ei tarvinnut ilmoittautua jonoon. Ilman jonotusta käsiteltiin myös perhesiteen perusteella Suomeen pyrkivien sekä Suomen vuosien 1939–1945 sodissa vapaaehtoisena palvelleiden hakemukset. Kaikki Suomen diplomaattiset ja konsuliedustustot vastaanottivat ns. inkeriläisperusteisia oleskelulupahakemuksia ja hakemus voitiin käsitellä asiallisesti silloin, kun hakija oleskeli laillisesti siinä maassa, jonka edustustoon hän hakemuksensa toimitti. Muualla kuin Virossa tai Venäjällä vireille pannut hakemukset käsiteltiin ilman jonotusta.⁷⁸ Paluumuuttojono perustui hallintokäytäntöön, sitä ei laissa määritelty ennen vuotta 2003. Vuoden 2003 lakimuutoksenkin jälkeen paluumuuttoproessi alkoi ilmoittautumisella paluumuuttajaksi joko Suomen edustustolle Pietarissa, Moskovassa, Petroskoissa tai Muurmanskissa.⁷⁹

---

⁷⁶ *ibid.*

⁷⁷ Kansalaisuuslaki 359/2003.

⁷⁸ HE 160/2002 vp, 5-6.

⁷⁹ HE 252/2010 vp.

Paluumuuttojonoon ilmoittautuessaan hakija sai juoksevan jonotusnumeron, jonka mukaisessa järjestyksessä paluumuuttoasiat käsiteltiin. Kun vuoro tuli, hakija kutsuttiin edustustoon paluumuuttohaastatteluun. Vuodesta 1994 lähtien ulkomaalaisviraston lausunnot annettiin säännöllisesti virkamiesten virkamatkoilla Petroskoihin, Pietariin ja Tallinnaan. Muihin edustustoihin jätetyt hakemukset lähetettiin lausunnonlehtien ulkomaalaisvirastoon Suomeen. Virkamatkoilla tapahtuvan lausuntojen antamisen, joka piti sisällään myös hakijoiden haastatteluja, oli koettu tarkoituksenmukaiseksi hallitun maahanmuuton keinoksi. Vuosittain lausuntoja annettiin 1000–2000, mukana luvussa ovat inkerinsuomalaiset ja heidän perheenjäsenensä. Haastattelussa selvitettiin hakijan suomalainen syntyperä ja arvioitiin kutakin hakemusta ja siihen liittyviä olosuhteita kokonaisuutena. Terveydellisistä syistä tai poikkeuksellisten huonojen liikenneyhteyksien vuoksi haastattelusta saattoi joissain tapauksissa saada vapautuksen. Esimerkiksi huhtikuussa 2002 haastateltujen keskimääräinen odotusaika oli ollut kuusi vuotta. Jonotusaikaa lisäsi vielä se, että ulkomaalaisviraston puoltavan lausunnon jälkeen oleskeluluvan myöntäminen edellytti asunnon saamista Suomessa. Esimerkiksi vuoden 2011 asuntopäätöstä Suomeen odotti Venäjällä 463 ja Virossa 271 henkilöä. Vuoden 2010 helmikuussa oleskelulupahakemukset uudistuivat, eikä paluumuuttohaastatteluja enää sen jälkeen tehty. Haastattelun sijaan hakija täytti inkerinsuomalaisille paluumuuttajalle tarkoitetun erillisen hakemuslomakkeen, johon oli sisällytetty kysymykset, jotka aiemmin esitettiin paluumuuttohaastattelussa.⁸⁰

Vuodesta 1999 lähtien paluumuuttovalmennus järjestettiin siten, että paluumuuttojonossa olevat osallistuivat inkeriläisseurojen suomen kielen alkeiskursseille, joiden kesto oli noin 150 tuntia. Ulkomaalaisviraston edustajan haastatteluajankohdan lähestyessä paluumuuttohalukkaat kutsuttiin jonotusjärjestyksessä työministeriön paluumuuttovalmennuskursseille. Opetuksen painopiste oli suomen kielen opetuksessa. Kurssin hyväksytyt suorittaminen edellytti auttavaa suomen kielen taitoa. Valmennuskursseja järjestettiin Pietarissa, Hatsinassa, Petroskoissa sekä Virossa eri paikkakunnilla. Näillä alueilla säännönmukaisesti kaikki 16–60 vuotiaat ja heidän perheenjäsenensä osallistuivat valmennukseen. Pitkien välimatkojen vuoksi paluumuuttovalmennusta ei järjestetty Moskovan suurlähetystön toimialueella asuville. Moskovan suurlähetystö nimittäin myönsi oleskeluluvan esimerkiksi Siperiassa ja

---

⁸⁰ HE 160/2002 vp, 5–6; HE 252/2010 vp.

entisestä Neuvostoliitosta itsenäistyneissä Keski-Aasian maissa asuville inkerinsuomalaisille.⁸¹

Kielitaitovaatimuksen tultua lakiin vuonna 2003 paluumuuttoa odottavat osallistuivat inkerinsuomalaisten järjestöjen toimesta järjestetyille noin 150 tunnin mittaiselle kielikurssille, mikäli sellainen lähellä järjestettiin, ellei hänen suomen kielen taitonsa jo muutoin ollut riittävän hyvä. Jos hän kuului siihen paluumuuttajien suurimpaan joukkoon, joka oli ilmoittautunut Pietarin tai Petroskoin edustustoon, oli hänen osallistuttava lisäksi noin 300 tunnin mittaiseen paluumuuttovalmennukseen. Suomen kielen opetuksen lisäksi paluumuuttovalmennuskursseilla annettiin tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä. Jos tuleva paluumuuttaja oli kuulunut siirtoväkeen tai palvellut Suomen armeijassa, ei osallistumispakkoa ollut. Paluumuuttovalmennuksen suoritettuaan hän sai kutsun kielitutkintoon (IPAKI eli inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitutkinto tai myöhemmin DIPAKI eli digitaalinen versio inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitutkinnosta). Kielitutkinto tuli olla suoritettuna ennen kuin oleskelulupa voitiin myöntää. Kielitaidon saattoi osoittaa myös yleisellä kielitutkinnolla (YKI).⁸²

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitaidon (suomi tai ruotsi) arviointiin oli siis oma testinsä, jonka valmistelusta oli vastannut opetushallinnon johdolla työskennellyt työryhmä. Kielitaitotestin järjestämisestä ja rahoituksesta vastasi työministeriö. Tasoltaan koe vastasi Euroopan neuvoston laatiman kielenopetuksen yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvausta A2 eli niin sanottua selviytymistasoa⁸³. Testissä testattiin puhumista, puheen ymmärtämistä, tekstin ymmärtämistä ja kirjoittamista. Testin aihealueet testin pitäjät valitsivat seuraavista: 1) Oma itse ja tausta; 2) Koti, asuminen, ympäristö; 3) Arkielämä; 4) Ihmissuhteet; 5) Matkustaminen; 6) Terveys ja hyvinvointi. Testissä testattiin kielen perusfunktioiden käyttöä. Kieltä oli osattava käyttää sellaisiin tarkoituksiin kuin: 1) Asiatietojen antaminen ja kysyminen; 2) Mielipiteen ilmaiseminen; 3) Tunteiden ja asenteiden ilmaiseminen ja kysyminen; 4) Asioiden hoitaminen; 5) Sosiaalisten

---

⁸¹ HE 160/2002 vp, 6-7.

⁸² *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitestin perusteet 2003*; K 3/2005 vp, 264; K 4/2006 vp, 271; K 4/2007 vp, 270; K 2/2008 vp, 271; K 1/2009 vp, 152; K 5/2010, 156.

⁸³ *”Kielenkäyttäjät viestii ymmärrettävästi arkipäivän tilanteissa, jotka vaativat yksinkertaista ja suoraa suullista tai kirjallista tiedonvaihtoa tutuista asioista. Hän ymmärtää selkää ja hidasta puhetta, joka liittyy jokapäiväiseen elämään ja välittömiin tarpeisiin, sekä niitä käsitteleviä lyhyitä yksinkertaisia tekstejä.”* 2248/62/2004TM.

käytänteiden noudattaminen ja 6) Viestinnän säätely.⁸⁴

Inkerinsuomalaisten oleskelulupahakemukset ratkaisi Suomen edustusto sen jälkeen, kun se sai ulkomaalaisviraston lausunnon siitä, täyttyivätkö vaadittavat edellytykset hakijan kohdalla. Oleskelulupaa ei myönnetty suomalaisen syntyperänsä perusteella, mikäli hakijaan voitiin soveltaa käännätyks- tai karkotusperusteita. Oleskelu- ja työlupa annettiin pääsääntöisesti vasta sen jälkeen, kun hakija oli saanut Suomesta asunnon. Kunnat osoittivat asuntoja vapautuvasta asuntokannasta mahdollisuuksiensa mukaan. Asuntoa saattoikin joutua odottamaan jopa vuosia riippuen sen kunnan tilanteesta, johon paluumuuttaja halusi asettua. Yksityisiltä markkinoilta vuokra-asunnon hankkineiden määrän todettiin hallituksen esityksessä eduskunnalle ulkomaalaislain muuttamiseksi vuonna 2002 lisääntyneen. Jos hakija muutti sukulaisensa luo, hänen tuli hankkia taloyhtiöltä isännöitsijän todistus, josta ilmeni, että kyse oli pysyvästä muutosta.⁸⁵

Suomalaista syntyperää olevan oli toki mahdollista saada ulkomaalaislain nojalla oleskelu- ja työlupa määräaikaan työhön Suomessa, jos hänellä oli työpaikka Suomessa tai oleskelulupa opiskelua varten. Myöhemmin oli mahdollista saada oleskelulupa vakinaista maassaoloa varten, jos ns. paluumuuttopykälän kriteerit täyttyivät. Tällöin paluumuuttojonoon ei tarvinnut ilmoittautua, vaan työlupahakemus käsiteltiin, kuten kolmansien valtioiden kansalaisten työlupahakemukset. Mikäli henkilöllä oli työpaikka Suomessa, voitiin työlupa myöntää ilman työvoimapolitiittista harkintaa, mikäli hänellä oli suomalainen syntyperä tai toinen hänen vanhemmistaan tai kaksi isovanhemmistaan oli tai oli ollut merkittynä asiakirjaan suomalaiseksi. Kielitaitovaatimuksen tultua lakiin vaadittiin kielitutkinnon suorittaminen Suomessa.⁸⁶

Paluumuuttopykälän perusteella myönnetty oleskelulupa oli määräaikaan ja jatkolupaa haettiin Suomesta. Jatkoluvan saamisen edellytyksenä oli muun muassa se, että hakija ei enää asunut pysyvästi lähtömaassa. Tarvittaessa pysyvän oleskeluvan hakijan tuli osoittaa maastamuuton tapahtuneen.⁸⁷

Entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisten paluumuutto-oikeus ei ole sidoksissa Inkeriin, vaikka usein puhutaankin inkerinsuomalaisten paluumuutosta. Siihen ovat oikeutettuja kaikki, joiden kohdalla suoma-

---

⁸⁴ *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitestin perusteet 2003.*

⁸⁵ HE 160/2002 vp, 4-5.

⁸⁶ HE 160/2002 vp, 5; HE 252/2010 vp.

⁸⁷ HE 160/2002 vp; HE 252/2010 vp.

laisuuden edellytykset täyttyvät. Paluumuuttajat ovat siis kansallisuudeltaan suomalaisia, mutta eivät Suomen kansalaisia. Oman lukunsa muodostaa lisäksi Suomen kansalaisten jälkeläiset, joiden paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta eroaa lainsäädännöllisesti. Heille oleskelulupa myönnetään ulkomaalaislain 47§:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti. Käytännössä ero näkyy erityisesti siinä, että heidän ei tarvitse inkerinsuomalaisten tavoin odottaa paluumuuttojonossa. Kaikkien paluumuuttajien kohdalla muutossa on kyse samankaltaisesta henkisestä prosessista, muutosta kulttuurista toiseen, ja molempien todellinen mahdollisuus muuttaa Suomeen mahdollistui samoihin aikoihin.

1.3. INKERINSUOMALAISIA PALUUMUUTTAJIA KOSKEVA AIEMPI TUTKIMUS

Tutkimukseni osallistuu tieteelliseen keskusteluun, jota on käyty sekä maahanmuutto- ja paluumuuttotutkimuksen että Inkerin ja inkeriläisyyden tutkimukseen eritoten historian ja kansatieteen näkökulmista. Näen inkerinsuomalaisten paluumuuttoa koskevan tutkimuksen linkittyvän vähintäänkin kolmeen tutkimukselliseen teemaan, joita ovat:

1) Inkeriä ja inkerinsuomalaisuutta tarkasteleva, varsin pitkän perinteen omaava ns. Inkeritutkimuksen kenttä ⁸⁸, 2) varsinaisesti inkerinsuomalaisten paluumuuttoa tarkasteleva tutkimus ⁸⁹, sekä 3) maahanmuuttotutkimus ⁹⁰. Lisäksi tutkimukseni näkökulmasta merkitykselliseksi nousee myös Suomen rakentumisesta sekä sen kipukohtia koskeva tutkimus. Näiden tutkimusten kautta olen voinut perehtyä esimerkiksi siihen, kuinka inkerinsuomalaisuutta muistetaan ja kuinka siitä kerrotaan.

Tieteellisen keskustelun hahmottamisen ohella inkerinsuomalaisia ja -suomalaisuutta koskevan tutkimuksen tarkasteleminen avaa yhtä inkerinsuomalaisuuden kulttuuriperintöprosessia. Näen inkerinsuomalaisten paluumuuton linkittyvän siihen pitkään suomalaiseen kulttuuriperintöprosessiin, joka on jatkumoa 1800-luvun loppupuolen kansalliselle heräämiselle, kuten myös Suomen vuonna 1917 tapahtuneen itsenäisyyden alkuvaiheen suomalaisuuden rakentamisille.

---

⁸⁸ Esim.

⁸⁹ Esim.

⁹⁰ Esim. *Ingrians and Neighbours* 1999.

INKERIN TUTKIMISEN PITKÄT PERINTEET

Inkeri on kiinnostanut tutkijoita 1800-luvulta lähtien. Inkeriä 1800-luvulla kiertäneiden kansanperinteen kerääjien keräämät aineistot ovat tarjonneet aineistoja tutkijoille aina nykyaikaan saakka. 1800-luvun kiinnostus kansanperinteeseen ja kansanrunouteen vaikuttaa yhä paitsi tutkimusaineistoina myös käsityksinä Inkeristä ja inkerinsuomalaisuudesta. Pitkä tutkimusperinne tarkoittaa samalla myös sitä, että inkeriläisyyden määreet ja kertomukset ovat monilta osin vahvasti rakentuneita. Inkerinsuomalainen kansanperinne on kiinnostanut näihin päiviin asti, mutta sen rinnalle on noussut inkerinsuomalaisten vaiheiden tutkimus sekä paluumuuton myötä paluumuuton ja sopeutumisen tutkimus.

Inkerin tutkimus oli merkittävä osa suomalaisen kansatieteen alkuvaihetta. Kansatiede oli Suomessa alun alkaen erityisesti suomalais-ugrilaista kansatiedettä. Ilmar Talve (1963) totesi:

Päämääränä oli suomalais-ugrilaisten kansojen kulttuurin valaiseminen ja perimmäisenä tavoitteena juuri sen vanhemman kerrostuman ja ns. pystysuoran perinteen mahdollinen selvittäminen lähinnä suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen avulla. Suomalais-ugrilaiset kansat muodostivat ”omassa piirissään kokonaisuuden”, ja sen, että suomalais-ugrilaiset kansat edustivat eri kulttuuriasteita, katsottiin olevan tutkimukselle vain eduksi, eikä haitaksi, koska sillä tavoin kehitystä valaisevaa aineistoa oli omassa kulttuuripiirissä käytettävissä.⁹¹

Teoreettiset päämäärät pysyivät suomalais-ugrilaisen kansatieteen osalta ennallaan 1930-luvulle saakka, mutta ensimmäisen maailmansodan jälkeinen poliittinen tilanne johti kuitenkin siihen, että keskityttiin entistä enemmän suomalaiseen aineistoon.⁹²

Neuvosto aika sulki Inkerin suomalaisilta tutkijoilta. Inkeri ja Karjala kiinnostivat kuitenkin myös venäläisiä tutkijoita. Esimerkiksi Leningradin tutkimusseura järjesti kolme kenttätymatkaa savakoiden ja äyrämöisten pariin vuosien 1927 ja 1929 välisenä aikana⁹³. Sotien jälkeisessä Suomessa ei juurikaan ennen 1980-luvun loppua toteutettu Inkeriä koskevaa tutkimusta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. 1950-luvulla Martti

---

⁹¹ Talve 1963, 12.

⁹² *ibid.*

⁹³ Fišman & Korolkova 2008, 70.

Haavio ja 1960-luvulla Lauri Honko keräsivät folkloristista tietoa Suomeen toisen maailmansodan jälkeen asettuneiden inkeriläisten parissa ⁹⁴. Muutoin nämä poikkeukset olivat lähinnä muutamia pro gradu tutkimuksia ja monistesarjoissa julkaistuja tutkimuksia ⁹⁵. Yhden poikkeuksen teki myös Juhani Jääskeläisen vuonna 1980 tarkastettu väitöskirja *Inkerin suomalaisen evankelis-luterilainen kirkko neuvostojärjestelmän ensimmäisenä vuosikymmenenä 1917-1927* ⁹⁶.

1990-luvulla Neuvostoliiton romahtaminen avasi pääsyn Inkeriin ja samalla paluumuutto toi Inkeri-tutkimukseen uuden kiintopisteen. Turun yliopiston kansatieteen laitoksella toteutettiin 1990-luvulla inkerinsuomalaisia käsittelevä hanke, jossa näkökulma inkerinsuomalaisiin paluumuuttajiin keskittyi erityisesti kulttuurien väliseen kohtaamiseen. Kyseisen hankkeen aikana muun muassa koottiin aineistoa kenttätöissä erityisesti Pohjois-Inkerissä. Hankkeen tuloksista julkaistun *Ingrians and Neighbours* -teoksen (1999) artikkelit tarjoavatkin mielenkiintoisia näkökulmia inkerinsuomalaiseen muistitietoon, kerrontaan ja kieleen. Inkerinsuomalaisista paluumuuttajista tehtiin tuolloin myös pro gradu tutkielmia ⁹⁷. Muun muassa Annikki Kaivola- Bregenhøj on tarkastellut inkerinsuomalaisten kerrontaa haastatteluaineiston pohjalta. Hänen tutkimuksensa perustuvat 1990-luvulla Inkerissä tehtyihin haastatteluaineistoihin ⁹⁸.

Joensuun ja Tarton yliopistot puolestaan solmivat yhteistyösopimuksen 1980-luvun lopulla. Yhdeksi työmuodoksi valikoitui tuolloin Viroon muuttaneiden inkeriläisten kielitieteellinen tutkimus. Kenttätöet aloitettiin Tarton alueella vuonna 1990. Joensuun yliopisto julkaisi vuonna 1994 kerättyjen nauhoitusten pohjalta kirjan, joka sisältää 18 elämäntarinaa. ⁹⁹

Historiantutkimuksessa Inkeri on noussut esiin erityisesti kärsimys-historian ja kirkon kautta. 1990-luvun taitteen jälkeen Inkerin historia on avautunut väitöstutkimusten kautta. Väitöstutkimuksia on ilmestynyt

---

⁹⁴ Toivonen & Malinen & Lehtonen 1995, 183-184;

⁹⁵ Ks. esim. Flink 2000, 12-13.

⁹⁶ Jääskeläinen 1980.

⁹⁷ Malinen 1996, Lehtonen 1996 ja Toivonen 1997.

⁹⁸ Ks. esimerkiksi hänen artikkelinsa *Ingrians and Neighbours*-teoksessa (Kaivola-Bregenhøj 1999) sekä Kaivola-Bregenhøj 2006; Kaivola-Bregenhøj 2008. *Ingrians and Neighbours* -teoksessa myös Maria Vasenkari ja Armi Pekkala ovat artikkelissaan tarkastelleet yhden inkerinsuomalaisen naisen elämäntarinan muotoutumista haastattelukerronnassa (Vasenkari ja Pekkala 1999).

⁹⁹ *Inkeriläiskertomuksia 1994*.

myös folkloristiikan alalta.¹⁰⁰ Inkeristä väitellyt Toivo Flink on julkaissut Inkerin historiasta laajemminkin¹⁰¹. Flinkin palautuksia käsittelevän tutkimuksen, *Pois Inkeristä, ohi Inkerin*, julkaisemisen jälkeen esimerkiksi *Satakunnan Kansassa* julkaistiin artikkeli ”*Neuvostoliitto petti palautetuille inkeriläisille annetut lupaukset - Tutkimus: Suomen viranomaisille selvisi, ettei inkeriläisten määränään ole Inkeri*”.¹⁰² Tutkimusten pohjalta aihe on siis noussut myös julkisuuteen ja lehdistöön.

Inkerinsuomalaisia koskevaa tutkimusta ovat toki julkaisseet myös Virossa ja Venäjällä toimivat tutkijat. Esimerkiksi Taisto Kalevi Raudalainen tarkasteli vuonna 2004 julkaistussa artikkelissaan kulttuuristen kanssakäymisten vaikutusta Keski-Inkerin suomalaisten luterilaisten kommemoraatiokäytännöissä¹⁰³.

PALUUMUUTON TUTKIMUS

Paluumuutosta ja paluumuuttajista on tehty useampia tutkimuksia ja selvityksiä sekä omana ryhmänään että osana Suomeen kohdistuvaa maahanmuuttoa. Inkerinsuomalaisten paluumuuttoa on tarkasteltu erilaisissa oppaissa ja selvityksissä, joita on tehty etenkin paluumuuton alkuvaiheessa sekä muutosvaiheissa. Monet nimenomaan paluumuuttoa ja paluumuuttajia käsittelevistä selvityksistä ja tutkimuksista on toteutettu ennen vuotta 2005, erityisesti 1990-luvun lopulla ja ne ovat keskittyneet työvoima- ja sosiaalipoliittiseen tarkasteluun. Tutkimukset, selvitykset ja tutkimusartikkelit¹⁰⁴ ovat auttaneet minua hahmottamaan sitä, mistä

---

¹⁰⁰ Pekka Nevalaisen (1990) Suomen historian alaan kuuluva *Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla*, Toivo Flinkin (2000) kulttuurihistorian alan *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin suomalaisten sivistys-, kulttuuri ja itsetuntopyrkimyksistä vuosina 1861-1917* sekä Andrei Kalinitshevin (2016) yleisen historian alaan kuuluva *Suomalaiset venäläisessä sulatusuunissa. Rajaseudun inkerinsuomalainen yhteisö murroksessa 1850–1900*. Neuvostoaikaa ovat tarkasteelleet myös Arno Survon folkloristiikan väitöskirjassaan *Magian kieli – Neuvosto-Inkeri symbolisena periferiana* vuonna 2001 sekä Helka Riionheimo vuonna 2007 suomen kielen alaan kuuluvassa väitöstutkimuksessaan *Muutoksen monet juuret. Oman ja vieraan risteytyminen Viiron inkerinsuomalaisten imperfektinmuodostuksessa*.

¹⁰¹ Flinkin *Pois Inkeristä, ohi Inkerin* julkaistiin vuonna 1995, hänen kansallisarkistossa tekemäänsä projektin tuloksena julkaistiin vuonna 2010 *Kotiin karkotettavaksi – Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944-1955* ja vuonna 2012 siirtolaisuusinstituutti julkaisi hänen tutkimuksensa *Pois nöyrän panta – Inkerin liitto 1922-1944*.

¹⁰² SK 4.3.2010.

¹⁰³ Raudalainen 2004.

¹⁰⁴ Ks. esim. Heikkinen 2003 ja Siim 2003.

paluumuuttajien identiteetissä voi olla kysymys.

Selvityksissä ja tutkimuksissa on keskitytty tarkastelemaan erityisesti sopeutumista koulutuksen ja kielen kautta. Esimerkiksi Helsingin yliopiston Vantaan Täydennyskoulutuslaitoksen toimesta tehtiin 1990-luvun lopulla kuntaselvitys, jonka esimerkkikuntina olivat Helsinki, Imatra, Jyväskylä ja Lappeenranta. Selvityksen lähtökohtana oli palveluiden tarkasteleminen elämänkaaren eri vaiheissa. Sen tulokset on julkaistu Suomen Kuntaliiton Inkeri-projektin loppuraportissa *Inkerin-suomalaiset kunnassa* (1997).¹⁰⁵

Väitöskirjatutkimuksia inkerinsuomalaisista ja paluumuuttajista on tehty eritoten sosiaalipsykologian ja sosiologian aloilla 1990-luvun lopulta lähtien. Kaarina Ylönen väitteli kirkkososiologiassa vuonna 1997. Tutkimuksessaan hän selvitti, mistä johtuu Inkerin luterilaisen kirkon nopea nousu 1990-luvun taitteessa.¹⁰⁶ Merja Reijonen tarkasteli vuoden 2002 sosiologian väitöstutkimuksessaan paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostumista. Reijonen tulkitsee kulttuurisen identiteetin muodostumista yksilön toiminnan tilojen kautta.¹⁰⁷ Helena Miettinen puolestaan tarkasteli vuoden 2004 sosiaalipsykologian väitöstutkimuksessaan sitä, miten venäjänsuomalaiset elämäntarinaansa kertoessaan määrittelevät itsensä ryhmä- ja yksilötasolla suomalaisiksi sekä erottautuvat eisuomalaisina pitämistään.¹⁰⁸ Näiden tutkimusten erityistä antia omasta näkökulmastani on ollut inkerinsuomalaisten hahmottaminen erilaisina sukupolvina.

Olga Davydova (2009) hahmotti perinteentutkimuksen alaan kuuluvassa artikkeliväitöskirjassaan¹⁰⁹ paluumuuttoa etnisyydiskurssien kaut-

---

¹⁰⁵ Raportissa on kolme osiota. Ensimmäisessä ministeriöiden asiantuntijat kuvaavat inkerinsuomalaisten paluumuuton vaikutusta lupamenettelyyn, maahanmuuttopolitiikkaan, koulutukseen, palveluihin ja työvoimapolitiikkaan. Toisessa selvitetään inkerinsuomalaisten paluumuuttajien määriä sekä palveluiden organisointia esimerkkikunnissa, joita ovat Helsinki, Imatra, Jyväskylä ja Lappeenranta. Kolmannessa osassa Inkerin Liiton ja Inkerin Kirkon työntekijät kertovat näkemyksistään inkerinsuomalaisten paluumuutosta sekä lähialueyhteistyön tarpeista. (*Inkerinsuomalaiset kunnassa 1997*; Pitkänen 1997, 41.)

¹⁰⁶ Ylönen väitöstutkimus oli nimeltään *Inkerin kirkon nousu kommunistivallan päätyttyä* (Ylönen 1997)

¹⁰⁷ Reijonen 2002: *Tila ja kulttuurinen identiteetti – Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana.*

¹⁰⁸ Miettinen 2004: *Menetetyn kodin, elämän, unelman. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjänsuomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä.*

¹⁰⁹ Davydova 2009: *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena – Etnisyydiskurssit transnationaalissa tilassa.*

ta ja tarkasteli Suomeen Venäjältä muuttavien ihmisten identiteetti-
puhetta. Davydova määrittäi tutkimuksensa ”väljästi muuttoliikkeen
kulttuuriseksi tutkimukseksi”. Hän totesi tutkimuksessaan etnisyyden ja
maahanmuuttajuuden olevan ”toistensa kanssa risteäviä, toisiinsa viit-
taavia ja virtaavia kategorioita”.¹¹⁰ Davydovan tutkimus toi paluu-
muuttotutkimuksen kentälle näkemyksen paluumuuttajuuden lähtö-
kentiltä. Inkerinsuomalaisten paluumuutosta käyty keskustelu on usein
ollut Suomen suomalaisten määreiden määrittämää.

Laura Huttusen vuoden 2002 väitöskirjassa paluumuutto on osa
muuta maahanmuuttoa. Sosiologian alaan kuuluvassa väitöstutkimuk-
sessaan hän nimittäin käsitteli myös neljää inkerinsuomalaisen paluu-
muuttajan elämäkertaa¹¹¹.

MAAHANMUUTTOTUTKIMUS SUOMESSA

1990-luvun aikana maahanmuuttajien määrä Suomessa moninkertaistui.
Tutkimuksellinen kiinnostus maahanmuuttoa kohtaan heräsi Suomessa
enimmälti vasta vuosikymmenen puolivälissä. Maahanmuuttoa Suomessa
on tarkasteltu esimerkiksi kulttuurien kohtaamisen¹¹², rasismien ja
syrjinnän¹¹³ sekä kotoutumisen näkökulmista. Olennaisesti tämä tieteel-
linen keskustelu suuntasi katseensa myös inkerinsuomalaisiin paluu-
muuttajiin.

Vuonna 1996 seitsemän suurimman maahanmuuttajaryhmän
(venäläiset, etniseltä taustaltaan suomalaiset, virolaiset, arabit, turkki-
laiset, vietnamilaiset ja somalit) syrjintäkokemuksia ja niiden yhteyksiä
maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin tutkittiin syrjintäkokemusten
seurantaa varten kehitetyin, akkulturaatiotutkimuksen ja niin sanotun

---

¹¹⁰ Davydova 2009, 15.

¹¹¹ Huttunen 2002: *Kotona, maanpaossa, matkalla – Kodin merkitykset
maahanmuuttajien omaelämäkertoissa*. Huttusen aineisto perustui Suomessa
asuville maahanmuuttajille suunnatun elämäkertakirjoituskilpailun
Maahanmuuttajan tarina – Kerro elämästäsi omin sanoin satoon. Laura Huttunen
on toimittanut myös vuonna 1999 julkaistun teoksen *Sama taivas, eri maa –
maahanmuuttajan tarina*, jonka tarinat on valittu samaisesta kirjoituskilpailusta.
Siihen on valikoitunut neljä paluumuuttajan tarinaa, joista osa on samoja kuin
Huttusen tutkimuksessakin.

¹¹² esim. Liebkind (toim.) 1994.

¹¹³ Ks. esim. Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002.

uhritutkimuksen perinteitä yhdistävin menetelmin.¹¹⁴

2000-luvulla suomalaisen maahanmuuttotutkimuksen näkökulma on laajentunut. Uusia tutkimuksellisia näkökulmia edustavat esimerkiksi vuonna 2006 ilmestynyt Tuomas Martikaisen toimittama *Ylirajajainen kulttuuri – etnisyys Suomessa 2000-luvulla*, vuonna 2010 ilmestynyt Tuomas Martikaisen ja Lotta Haikkolan toimittama *Maahanmuutto ja sukupolvet*, vuonna 2012 ilmestynyt Suvi Keskisen, Jaana Vuoren ja Anu Hirsiahon toimittama *Monikulttuurisuuden sukupuoli – Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa* Tampere, vuonna 2013 ilmestynyt Tuomas Martikaisen, Pasi Saukkosen ja Minna Säävälän toimittama *Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Tutkimus on siis elänyt ajassa. Esimerkiksi *Maahanmuutto ja sukupolvet* ilmentää sitä seikkaa, että maahanmuuttajataustainen väestö on sukupolvistunut ja maahanmuuttajien sekä ulkomailla että Suomessa syntyneistä lapsista on tullut merkittävä väestöryhmä Suomessakin ¹¹⁵.

---

¹¹⁴ Ensimmäinen suomalainen tutkimus tästä aihepiiristä oli Inga Jasinskaja-Lahden ja Karmela Liebkindin vuonna 1997 julkaistu pääkaupunkiseudulla asuvista 20–36-vuotiaista maahanmuuttajista. Inga Jasinskaja-Lahti käsitteli vuonna 2000 sosiaalipsykologian yhdessä Liebkindin kanssa kirjoittamiinsa artikkeleihin pohjaavassa väitöstutkimuksessaan venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten psykologista akkulturaatiota ja sopeutumista Suomessa ¹¹⁴. Seuraava uhritutkimus, Inga Jasinskaja-Lahden, Karmela Liebkindin ja Tiina Vesalan, julkaistiin vuonna 2002. Siinä näkökulma oli laajentunut tarkastelemaan kaikkialla Suomessa asuvia maahanmuuttajia. Vuonna 2004 julkaistiin Karmela Liebkindin, Simo Mannilan, Inga Jasinskaja-Lahden, Magdalena Jaakkolan, Eve Kyntäjän ja Anni Reuterin akkulturaatio- ja uhritutkimusperinteeseen sekä sosiologiseen syrjäytymisdiskurssiin perustuva tutkimus koko maan kattava suomalaisia, venäläisiä, virolaisia ja etniseltä taustaltaan suomalaisia koskeva tutkimus. Heidän tutkimuksensa perustui laajaan koko maan kattavaan postikyselyaineistoon, jonka Tilastokeskus oli koonnut hankkeen tilauksen perusteella huhti-lokakuussa 2001. Ks. Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2005, 363-364; Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002; Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä ja Reuter 2004.

¹¹⁵ Martikainen & Haikkola 2010, 7.

II TUTKIMUKSELLISET SILMÄLASINI: AINEISTO, METODOLOGIA, KÄSITTEET JA REFLEKSIIVISYYS

2.1. TUTKIMUKSENI AINEISTO

HAASTATTELUAINEISTOA KERÄÄMÄSSÄ

Tutkimuksellisenä lähtökohtanani alun perin oli tarkastella paluumuuttajia etsien niin sanottua *toista tietoa* ¹¹⁶ ja sopeutumista. Tutkimusmatkani alkuvaiheessa vuosina 2010 ja 2011 Suomen akatemian rahoittamassa Vieraista idästä -hankkeessa¹¹⁷ työskennellessäni keräsin haastatteluaineistoni. Haastattelin Satakunnan alueelle saapuneita paluu-

---

¹¹⁶ *Toinen tieto* tuo erilaisia näkökulmia virallisen tiedon oheen, tuoden vastapainoa tai täydennystä sille. Sakari Hännisen, Jouko Karjalaisen ja Tuukka Lahden toimittamassa teoksessa *Toinen tieto – Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta* (2005) on todettu virallisen tiedon olevan ”*pikemminkin yleiskatsauksellista kuin yksityiskohtaista, konstruoitua pikemmin kuin kokemuksellista, poikkileikkauksellista pikemmin kuin pitkittäistä, ilmeistä pikemmin kuin ihmettelevää*”. Virallinen tieto pyrkii esittämään julkisen totuuden asiasta heijastaen sitä, mitä viralliset instituutiot ajattelevat. Toisella tiedolla sen sijaan viitataan mahdollisimman yksityiskohtaiseen, kokemukselliseen, paikantuneeseen, ihmettelevään, paljastavaan ja pohdiskelevaan tietoon. Toinen tieto on tietoa, joka on kertojalle tärkeää. Se on tietoa, jota muistitietoaineistot kuten haastattelut voivat tuoda esiin. Se on kokemuksellista ja kokijälähtöistä tietoa. (Hänninen, Karjalainen & Lahti 2005, 4; Fingerroos & Haanpää 2009, 135-136; Fingerroos & Peltonen 2006, 11-13.)

¹¹⁷ *Strangers from the East – Narratives of Karelian Exiles and Re-immigrants from Russia Regarding their Integration in Finland* (2008–2012, johtaja Outi Fingerroos, projektinnumero 128401).

muuttajia sekä vierailin muun muassa tapahtumissa, joihin tiesin heitä osallistuvan. Aineistoa kerätessäni ja sitä analysoidessani löysin tutkimukselleni suunnan ja tutkimukseni lähti kietoutumaan kerrotun paluumuuton, kerronnan ja muistitiedon käsitteiden ympärille. Ajatuksenani on, että kerronta ja muistitieto ovat merkityksellistä tietoa ja niiden tarkasteleminen tuottaa ainutkertaista tietoa paluumuutosta. Paluumuuttajien haastattelut edustavat minulle paluumuuton muistitietoa. Tuo muistitieto on kuulemisen, tutkimisen sekä tallettamisen arvoista. Paluumuuttajien syvälinen kuuleminen haastattelemalla on ollut minulle keino tavoittaa kerrottua paluumuuttoa. Niiden tarkasteleminen voi tuottaa ainutlaatuista ja hedelmällistä maahanmuuttajanäkökulmaista tietoa.¹¹⁸

Tutkimustani varten haastattelin niin inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, kuin muitakin entisen Neuvostoliiton alueelta paluumuuttajastatuksella muuttaneita. Osan haastateltavistani tavoitin Satakunnan monikulttuuriyhdistyksen välityksellä. Tavoitin tällä tavalla erityisesti vanhempaa sukupolvea. Osan haastateltavistani tavoitin sattumalta, lumipallotaktiikkaa käyttäen tai kollegojen vinkkien avulla. Tiedostamattomasti päädyin haastattelemaan ainoastaan naisia. Kaiken kaikkiaan haastattelin seitsemää paluumuuttajanaista.

Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan kolmen paluumuuttajanaisten haastattelukertomusta. Nämä kolme avainhaastattelua edustavat kolmea eri paluumuuttajasukupolvea. Koin nämä haastattelut lisäksi tutkimukseni kannalta hedelmällisimmiksi ja yhteisiin kysymyksiin parhaiten vastaaviksi. Ne olivat haastatteluja, joihin huomasin analyysissäni palavaani yhä uudelleen ja uudelleen. Niinpä päätin keskittyä niihin. Kyseiset haastattelut syntyivät kukin omissa yksittäisissä tapaamisissa, joissa oli läsnä vain minä ja haastateltava. Voinkin olettaa, ja myös aineistonkeruuprosessini pohjalta todeta, että haastattelukerronta voi olla hyvinkin erilaista, jos haastattelu tehdään esimerkiksi ryhmätilanteessa tai jopa yksittäin jonkin kollektiivisen tapahtuman keskellä.

Koska tutkimukseni on lähtökohdiltaan aineistolähtöinen – muistitietoon sekä eduskunnassa käytyihin keskusteluihin perustuva – koen aineiston olevan tutkimukseni merkittävä avain. Olen aineiston keruun ja sen analysoimisen kautta kulkenut tutkimusmatkan, jonka varrelta olen löytänyt kysymyksiä, joihin olen lähtenyt kaivamaan vastauksia. Tutkimukseni on ohjautunut vahvasti aineiston analysoinnin kautta. Paluumuuttajahaastateltavieni kerrontaan tutustuminen johti minut uusien

---

¹¹⁸ Ks. myös Salonsaari 2012.

kysymysten äärelle. Kertomusten kerroksellisuus johti minut pohtimaan *mitä on paluumuutto?*

Haastateltavani tiesivät, että olen tutkija ja mitä aihepiiriä olen tutkimassa. Näin ollen haastattelujen teemat kääntyivätkin kuin automaattisesti paluumuuttoon ja inkerinsuomalaisuuteen. Haastattelutilanteet tuottivat kerrontoja, jotka ovat paluumuuttokokemuks(i)en ympärille rakentuvia elämäntarinoita tai niiden osia. Muutto Suomeen on niissä elämän käännekohta, jonka ympärille kertomus sillä kertaa rakentuu. Tämän haastattelukerronnan perusteella haastateltavistani hahmotuu kuva ja kokemus paluumuuttajuudesta ja inkerinsuomalaisuudesta. Näin siitäkin huolimatta, että paluumuuttajuus ja inkerinsuomalaisuus ovat vain osa haastateltavani yksilöllisestä identiteetistä. Haastattelun rajattu aihe tavallaan pakottaa haastateltavan hetkeksi rajoittamaan identiteettinsä yhteen näkökulmaan. Katja Hyryn (2011) mukaan elämäntarina kertomus muodostuu erilaiseksi eri tilanteissa ja ihmisen kertomus elämästään syntyy viime kädessä aina kertomistilanteessa ¹¹⁹.

Haastattelun aluksi pyysin haastateltavaa kertomaan, kuka hän on. Jo tästä kysymyksestä lähti monesti liikkeelle polveileva elämänkerta, jossa paluumuutto sekä elämä ennen sitä ja sen jälkeen rakentui kertomukseksi. Paluumuuttoa edeltävä aika toimi kertomuksissa kontekstin rakentajana. Haastattelutilanteessa esitin täsmentäviä kysymyksiä sekä pyysin kertomaan paluumuuttoon liittyvistä asioista omista lähtökohdista käsin. Haastattelut eivät olleet tiukasti strukturoituja, vaan roolinani oli lähinnä pitää keskustelua yllä ja motivoida haastateltavaa kertomaan. Kysymällä ohjasin kuitenkin väistämättä haastateltavani muistelua. Ennen haastattelua olin koonnut itselleni listan mahdollisista kysymyksistä, joita nostaa esiin tilanteen mukaisissa järjestyksissä ja kuhunkin haastatteluun sopien. Kysymykset koskivat esimerkiksi asuinpaikkoja, paluumuuton yksityiskohtia, kielitaitoa sekä kulttuuria. Kuitenkin parhaat kysymykset syntyivät tilannekohtaisesti. Monet laajimmiksi muodostuneet teemat, kuten sopeutuminen, nousivatkin esiin ja laajenivat esittämieni kysymysten kautta, sillä olihan alkuperäisenä suunnitelmiani tarkastella erityisesti paluumuuttoa ja soputumista. Kysymysten avulla haastattelijä antaa muistelijalle virikkeitä ja rohkaisee heitä muistelemaan ja arvioimaan kokemuksiaan. Erityisesti arkielämän tai julkisissa keskusteluissa vaiettujen aiheiden kohdalla näiden virikkeiden merkitys on tärkeä. ¹²⁰

---

¹¹⁹ Hyry 2011, 125.

¹²⁰ Ukkonen 2006, 184.

Haastattelutilanteessa kertomukset muodostuivat pätkittäin. Yksi haastattelu koostuukin monesti useasta toisiinsa linkittyvästä ja limittyvästä kertomuksesta. Kerronta ilmentää sitä, kuinka kertoja muistaa, kokee, muistelee ja kertoo kokemuksistaan. Haastattelujen kautta on mahdollista syventyä siihen, mitä ja miten haastateltavat kertovat; tässä tapauksessa mitä he kertovat paluumuutosta. Kertomukset ovat siis väylä tavoittaa kokijoiden omaa kokemusta. Paluumuuttokertomukset ovat elämäkertoja tai sen osasia. Ne ovat tiettyjen tapahtumien ympärille kietoutuvia kertomuksia. Mitä kukin kertoja kokee elämässään tärkeimmäksi, mistä kertomisen hän kokee tärkeäksi? Mitä hän olettaa kuulijan haluavan kuulla? Mitä kertoja muistaa? Mitä, mistä ja miten hän haluaa tai kykenee kertomaan?

Jokainen tekemäni haastattelu on erityinen ja erilainen, sillä jokainen kertoja on erityinen yksilö, jolla on oma erityinen kokemuspohjansa. Erilaiset sukupolvet ja erilaiset kokemuspohjat tuottavat erilaisia kertomuksia. Haastateltavani olivat kertoneet tarinansa ennenkin. Osa heistä oli ollut muidenkin haastateltavana ja he olivat saattaneet kertoa tarinansa myös maahanmuuttoviranomaisille. Vähintäänkin he olivat täyttäneet kaavakkeita, joissa heidän oli tullut määritellä etninen taustansa. Tällä on varmasti vaikutuksensa siihen, mitä he olettivat minun haluavan tietää, mutta kenties myös siihen, millaisiksi heidän kertomuksensa ovat rakentuneet. Minun ja haastateltavani välisissä haastattelutilanteissa rakentui sanalliseen muotoon kertojien henkilökohtaisia kokemuksia, asioita, jotka kertojalle ovat tärkeitä. Syntyi haastattelukerrontaa ja minulle tutkimukseni haastatteluaineisto. Paluumuuton ympärille kietoutuessaan siitä on perusteltua puhua myös paluumuuttokerrontana.

Kaikki tekemäni haastattelut eivät myöskään päätyneet näkyväksi tutkimuksessani. Koen kuitenkin niillä olevan merkittävä rooli ymmärrykseni avaajana. Esimerkiksi vierailu Satakunnan monikulttuurisyhdistyksen ja Porin seurakuntien iäkkäille maahanmuuttajille suunnatulla leirillä, jonka osallistujista suurin osa oli paluumuuttajia, oli hyvin merkityksellinen tapahtuma tutkimusprosessini aikana.

KOLMEN SUKUPOLVEN KERTOMUKSET: ELSA, ANNA JA MILA

Inkerinsuomalaiset sukupolvet

Tutkimusprosessini edetessä merkityksellisimmiksi nousivat kolmea eri

sukupolvea edustavan inkerinsuomalaisen naisen – Elsan, Annan ja Milan – haastattelut (ks. Taulukko 1). Inkerissä ennen sotia syntyneen Elsan, Inkerin alueella 1960-luvulla syntyneen ja varttuneen Milan sekä Pietaris-
sa 1980-luvulla syntyneen Annan haastattelut muodostuivat eräänlaisiksi avainhaastatteluiksi, joiden pariin huomasin palaavani yhä uudelleen ja uudelleen. Tässä yhteydessä en viittaa sukupolvella siihen maahanmuuttajattutkimuksessa nykyisin varsin yleiseen sukupolven määritelmään, jossa viitataan esimerkiksi ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajiin ¹²¹, vaan Inkerin vaiheiden määrittämään sukupolvien erilaiseen kokempohjaan. Sukupolvijaon pääjakajana on usein nähty Inkerinmaalla syntyneiden ja hajaannuksen aikakaudella syntyneiden välinen ero. Kyse on siis kulttuurisen sukupolven määritelmästä, jossa sama sukupolvi jakaa yhteisen sukupolvikokemuksen tai tietoisuuden ¹²². Karl Mannheimin klassinen käsitelmä sukupolvista perustuu ajatukseen saman ikäistä sukupolvea yhdistävästä avainkokemuksesta. Tuo kokemus syntyy jonkin yhteiskunnallisen murroksen kautta. Mannheim on eritellyt kolme tasoa: saman ikäisten ikäpolven, kokemuksellisen ikäpolven sekä mobiilisoituneen sukupolven. Kokemuksellisen sukupolven syntyminen tarvitaan yhdessä eletty ja koettu avainkokemus. ¹²³

TAULUKKO 1. HAASTATTELUAINEISTO
(KOLME INKERINSUOMALAISTA SUKUPOLVEA)

Nimi	Syntymävuosikymmen	Suomeen muuton ajankohta
Elsa	1930-luku	2000-luku
Mila	1960-luku	1990-luvun alku
Anna	1980-luku	1990-luku

Inkerinsuomalaiset (paluumuuttajat) on monissa yhteyksissä jaettu sukupolviin, mikä onkin selventävää tilanteessa, jossa eri aikakausina syntyneet ovat varttuneet ja eläneet hyvin erilaisissa poliittisissa ja sosiaalisissa

¹²¹ Vrt. Martikainen & Haikkola 2010, 9.

¹²² Ks. esim. Martikainen & Haikkola 2010.

¹²³ Fingerroos 2004, 54; ks. myös Virtanen 2001, 22-23,3;

ilmapiireissä. Ennen sotia syntyneet kasvoivat (inkerin)suomalaisuuden keskellä ja heidän äidinkieltensä on useimmiten suomi. Yhteisöjen hajaantuessa ja koulukielen muuttuessa venäjäksi, kävi myös suomalaisen kulttuuriperinnön kosketus vähäisemmäksi tai ainakin suomalainen ja venäläinen olivat ihmisen elämässä rinnakkain. Takalo ja Juote (1995) jaottelevat paluumuuttajat ja inkerinsuomalaiset kolmeen sukupolveen tai kulttuuriseen ryhmään: Inkerinmaalla ennen karkotuksia ja väestönsiirtoja syntyneisiin, hajaannuksen aikakaudella inkerinsuomalaisten avioliitoista syntyneisiin sekä hajaannuksen aikakaudella kahden kulttuurin avioliitoista syntyneisiin. Kaarina Ylönen (1997) puolestaan jaottelee inkerinsuomalaiset karkotettujen sukupolveen, karkotettujen lapsiin, paluun sukupolveen, paluun jälkeiseen sukupolveen sekä uuden ajan sukupolveen. Markku Teinonen (1999) jaottelee inkerinsuomalaiset karkotettujen ja marginalisoitujen sukupolveen, paluun ja kylmän yhteiselon sukupolveen sekä etnisen hyväksynnän ja assimilaation sukupolveen. Helena Miettinen (2004) jakaa virtaviivaisemmin Inkerinmaan ja diasporan sukupolviin.¹²⁴ Inkerinmaalla ennen sotia syntyneitä yhdistää eritoten se, että he ovat eläneet varhaislapsuutensa vankassa kosketuksessa inkeriläiseen kulttuuriin ja he ovat kohdanneet yhtenäisen inkeriläisen kulttuurin hajoamisen karkotuksia sekä siirtoja seuranneen diasporan, hajaannuksen vuoksi.

Sukupolvien ohella inkerinsuomalaisuutta tuntuvat määrittävän eri aikakaudet. Annikki Kaivola-Bregenhøj (1999) on Inkerissä tekemiensä inkerinsuomalaisten haastattelujen pohjalta havainnut kertomusten temaattisiksi polttopisteiksi evakuoinnin Suomeen, paluun Neuvostoliittoon, nälän sekä paluun kotiin.¹²⁵ Itsekin olen havainnut näitä käännekohtia, niin haastatteluja tehdessäni kuin vaikkapa muistelmateoksia lukiessani. Nämä käännekohtat ovat henkilökohtaisia elämän käännekohtia vanhemmalla sukupolvella. Nuoremmalla sukupolvella ne ovat vain taustalla olevia selittäviä ja yhteisön muistia peilaavia käännekohtia. Paluumuutto luo paluumuuttajille uuden käännepisteen tai paremminkin usean käännepisteen – paluumuuton odotuksen, paluumuuttoajan ja elämän Suomessa.

Erilaisista elämänpoluista ja sukupolvikokemuksista huolimatta Elsa, Milaa ja Annaa yhdisti jonkinasteinen kosketus inkerinsuomalaisuuteen.

---

¹²⁴ Takalo & Juote 1995, 46-47, 79-81; Ylönen 1997, 74-79; Miettinen 2004, 89; Teinonen 1999, 118.

¹²⁵ Kaivola-Bregenhøj 1999, 51.

Inkerinsuomalainen Elsa

Minä olen Elsa [sukunimi]. Entinen sukunimi oli [suomalainen tyttönimensä]. Ja olen syntynyt [syntymäaika] Leningradin alueella Hatsinassa. (Elsa)

Haastattelun aluksi pyysin Elsaalta ”Esittelisitkö itsesi?”. Hän vastasi minulle kertomalla nimensä ja syntymäpaikkansa. Inkerissä ennen toista maailmansotaa syntynyt Elsa muutti Suomeen eläkkeelle jäätyään. Paluumuutto nivoutui hänen kertomuksessaan osaksi inkerinsuomalaisen naisen elämänkaarta. Elsa oli asunut haastatteluhetkellä Suomessa vasta parin vuoden ajan, mutta suomalaisuus oli ollut aina osa häntä ja hänen elämäänsä. Hän kertoi, että hänen lapsuudenkotinsa tavat olivat (inkerin)suomalaisia. Elsan perhe oli ollut sotien aikana siirrettynä Suomeen ja rauhanteon jälkeen he palasivat Neuvostoliittoon, kuten valtaosa siirtoväestä. He eivät kuitenkaan päässeet kotiseudulle Inkeriin. Lopulta Elsa päätyi Petroskoihin, jossa hän on suurimman osan elämästään asunut. Hänen äidinkieltensä oli suomi, mutta kielitaito oli päässyt ruostumaan venäjän ollessa hallitseva kieli. Elsa puhui suomea hyvin, mutta käy suomen kielen kurseilla oppiakseen puhumaan virheettömästi, ja pahoitteli tekemiään virheitä. Kieliopinnoissa hän tapasi myös samassa tilanteessa olevia ystäviään.

Ihan ensimmäisestä päivästä kun muutin tänne. Ja tänne kielen kurssia. Ja pitää, että tuota ainakin oikeen, ettei tee virheitä. Pitää puhua suomea. Joo käyn. En ole yhtäkään oppituntia laskenut. Aina käyn. (Elsa)

Elsa kertoi muuttaneensa ennen kaikkea jo Suomeen aiemmin muuttaneiden lastensa vuoksi. Suomi oli tuttu maa, sillä olihan hän ollut Suomessa siirtoväkenä sekä vierailut maassa useaan otteeseen. Elsa oli käynyt Suomessa myös myöhemmin ja hänellä oli suomalaisia ystäviä. Hän kertoikin, että muutosta ei seurannut yllätyksiä, sillä suomalainen elämäntapa oli hänelle jo varsin tuttua.

Paluumuutto oli vain yksi vaihe Elsan elämässä, varsin lyhytkin siihen mennessä, ja hän kertoi enemmänkin paluumuutosta osana elämäänsä. Elsan paluumuuttokertomus on samalla kuvaus hänen eläkeiästään, sillä muutto ja Suomessa eletty aika sijoittuvat tähän elämänvaiheeseen ja -muutokseen. Kertomansa perusteella Elsa on aktiivinen eläkeläinen, jolla on paljon ystäviä ja harrastuksia. Tämä seikka värittäikin

hänen kerrontaansa. ”Vaikka on korkea ikä, mutta tuota, minä olen semmonen, että en istu kotona.”, Elsa totesi. Paitsi, että hän kävi Satakunnan monikulttuuriyhdistyksessä kielitunneilla ja osallistui moniin muihin tapahtumiin, hän kertoi käyvänsä esimerkiksi Martoissa, teatterissa sekä pitävänsä lukemisesta.

Työikäinen paluumuuttaja Mila

Olen [Mila] ja olen paluumuuttaja, inkerinsuomalainen. Syntynyt [syntymävuosi]. Syntynyt Pietarin alueella. Entinen Inkerin alue. Kävin siellä koulua. Sitten opiskelin Petroskoissa viisi vuotta yliopistossa Suomen kieltä ja kirjallisuutta. Valmistuin vuonna [vuosiluku]. Sitten Petroskoista muutin takaisin Pietariin. Olin töissä ensin --- Sitten olin ---- Sitten vuonna yhdeksänkymmentä rupesin miettimään tätä muuttoa Suomeen ja yhdeksänyks tulin Suomeen lapsen kanssa. (Mila)

Haastattelun aluksi pyysin Milaa kertomaan, kuka hän on. Hän kertoi tiivistetyn paluumuuttoon johtavan elämäntarinansa. Hän syntyi kuusi-kymmentäluvulla Pietarin lähellä, kylässä, jossa inkerinsuomalaisuus eli vahvana vanhemman sukupolven toimesta. Kotona puhuttiin suomea, mutta koulun alkaessa kieleksi vaihtui venäjä. Mila opiskeli Petroskoin yliopistossa suomen kieltä ja valmistumisen jälkeen palasi takaisin Pietariin. Suomeen hän muutti pian paluumuuton tultua mahdolliseksi.

Suomi oli Milalle tuttu työ- ja lomamatkoilta, joten hän uskoi tietävänsä, mitä elämä Suomessa olisi. Muutto suurkaupungin sykkeestä pienen paikkakunnan hiljaisuuteen sekä alun työttömyys saivat kaiken kuitenkin näyttämään erilaiselta. Sitemmin helpotti, töitä löytyi ja Mila kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä Suomessa. Työpaikan saaminen nouseekin hänen kertomuksessaan merkittäväksi kotoutumisen käännekohtaksi.

Annan kotoutumis- ja kasvutarina

Mun nimi on Anna. Muutin [paikkakunnan nimi Suomessa] kakstoista vuotta sitten, Pietarin alueelta. (Anna)

Näin aloitti itsensä esittelemisen Anna sen jälkeen, kun olin pyytä-

nyt ”Kertoisitko vähän, että kuka olet?”. Anna on Pietarin alueella syntynyt parikymppinen nainen, joka muutti Suomeen vanhempiensa kanssa murrosiän kynnyksellä. Hänen molemmat vanhempansa ovat inkerinsuomalaisia ja esimerkiksi joulua vietettiin heidän perheessään suomalaisin eli luterilaisin tavoin. Annan lausahdus, ”Suomeen muutin kakstoista vuotta sitten yhtenä päivänä vaan hups” kuvastaa varsin hyvin hänen kertomustaan ja kokemustaan. Hän muutti Suomeen, koska vanhemmat päättivät niin. Aikuistuminen ja sopeutuminen Suomeen ovat hänen kohdallaan kulkeneet käsi kädessä. Muutto Suomeen tarkoitti nuorelle Annalle muuttoa uuteen tulevaisuuteen. Aluksi Suomeen muutto oli Annalle iso järkytys. Hän kertoi itkeneensä ensimmäisen vuoden aikana paljon.

Suomen kielen hän oppi toden teolla vasta Suomeen muutettuaan, vaikka oli Pietarissa osallistunut koulussa suomen kielen tunneille. Hän tunsi jonkin verran suomalaista kulttuuria, mutta ei ollut käynyt maassa ennen muuttoaan.

Siis kyl tiesin noi perusasiat, että äiti, isä, kissa, koira, yks, kaks, kolme. --- Sit tiesin, että jossakin Viipurin lähellä. Että meillä on siellä sukulaisia, jotka toivat meille ihania Fazerin suklaita ja kaikkee tommosta. (Anna)

Paluumuuttoprosessi ei Annan kertomuksessa ole niinkään merkityksellinen, vaan merkitykselliseksi nousee nimenomaan Suomeen kotoutuminen ja muuttoa seurannut kotoutumisen ja kasvun aika. Annan kertomuksen käännekohta, paluumuutto- ja kasvukertomuksen alku, on kotikaupungista Pietarista pois joutuminen.

Anna ei sanojensa mukaan edes halunnut kotoutua, sillä hän halusi muuttaa takaisin. Suomalainen kaupunki oli vieras, siellä ei asunut ainutakaan tuttavaa. Muualla Suomessa asui kuitenkin tuttuja ja sukulaisia. Samassa talossa asuneet venäjänkieliset tarjosivat apua käytännön asioissa. Annan vanhemmat olivat käyneet Suomessa pariin otteeseen, mutta Anna ei ollut näillä matkoilla mukana. Jonkinlainen yhteys Suomeen oli rakentunut Suomessa asuvien sukulaisten sekä kertomusten kautta, ja tuttuutta edustivat myös esimerkiksi suomalainen tapa viettää vuotuisia juhlia. Suomi ja muuttoa seurannut tulevaisuuden suunnitelmien muutos edustivat Annalle vierautta. Tuttuuden elementtejä hän saattoi löytää perheensä suomalaisista tavoista. Hänen tulevaisuuden suunnitelmansa olivat liittyneet Pietariin, mutta Suomeen muutettuaan suunnitelmat ja haaveet oli rakennettava uudelleen. Anna arvioi kerron-

nassaan, että murrosikä on ihmiselle kenties vaikein ikä muuttaa uuteen kulttuuriin ja maahan. Hänen näkemyksensä oli, että pienille lapsille sopeutuminen on helpompaa, ja aikuisilla puolestaan muutto tapahtuu omasta tahdosta.

EDUSKUNTAKESKUSTELUT JA LAINSÄÄDÄNTÖTEKSTIT KULTTUURIPERINNÖNTUTKIJAN AINEISTONA

Paluumuuttajien haastattelukerrontaa analysoidessani huomasin, että paluumuuton ja paluumuuttajien lainsäädännöllisellä ja muulla virallisella määrittelyllä on ollut vaikutuksensa siihen, miten haastateltavat puheessaan itseään ja paluumuuttoaan määrittelevät. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista ja tärkeää hahmottaa, mikä virallisen paluumuuton ja paluumuuttajan käsite on ja kuka sellaiseksi määritellään.

Yhtenä aineistona tutkimuksessani toimivat paluumuuttoa koskevat valtiopäiväasiakirjat¹²⁶ (ks. Taulukko 2). Paluumuuttoa koskevaa määrittelyä on käyty esimerkiksi eduskuntakeskustelujen puheenvuoroissa, kysymyksissä ja aloitteissa sekä tietenkin lakiehdotuksissa. Ne pitävät sisällään paluumuuton sekä inkerinsuomalaisuuden määrittelyjä, selityksiä ja kertomuksia. Paluumuuton säätelyn ja lainsäädännön kehitys edustaa minulle paluumuuton (erään) suuren kertomuksen rakentumista. Eduskunnassa käydyt keskustelut kuvaavat mielenkiintoisella tavalla niitä oletuksia ja määrittelyjä, joita paluumuuton säätelyprosesseissa on eri aikoina ollut. Viranomaismäärittelyn ja lainsäädännön kehitys luovat kehityksen paluumuuton määrittelyille eri aikoina. Paluumuuton mahdol-

---

¹²⁶ Suomen valtiopäiväasiakirjat on painettu vuodesta 1809 lähtien. Jokaisilta valtiopäiviltä julkaistiin neljän säädyn pöytäkirjat ja asiakirjat. Ne koottiin niteisiin sijoittaen samaa asiaa koskevat asiakirjat yhteen. Painettuina julkaistiin säädylle saapuneet keisarillisen majesteetin armolliset esitykset ja muut keskeiset vireillepanoasiakirjat (Suomenmaan säätyjen/Suomen valtiosäätyjen alamaiset esitykset ja anomukset), säätyjen vastaukset ja kirjelmät, valtiopäiväpäätös sekä säätyjen täysistuntojen pöytäkirjat. Säätyvaltiopäivistä siirryttiin vuonna 1906 yksikamariseen eduskuntaan. Aina vuoteen 1975 asti valtiopäiväasiakirjojen rakenne säilyikin tämän jälkeen suurin piirtein samanlaisena. Pöytäkirjojen lisäksi julkaistiin omina osinaan Asiakirjat ja Liitteet. Asiakirjojen osat ilmoitettiin roomalaisin numeroin I-V. Mikäli niteitä oli enemmän kuin yksi, lisäniteet ilmoitettiin arabialaisin numeroin. Periaatteena oli, että asioiden eri käsittelyvaiheissa syntyneet asiakirjat sijoitettiin yhteen vireillepanoasiakirjan kanssa. Vuoden 1975 II valtiopäiviltä lähtien asiakirjojen ryhmittelyä ja jakoa osiin muutettiin. Tämän jälkeen asiakirjat on jaettu kuuteen osaan, joiden tunnuksina ovat kirjaimet A-F. Lisäksi osat jaetaan tarvittaessa lisäosiin (esim. A1, A2). (*Suomen valtiopäiväasiakirjat – Käytön opas 2012, 6-7.*)

listavien ja sitä säätelevien määritysten rakentuminen synnyttää suuren kertomuksen, yhden niistä. Tuon kertomuksen tuntemus kiinnittyy tiiviisti paluumuuttajahaastattelujen tarkasteluun, sillä tämä virallisen paluumuuton määritelmä on näkynyt erityisen selkeästi haastateltavieni identiteettimäärittelyissä. Haastateltavani ovat peilanneet itseään virallisiin tai julkisen keskustelun määrittelemiin paluumuuttaja-statuksiin. Toisaalta ne vaikuttavat paluumuuttajien kerrontaan malleina siitä, kuinka, miten ja mitä kuuluu kertoa ja muistella.

Valtiopäiväasiakirjat ovat helposti saatavilla. Esimerkiksi Porin kaupunginkirjastosta, Satakunnan maakuntakirjastosta asiakirjaniteet löytyvät aina vuoteen 1907 saakka. Valtiopäiväasiakirjat ovat tällä hetkellä luettavissa myös eduskunnan verkkosivuilta www.eduskunta.fi aina 1990-luvun alkupuolelta lähtien.

TAULUKKO 2. AINEISTONA KÄYTETYT VALTIOPÄIVÄASIAKIRJAT (KS. TARKEMMAT TIEDOT LÄHDELUETTELOSTA).

Aineistotyyppi		n
Hallituksen esitykset (HE)	HE 309/1993 HE 56/1996 HE 66/1998 HE 160/2002 HE 145/2002 HE 265/2002 HE 28/2003 HE 151/2003 HE 170/2004 HE 252/2010	10
Valtioneuvoston päätökset (VNP)	VNP 1054/1990 VNP 512/1999	2
Kertomukset (K)	K 12/2001 K 13/2001 K 15/2003 K 3/2005 K 4/2006 K 4/2007 K 12/2007 K 2/2008	10

	K 1/2009 K 5/2010	
Valiokuntien mietinnöt ja päätökset	HaVM 15/2002 HaVM 23/2010 PeVL 52/2002	3
Eduskunnan vastaukset	EV 242/2002	1
Toivomusaloitteet	TA 1230/1991 TA 220/1997	2
Raha-asia-aloitteet	RA 1301/1989 RA 2456/1990 RA 371/1991	3
Talousarvioaloitteet	TAA 56/1996 TAA 205/1999 TAA 275/2000 TAA 418 /2000 TAA 378/2001 TAA 544/2001 TAA 415/2002 TAA 416/2002 TAA 204/2004 TAA 228/2005 TAA 303/2006 TAA 146/2007 TAA 152/2008 TAA 200/2009 TAA 154/2010	15
Kirjalliset kysymykset	KK 197/1992 KK 237/1994 KK 301/1994 KK 325/1994 KK 201/1995 KK 530/1996 KK 511/1997 KK 877/1997 KK 1108/1997 KK 1300/1997 KK 96/2000 KK 48/2001	23

	KK 165/2001 KK 1111/2001 KK 788/2002 KK 188/2004 KK 478/2006 KK 487/ 2004 KK 954/2006 KK 1204/2006 KK 785/2008 KK 1104/2009 KK 52/2010	
Täysistuntojen pöytäkirjat	PTK 128/1994 (SKT 232) PTK 61/1996 PTK 76/1996 PTK 78/1996 PTK 79/1996 PTK 81/1996 PTK 208/1998 PTK 213/1998 PTK 59/2001 PTK 4/2002 (SKT 7/2002) PTK 8/2002 (SKT 16/2002) PTK 53/2002 PTK 74/2002 PTK 93/2002 (SKT 93/2002) PTK 100/2002 (SKT 143/2002) PTK 107/2002 PTK 173/2002 PTK 178/2002 PTK 45/2004 PTK 139/2005 (SKT 177/2005) PTK 104 /2006	24

	(SKT 146/2006) PTK 111/2006 PTK 114/2010 PTK 121/2010	
Suulliset kysymykset	SK 169/1992	1

2.2. TUTKIMUKSENI NÄKÖKULMAT JA METODOLOGIAT

KULTTUURIPERINNÖN TUTKIJAN NÄKÖKULMANI

Tutkimukseni sijoittuu kulttuuriperinnön tutkimuksen alaan. Kulttuuriperinnön tutkimuksellisen näkökulman lisäksi tutkimusotteeni on saanut vaikutteita esimerkiksi muistitietotutkimuksen (Oral History), kulttuurisen muistitutkimuksen sekä kerronnan tutkimuksen metodeista. Nuo metodit tarjoavat minulle avaimia, joiden avulla valjastan muistitiedon ja kerronnan merkitykselliseksi tiedoksi. Niiden kautta hahmotan tutkimukseni merkityksellisiä käsitteitä. Muistitiedon, kertomusten ja representaatioiden tarkasteleminen merkitsee minulle mahdollisuutta tarkastella menneisyyttä yksilöiden ja yhteisöjen näkökulmasta.

Yhteinen määrittäjä aineistossani on se, että tarkastelemani aineistot ovat representaatioita. Yksinkertaistetusti sanottuna representaatioissa on kyse jonkin asian esittämisestä tietyllä tavalla. Niin haastattelukerronnat kuin eduskunnassa käytetyt puheenvuorot voi nähdä esityksinä. Sosiolingvistin Richard Baumanin (1992) mukaan performansissa on kyse kommunikatiivisen käyttäytymisen muodosta, johon liittyy esteettinen lataus, kehystys ja esillepano kuulijakuntaa varten.¹²⁷ Samaistun jälkistrukturalistiseen ajatukseen siitä, että tiedon muodostus ja totuudet ovat luonteeltaan aina subjektiivisia. Merkitykset siis ovat aina sosiaalisesti tai kulttuurisesti rakentuneita, kuten on myös merkitysten tutkimuksen laita.

¹²⁷ ks. Kaivola-Bregenhøj 2013, 255-256; ks. myös Abrams 2010, 132-122.

MUISTITIETOTUTKIMUS JA (KULTTUURINEN)MUISTITUTKIMUS

Muistitietotutkimus (oral history) on vaikuttanut suuresti tapaani tehdä haastatteluja ja analysoida niitä. Sen piiristä olen löytänyt myös antoisia lähestymistapoja muistamisen ja kertomisen määrittelemiseksi ja ymmärtämiseksi.

Oral history -käsitteellä viitataan kansainvälisessä tutkimuksessa alkuperäisessä merkityksessään suulliseen historiaan tai erilaisiin haastattelumenetelmin tuotettuihin aineistoihin ja näiden tutkimukseen. ”Oral history” termillä viitataan niin tutkimusmetodiin kuin tutkimusprosessin tulokseen. Niin sanottu Oral history-liike syntyi Yhdysvalloissa 1940-luvulla. Liikkeen alkuperä on suullisen historian tallentamisessa, mutta sittemmin se on laajentunut siinä määrin, että nykyisin sen piirissä on eri alojen tutkijoita, jotka työskentelevät menneisyyteen sijoittuvien suullisten, kirjallisten tai kuvallisten muistojen äärellä. Oral history -tutkimuksen juuret ovat vahvasti myös pyrkimyksessä tuoda esiin aiemmin äänettömiksi jääneiden ääni. Suomessa Oral history tuli tunnetuksi vasta 1980-luvulla. Suomalaiset kulttuurien tutkijat ovat kuitenkin olleet tekemisissä muistitiedon kanssa lähes aina. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto on tallettanut muistitietoa perustamisestaan lähtien. Tältä pohjalta suomalaisessa muistitietotutkimuksessa kirjoitetut aineistot ovat vähintäänkin yhtä tärkeitä kuin suullinen historia. Oral history -käsite onkin turhan suppea kuvaamaan suomalaista muistin tutkimuksen traditiota, näin ollen suomennokseksi on vakiintunut *muistitietotutkimus*.¹²⁸

Muistitietotutkimuksen läpimurto kulttuuri- ja perinnetieteissä tapahtui Suomessa laajemmin vasta 1990-luvulla. Joskin jo 1980-luvulla Jorma Kalela sovelsi oral history -liikkeen kaltaista history from below -tutkimusta Paperiliiton historiaa tehdessään. 1990-luvulta alkaen etnologian, folkloristiikan ja historian aloilla on julkaistu lukuisia muistitietoa käyttäviä ja tarkastelevia väitöskirjoja.¹²⁹ Ensimmäisten joukossa olivat folkloristi Ulla-Maija Peltonen ja etnologi Pirjo Korkiakangas vuonna 1996. Peltosen väitöskirjaan *Punakapinan muistot* viitataan usein avauksena suomalaisen muistitietotutkimuksen metodologiselle keskustelulle¹³⁰. Peltosen tutkimus ja hänen myöhempi tutkimuksensa *Muistin paikat* (2003) edustavat muistitietotutkimuksen mahdollisuuksia kollektiivisesti

---

¹²⁸ Fingerroos & Haanpää 2006, 26-28; Abrams 2010, 3-9; Hytönen 2014, 11-18.

¹²⁹ Hytönen 2014, 11-18.

¹³⁰ Ks. esim. Hytönen 2014.

kipeiden tai vaiettujen asioiden tutkimisessa ¹³¹. Korkiakangas puolestaan tarkasteli vuonna 1996 ilmestyneessä väitöskirjassaan lapsuuden muistelu, muisteleminen ja muistojen yksilöllistä, kollektiivista ja sosiaalista rakentumista ¹³².

Muistitietotutkimuksen suhde työväen- ja työn tutkimukseen on ollut kiinteä kansainvälisesti, kuten myös Suomessa ¹³³. Tästä esimerkkejä ovat jo edellä mainittu Ulla-Maija Peltosen (1996) väitöskirja, folkloristi Taina Ukkosen (2000) telakkatyöläisten haastatteluja ja menneisyyden rakentumista muistelupuheessa tarkasteleva väitöskirja sekä folkloristi Jyrki Pöysän (1997) tukkijätkäkulttuuria käsitellyt väitöskirja. ¹³⁴ Lähtökohta aiemmin äänettömiksi jääneiden äänen esiintuomisesta on nähtävissä myös suomalaisessa muistitietotutkimuksen kentässä. Tätä ilmentävät esimerkiksi naiseuden teemoja koskevat tutkimukset kuten etnologi Hilikka Helstin (2000) kotisyntytyksiä käsittelevä väitöskirja, kansatieteilijä Pia Olssonin naisten sotakokemuksia käsittelevä väitöskirja sekä Kirsi-Marja Hytösen (2014) väitöskirja, jossa hän tarkastelee ”naisten muistelukerronnan kautta päivittäistä työtä toisen maailmansodan ja jälleenrakennuksen aikana, sukupuolen merkitystä sekä työn ja sota-ajan muisteleminen tapoja”. Folkloristi Pauliina Latvala (2005) tarkasteli väitöskirjassaan sukuun ja perheeseen liittyvää muistitietoa. Ulla Savolainen (2015) tarkasteli folkloristiikan väitöstutkimuksessaan evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikkaa. ¹³⁵

Muistitietotutkimus ja muistitutkimus (*memory studies*) ovat syntyneet erillään, mutta etenkin uudemman suomalaisen tutkimuksen piirissä näyttää siltä, että muistitietotutkimuksen ja muistitutkimuksen, erityisesti kulttuurisen muistitutkimuksen, keskusteluyhteys on yksi suunta, johon muistitutkimus ja muistitietotutkimus ovat kulkeneet. Anne Heimo (2010) on todennut, että ”Asemansa 1960-luvulla vakiinnuttanut muistitietotutkimus ja 1980-luvulla syntynyt muistitutkimus ovat kuitenkin syntyneet toisistaan erillään ja erilaisista lähtökohdista eikä niillä näennäisestä samankaltaisuudesta huolimatta ole juurikaan tekemistä toistensa kanssa.” Heimo kuitenkin toteaa oman tutkimuksensa *Kapina Sammatissa – Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia* asettuvan ”lähinnä joskus

---

¹³¹ Peltonen 1996; Peltonen 2003.

¹³² Korkiakangas 1996.

¹³³ Ks. esim. Hytönen 2014.

¹³⁴ Peltonen 1996, Ukkonen 2000, Pöysä 1997.

¹³⁵ Helsti 2000, Olsson 2005, Latvala 2005, Savolainen 2015.

uudeksi tai radikaaliksi kutsutun muistitietotutkimuksen (radical oral history) piiriin, mutta on saanut vaikutteita myös muusta muistitutkimuksesta (memory studies).”¹³⁶

Täytyykin muistaa, että muistitutkimus on hyvin monihaarainen ja siitä on erotettavissa monia suuntauksia. Muistitutkimuksesta on Anne Heimon mukaan erotettavissa omaksi suuntaukseksi kulttuurinen muistitutkimus (new cultural memory studies), jonka vaikutukset ulottuvat suomalaiseenkin tutkimukseen¹³⁷. Kulttuurinen muistitutkimus perustuu Heimon mukaan saksalaiseen kulttuurin tutkimukseen ja antropologiseen, geertziläiseen kulttuurin määritelmään, jonka mukaan kullakin yhteisöllä on oma erityinen kulttuurinsa. Heimo viittaa Astrid Erilliin (2008), joka määrittelee kulttuurisen muistin piirteiksi nykyisyyden ja menneisyyden vuorovaikutuksen sosiaalisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Suuntaus nojaa ranskalaisen sosiologin Maurice Halbwachs (1877-1945) jo 1920-luvulla esittämiin ajatuksiin kollektiivisesta muistista sekä muistin sosiaalisista kehyksistä. Monet muistitutkimuksen myöhemmät termit on johdettu Halbwachs mukaan, kuten esimerkiksi Pierre Noran muistin paikat (lieux de mémoire) ja muistin miljööt (milieux de mémoire).¹³⁸ Halbwachs tutkimuksia kollektiivisesta ja sosiaalisesta muistista yhteisön identiteetin muovaajana pidetään kulttuurisen muistitutkimuksen perustana¹³⁹. Tässä näkökulmassa kulttuurisen muistitutkimuksen anti on tutkimuksessani vahvana.

Astrid Erllin mukaan kulttuurinen muistitutkimus analysoi institutionaalisesti välittyneitä ja vaalittua muistamista pitkällä aikajänteellä, ulottaen tarkastelun säteen satojen vuosien ja useiden sukupolvien päähän. Erll nimittää muistitietotutkimuksen kohdetta ”kommunikatiiviseksi muistiksi”, jossa fokuksena on viimeaikaisempien tapahtumien arkinen muistelu ja kerronta, historiassa elämän kokemuksena. Niin ikään vuonna 2015 folkloristiikan alalla väitellyt Ulla Savolainen, jonka tutkimus paikantuu muistitietotutkimukseen, on muistitietotutkimuksen ohella hyödyntänyt kulttuurisen muistitutkimuksen näkökulmia.¹⁴⁰

Linda Shopesin ja Paula Hamiltonin (2008) mukaan muistitietotutkimuksen ja muistitutkimuksen ero on siinä, että muisti-

---

¹³⁶ Heimo 2010, 37.

¹³⁷ Heimo 2010, 37–38

¹³⁸ Heimo 2010, 37–38; ks. myös Nora 1996 ja Nora 1998.

¹³⁹ ks. esim. Savolainen 2015, 71-72.

¹⁴⁰ Savolainen 2015, 57; Erll 2011, 53-54.

tietotutkimus on kiinnostunut yksittäisten ihmisten menneisyyskokemuksista, kun taas muistitutkimuksen kohteena ovat erilaiset fyysiset tai symboliset muistin paikat tai enemmänkin ryhmien muistot sekä niiden syntyyn, välittämiseen, muotoutumiseen ja vastaanottoon liittyvät prosessit. Heidän mielestään monet muistitietotutkimukset eivät huomioi ympäröivän kulttuurin ja historian julkisten esitysten vaikutuksia yksilön muistoihin. Muistitutkimuksen heikkous sen sijaan on heidän mukaan siinä, että se liikkuu usein abstrakteilla ja teoreettisilla tasolla puhuessaan yleisesti rakennusten, paikkojen tai ryhmien muistista eikä yksittäisten ihmisten muisteista.¹⁴¹

KERRONNAN TUTKIMUS

Muistitietotutkimuksen ja muistitutkimuksen ohella tutkimusnäkökulmani on saanut vaikutteita kerronnan tutkimuksen metodeista. Kerronnan tutkimuksen, kerronnallisuuden tutkimuksen ja narratiivisuuden kenttä on hyvin monitieteinen. Narratiiveja tarkasteltaessa on suomalaisessa tutkimuksessa puhuttu niin tarinallisesta tutkimusotteesta kuin kerronnallisesta tai kerronnan tutkimuksesta. Omaan näkökulmaani katson parhaiten sopivan kertomuksen käsitteen, jota tulen myöhemmin tarkemmin avaamaan.

Narratiivisen tutkimuksen alkujuuret ovat kertomusten analysoimisessa. Lähtökohtia sille voi vetää aina antiikin ja Aristoteleen *Runousoppiin*. Kertomuksia on tutkittu sinänsä, etsien niiden yleisiä rakennepiirteitä, lajityyppejä, traditioita ja niin edelleen. Kertomusten analysointia on toteutettu esimerkiksi kansanperinteentutkimuksen sekä kirjallisuuden tutkimuksen aloilla. Folkloristisessa kerronnan tutkimuksessa lajinäkökulma – kuten kansankerronnan jaottelemisen ja luokittelu – on pitkään ollut tärkeä osa kerronnan tutkimusta, joskin myös sen alalla ovat sittemmin yleistyneet pohdinnat elämän tai kokemusten ja kertomusten suhteesta sekä kertomisen luonteesta inhimillisenä toimintana¹⁴².

”Kerronnallisen käänteen” tai ”narratiivisen käänteen” myötä kerronnan ja kertomusten tutkimus laajeni uusille tutkimusaloille. Tutkimusintressit kohdistuivat tiettyjen kertomusten tarkastelusta laa-

---

¹⁴¹ Hamilton & Shopes 2008, x-xi; Heimo 2010, 37.

¹⁴² Koski & Ukkonen 2007, 1-2.

jemmin kertomukseen ja kerrontaan. Tutkimuskohteiksi tulivat kertomuksiksi tunnistettavien kielellisten yksiköiden rakentuminen, niiden funktiot ja asema diskurssissa sekä kertomuksissa käytetyt keinot ilmaista erilaisia asioita ja välittää viestejä.¹⁴³ Kerronnan ja kertomuksen tutkimuksen metodologinen kenttä onkin hyvin laaja. Siksi käsitteiden määrittäminen on metodologisesti erityisen tärkeää.

KUINKA LUEN JA TULKITSEN AINEISTOANI?

Eduskuntakeskustelut ovat puhetta, joka niin ikään sisältää kerronnallisia elementtejä sekä muistamisesta kumpuavia näkökohtia. Kansanedustajien aloitteet ja kysymykset ottavat osaa siihen keskusteluun, jonka tavoitteena on löytää yhteinen ja virallinen määrittely lainsäädännön keinoin. Eduskuntakeskustelut ja muut valtiopäiväasiakirjat ovat syntyneet vuorovaikutustilanteen tuloksena aivan kuten haastattelukerronta. Eduskuntakeskustelujen käyttö aineistona perustuu transkriptioiden lukemisen kautta tekemääni tulkintaan.

Tekstien lukemista useita kertoja eri näkökulmista kutsutaan lähiluvuksi. Oman tutkimukseni kannalta koen kuitenkin käsitteen *tulkitseva lukeminen*¹⁴⁴ kuvaavan parhaiten metodia, jonka kautta olen syventynyt eduskuntakeskusteluihin. Näen aineistoni nimenomaan kirjallisena aineistona, sillä valtiopäiväasiakirjoihin koostettuina eduskuntakeskustelutkin ovat muuttuneet kirjallisiksi asiakirjoiksi.

Kirsi-Maria Hytösen (2014) tulkitseva lukeminen on laajempi käsite. Hytönen tarkoittaa tulkitsevalla lukemisella ”laajan aineiston lukemisen tapaa, jolla pyritään avaamaan tekstiin sisältyviä merkityksiä suhteessa niiden konteksteihin ja johon liittyy päättelyä, refleksiivisyyttä, merkityksellistämistä sekä aiempien tietojen kyseenalaistamista ja uudelleen arviointia”. Hänen mukaansa merkitysten hahmottamisen vuoksi tulkitsevan lukemisen tulee olla systemaattista ja tiedostavaa. Aivan kuten ”läheltä lukiessa”, kuuluu myös tulkitsevaan lukemiseen tekstien lukeminen useita kertoja eri näkökulmista sekä eri kysymyksiä esittäen.¹⁴⁵

Haastatteluaineistoani analysoin suurimmalta osin tekemieni litteraatioiden kautta. Luin tekstiksi muutettua puhetta lukuisia kertoja. Poimin niistä toistuvia teemoja ja löysin erilaisia ”kerrostumia”. Tunnista-

---

¹⁴³ ks. Koski 2007, 2.

¹⁴⁴ ks. Hytönen 2014, 70.

¹⁴⁵ Hytönen 2014, 70-71.

malla haastattelukerronnasta erilaisia ”kerrostumia” tai ulottuvuuksia en ole pyrkinyt tekemään typologista jaottelua, vaan kyse on työvälisestä, jonka avulla on mahdollista hahmottaa kerronnan ajallisia ja vuorovaikutuksellisia moninaisia ulottuvuuksia. Ulla Savolainen (2015) on jäsentänyt evakkolasten muistelukirjoituksia kerronstrategioiden mukaisesti. Omalla ”kerrostumien” hahmottamisella pyrin pitkälti samaan kuin hän kerronstrategioillaan. Savolaisen mukaan:

*Pikemminkin kerronstrategioiden jäsennys on metodinen apuväline, jonka avulla on mahdollista analysoida, kuvata ja ymmärtää kirjoittajien erilaisia intentioita ja tavoitteiden kirjoa, joka liittyy menneisyyden muisteluun ja erityisesti muistelukirjoittamiseen. Moninaisuuden ymmärtäminen ja huomioiminen on välttämätöntä, sillä se luonnehtii muistelukeruuaineistoja jopa teemaa tai näkökulmaa osuvammin.*¹⁴⁶

2.3. KERRONTA JA MUISTITIETO AINEISTONA JA TIETONA

AINEISTOJEN LUONNE

Tutkimusaineistoni jakautuu kahteen hyvin erilaiseen aineistotyyppiin. Yhteistä niiden käytölle on kerronnallisuuden hahmottaminen sekä se, että tulkitsen kumpaistakin aineistoryhmää ns. hedelmällisenä aineistona ollen kiinnostunut eritoten siitä, miksi juuri näin kerrotaan. Haastatteluaineiston lailla eduskuntakeskusteluissa on kyse vuorovaikutuksessa syntyvästä puheesta, joka pitää sisällään kertomista, perustelemista, selittämistä ja vuorovaikutusta.

Aineistoni edustavat minulle subjektiivisia konstruktioita, jotka sisältävät niitä elementtejä, jotka sen tuottaja tietoisesti tai tiedostamattomasti valitsee. Kerronta on elämänmakuista, se heijastaa sitä maailmaa, jossa kertoja kokee elävänsä ja jollaisena hän sen esittää. Sen sijaan, että subjektiivisuus olisi rasite, kuten se aiemmin on koettu esimerkiksi etnologiassa pyrittäessä kuvaamaan todellisuutta ja kulttuuria objektiiv-

---

¹⁴⁶ Savolainen 2015, 105.

sesti ¹⁴⁷ tai historiantutkimuksessa ¹⁴⁸, se voikin olla arvokas ja hedelmällinen elementti. Jorma Kalelan mukaan muistitiedon kohdalla historian tutkijalle ei riitä lähteen tehtävän selvittäminen (ulkoinen lähdekritiikki), vaan hedelmällisempi kysymys on: ”[M]iksi informantti muistaa siten kuin muistaa ja kertoo siten kuin kertoo [?]. Mitä ja miksi hän piti missäkin tilanteessa tärkeänä, muistamisen arvoisena ja selitystä kaipaavana? Miksi hän kertoi juuri sillä tavalla kuin kertoi?” ¹⁴⁹

MUISTI, MUISTAMINEN, MUISTELU JA MUISTITIETO

Muistamiset sekä tietoiset ja tiedostamattomat unohtamiset rakentavat kerrontaa ja tulkintaa. Tämä koskee niin tarkastelemiani haastattelukertomuksia kuin eduskuntakeskusteluja ja lainsäädännöllisiä tekstejä. Paluumuuttajien haastattelut edustavat minulle paluumuuton muistitietoa. Eduskuntakeskustelut ja lainsäädännön määrittymisen tekstit puolestaan edustavat paluumuutosta käytyjä neuvotteluja, jotka ilmentävät valtiollisen muistamisen prosesseja.

Tarkastelemani haastattelukerronnat ovat muistelemalla rakentuneita. Tuo muistitieto on kuulemisen, tutkimisen sekä tallettamisen arvoista. Termiä muistitieto on käytetty kuvaamaan muistelun aineksen erityisluonnetta ¹⁵⁰. Muistelemalla on menneisyyden tulkintaa ja muistelemalla tuotetaan merkityksiä vuorovaikutuksessa kulttuurisen ympäristön kanssa ¹⁵¹. Pirjo Korkiakankaan (1999) sanoin:

Inhimillinen elämä ja kulttuuri perustuvat kykyyn muistaa. Jos kadottaisimme muistimme, olisimme ekyksissä. Emme tietäisi keitä olemme, mihin kuulumme, mitä menneisyydessämme on tapahtunut, miten suhtautua tulevaan tai miten tulla toimeen arkielämässämme ¹⁵².

Olenlaisena tutkimukseni pohjana on huomio muistitiedon ja kerronnan eläväisyydestä. Alessandro Portellin sanoin:

---

¹⁴⁷ Korkiakangas 1999, 161.

¹⁴⁸ Kalela 2000, 90-91; Kalela 2006, 75.

¹⁴⁹ Kalela 2000, 90-91; Kalela 2006, 75.

¹⁵⁰ Ks. esim. Korkiakangas 2005, 131.

¹⁵¹ Ukkonen 2006, 187.

¹⁵² Korkiakangas 1999, 155.

On tärkeä huomata, että muisti ei ole vain passiivinen säilytyspaikka vaan se toimii aktiivisesti luoden asioille merkityksiä ja syy-yhteyksiä. Muistin kyky jäsenellä tapahtumia – pikemminkin kuin menneisyyttä koskevan tiedon säilyttäminen – tekee muistitiedosta hyödyllisen tutkijoille. Nämä muistin aiheuttamat muutokset kertomuksen kulussa kuvaavatkin sekä kertojan tapaa hahmottaa menneisyyttä ja omaa elämäänsä, että hänen pyrkimystään sijoittaa haastattelutilanne ja koko kertomus omaan historialliseen kontekstiinsa. ¹⁵³

Haastattelut tuottavat suullisia lähteitä. Alessandro Portellin mukaan suullisia lähteitä ei tule ajatella substantiiveina, muistina ja kertomuksena. Ne pitää ajatella muistamisena ja kertomisena. Ne eivät koskaan ole anonyymejä ja persoonattomia. Yksilön kertomus ja muistitieto voivat pitää sisällään runsaasti muiden ihmisten kanssa yhteistä ainesta, mutta muistelijat ja kertojat ovat aina yksittäisiä ihmisiä, jotka ottavat vastuulleen ja tehtäväkseen muistaa ja kertoa. ¹⁵⁴ Haastatteluaineistoon perustuvan muistitietotutkimuksen keskiössä ovat aina oikeat ihmiset – tutkija, joka kysyy ja haastateltava, joka vastaa parhaansa mukaan tutkijan esittämiin kysymyksiin. Tässä piilee Lynn Abramsin mukaan muistitietotutkimuksen (*oral history*) ainutlaatuisuus. ¹⁵⁵

Nämä huomiot ovat merkityksellisiä tarkastellessani paluumuuttoa muistitietoaineistojen kautta. Muistitietoaineistoja tarkastelemalla on mahdollista sukeltaa tarkasteltavan ryhmän tai yksilön näkökulmiin. Muistitieto on tutkimuksessani keino tarkastella paluumuuttoa sen kokijoiden näkökulmista käsin. Kertojan subjektiivisuus on tällöin ainutlaatuinen ja arvokas elementti. Lähteeni eivät pelkästään kerro, mitä ihmiset tekivät, vaan myös sen mitä he halusivat tehdä, mitä he uskoivat tekevänsä. ¹⁵⁶ Muistellut asiat ovat merkityksellisiä ensisijaisesti muistelijalle itselleen, eikä niitä voi irrottaa muistelun ja muistelijan kontekstista ¹⁵⁷. Ajallisten kerrostumien huomioiminen onkin tärkeää. Muistitiedon sisältämät tulkinnat syntyvät kerrontahetkissä. ¹⁵⁸

---

¹⁵³ Portelli 2006, 58; Ks. myös Abrams 2010, 78-80.

¹⁵⁴ Portelli 2012, 42.

¹⁵⁵ Abrams 2010, 19.

¹⁵⁶ Portelli 2006, 55; ks. myös Hytönen 2014, 26-27.

¹⁵⁷ Korkiakangas 2005, 129.

¹⁵⁸ Hytönen 2014, 26.

KERRONNASTA JA SEN TULKINNASTA

Tutkimuksessani *kertomus* on teoreettinen käsite ja metodinen väline, jonka avulla voin tarkastella tutkimuskohdettani ja tavoittaa kulttuuriperintöprosesseja. En ole kiinnostunut niinkään tarkastelemieni kertomusten muotokielestä, vaan niiden sisällöstä.¹⁵⁹ Kertomus merkitsee välinettä, jonka avulla tavoittaa ihmisen olemassa olon tapoja. Minulle kerronta ja kerronnallisuus (narratiivisuus) ovat käsitteitä, jotka auttavat hahmottamaan aineistojeni luonnetta ja sisältöä. Narratiivinen ote merkitsee minulle sitä, että eduskuntakeskusteluja tarkastellessani katseeni on kiinnittynyt niiden kerronnallisuuteen. Muistitietotutkimuksesta poimittujen linssien läpi puolestaan tarkastelen niiden muistitietoon perustuvia elementtejä. Näin ollen seuraavassa määrittelemäni käsitteet soveltuvat myös niiden tarkastelemiseen. Näen niiden ominaislaaduksi subjektiivisuuden, vuorovaikutuksellisuuden, aikasidonnaisuuden sekä kokemus- ja muistipohjaisuuden. Muistitieto- ja kerronnantutkimuksen metodit tarjoavat hedelmällisen lähtökohdan näiden aineistojen tarkastelemiselle.

Kertomus on tapa, jolla jäsenämme kokemuksiamme ja viestimme niistä muille. Kertomuksessa ei ole kyse vain tarinan sisällöstä, vaan tarinan kertomisesta.¹⁶⁰ Kertomus syntyy muistamisen ja muistelun tuloksena, kyse on muistin representaatiosta. Matti Hyvärinen on kirjoittanut kertomuksen olevan tietämisen muoto. Kertomus on ihmisten välistä kommunikaatiota, vuorovaikutuksen väline, sillä kertomuksella jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. Kertomuksella vastataan kysymykseen kuka minä olen.¹⁶¹ Omassa tutkimuksessani kertomus on osittain myös metaforinen.

Muistitietotutkijat ovat määritelleet muistitietoaineistojaan eri tavoin tutkimuksen näkökulmasta ja aineistoista riippuen. Esimerkiksi Kaisu Kortelainen (2008) on käyttänyt väitöskirjassaan *muistelukerronnan* käsitettä määritellen sen kattamaan monenlaisia aineistoja, kuten suullista ja kirjallista muistitietoa. Myös Kirsi-Marja Hytönen (2014) on käyttänyt tätä Kortelaisen määritelmää väitöskirjassaan, ”koska käsitteessä kietoutuvat yhteen henkilökohtaisen kokemusten kertominen, muistelemisen tärkeys kertojille ja yhteisöllinen muistaminen”. Hytönen näkee muistelukerronnan yläkäsitteenä, jonka alle mahtuu lukijasta ja

---

¹⁵⁹ Vrt. esim. Koski 2007, 1-2.

¹⁶⁰ Esim. Abrams 2010, 106.

¹⁶¹ Ks. esim. Hyvärinen 2006,1.

tulkitsijasta riippuen niin kokemukertomuksia, elämänkerrontaa kuin henkilökohtaistakin kerrontaa.¹⁶² Vaikka muistelukerronnan käsite onkin varsin kuvaava, puhun itse lyhyesti *kerronnasta*, sillä sen määrittelemisen kautta voin hahmottaa niitä merkityksiä, jotka kattavat kaikki tutkimukseni aineistot. Omana lähtökohtanani on kerronnan yhteisöllinen sekä ajallinen vuorovaikutuksellisuus.

Yhteisön ja yksilön identiteettien sekä kulttuuriperinnön rakentumisella on suuri vaikutuksensa kerronnan syntyyn. Koska kertomalla ihminen siis vastaa pohjimmiltaan kysymykseen ”*kuka minä olen?*”, representoi kerronnan muotoutuminen myös yksilön ja yhteisön identiteettien rakentumista.¹⁶³ Kertomukset rakentuvat kokemuksista, vuorovaikutuksista ja yksilöllisyydestä. Uskonnollisen vakaumuksen rakentumista kokemukerronnassa tutkineen Tuija Hovin (2007) mukaan ”Kertomisen prosessi mahdollistaa eletyn tilanteen juontamisen kokemukseksi, jolla on merkitys jaetussa sosiaalisessa todellisuudessa”¹⁶⁴.

Lynn Abramsin (2010) mukaan *kerronnan analyysi* tunnistaa ja sitten selittää tapoja, joilla ihmiset luovat ja käyttävät tarinoita tulkitakseen maailmaa. Kokiessamme jotakin arkipäiväisessä elämässämme, sijoitamme kokemamme tarinaan. Tuloksena on, että menneisyytemme on muodostunut tarinaksi ('storied'), jossa jokainen muistomme on pakattu tarinaksi tai kertomukseksi. Abramsin mukaan kertomus on tärkein kommunikaation keinoista. Kertomus on tapa, jolla ihmiset käyttävät kieltä viestiäkseen kokemuksista, tiedosta ja tunteista. Kertomus on tarina, joka kerrotaan tiettyjen kulttuuristen sopimusten mukaisesti.¹⁶⁵

Taina Ukkosen (2006) mukaan, koska muisteluaineistot ovat luonteeltaan kertovia, on niitä hyödyntävän ja tutkivan luontevaa etsiä virikkeitä narratiivisesta ajattelusta ja kerronnan tutkimuksen erityisaloilta. Narratologisen tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat kertomus, kerronta, tarina ja juoni. *Kerronta* tarkoittaa tietyn, joko fiktiivisen tai todellisen tapahtumasarjan esittämistä jollakin välineellä. *Kertomus* on kokonaisuus, joka sisältää muutoksen kuvauksen tai tapahtumasarjan, joka kerrotaan eli kyseessä on muodon taso. Kertomuksella on sekä selkeä alku, ajallinen jäsenitys sekä loppu tai päätepiste. *Tarina* on kertomuksen sisällön taso, sen tapahtumarakenne. Tarina vastaa kysymykseen, mitä on

---

¹⁶² Kortelainen 2008 28-30, Hytönen 2014.

¹⁶³ Ks. esim. Knuuttila & Lehtinen (toim.), 2010.

¹⁶⁴ Hovi 2007, 225.

¹⁶⁵ Abrams 2010, 106

tapahtunut. Kertomuksen juoni rakentuu merkityssuhteista, jotka yhdistävät tapahtumat toisiinsa. Juoni siis vastaa kysymykseen siitä, miksi tapahtui tietyllä tavalla.¹⁶⁶

Taina Ukkonen (2006) on hahmottanut narratiivisessa muistitietotutkimuksessa kietoutuvan yhteen kolme näkökulmaa, jotka myös omassa kerrotun paluumuuton tarkastelussani ovat merkittävässä osassa. Ensinnäkin tutkimuksessa tuodaan näkyväksi yhteisön tai yksilön oma historia. Toiseksi tuodaan esiin sen narratiivinen tuottamisprosessi. Kolmanneksi tarkastellaan kertomisen ominaispiirteitä ja tähän liittyen erilaisten kertomusten tai tarinoiden kulttuurisia merkityksiä.¹⁶⁷

Alessandro Portelli on jakanut historiakerronnan perusrakenteen kerrontatavat institutionaaliseen, yhteisölliseen ja henkilökohtaiseen. Institutionaalinen kerronta liittyy yleensä politiikkaan ja ideologiaan kansallisella tai valtiollisella tasolla. Sille on ominaista kolmannen persoonan käyttö tai persoonaton kerronta. Yhteisöllinen kerronta puolestaan on me-muotoista ja liittyy johonkin yhteisöön. Persoonallinen kerronta on kerrontaa yksikön ensimmäisellä persoonalla. Se kohdistuu kotiin sekä yksityiseen- ja perhe-elämään.¹⁶⁸ Vaikka tarkasteleman haastattelukerronta painottuu henkilökohtaiseen kerrontatapaan, vilahtelevat aineistossani myös kolmannessa persoonassa tapahtuva institutionaalinen kerrontatapa sekä yhteisöllinen, me-muotoinen kerrontatapa. Eduskunta-keskusteluissa institutionaalinen ja yhteisöllinen kerrontatapa ovatkin vallitsevassa roolissa.

Narratiivinen näkökulma merkitsee minulle tietoisuutta aineistoni kerronnallisuudesta ja historiallisesta kontekstista.¹⁶⁹ Narratiivisuuden hahmottaminen vaatii aineiston analyysilta laajaa taustan tuntemusta. Ajallisilla ja kulttuurisilla tekijöillä on vaikutus menneisyyttä koskevien ilmausten muodollisiin ja sisällöllisiin piirteisiin¹⁷⁰. Ajattelen, että nuo paluumuuton kerrotut kuvaukset muodostuvat kulttuurisista merkityksistä ja, että elämällä ja kertomisella on kiinteä suhde¹⁷¹. Kiinnostukseni kertomusten narratiivisuuteen liittyykin nimenomaan näihin kulttuurisiin ja vuorovaikutuksellisiin ilmentymiin ja niiden synnyttämiin kerronnallisiin kerrostumiin. Narratiivisuuden ajatus on tutkimuksessani lähinnä

---

¹⁶⁶ Ukkonen 2006, 189-195.

¹⁶⁷ Ukkonen 2006, 193.

¹⁶⁸ Portelli 1997, 34-36; Ks. myös Latvala 2005, 66; Makkonen 2009, 246-247; Abrams 2010, 116.

¹⁶⁹ Ukkonen 2006, 189, Tuomaala 2004.

¹⁷⁰ Ukkonen 2006, 189; Tuomaala 2004, 29.

¹⁷¹ Ukkonen 2006, 190.

väline näiden piirteiden hahmottamiseen. Tarkoitukseni ei ole hahmottaa haastattelukertomusten tai valtiopäiväkirjojen mahdollisia universaaleja tai edes tyypillisiä kertomusrakenteita tai -piirteitä. Kertomus on minulle metodinen väline tarkastella paluumuuttoa.

Eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa kyse on poliittisesta keskustelusta, neuvotteluista, jotka pitävät sisällään kerrontaa tai kerronnallisia elementtejä. Haastattelukerronnan tavoin eduskunnassa pidetyt puheenvuorot rakentuvat siinä hetkessä ja kontekstissa, joka tilanteessa vallitsee. Puhujalla on aina kuulijansa, ja hänellä on tietonsa ja muistinsa, joiden varaan hän rakentaa puheenvuoronsa. Nuo puheenvuorot pitävät usein sisällään jopa suoranaisia muistelulementtejä. Ne eivät kuitenkaan ole muistitietoaineistoja, vaan transkriptioita käydyistä keskusteluista, joiden luonne on perusteleva, selityksiä etsivä ja neuvotteleva. Yhtä lailla kuin haastatteluaineistoni, valtiopäiväasiakirjat ovat konstruktio, jolla on viittaussuhde menneeseen. Näin on eritoten eduskuntakeskustelujen laita, jotka ovat haastattelujen tavoin luonteeltaan dialogisia ja dialogi löytyy myös päätösten ketjusta.

Haastatteluaineistoni representoi, yksinkertaistetusti sanottuna kuvaa, paluumuuttajien kokemusta ja näkemystä paluumuutosta sekä kulttuuriperinnöstä. Haastattelut kuvaavat asioita subjektiivisesti, siten kuinka kertoja on halukas tai kykenevä asioista kuulijalleen kertomaan. Sama pätee myös eduskuntakeskusteluihin, jotka tapahtuvat siinä ajassa, paikassa ja kontekstissa, jossa ne käydään.

Aineiston koostamisessa, analysoinnissa ja siitä kirjoitetuissa teksteissä on kyse *tulkinnasta*. Lynn Abramsin (2010) mukaan ”oral history” eli muistitieto on olemassa neljässä muodossa: alkuperäisenä suullisena haastatteluna, nauhoitettuna versiona haastattelusta, kirjoitettuna transkriptiona sekä haastatteluaineiston tulkintana. Transkriptiokin on tulkinta alkuperäisestä haastattelusta. Abrams tuo esiin, kuinka sellainen transkriptio joka antaa lukijalle mahdollisuuden ”kuulla” kertojan ääni ja joka onnistuu heijastamaan kertojan puheenrytmit, murteen ja kielen ominaispiirteet, on korvaamaton, vaikkakin vaikeasti toteutettavissa. Abrams kuvaakin, kuinka suuri ero voi olla haastattelun transkriptiolla, on se kirjoitettu kirjakielillä tai murteella.¹⁷²

Litteroituani haastattelut ne ovat muuttuneet tekstiksi, joiden kautta tulkintani lähinnä ovat syntyneet. Vaikka tulkinta tapahtuisikin tekstien kautta, on muistettava haastatteluaineiston analyysissä sen erityiset omi-

---

¹⁷²Abrams 2010, 9-15.

naisuudet. Haastatteluaineistoni on syntynyt vuorovaikutuksellisessa tilanteessa, mutta käyttäessäni sitä tutkimukseni aineistona dialogi ei ole enää mahdollista. Minulla on haastatteluja tehdessäni ollut päätäntävaltaa esittämieni kysymysten kanssa ja olen voinut ohjata haastattelun dialogia haluamaani suuntaan. Alessandro Portellin mukaan (muistelu)puhe on sidoksissa haastattelijan esittämiin kysymyksiin ¹⁷³ Paul Ricœur on hermeneutiikassaan erottanut toisistaan puhe- ja kirjoitustapahtuman. Hän pitää mahdottomana tulkinnan teoriaa, joka ei aseta erilleen näitä kahta. Hän on esittänyt hermeneuttiselle tutkijalle kaksi kysymystä: mitä tarkoittaa, kun joku puhuu sekä kuinka ymmärrämme kirjoitetun diskurssin? Ricœurin hermeneutiikan on sanottu alkavan siitä, missä puhetapahtuma loppuu. Dialogi siis on mahdollista vain puhetapahtumassa, ja tekstiä voi vain tulkita, sillä lukutilanne ei mahdollista dialogia kirjoittajan kanssa. ¹⁷⁴

Tutkimuksessani kerronnan subjektiivisuus on yksi elementti. Tarkoitukseni ei ole tavoittaa absoluuttista totuutta paluumuutosta, vaan tarkastella sitä, kuinka aineistoni kautta paluumuutto avautuu. Lynn Abrams (2010) onkin osuvasti todennut: ”Subjectivity – accessing it, even celebrating it – is the bread and butter of oral history”. Subjektiivisuus siis on muistitietotutkimuksen leipä ja voi. Muistitietotutkija ei vain kysy ”mitä tapahtui”, vaan myös ”miltä se sinusta tuntui”. Muistitietotutkija pyrkii rohkaisemaan haastateltavaa kertomaan tapahtumista omista näkökulmistaan käsin. ¹⁷⁵ Tältä osin tutkimukseni nojaa vahvasti muistitietotutkimuksen metodologiaan.

---

¹⁷³ Portelli 2006, 50; Ks. myös Fingerroos 2010, 71.

¹⁷⁴ Fingerroos 2010, 70–71, Ricœur 2000, 115; ks. myös Fingerroos 2004, 105–108.

¹⁷⁵ Abrams 2010, 22–23.

YHTEISÖJEN JA VUOROVAIKUTUSTEN MERKITYKSELLISYYS

Vuorovaikutuksellisuuden vaikutuksen tunnistaminen on yksi tutkimukseni merkityksellisistä lähtökohdista. Kerronta ja kertomukset rakentuvat aina vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutuksellisuuksien kehä on moninainen. Lähtökohtinani vuorovaikutuksellisuuden hahmottamisessa on ensinnäkin siinä, että ihminen on aina yhteisön tai yhteisöjen jäsen sekä toisekseen siinä, että kertomus on vuorovaikutustilanteen tulos. Kolmas vuorovaikutuksellisuuden elementti liittyy tutkijan tekemään tulkintaan sekä edelleen tutkimuksen lukijan tekemiin tulkintoihin.

Yhteisöt, joihin kuulumme, vaikuttavat tapaamme muistaa ja kertoa. Muistaminen on olennainen osa yhteisön olemista. Vastaavasti halumme erottautua jostakin yhteisöstä voi toimia kertomisen perustana. Muistaminen on sidoksissa yhteisöön ja tuo yhteisö vaikuttaa siihen, minkä koemme muistamisen arvoiseksi sekä usein myös siihen, minkä ajattelemme olevan kerrontatilanteeseen sopivaa ¹⁷⁶. Identiteetti-politiikasta puhuttaessa ajatus representaatiosta on keskittynyt siihen, kenellä on valta esittää joku tai jokin ryhmittymä ja millaiseksi ¹⁷⁷. Vaikka todellisuus on yksilöllisesti koettua ja kertomus yksilöllisistä lähtökohdista kumpuavaa, se on aina sidoksissa yhteisöön ¹⁷⁸.

Maurice Halbwachs esitti jo 1920-luvulta lähtien ajatuksensa kollektiivisesta muistista ¹⁷⁹. Halbwachsian mukaan muisti on aina sosiaalista. Hän uskoi, että muistot sijoittuvat aina johonkin spatiaaliseen tai sosiaalisen kehukseen. ¹⁸⁰

Pirjo Korkiakangas (2006) on todennut, että ”Ihmisinä olemme aina osa jotakin yhteisöä, joka enemmän tai vähemmän ohjailee käsityksiämme, mielikuviamme ja muistojamme. Yksilöllisesti koettu todellisuus on väistämättä sidoksissa kollektiiviseen ja sosiaaliseen – siitä huolimatta, että näitä sidoksia ei välttämättä tunnisteta.” ¹⁸¹ Kollektiivisen muistin rinnalla tai sijasta on käytetty myös sosiaalisen muistin käsitettä. Tällöin korostetaan muistelun funktionaalisia puolia eli yhteyksiä, joihin muistelu liittyy, tai tavoitteita, joihin muistelulla pyritään. ¹⁸²

On selvää, että Inkeriä koskevassa historiankirjoituksessa muista-

---

¹⁷⁶ Hytönen 2014, 31-32.

¹⁷⁷ Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 18.

¹⁷⁸ Ks. esim Korkiakangas 2006, 126; Fingerroos 2004, 96.

¹⁷⁹ Halbwachs 1992.

¹⁸⁰ Benton & Cecil 2010, 14.

¹⁸¹ Korkiakangas 2006, 126-128.

¹⁸² Korkiakangas 2006, 126-128; myös Korkiakangas 2005, 135-139.

minen kohdistuu nimenomaisesti Inkeriin. Omassa näkökulmassani muistia ei voi sijoittaa suoranaisesti Inkeriin, vaan muistelu liikkuu yli-rajaisella tasolla etsien suhdetta niin Suomeen kuin Inkeriin tai suomalaisuuden kuin inkeriläisyydenkin suureen kertomukseen.

Muistelussa yksilölliset ja yhteiset piirteet sulautuvat. Kollektiivinen muisteluaines kehkeytyy ajan saatossa osaksi kertojan omaa muistelukertomusta hänen oman yksilöllisen muistinsa rinnalle, jonka perustana ovat omat henkilökohtaiset muistot.¹⁸³ Annikki Kaivola-Bregenhøj (1988) on kysynyt ”Mutta onko ’henkilökohtaisia kertomuksia’ edes olemassa?”. Hän kuvaa henkilökohtaisen kertomuksen tutkijoiden luomana kategoriana sellaisille kertomuksille, joiden motiivit eivät löydy tyyppiluettelosta, tai joille ei tunneta toisintoja siinä ajallisesti ja paikallisesti rajatussa kerronnan korpuksessa, johon luokiteltava kertomus on sijoitettavissa.¹⁸⁴ James Wertschin (2002) mukaan kollektiivinen muisti rakentuu toimijoiden ja kulttuuristen välineiden vuorovaikutuksessa. Erilaiset tekstuaaliset resurssit, kuten kirjat, toisten ihmisten kerronta, tutkimus, elokuvat ja sanomalehdet toimivat välittäjinä muistitiedon ja muistelun rakentamisessa.¹⁸⁵

Kertomukset rakentuvat aina *vuorovaikutustilanteessa* jonka vaikuttajina ovat vähintäänkin kertoja ja kuulija tai lukija.¹⁸⁶ Samalla ne elävät vuorovaikutuksessa muun kerronnan kanssa. Kerronnan rakentamisessa on kyse kertomusten vuorovaikutuksen tilannekohtaisesta summasta. Lisäksi on muistettava, että haastattelutilanteen ollessa kyseessä myöskään haastateltavan ja haastattelijan välisten kemioiden vaikutusta ei voi koskaan sulkea pois. Muistitietotutkimuksen haastatteluaineistot ovat aina yhteistyön tulosta. Lopputulokseen vaikuttavat aina niin haastateltava kuin haastattelijakin.¹⁸⁷ Alessandro Portellin mukaan kyse on suhdetyöstä, jossa sukkuloidaan menneisyyden tapahtumien ja nykyhetken dialogin välillä¹⁸⁸. Portellin mukaan kertominen edellyttää, että joku kuuntelee. Suulliset lähteet ovat kertojien ja tutkijan yhteistyön tulosta. Portelli kirjoittaa kirjassaan *Käsky on täytetty* siitä, kuinka hän koki olevansa vastuussa tarinan kertomisesta. Sama tarve oli myös häntä auttaneilla. He eivät tehneet sitä hänen itsensä vuoksi, vaan tarinan

---

¹⁸³ Korkiakangas 2005, 136-137.

¹⁸⁴ Kaivola-Bregenhøj 1988, 96-97.

¹⁸⁵ Wertsch 2002, 5-6; ks. myös Hytönen 2014, 26-27.

¹⁸⁶ Ks. esim. Korkiakangas 2006, 126; Fingerroos 2004, 96; Makkonen 2009, 39-41.

¹⁸⁷ Portelli 2006, 60; Abrams 2010, 24-25.

¹⁸⁸ Portelli 2012, 44.

vuoksi. ¹⁸⁹ Yhteisön ja yksilön identiteettien sekä kulttuuriperinnön rakentumisella on suuri vaikutuksensa ja merkityksensä kerronnan syntyyn.

Ajatuksenani on, että kertomus rakentuu vuorovaikutuksellisesti palasista, jotka pohjaavat esimerkiksi aiempaan kerrontaan, kertojan henkilökohtaiseen kokemuspohjaan sekä haastattelutilanteen vuorovaikutustilanteeseen. Hahmotan haastattelukerrontaa tulkiten niiden rakentuvan vuorovaikutuksellisesti yhteisöllisten suurten kertomusten, yksilöllisten kokemusten sekä haastattelutilanteen vuorovaikutuksesta. Nämä osaset ovat kertomuksia synnyttäviä kertomuksia. Kerronnalliset elementit heijastavat usein asioita ja vaiheita, joista on julkaistu myös kirjallisuutta, kuten muistelmateoksia. Erilaiset kerronnan tasot elävät näissä kertomuksissa vuorovaikutuksessa keskenään uutta kertomusta rakentaen. Kyse on kerrostumista, kuin legopalikoista, jotka toisiinsa limittyessään rakentavat jotakin mallin mukaista tai jotain aivan uutta. Kyse on gadamerilaisesta horisonttien sulautumisesta, jossa eri horisontit kohdatessaan luovat tulkinnan ja lopulta kertomuksen. Vuorovaikutuksessa erilaiset palikat rakentavat uuden kuvan eli kun eri kerrostumat kohtaavat, syntyy uusia kertomuksia.

Haastattelukertomusten syvällisen perehtymisen lisäksi tutkimukseni on edellyttänyt laajaa perehtymistä esimerkiksi inkerinsuomalaisuuden muihin kertomuksiin, historiankirjoituksiin sekä lainsäädäntö- ja viranomaispuheeseen. Inkerinsuomalaisuuden ja inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön rakennusaineina toimineet kärsimyshistoria, uskonto ja kotiseudun merkitykset elävät paluumuuttajienkin kerronnoissa ja kerrontatavoissa. Niin aikaisempi kerrontaperinne kuin tutkimus vaikuttavat paluumuuttajien kerrontaan ja lainsäätäjienkin puheisiin. Aiemmin sanottu rakentaa olettamuksia siitä, mitä tutkijalle (tai muille kuulijoille) kuuluu kertoa, mistä tutkija on mahdollisesti kiinnostunut tai millainen ”paluumuuttajan kuuluu olla”. Jerome Bruner (1987) on esittänyt ajatuksen siitä, kuinka elämän kerrontaa ohjailevat kulttuuriset ja kognitiiviset prosessit voivat saada sellaisen kulttuurisen muodon ja voiman, että ne alkavat säädellä muistamista, kokemista ja tulevaisuuden hahmottamista. Lopulta ihmisestä tulee se, mitä hän itsestään kertoo ¹⁹⁰. Ehkä kyse kuitenkin on enemmän siitä, että ohjaamme elämäämme kulkemaan kulttuuristen normien mukaisesti sekä rakennamme kertomuksemme kulttuurisiin mallikertomuksiin sopiviksi.

---

¹⁸⁹ Portelli 2012, 43.

¹⁹⁰ Hyvärinen 2007, 130; Bruner 1987, 15.

Tutkimuksessani peilaan henkilökohtaisia kertomuksia niin sanottuihin ”suuriin kertomuksiin”. Tarkoitan näillä kollektiivisia, yhteisöllisiä, virallisia tai ainakin usein julkisessa yhteydessä toistettuja kertomuksia. Vaikka kollektiivisen ja henkilökohtaisen muisteluaineuksen välillä onkin tiivis yhteys, tulee mielestäni kuitenkin muistaa henkilökohtaisen muistin joka kertainen ainutlaatuisuus. Vaikka vuorovaikutuksen kautta yksilö omaksuisikin muistia tai kerrontatapoja, perustuu hänen oma muistinsa aina hänen omaan kokemuspohjaansa. Suhde yhteisölliseen kertomukseen ei ole aina yksiselitteinen, eikä oma kertomus aina sovi yhteen yhteisöllisen kertomuksen kanssa¹⁹¹.

Ajatuksenani on, että kertomukset ovat aina vuorovaikutuksellisia. Esimerkiksi Marja Saarenheimo (1997) ja Katja Hyry (2011) ovat tutkimustulostensa pohjalta nostaneet esiin vuorovaikutusten merkityksistä. Vanhojen ihmisten muistelemista arkipuheen ja vuorovaikutuksen näkökulmasta tarkastelleen Marja Saarenheimon mukaan muistelun merkitys on sidoksissa muistelijoiden omiin käsityksiin muistelun luonteesta ja merkityksistä. Muistelu on sidoksissa sen vuorovaikutuksellisiin, kollektiivisiin ja yhteiskunnallisiin funktioihin.¹⁹² Katja Hyry puolestaan on hahmottanut muistitiedon historiakuvan lähteeksi ja elämäkertomuksen/elämäntarinan historiateoksi¹⁹³.

Siinä missä kertomusten rakentuminen on vuorovaikutuksellista, ilmenee vuorovaikutus myös siinä hetkessä, jossa tarina kerrotaan. Kertomus, jonka haastateltavani minulle kertoivat, syntyi haastatteluhetken vuorovaikutuksellisessa tilanteessa. Tutkijalle kerrottava tarina tai elämäntarina on kerrottu tutkijaa varten. Haastattelu rakentuu aina haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutustilanteessa. Haastateltavan ja haastattelijan välisten kemioiden vaikutusta ei voidakaan sulkea pois. Haastateltavat ovat tienneet kuka olen ja mitä tutkin. He eivät kuitenkaan tunteneet minua henkilökohtaisesti ennen haastattelutilannetta. Haastattelutilanteessa kerrottu kertomus elämästä eroaa luonnollisesti elämäntarinasta, jonka haastateltava kertoo vaikkapa läheisilleen¹⁹⁴.

Näen, että tarkastelemisiani paluumuuttajien haastattelukerronnoissa elämäkertomus, tapahtumakerronta ja kokemuskerronta kulkevat käsikkäin. Kokemuskerronta viittaa erityisiin elämässä käänntekeviin kokemuksiin, kun taas tapahtumakerronta kohdistuu kokemusrivissä ja

---

¹⁹¹ Vrt. Portelli 2012; Abrams 2010, 101-103.

¹⁹² Saarenheimo 1997, 207; ks. myös Fingerroos 2004, 89-90.

¹⁹³ Hyry 2011, 32,34.

¹⁹⁴ Ks. Kaivola-Bregenhøj 1999, 49

erityisten kokemusten välimaastossa oleviin kokemuksiin¹⁹⁵. Haastattelun kietoutuessa paluumuuton ympärille, haastattelutilanteessa syntyy myös kokemukertomuksia. Taina Ukkonen (2010) on käyttänyt nimitystä kokemukerronta muistelijoiden elämänvaiheisiin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvasta puheesta analysoidessaan muistelupuhetta nimenomaan kerronnan tutkimuksen näkökulmasta. Ukkosen mukaan kokemukerronta on sekä menneisyyden tapahtumien tulkintaa, että puhetta itsestä muille, kerrontaa ja kertomuksia kertojasta. Kokemukertomus on hänen mukaansa kerrontatapahtuman tulosta tai tuotetta, joka on rajattavissa tiettyjen muodollisten rakenneyksiköiden avulla. Kokemukerronnan ja -kertomusten aiheina ovat kertojan kannalta tärkeät, omaan elämäänsä liittyvät kokemukset tai tapahtumat.¹⁹⁶

Tässä suhteessa merkityksellistä on myös hahmottaa, että kerronta tapahtuu kulloisessakin nykyisyydessä. Vaikka menneisyydessä tapahtumaa olisi pidetty oikeutettuna, normaalina tai välttämättömänä, voi uudenlainen aika tehdä siitä ei-hyväksytyä. Tällöin vaietaan. Alessandro Portelli onkin todennut, että ”Tällöin kaikkein arvokkain tieto saattaakin olla se, mitä kertoja jättää kertomatta (ja miksi), eikä se, mitä hän kertoo.”¹⁹⁷ Muisteluaineiston perusteella ei kuitenkaan voi hahmottaa unohdettuja tai vaiettuja asioita, ellei tiedä mitä on unohdettu ja mistä vaiettu. Tutkijalla on siis oltava oletuksia kulttuurisista, historiallisista ja yhteiskunnallisista yhteyksistä, joihin muistelu liittyy.¹⁹⁸ Olennaista kerronnan paluumuuton tarkastelussa ovat ne merkitykset joita kerronta pitää sisällään, vaikka muistelupuhe voikin pitää sisällään myös todennettavaa faktatietoa¹⁹⁹.

Monet seikat vaikuttavat haastattelukerronnan syntymiseen. Taina Ukkosen (2000) mukaan tällaisia ovat esimerkiksi mitä tutkija/kuuntelija pyytää haastateltavaa kertomaan ja se, mikä mielikuva kertojalla on haastattelun tavoitteista, sekä myös se miten paljon kertoja on valmistautunut muistelemalla ja kertaamalla elämänvaiheitaan mielessään tai vaikka kirjoittamalla. Näiden lisäksi elämäkertomuksen muotoutumiseen vaikuttaa kertojan positio tai positiot.²⁰⁰ Omassa tutkimuksessani kertojan positio, paluumuuttaja ja inkerinsuomalainen, nousee merkittäväksi haastattelukerronnan rakentajaksi. Näin ollen yhtenä suurena osana

---

¹⁹⁵ Salmi-Niklander 2006, 205.

¹⁹⁶ Ukkonen 2000, 39.

¹⁹⁷ Portelli 2006, 58.

¹⁹⁸ Korhokangas 2005, 139.

¹⁹⁹ Ukkonen 2000, 194; ks. myös Fingerroos 2003,

²⁰⁰ Ukkonen 2000, 33-34.

kerrottua paluumuuttoa ovat sopeutumiseen ja kotoutumiseen liittyvät kysymykset.

AJATUS KERROTUSTA PALUUMUUTOSTA

Tehdessäni haastatteluja tutkimustani varten sekä analysoidessani aineistoani huomasin haastattelupuheen pitävän sisällään kerroksellisia paluumuuttoa, Inkeriä ja inkerinsuomalaisuutta kuvaavia kertomuksia, kuin myös niitä selittäviä kertomuksia. Huomasin jokaisen haastattelun koostuvan useammista toisiinsa linkittyneistä ja limittyvistä kertomuksista. Huomasin, että paluumuuttoa merkityksellistettiin erilaisten tasojen kautta: yhtäältä henkilökohtaisen kerronnan kautta, mutta toisaalta vahvasti myös niin sanottujen suurten kertomusten kautta, joihin liittyi myös käsityksiä inkerinsuomalaisesta kulttuuriperinnöstä. Löysin haastattelukertomusten sisällä olevia kokemuspohjaisia kertomuksia paluumuutosta, jotka olivat oman koetun elämän asiantuntijätietoa. Aloin kutsua tuota paluumuutosta ja sen kokemisesta esitettyä tietoa *kerrotuksi paluumuutoksi*. Tämä ilmentää sitä, kuinka muistitietotutkimuksessa on aina kyse paitsi lähteiden keräämisestä mutta myös niiden tulkinnasta ²⁰¹. Myöhemmin, yrittäessäni hahmottaa sitä, mistä paluumuutossa oikeasti on kyse, havainnoin eduskuntakeskustelujen pitävän sisällään samoja kerrotun paluumuuton elementtejä. Niissä kertomalla rakentui eräänlainen ”suuren kertomuksen” ilmentymä tai perustelu. Tässä käsittelen kerrottua paluumuuttoa eritoten paluumuuttajien kerrontaa kuvaavan aineistoni kautta, mutta paluumuuton kerrontaa tai ylipäätään maahanmuuton kerrontaa tuottavat myös niin kantaväestö kuin viranomaisetkin.

Kerrotun paluumuuton käsite merkitsee minulle analyttistä työkalua aineistojeni tarjoaman tiedon tarkasteluun. Kerrotussa paluumuutossa kyse on paluumuuttokokemuksen rakentumisesta kertomukseksi. Kerronta ja kertomus edustavat tutkimuksessani sen prosessin tulosta, joka haastattelutilanteessa tai eduskunnan puhujapöytätyössä tapahtuu. Haastatteluaineiston keruun myötä löysin tietoa, jonka kautta hahmottaa sitä, mitä haastateltavat kertovat paluumuutosta eli elämänsä yhdestä suuresta käännekohdasta. Tavoitin kokijalähtöistä, kokemuspohjaista tietoa inkerinsuomalaisten paluumuutosta. Jokaisen yksilön kerrottu paluumuutto oli yksilöllinen ja henkilökohtainen, mutta havaitsin

---

²⁰¹ Portelli 2012, 47.

niissä piileviä yhteneviä palasia, joiden juuret johtivat syvälle vakiintuneisiin inkerinsuomalaisuuden esitystapoihin. Ajatuksenani on, että kerronta ja muistitieto ovat merkityksellistä tietoa ja niiden tarkasteleminen tuottaa ainutkertaista tietoa paluumuutosta. Paluumuuttajien syvällinen kuuleminen haastatteleamalla on ollut minulle keino kerätä muistitietoa ja siten päästä kiinni kerrottuun paluumuuttoon.

Haastatteluaineistosta on nähtävissä²⁰² niin erilaisia kerrontatapoja kuin henkilökohtaisia kokemuksia, mikä on haastateltavalle kertomisen arvoista. Haastattelujen kerronnat saattavat kummuta suoraan haastateltavien kokemuspohjista. Ne saattavat olla kertojan mielessä vuosien saatossa rakentuneita kertomuksia. Tai ne ovat kenties aivan vastasyntyneitä, siinä vuorovaikutustilanteessa rakentuneita, joka minun ja haastateltavani välillä vallitsee. Tuolloinkin ne heijastavat aiempia kertomuspohjia.

Omaa elämää jäsentäviä kertomuksia on kutsuttu erilaisilla termeillä tutkijan näkökulmista ja lähtökohdista riippuen. Niihin linkittyviä termejä ja hahmottamista mahdollistavia käsitteitä ovat esimerkiksi elämänhistoria, omaelämäkerta, kokemuskerronta, elämäkertomus ja identiteetikertomus²⁰³. Kerrotusta paluumuutosta puhuessani koen läheisimmäksi määrittää haastatteluaineistoni sisältämiä oman elämän kuvauksia elämäkertomuksiksi tai kokemuskertomuksiksi.

2.4. KULTTUURIPERINTÖ, -PROSESSIT JA YHTEISÖT

MITÄ ON KULTTUURIPERINTÖ?

Länsimaiseen ajatukseen siitä, mitä kulttuuriperintö on, on UNESCO:n kulttuuriperintosopimuksilla ollut suuri merkitys. UNESCO:n yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi allekirjoitettiin vuonna 1972. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1987. Maailmanperintöluetteloon pääseviltä kulttuuriperintökohteilta odotetaan, että ne ovat inhimillisen luovuuden mestariteoksia tai poikkeuksellisen merkittäviä todisteita olemassa olevasta tai jo hävinneestä kulttuurista. Luetteloon pääsevä kohde voi olla merkittävää historiallista

---

²⁰² Ks. esim. Ukkonen 2000, 39-40, 63-65, 110-113.

²⁰³ ks. esim. Timonen 2013, 24-25; Aro 1996; kokemuskerronnasta esim. Hovi 2007, 30-

aikakautta edustava rakennustyyppi tai kuvastaa tietyn kulttuurin perinteistä asutusta. Kohde voi myös liittyä tapahtumiin, eläviin perinteisiin, aatteisiin, uskontoihin ja uskomuksiin tai taiteellisiin ja kirjallisiin teoksiin. Luonnonperintökohde puolestaan voi kertoa maapallon historian tärkeästä kehitysvaiheesta tai olla esimerkki käynnissä olevasta ekologi-sesta tai biologisesta muutoksesta. Kohde voi edustaa poikkeuksellisen kaunista maisemaa tai olla uhanalaisen eläinlajin tyyssija. ²⁰⁴ UNESCO:n suojelusopimuksen mukaan aineetomaan kulttuuriperintöön kuuluu viisi osa-aluetta: suulliset perinteet ja ilmaisutavat, esittävät taiteet, yhteiskunnalliset käytännöt, rituaalit ja juhlatapahtumat, luontoa ja maailmankaikkeutta koskevat käsitykset ja käytännöt sekä perinteinen käsityötaito. ²⁰⁵

Tutkimukseni keskiössä on ajatus paluumuuton määritelmän rakentumisesta kulttuuriperintöprosessina. Kulttuuriperintö on jotakin, jonka voimme siirtää sukupolvelle. Se on jotakin sellaista, jonka koemme säilyttämisen ja siirtämisen arvoiseksi. Kulttuuriperinnöllä on oltava historiallista tai kulttuurista arvoa. ²⁰⁶ Tutkimuksessani huomioni kiinnittyy erityisesti aineetomaan kulttuuriperintöön. Aineeton kulttuuriperintö ilmenee esimerkiksi tarinoina, käytäntöinä ja määrittelytapoina niin haastatteluaineistossani kuin eduskuntakeskusteluissakin ²⁰⁷. Ero aineetoman ja aineellisen välillä ei kuitenkaan aina ole selvä, vaan nuo kaksi kulttuuriperinnön muotoa elävätkin monesti limittäin. Aineeton kulttuuriperintö on monesti sitä, mikä säilyy alkuperäisen aineellisen kulttuuriperinnön kadottuakin. Se on jotakin, jonka pohjalta myös aineellinen voi rakentua uudelleen. Aineeton kulttuuriperintö on usein aineellisen kulttuuriperinnön säilymisen edellytys ²⁰⁸.

Laurajane Smith (2006) on hieman provosoivasti todennut: ”There is no such thing as heritage”. Smithin mukaan ei siis ole olemassa kulttuuriperintöä itsessään, vaan kaikki kulttuuriperintö on aineetonta. Tällä Smith viittaa siihen, että perinnön diskursiivinen rakentuminen on itse osa kulttuurisia ja sosiaalisia prosesseja, jotka ovat perintöä. Smithin mukaan kulttuuriperintö on jotakin elinkelpoista ja elävää. Kulttuuriperinnössä ei ole kyse materiaaliseen muotoon jäädyttämisestä, vaan

---

²⁰⁴ Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta, 1972;

<https://minedu.fi/maailmanperinto>

²⁰⁵ <https://minedu.fi/maailmanperinto>

²⁰⁶ ks. esim Harrison 2010a, 9.

²⁰⁷ ks. esim. Karhunen 2014, 34.

²⁰⁸ Tuomi-Nikula 2011, 9.

toiminnan hetkistä. ²⁰⁹ Outi Tuomi-Nikula (2011) on huomauttanut, että ”aineeton perintö ei ole vain menneisyydestä periytyviä tekniikoita, tapoja ja perinteitä, vaan myös tämän päivän arjen käytäntöjä”. Tuomi-Nikulan mukaan keskeistä on ihmisten osallisuus perinteisiin, jotka ovat kehittyneet välittömässä vuorovaikutuksessa paikallisen ympäristön kanssa, koska ne vahvistavat yksilön osallisuutta paikallisyhteisössä. ²¹⁰ Rodney Harrisonin (2010) mukaan käytämme perinnön/kulttuuriperinnön (*heritage*) objekteja (esineet, rakennukset, paikat, maisemat) kulttuuriperinnön käytäntöjen (kielet, musiikki, yhteisön kommemoraatiot, objektien suojelu tai säilyttäminen tai menneisyyttä koskevat muistot) rinnalla muodostaaksemme käsityksemme menneestä, nykyisestä ja tulevasta ²¹¹. Kerrotussa paluumuutossa esiin nouseva kulttuuriperintö on menneisyyden jälki, jolla on erityistä merkitystä ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjelle ja identiteetille ²¹².

Yhteisöllisellä ja valtiollisella tasolla kulttuuriperintö toimii yhteisön, identiteetin ja yhteisen tarinan rakenteena ja perusteluna. Yksilötasolla kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat aina osa sopeutumisprosessia. Kulttuuriperintö voi olla merkittävä voimavara. Kyseessä on identiteetin olennainen osa, ne rakentuvat käsi kädessä. Kulttuuriperinnön rooli maahanmuuttajien sopeutumisessa pätee mihin tahansa maahanmuuttaja- tai sopeutujaryhmään. Historiallinen tausta erottaa kuitenkin entisen Neuvostoliiton alueen paluumuuttajat kulttuuriperinnöltään ja sen muotoutumiselta erilaiseksi ryhmäkseen.

KULTTUURIPERINTÖYHTEISÖT JA -PROSESSIT

Kulttuuriperintöprosessissa jokin menneisyyden jättämä jälki valitaan ja siitä tuotetaan säilyttämisen arvoinen todiste. ²¹³ Kulttuuriperinnön prosessiluonteisuus on lanka, joka sitoo yhteen tämän tutkimuksen jokaisen luvun ja niiden tutkimuskysymykset. Olennaista kulttuuriperinnön tarkastelussa näkökulmastani on, että 1) kulttuuriperintö on kulttuuriperintöyhteisön tuottama prosessi, 2) kulttuuriperinnön aikaansaamiseen tarvitaan siis kulttuuriperintöyhteisö, 3) kulttuuriperintöprosessia ja kult-

---

²⁰⁹ Smith 2006, 13, 83.

²¹⁰ Tuomi-Nikula 2011, 11.

²¹¹ Harrison 2010b, 9-10.

²¹² Ks. Tuomi-Nikula, Haanpää, Kivilaakso 2013, 16 ja West 2010, 1.

²¹³ Sivula 2013, 163.

tuuriperintöyhteisöä ei voi erottaa toisistaan ja 4) kulttuuriperintö on työkalu. Paluumuuton lähtökohtien juuret ovat inkerinsuomalaisuuden kulttuuriperintöprosessien tuottamissa määräyksissä. Kulttuuriperintöprosessissa menneisyydestä jääneet jäljet päätyvät menneisyyden representaatioiden rakennusaineiksi. Ne ovat aktiivisen toiminnan tulosta.

Avainsanoja kulttuuriperintöprosessia tarkasteltaessa ovat yhteisö ja tunnistaminen. Anna Sivula (2010) on kuvannut kulttuuriperintöprosessia kolmen ympyrän avulla. Kuvion osasia ovat peritty tieto tai taito, symbolisen yhteisyyden kokemus sekä tunnistava toiminta. Kulttuuriperintöprosessi on käynnissä niiden leikkauspisteessä. Sivulan mukaan: ”Aineetonta kulttuuriperintöä vaaliva kulttuuriperintöyhteisö toimii tunnistamalla sellaisia perittyjä tietoja ja taitoja, kuten esimerkiksi historian representaatioita tai käsityömalleja, joiden yhteisön jäsenet kokevat vahvistavan symbolisen yhteisyyden kokemustaan”. Kulttuuriperintöprosessissa on Sivulan mukaan kyse arvonmuodostusprosessista, jossa käytetään aktiivisesti historiallista tietoa tai perimätietoa. Tähän prosessiin osallistuu aktiivisia toimijoita, jotka kulttuuriperintömäärittelmän avulla tavoittelevat kohteena olevan aineellisen tai aineetoman objektin symbolisen ja taloudellisen arvon kohottamista. Sivulan mukaan ”Nykyisyys on rakennettu perityistä aineksista. Kulttuuriperintö koostuu sellaisista aineettomista ja aineellisista jäljistä, jotka on tunnistettu historian todisteiksi. Kulttuuriperintö on jatkuvassa uudelleen määrittelyn tilassa oleva prosessi, jota ylläpitää menneisyyden jälkiä todisteiksi muuttava ja todisteita käyttävä, historioiva, toiminta. Tämän toiminnan ytimessä ovat valintoja koskevat päätökset.” Kulttuuriperinnöksi kelpaa se, mikä vahvistaa historian.²¹⁴

Kulttuuriperintöyhteisön ja kulttuuriperintöprosessin suhde on kaksisuuntainen. Yhteisö tarvitaan kulttuuriperintöprosessin toteuttajaksi ja kulttuuriperintöprosessin kautta rakennettu kulttuuriperintöprosessi toimii yhteisön yhteenkuuluvuuden tunteen tuottajana. Tämän polttoaineeksi tarvitaan kulttuuri, kansallinen kulttuuri. Stuart Hallin mukaan kansallisen kulttuurin roolina on olemassa olevien todellisten erojen representoiminen jonain yhtenäisenä. Hallin mukaa kyse on identifi-kaation, yhteenkuuluvuuden tunteen tuottamisesta jatkuvalla kertomuksella kansakunnasta.²¹⁵

---

²¹⁴ Sivula 2010, 29-38; ks. Hemme, Tauschek & Bendix 2007, 12-16; Hafstein 2007, 75.

²¹⁵ Hall 2003, 96.

Erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön suhde muistiin on läheinen. Aineeton kulttuuriperintö voidaan nähdä kulttuurin aineettomina muotoina, jotka auttavat yhteisöjä muistamaan menneisyytään ja tapojaan sekä rakentamaan identiteettiään, yhteisöään ja paikallisuuttaan nykyisyydessä.²¹⁶ Aivan kuten muistaminen tai kertominen, on (virallisen) kulttuuriperinnön rakentaminen osittaista ja valikoivaa. Kyse ei pelkästään kohteesta, josta rakennamme kulttuuriperintöä, vaan kyse on ennen kaikkea niihin liittyvistä muistoista, tiedoista ja arvostuksista.

Kulttuuriperintöprosessia ja kulttuuriperintöyhteisöä ei voi erottaa toisistaan, sillä kulttuuriperintö on yhteisöllistä²¹⁷. Kulttuuriperintöprosessi siis käy siitä, että yhteisö tunnistaa menneisyyden jälkiä. Kohde ei ole kulttuuriperintöä, ellei sitä ole tunnistettu todisteeksi. Tunnistaminen ei onnistui ilman menneisyyttä koskevaa tietoa ja esiymmärrystä. Tämän ymmärryksen kartuttaminen on mahdollista näiden tunnistettujen todisteiden avulla.²¹⁸ Saatuja todisteita voidaan käyttää kahdella tapaa. Todiste voi olla ensinnäkin vakuuttamisen työkalu, toisaalta jälki todisteluprosessista, jossa sitä on käytetty rakentamaan historian vakuuttavuutta. Kulttuuriperintöprosessin kehä avautuu Sivulan mukaan spiraaliksi vain siinä tapauksessa, jos pyrkimyksenä on ymmärtää myös kulttuuriperintöprosessin luonnetta. Kulttuuriperintöprosessi avautuu kulttuurihistoriallista ymmärrystä lisääväksi spiraaliksi (jälki, dokumentti, todiste) silloin, kun jatkuvasti esitetään kulttuuriperintöprosessin luonnetta koskevia kysymyksiä: ”Miten ja miksi tämä jälki säilyi? Millaisia kysymyksiä esittämällä se tunnistettiin dokumentiksi juuri siitä menneisyyden tapahtumasta tai prosessista, jonka representaatiota historiankirjoittaja oli rakentamassa? Miksi juuri tämä todiste tukee historiatulkinnan uskottavuutta? --- Mihin tarkoitukseen historiantutkija tuotti sen menneen representaation, jonka tuottamiseen jäljen tie todisteeksi liittyi.”²¹⁹ Pyrkimyksenäni onkin ollut inkerinsuomalaisten kulttuuriperintöprosessien luonteita ymmärtämällä hahmottaa sitä, mistä paluumuutossa oikein on kyse.

---

²¹⁶ Harrison & Rose 2010, 240.

²¹⁷ Sivula 2010, 24.

²¹⁸ esim. Sivula 2010, 34.

²¹⁹ Sivula 2010, 34.

KULTTUURIPERINNÖN KÄYTTÖ

Niin inkerinsuomalaisuuden kuin paluumuutonkin rakentumisessa kulttuuriperintö on sosiaalisen toiminnan muoto. Kulttuuriperinnön käyttö voidaan Rodney Harrisonin (2010) mukaan ymmärtää toimivan sosiaalisen toiminnan muotona sekä interventioina virallisissa kulttuuriperinnön käytöissä, että paikallisten epävirallisten kulttuuriperinnön käytön yhteisöä rakentavissa näkökulmissa ²²⁰. Tutkimuksessani kulttuuriperinnön käytön tarkastelu keskittyy kulttuuriperinnön käyttöön paluumuutosta käydyissä keskusteluissa ja paluumuuton linjausten rakentamisessa. Kokonaisuuden vuoksi on merkityksellistä hahmottaa myös niitä käytön muotoja, joiden kautta ylipäätään inkerinsuomalaisuus on ajan saatossa rakentunut. Inkerinsuomalaisuuden rakentuminen eri aikoina on lähtenyt liikkeelle epävirallisista kulttuuriperinnön käytöistä. Esimerkiksi paluumuuttoprosessi on osoitus virallisen kulttuuriperinnön käytön muodosta suomalaisuuden määrittelemisessä.

1800-luvulla rakentui ajatus Inkeristä omana erillisenä alueenaan, maana, jolla on oma erillinen identiteettinsä ja kulttuuriperintönsä. Tämä ajatus on siitä lähtien toistunut esimerkiksi historioitsijoiden teksteissä. Inkeriä ryhdyttiin rakentamaan oman historian rakentamisella, kansanperinteellä, suomenkielisellä koulutuksella, tapahtumilla ja niin edelleen. Sittemmin inkerinsuomalaisen kulttuuriperintöyhteisön voi kuitenkin nähdä irtaantuneen nationalismista kumpuavista tavoitteista, kohti etnisen ryhmän vaalimista vailla yhteiskunnan rakentamisen tavoitteita. Eikä suinkaan 1800-luvun inkerinsuomalaisten yhteisöjen tavoitteena ollut vain kansakunnan idean tavoittaminen, vaan merkitykset saattoivat löytyä laajalta alalta. Niistä löytyi perusta sille, miksi oman kulttuuriperinnön rakentaminen ja vaaliminen muodostuivat inkeriläisyhteisöjenkin merkityksellisiksi tehtäviksi. Yhteisö rakensi kulttuuriperinnön, jota se sitten käytti oman olemassaolonsa ja oikeuksiensa perustelijana.

Koska Suomen ja Inkerin liikehdintöjen juuret kuitenkin ovat aikakauden henkisissä virtauksissa, on mielestäni perusteltua tavoittaa lähtökohtia nationalismia määrittelevien teorioiden kautta, mikä ilmentää myös niitä lähtökohtia, jotka inkerinsuomalaisuuden rakentumisella aikoinaan on ollut. Ilkka Liikasen (2005) mukaan nationalismin käsitettä on suomalaisessa historiankirjoituksessa käytetty säästeliäästi. Sen sijaan kansakunnan syntyä on käsitteellistetty ainutkertaisena ”kansallisen

---

²²⁰ Harrison 2010c, 240.

heräämisen” historiana, jota ei ole haluttu rinnastaa muiden maiden kansallisiin liikkeisiin ja niiden saamiin poliittisiin muotoihin.²²¹ Muutoinkin olen sitä mieltä, että nationalismista tulee voida puhua käsite auki purkaen ja juuret ymmärtäen, vaikka termi olisikin aikojen saatossa yleisellä keskustelun tasolla määrittynyt ja väritynyt. Kyse on ryhmän muodostumisesta ja vaalimisesta yhteisten merkitysjärjestelmien kautta. Yhteisö toimii tällöin kulttuuriperintöyhteisönä, joka jälkiä tunnistaen rakentaa kulttuuriperintöä, jota se käyttää työkaluna.

Anthony D. Smithin (1991) mukaan nationalismi on ideologinen liike, joka pyrkii saavuttamaan ja säilyttämään sellaisen väestöryhmän autonomian, yhtenäisyyden ja identiteetin, jota ainakin jotkut sen jäsenistä pitävät aktuaalisena tai potentiaalisena ”kansakuntana”²²². Smith (1983) on myös esittänyt nationalismin edustavan 1700-luvun ideaaleja, joissa ryhdyttiin vastustamaan vallinnutta elitististä yhteiskuntakäsitystä utilitarististen arvojen, sekulaarin koulutuksen, individualistisen ajattelun, yhteisesti jaettujen symbolien ja kansallisen muistin (menneisyyden tajun avulla)²²³.

Benedict Andersonin mukaan kansakunta on kuviteltu. Se on kuviteltu ensinnäkin rajoittuneena, sillä suurinkaan kansakunta ei kuvittele olevansa koko ihmiskunta. Toiseksi suvereenina, sillä käsite syntyi aikana, jolloin valistus ja vallankumous tuhosivat jumalallisesti siunatut dynastiset ja hierarkkiset valtakunnat. Kolmanneksi kansakunta on kuviteltu yhteisö, sillä kansalaisten epätasa-arvoisuudesta ja valtioissa esiintyvistä riistosta huolimatta kansakuntaan liittyy ajatus syvästä horisontaalisesta toveruudesta.²²⁴ Benedict Andersonin mukaan kansaan kuuluvia ihmisiä yhdistää kansakunnan idea tai tarina²²⁵.

Valdimar Hafsteinin (2007) mukaan kulttuuriperintö on työkalu. Tuon työkalun avulla tuotetaan subjekteja, jotka ovat joko toimivia yksilöitä kuten taiteilijoita tai kirjailijoita taikka toisista riippuvaisia siirtokuntapopulaatioita, riippumattomia kansakuntia tai puoliautonomisia kulttuurisia yhteisöjä.²²⁶ Tutkimuksessani kulttuuriperinnön rooli työkaluna ilmenee ensinnäkin siinä, että yhteisön kulttuuriperintöprosessissa rakentamaa kulttuuriperintöä hyödynnetään ainutlaatuisiksi koetun inkerin-suomalaisuuden rakennusaineena. Toisaalta se toimii perusteluna

---

²²¹ Liikanen 2005, 222.

²²² Remy 2005, 60, Smith 1991.

²²³ Pakkasvirta 2005, 72.

²²⁴ Pakkasvirta 2005, 76; ks. myös Anderson 2007.

²²⁵ Anderson 2007; ks. myös Hall 2003, 94.

²²⁶ Hafstein 2007, 91, ks. myös Sivula 2010, 26.

esimerkiksi paluumuuton perusteluina tai perusteena kulttuurin vaalimisille. Kulttuuriperintö toimii myös kerronnan rakentumisen työkaluna kuin toisinpäin kerronnan merkitystä yksilökohtaisen kulttuuriperinnön kokoajana.

Hafsteinin määritelmän lisäksi käyttötapojen hahmottamiseen soveltuu mielestäni hyvin Friedrich Nietzcheltä lähtöisin oleva historian käytön ajatus. Nietzsche erotti vuonna 1874 teoksessaan *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle* toisistaan historian monumentaalisen, antikvaarisen ja kriittisen käytön. Monumentaalaisella käytöllä hän tarkoitti historiallisen esimerkin käyttämistä inspiraation lähteenä. Antikvaarinen historian käyttäjä etsi jatkuvuuden ja johonkin kuulumisen tunnetta. Kriittinen käyttäjä arvioi menneisyyttä pohtien, mitkä jäänteet olisivat vielä säilyttämisen arvoisia. Nietzsche kuitenkin myös varoittaa historian käytön vaaroista. Esimerkiksi monumentaalihistoriaa voidaan käyttää väärin niin, että se toimii jopa halvaannuttavana voimana. Tällaiseen tilanteeseen ajaudutaan, jos menneisyys rakennetaan niin suureksi, että mikään uusi ei vedä vertoja sille.²²⁷

Inkerinsuomalaisuuden heräämisessä ”historian käytön” voi nähdä olleen hyvinkin tietoista ja tavoitteellista. Jorma Kalela (2001) on kuitenkin todennut, että ”käytön” ei välttämättä tarvitse olla tietoista tai tavoitteellista. ”Historian käyttö” on Kalelan mukaan ilmaisu, joka havainnollistaa historiapolitiikan, historiakulttuurin ja historiakäsitysten käsitteitä. Historiapolitiikassa kyse on historian käyttöä ohjaavista intresseistä, historiakulttuurissa historian käytön foorumeista ja historiakäsityksissä historian käyttöä ohjaavista ja aktivoivista näkemyksistä.²²⁸ Menneisyyden representaatiot toimivat kulttuuriperintöprosessin perustana. Olennainen huomio käytöstä puhuttaessa on, että nuo representaatit ovat ajassa eläviä ja ajallisesti täydentyviä.²²⁹

Myös paluumuuton perusteluissa on nähtävissä kulttuuriperinnön ja historian käytön merkitys. Paluumuuton lähtökohdat nousevat historian tulkinoista. Eduskuntakeskustelut näen osittain menneisyyden jälkeisen tunnistamisena ja tunnustamisena, joka jatkuu edelleen. Lainsäädäntö, viranomaispuhe ja eduskuntakeskustelut edustavat ”virallisia” historiantulkintoja. Näillä poliittisilla keskusteluilla on vaikutuksensa historiantulkintoihimme.²³⁰

---

²²⁷ Nietzsche 1999, 19-29; Ks. myös Sivula 2010, 24.

²²⁸ Kalela 2001, 20-21.

²²⁹ ks. esim. Grahn 2014, 252.

²³⁰ ks. esim. Kalela 2000, 37-39.

Jorma Kalelan (2000) mukaan kysymys siitä ”Mistä ihmiset ovat saaneet tutkimuskohdetta koskevat käsityksensä ja tietonsa?” on histori-
antutkijalle hyödyllinen kysymys, kun hän erittelee oman työnsä lähtö-
kohtana olevia historiakuvia. Kalela puhuu historian julkisista esityksistä
ja kansanomaisesta historiasta. Historian julkisia esityksiä, ”virallisia”
historiantulkintoja sisältyy Kalelan mukaan esimerkiksi presidenttien ja
pääministerien puheisiin, mutta myös viranomaisten pystyttämät patsaat
pystyttävät niitä. Historiatietoisuuttamme muovaavat myös esimerkiksi
koulujen oppikirjat sekä tiedotusvälineiden uutisille esittämät ”taustat”.
Kansanomaisessa historiassa puolestaan on kyse yhteisön ylläpitämästä
historiasta.²³¹ Oman tutkimusaiheeni kohdalla kysymys on erityisen tär-
keä, sillä paluumuutossa on kyse historian tulkinnoista, menneisyyden
muistamista koskevista neuvotteluista ja niiden kautta rakennetuista
määrittelyksistä.

Kirjallisuuden ohella monet tahot rakentavat suomalaisuutta, inke-
rinsuomalaisuutta ja paluumuuttajuutta. Niitä rakentavat niin valtiolta,
kansalaisjärjestöt, julkaisutoiminta kuin yksittäiset henkilöt.²³² Suomen
paluumuuttopolitiikka on ollut Olga Davydovan (2009) mukaan vahva
vaikuttaja kansallisuuden ja sen arvon ymmärtämisessä paikallisella ta-
solla Suomen rajojen ulkopuolella.²³³

Kulttuuriperintöä ja historiaa voidaan siis käyttää yhteisön rakenta-
misen työkaluna. Toinen, osittain limittäinen, työkaluna olemisen ilmen-
tymä löytyy taloudellisista kysymyksistä. Rodney Harrisonin mukaan
(2010) on tärkeää huomioida, että kulttuuriperintö on pohjimmiltaan
taloudellista toimintaa. Hänen mukaansa tämä helposti unohdetaan näkö-
kulmissa, joissa tarkastelu kiinnittyy kulttuuriperinnön rooliin valtiollisen
ideologian tuottamisessa. Valtioita ja muita organisaatioita motivoi kui-
tenkin kulttuuriperintökysymyksissä usein kulttuuriperinnön taloudel-
liset mahdollisuudet ja esimerkiksi yhteys turismiin.²³⁴

Itsetarkoituksenani ei ole tuottaa kulttuuriperintöprosessin poltto-
ainetta. Sen sijaan pyrin tunnistamaan niitä käytyjä ja käynnissä olevia
kulttuuriperintöprosesseja. Kuten Anna Sivula on todennut:

---

²³¹ Kalela 2000, 37-39.

²³² ks. myös Heikkinen 2003, 167-168.

²³³ Davydova 2009, 39

²³⁴ Harrison 2010b, 15.

Kulttuuriperintöprosessia ylläpitävä toiminta on symbolisesti yhdistävinä pidettyjen, yhteisön menneisyydestä periytyvien jälkien tunnistamista. Ne symbolisesti yhdistäviksi koetut menneisyyden jäljet, jotka tunnistava toiminta tuottaa kulttuuriperinnöksi, voivat olla aineellisia, kuten lakkautetun kunnan kunnantalo, tai aineettomia, kuten kertomus kylän ensimmäisistä asukkaista. Osallisuus kulttuuriperinnöstä ei edellytä, että tunnistaminen olisi kaikilta osin yksimielistä. Kulttuuriperintöyhteisön jäsenet saattavat seistä samoilla jäljillä ja käydä katkeraa kiistaa siitä, millaisen historian valossa niitä tulisi ymmärtää ja mistä ne oikeastaan ovat todisteita. Yhteisen ja yhdessä hyväksytyyn tulkinnan lisäksi myös historiakiista voi pitää kulttuuriperintöyhteisöä koossa.

235

2.5. ETNISYYDEN JA YLIRAJAISUUDEN MERKITYKSIÄ

ETNISYYS JA RYHMÄ

Vaikka en tutkimuksessani pyri tarkastelemaan paluumuuttoa etnisyyden määrittämisen kautta, on näiden käsitteiden määrittäminen olennaista, sillä ryhmän etnisyyden määrittäminen muun muassa ohjaa kulttuuriperintöprosessien merkityksiä. Etnisen ryhmän määrittelyjä yhdistää ajatus siitä, että ryhmällä on yhteinen alkuperä, kulttuuri, etninen ryhmäidentiteetti, sosiaalisten suhteiden verkosto ja yhteenkuuluvuuden tunne ²³⁶. Norjalaisen antropologi Fredrik Barthín (1969) mukaan etniseen yhteisöön on viitattu populaationa, joka:

- 1) *on pääosin kykenevä säilyttämään itsensä biologisesti*
- 2) *jakaa yhteiset perustavaa laatua olevat kulttuuriset arvot, jotka ilmenevät yhtenäisinä näkyvinä kulttuurin muotoina*
- 3) *muodostaa kommunikaatio- ja vuorovaikutuskentän*
- 4) *omaa jäsenyyden, jonka sekä yhteisön jäsenet, että sen ulkopuoliset tunnistavat, ja muodostaa siten kategorian, joka on erotettavissa muista samanlaisista kategorioista.* ²³⁷

Fredrik Barth kiinnitti huomionsa siihen, että eri etnisten ryhmien välillä

---

²³⁵ Sivula 2010, 27.

²³⁶ Esim. Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 15; Hautaniemi 2001, 17.

²³⁷ Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 15; Barth 1969.

on aina ilmennyt runsasta sosiaalista vaihtoa. Etniset tuntomerkit ja yhteenkuuluvuuden tunne eivät siis ole kehkeytyneet eristyksissä ryhmittymien sisällä, vaan ne ovat rakentuneet etnisten ryhmien välisissä sosiaalisissa suhteissa. Barthilaisen etnisyysteorian keskeinen pilari on ajatuksessa etnisten rajojen sosiaalisesta ja vuorovaikutuksellisesta määrittelystä. Barth kritisoikin yllä mainitun luettelon kahteen ensimmäiseen kohtaan perustuvaa etnisyyden määritelmää. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa biologinen perusta etnisellä ryhmittymisellä on empiirisesti mahdoton asia, sillä seka-avioliitot ja ihmisten liikkuvuus pakostakin murtavat biologisen periytyvyyden. Myöskään sosiaalisesti neuvoteltavat etnisyyden kriteerit eivät toimi, koska sosiaalisesti neuvoteltavat ryhmäraajat ovat jatkuvassa muutoksessa.²³⁸

Kuitenkin, kuten edellä tulen kuvaamaan, on paluumuuton lähtökohta perustunut vahvasti ajatukseen paluumuuttajien suomalaisuudesta sekä suomalaisuuden määrittelemisestä. Näitä kriteerejä kuvastaakin mielestäni hyvin suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1981) määritelmä, jonka mukaan ”Etninen ryhmä on joukko ihmisiä, joilla on joitakin kulttuurisia, kielellisiä tai rodullisia erikoispiirteitä ja joilla ainakin osittain on yhteinen alkuperä ja jotka tuntevat kuuluvansa yhteen.” Hän erottaa myös neljä etniseen ryhmään kuulumisen perustetta, jotka ainakin osa ryhmän jäsenistä täyttää ja joista ainakin jonkin täyttää jokin yksittäinen jäsen: ”1) itse tehty luokittelu (samastuminen), 2) sukujuuret, 3) erityiset kulttuuripiirteet, 4) sosiaalinen organisaatio ryhmän sisäistä ja ulkoista vuorovaikutusta varten”.²³⁹

Tutkimuksessani etnisyyden määrittelemisen olennaiset lähtökohdat ovat ensinnäkin siinä, kuinka paluumuuton sääntely määrittelee paluumuuttoon oikeutetun sekä siinä, kuinka haastateltavani itseään kerronnassaan määrittelevät. Paluumuuttotatuksen saamisen oikeus määrittelee yksilön erillisryhmään kuuluvaksi. Inkerinsuomalaisista puhuttaessa etnisuus on varsin moniulotteinen kysymys, joskin se on sitä jokaisen yksilön kohdalla. Inkerinsuomalaisten kohdalla tämä korostuu siinä, että heidät eri yhteyksissä nähdään suomalaisina, inkerinsuomalaisina tai venäläisinä. Huomioitava kysymys on myös se, että he ovat etninen ryhmä myös lähtömaassaan. Monella paluumuuttajalla on kokemus siitä, kuinka hän Venäjällä on suomalainen, mutta Suomessa venäläinen. Inkerinsuomalaiset ovat etniseltä identiteetiltään hyvin heterogeeninen ryhmä. Heidän taustansa vaihtelevat, kuten myös heidän suomen kielen

---

²³⁸ Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 15-16.

²³⁹ Valtonen 2005; Allardt & Starck 1981.

taitonsa ja suhteensa suomalaiseen kulttuuriin vaihtelee suuresti.

Etnisyys hahmottuu eri tavoin eri näkökulmista katsottuna, katsotaan sitä sitten sisältä tai ulkoa käsin. Etnisyys on valittua ja rakennettua. Silti mukana on aina myös emotionaalisuus, joka nousee ajatuksesta ryhmän yhteisestä menneisyydestä ja ryhmän jakamista ja muista erottavista kulttuurisista piirteistä.²⁴⁰

Jotta olisi ryhmä, on oltava myös jokin sitä yhdistävä tekijä. Stuart Hallin (2003) mukaan kulttuurilla tarkoitetaan yhteisten merkitysten järjestelmiä, joita samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät saadakseen tolkkua maailmasta. Yhteinen merkityskartta antaa tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin. Hallin näkemys on, että globalisoituminen pakottaa pohtimaan monia arkisia käsityksiä kulttuurisesta identiteetistä ja patistaa käsittämään kulttuurin uudella tavalla.²⁴¹ Mielestäni paluumuutto ja ylipäättään inkerinsuomalaisuuden vaiheet ja niiden kautta rakennettu ajatus inkerinsuomalaisesta etnisestä ryhmästä ja sen kulttuurista haastaa pohtimaan kulttuurisen identiteetin luonnetta. Merkitysjärjestelmät toimivat kuin kielet, saman merkitysjärjestelmän käyttäminen tekee yksilöistä saman ”tulkintayhteisön” jäseniä²⁴². Mutta miten käy, kun omaksi koettu ryhmä hajoaa? Mitä silloin, kun he, joiden oletamme taustansa perusteella kuuluvan ryhmäämme, tuntuvatkin kadottaneen yhteisen merkitysjärjestelmämme ja kielensä? Juuri tällaisten asioiden äärellä paluumuuttokysymyksen ympärillä on kiehunut kuluneiden vuosien aikana. Stuart Hallin mukaan merkittäviä kulttuuria tuottavia merkitysjärjestelmiä ovat esimerkiksi kieli, uskonto, tavat ja traditiot sekä paikat. Vahvaa ja tiukkarajaista käsitystä kulttuurista ja kulttuurisesta identiteetistä kutsutaan etnisyydeksi.²⁴³

KULTTUURIEN KOHTAAMISET

Kulttuurien kohtaamista seuraa muutosprosessi. Toisaalta tämä muutos ilmenee vähemmistöryhmän sopeutumisenä enemmistökulttuuriin, toisaalta enemmistökulttuurin suhtautumisena vähemmistökulttuuriin. Muutosprosessia kutsutaan *akkulturaatioprosessiksi*.²⁴⁴ Akkulturaatio-

---

²⁴⁰ Esim. Valtonen 2005, 109–110.

²⁴¹ Hall 2003, 85, 88.

²⁴² Hall 2003, 88–89.

²⁴³ Hall 2003, 90–92.

²⁴⁴ Liebkind 2006, 13

prosessin edellytyksenä on, että eri kulttuuriryhmien välillä on jatkuva ja välitön kontakti ²⁴⁵. Paluumuuttajahaastateltavieni kerronnan tarkasteleminen heijastaa heidän akkulturaatioprosessiaan. Vastaavasti paluumuuton lainsäädännön vaiheiden tarkasteleminen tuo esiin akkulturaatioprosessin kaksisuuntaisuuden. Lainsäädännön ja viranomaismäärittelyn muutokset heijastavat enemmistökulttuurin suhtautumista ja niiden muutoksia suhteessa vähemmistökulttuuriin. Paluumuuttajien suhteen tulee myös muistaa inkerinsuomalaisten kokemus neuvostoajan jatkunut kulttuurien kohtaaminen ja sitä seuranneet akkulturaatioprosessit.

Amerikkalaiset antropologit käyttivät akkulturaation (*acculturation*) käsitettä jo vuonna 1880 kuvaaman kulttuurisen muutoksen prosessia kahden erilaisen kulttuurin kohdatessa ²⁴⁶. Suomalaisessa maa-hanmuuttotutkimuksessa on siteerattu paljon John Berryn akkulturaatiomallia, jonka mukaan akkulturaatio on prosessi, jossa yksilö on kosketuksissa omasta poikkeavaan kulttuuriseen ympäristöön. Akkulturaation Berry on jakanut akkulturaatioasenteen mukaan integraatioon, assimilaatioon, marginalisaatioon ja separaatioon tai segregaatioon. ²⁴⁷ Berryn mallia on kuitenkin myös kritisoitu mm. kulttuurikäsitteen staattisuudesta sekä rakenteiden yksinkertaistamisesta ²⁴⁸. Akkulturaatio voidaan siis nähdä joko dynaamisena prosessina, jossa on otettava huomioon sekä sitä edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia että siitä seuraavia tekijöitä. Tai sitten se voidaan ymmärtää tilana, jolloin on tapana mitata sen astetta tai määrää tiettyinä ajankohtana, toisin sanoen akkulturoituneen yksilön käyttäytymistä, tunteita tai asenteita. ²⁴⁹

Transnationalisuudella viitataan esimerkiksi sellaisiin toimijoihin ja verkostoihin, jotka tapahtuvat rajojen yli. Suomen kielessä transnationaalisuuteen viitataan myös ylirajaisuuden käsitteellä ²⁵⁰. Inkerinsuomalaisuuden voikin ajatella olevan ylirajaisesti rakentunutta, niin historiallisesti, paluumuuton perustoissa, kuin tämän päivän yksilöllisissäkin kokemuksissakin.

---

²⁴⁵ Alitolppa-Niittamo 2010, 54.

²⁴⁶ Jasinskaja-Lahti 2000, 6.

²⁴⁷ Ks. esim. Liebkind 1994, 25–29; Forsander 2001, 36–37.

²⁴⁸ Ks. esim. Forsander 2001, 36–37.

²⁴⁹ Liebkind 2006, 13–14; Berry 1997

²⁵⁰ Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 24–25; Forsander 2001, 50–54.

2.6. TUTKIMUSEETTISYYS JA REFLEKSIIVISYYS

TUTKIMUSEETTISET LÄHTÖKOHDAT

Kysymykset eettisestä vastuusta ovat olleet olennainen osa tutkimuspolkuani. Tutkimusetiikka merkitsee minulle tutkijan pohdintoja ja valintoja tutkimusprosessiin liittyvissä eettisissä kysymyksissä, joissa esimerkiksi mietitään tutkimuksen oikeutusta sekä mahdollisia seurauksia tutkittavalle ²⁵¹. Oman toiminnan ja sen vaikutusten tiedostaminen on tosiasioiden hyväksymistä ja kunnioitusta tutkittavia ja tutkittavaa kohtaan. Tutkimuseettiset periaatteiden toteutumista tarkastelen refleksiivisyyden kautta.

Erityisesti haastatteluaineistoa kerätessäni olen kiinnittänyt erityistä huomiota eettisiin näkökulmiin. Tehdessäni haastatteluja tein haastattavilleni selväksi, kuka olen ja miksi haastattelen heitä. He täyttivät myös haastattelulupalomakkeen, jossa määriteltiin aineiston käytöstä ja arkistoinnista. Haastattavani ovat antaneet minulle luvan käyttää heidän etunimiään. Satakunnan alueen paluumuuttajamäärän pienuudesta joutuin pyrin kuitenkin välttämään paljastamatta liikaa heidän henkilöllisyydestään. En siis kerro esimerkiksi heidän tarkkaa syntymävuottaan, asuinkuntaansa tai Suomeen muuttovuottaan.

REFLEKSIIVISYYDEN ULOTTUVUUKSIA

Refleksiivisyys on siis tutkimuksellisen ajattelumme ja käytäntöjemme arvioimista, jonka päämääränä on tuottaa kontekstitietoista elämismailmalle herkästyntä ja eettisesti kestävämpää tutkimusta. ²⁵²

Näin totesivat Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka toimittamansa kirjan *Umpikujasta oivallukseen - Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (2015) *Johdannossa*. Aivan kuten kerronnan syntyminen on moniulotteisen vuorovaikutuksen tulosta, on myös tutkimuksen syntyä sitä. Refleksiivisyyttä on jaoteltu erilaisin tasoin tai ulottuvuuksin. Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka määrittelivät refleksiivisyyden kolmeksi ulottuvuudeksi: refleksiivisyyden suhteessa tutkijan asemaan ja tutki-

---

²⁵¹ esim. Martikainen 2009, 2.

²⁵² Aaltonen & Högbacka 2015, 10-11.

muksen vuorovaikutuksellisuuteen; refleksiivisyyden suhteessa aineistoihin, menetelmiin ja teorioihin; ja refleksiivisyyden suhteessa yhteiskuntaan ja tieteen kenttään. ²⁵³ Outi Fingerroos (2004) puolestaan on määritellyt reflektiivisyyden tasoiksi itsereflektion, metodologisen reflektion, epistemologisen reflektion ja tutkimuksen sitoumusten reflektion. ²⁵⁴

Tutkimukseni kannalta merkityksellisiksi refleksiivisyyden tasoiksi koen: 1) reflektion aineiston ja tutkimuksen rakentumista kohtaan, 2) metodologisen reflektion, 3) refleksiivisyyden asioiden vuorovaikutuksellisuutta kohtaan ts. suhteen tiedeyhteisöön ja muihin yhteisöihin, 4) itsereflektion, sekä 5) reflektion suhteessa oletettuun yleisöön / lukijaan. Refleksiivinen näkökulma aineistoa kohtaan seuraa halki tutkimuksen.

Reflektio aineiston ja tutkimuksen rakentumista kohtaan merkitsee tietoisuutta siitä, miten ja kuinka olen aineistoa kerätessäni sekä myöhemmin analyysia ja kirjoitustyötä tehdessäni edennyt. Haastatteluaineiston rakentumiseen kohdistuva refleksiivisyys huomioi niitä merkityksiä, joita esimerkiksi kielellä, vuorovaikutuksellisuudella ja aihepiirillä on ollut haastattelukerronnan muotoutumisessa. Haastattelujen sisältöön ja ennen kaikkea rakenteeseen vaikuttaa eittämättä se, että tein haastattelut suomeksi. Sillä on varmasti ollut vaikutuksensa niin haastattelun kulkuun, kertomusten sisältöön kuin rakentumiseenkin. Kysymykseksi jääkin, olisiko haastattelun tekeminen venäjäksi (heille tutumpi kieli) tuottanut erilaista kerrontaa ja siten johtanut minut erilaiseen analyysiin?

²⁵⁵

Haastatteluista tutkimusaineistokseni muodostuikin juuri sellaisten paluumuuttajien haastattelukerronta, jotka haastatteluhetkellä osasivat suomea varsin hyvin ja ymmärrettävästi. On muistettava, että heidän äidinkielsä tai eniten käyttämänsä kieli ennen paluumuuttoa oli ollut venäjä. Vaikka suomi olisikin ollut virallinen äidinkieli, tapahtui esimerkiksi koulunkäynti neuvostoaikana venäjäksi. Esimerkiksi yksi avainhaastateltavistani, Anna, joka oli oppinut suomea kunnolla vasta Suomeen muutettuaan, totesikin yleisesti ottaen kielen toisinaan tuottaneen elämässä ongelmia: jotkin asiat voisi imaista paremmin ja syvällisemmin omalla äidinkielellään.

Just se kieli. Kun se ei oo niin hyvä. Aika usein ei pysty

---

²⁵³ *ibid.*

²⁵⁴ Fingerroos 2004, 26-28.

²⁵⁵ Ks. esim. Iskanius 2006.

ilmaisemaan itteään tai riittävästi hyvin. Niinku haluais tai pystyis venäjän kielellä. Et joskus jää sanomatta sen mitä olis voinut sanoa hyvin venäjäksi. Mutta ei aina pysty rakentamaan noita lauseita. Sillai niinku haluis. Niin mut aika usein se, sen takia jättää jotakin sanomatta. (Anna)

Muistitiedon kautta tarkasteltuna maahanmuutto esittäytyy helposti niin sanotun ”hyvän maahanmuuttajuuden” kautta. Tämä pätee myös keräämäni haastatteluaineistoon. Esimerkiksi syrjäytyneiden tavoittaminen on ollut vaikeaa. Haastatteluun suostuneet ovat kertoneet kaiken olevan hyvin, ainakin nyt vihdoin. Artikkelini paluumuuttajat ovat kerronnassaan sopeutuneita paluumuuttajia. Eräs haastateltava totesi, että muuttaminen on vapaaehtoista ja mikäli tänne ei sopeudu, voi aina mennä takaisin. Mikäli paluumuuttaja elää tämänkaltaisten näkemysten keskellä, lienee vaikea ääneen todeta olevansa sopeutumaton. Tosin heitäkin on, jotka ovat päättäneet muuttaa takaisin. Aineistoni kuvaa kuitenkin myös ongelmia, asioita, jotka haastateltavat ovat tuoneet esiin. Silti, mikäli ongelmia on ollut, ne kuvataan menneisyytenä, mistä on selvitty. Voisi ajatella, että haastattelut noudattavat paluumuuttajuuden mallitarinaa eli yhteisössä yleisesti tunnettua tarinaa, johon kertoja suhteuttaa oman tarinansa.²⁵⁶ Suomeen muutto ja kotoutuminen ovat kertomuksissa läsnä olevaa aikaa. Kesken on ollut myös tarinankehittymisprosessi.

Aineiston ja tutkimuksen rakentumisen reflektioon liittyy vahvasti myös metodologinen reflektio. Se merkitsee tietoisuutta käyttämistään metodeista sekä niiden vaikutuksesta tutkimuksen lopputulokseen. Metodologiset valinnat ohjaavat katseen suunnan.

Tutkija tulkitsee helposti tietynlaisten lasien läpi. Metodologisella nationalismilla viitataan taipumukseen tulkita asioita kansallisen kehikon lävitse. Andreas Wimmerin ja Nina Glick Schillerin (2002) mukaan metodologinen nationalismi vaikuttaa siten, että ensinnäkin tutkimuksessa jätetään huomioimatta muut kuin kansallista kontekstia tukevat näkökulmat. Toisekseen se vaikuttaa siten, että kansallisvaltio on prosessin ja asioiden luonnollinen ympäristö. Kolmantena vaikutuksena he pitävät sitä, että tutkimus rajoitetaan maantieteellisesti koskemaan vain tietyn maan sisällä tapahtuvia asioita.²⁵⁷ Metodologisella nationalismilla on myös eettisiä seurauksia, sillä ne luonnollistavat kansalliset asiantilat normaaleiksi. Tuomas Martikainen (2009) nosti vuonna 2009 katsaukses-

---

²⁵⁶ Ks. esim. Hänninen 1999, 50-52; Ukkonen 2007, 12-14.

²⁵⁷ Wimmer & Glick Schiller 2002; Martikainen 2009, 4.

saan esiin erityisenä esimerkkinä maahanmuuttotutkimuksen yleisen käsitteen ”etnisyyden”. Esimerkiksi kun etnisyyden käsitettä käytetään suhteessa vähemmistöihin, syntyy vaikutelma, että ”etnisyys” on vähemmistöjen ominaisuus ja enemmistön ”ei-etnisyys” edustaa normaalia tilaa. Enemmistöhallinta määrittänyt tällöin normaaliudeksi, joka vain poikkeus-tilanteessa kyseenalaistuu.²⁵⁸

Omassa tutkimuksessani olisi helppo ajautua metodologiseen nationalismiin. Voisi ajatella, että jo pelkästään aineistoni on rakentunut tietynlaisen kansallisen kehikon läpi. Niin haastatteluaineisto kuin eritoten eduskuntakeskustelut ovat luonteeltaan vahvasti suomalaisuuteen sitovia ja sitä määrittäviä. Muille kuin suomalaista kontekstia tukeville näkökulmille ei niissä juurikaan ole tilaa. Suomalaisuudesta poikkeavat asiat edustavat niissä jotakin toista. Olen pyrkinyt tunnistamaan tämän aineistoni erityisluonteena, joka on tarkasteluni kohteena kulttuuriperintöprosessina. Omaa kehikkoani olen pyrkinyt laajentamaan asian tiedostamisen sekä laajempaan historialliseen ja kansainväliseen kontekstiin liittämällä.

Tutkimusprosessini etenemisessä suuri merkitys on ollut kirjoittamillani artikkeleilla sekä seminaaripuheenvuoroilla. Näin ollen refleksiivisyys asioiden vuorovaikutuksellisuutta kohtaan limittyy hyvin vahvasti siihen. Olen elänyt vuorovaikutuksessa tiedeyhteisön kanssa ja saamani palaute on ohjannut tutkimustyötäni. Tutkimukseni ja sen aineiston pohjalta olen kirjoittanut tähän mennessä kaksi artikkelia. Ensimmäinen artikkelini *Inkerinsuomalaisten kerrottu ja muisteltu paluumuutto* käsitteli kerrotun paluumuuton ajatustani haastatteluaineistoni kautta. Toisessa artikkelissani *Inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön synnystä paluumuuttajan kulttuuriperintöön*, tarkastelin kolmen eri sukupolven kuuluvan inkerinsuomalaisen paluumuuttajanaisen elämää ja heidän käsityksiään inkerinsuomalaisesta kulttuuriperinnöstä haastattelukerronnan kautta. Artikkelit toimivat lukujen pohjana tässä monografiamuotoisessa väitöskirjassani. Artikkelit ovat keskittyneet vastaamaan osaan tutkimuskysymyksistäni. Ne ovat rakentaneet pohjan, jota olen täsmentänyt tutkimukseni edetessä.

Ajatus itsereflektion merkityksestä tiivistyy ajatukseen, että tutkijakin on ihminen. Tutkimuksessani tiedostan muistitiedon ja kertomuksen erityisyyden eli sen kuinka kerrottu on lopulta eriaikaisten kokemusten ja prosessien summa. Samalla minun on täytynyt tarkkailla omia ennakko-

---

²⁵⁸ Martikainen 2009, 4-5.

olettamuksiani ja tietojani. Jokaisella meillä on oma kokemuspohjamme ja elämme kertomusten ristitulella. Suurina totuuksina esitetyt kertomukset heijastavat tapoihimme tulkita ja löytää tietoa. Haastattelutilanteessa haastattelija kantaa mukanaan myös muita identiteettejä kuin tutkija, joten haastateltava näkee myös osan muusta persoonastani ²⁵⁹. Se kuinka haastattelijan ja haastateltavan kemiat kohtaavat, vaikuttaa eittämättä haastatteluun.

Tietoisuus tutkimusaiheittani kohtaan on kertynyt tutkimusprosessin edetessä. Tutkijana minun onkin tunnustettava oman ymmärrykseni realiteetit. Ulla Savolainen (2015) on todennut vieraan kulttuurin kohdalla oman ymmärryksen rajallisuuden unohtamisen johtavan helposti virhetulkintoihin ja tarpeettomaan eksotisointiin. Hänen mukaansa ”tutkijan työssä ja tutkimuksen teossa tärkeintä ja vaikeinta onkin tutun näkeminen vieraassa ja vieraan tutussa”. ²⁶⁰

Tutkimuksen teossa on siis kyse tulkinnasta. Se olen minä, joka olen tehnyt haastattelut. Se olen minä, joka olen lukenut tekstit ja siltä pohjalta rakentanut käsityksensä ja edelleen analyysin. Paitsi oman ymmärrykseni rajallisuuden, minun on syytä tunnistaa myös omat tapani toimia. Tämä vaikuttaa tutkimuksen sisältöön ja lopputulemaan. Näen tutkimuksessani oman tapani perehtyä asioihin. Olen utelias ja tiedonjanoinen. Minulle ei riitä, että luen kertomuksen, vaan haluan hahmottaa kontekstin. Haluan ymmärtää syy-seuraussuhteita. Haastatteluaineistoa kootessani törmäsin kuitenkin oman persoonani rajoittavuuteen. Haastattelutilanteissa en koe oloani kovinkaan luontevaksi. Tutkimukseni avainhaastattelut koen kuitenkin niin sanotuiksi onnistuneiksi haastatteluiksi, jotka tarjoavat antoisan lähteen. Suurimmillaan tutkimuksellisen intoni koen kuitenkin olevan kirjallisiin tutkimusaineistoihin perehtyessäni. Tämä on yksi niistä asioista, joita tämä tutkimusprosessi on minulle opettanut.

---

²⁵⁹Aaltonen & Höglbacka 2015, 17.

²⁶⁰ Savolainen 2015, 49.

III INKERINSUOMALAISUUDEN JUURIA JA KULTTUURIPERINTÖPROSESSEJA

3.1. SUOMALAISASUTUKSEN SYNTY

INKERIN SUOMALAISTEN JUURET JA SOTAISA MENNEISYYS

Inkerinsuomalaisuuden hahmottaminen on tutkimuksessani tärkeää, koska se luo kivijalan, jonka päälle yksilölliset kertomukset rakentuvat. Inkerinsuomalaisuuden rakentumisessa on kyse kulttuuriperintöprosessista, jossa yhteinen identiteetti on rakennettu hyödyntämällä esimerkiksi menneisyyden tapahtumia sekä kulttuurisia piirteitä. Paluumuuton määrittelyt, sääntelyt ja keskustelut ovat hyvin pitkälti pyörineet suomalaisuuden oletuksen ympärillä. Koska inkerinsuomalaisuus on muodostunut ikään kuin synonyymiksi määrittämään entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen tulevaa paluumuuttajaa, leimaa oletus inkerinsuomalaisuudesta ja inkerinsuomalaisesta kulttuuriperinnöstä jokaista paluumuuttajastuksella tulevaa. Menneisyyden polveilevat tapahtumat ovat olleet kulttuuriperintöä rakentava prosessi. Kulttuuriperintö on jotain, mikä on juurtunut vahvasti. Se ei kuitenkaan ole muuttumaton, vaan se muuttuu ajassa ja paikassa, tietoisesti tai tiedostamattomasti.

Monissa määritelmässä Inkeri avautuu niiden suomensuomalaisten määritelmien kautta, jotka periytyvät jo runonkerääjien ajoista. Arno Survo (2001) on todennut, että Neuvosto-Inkerin historiasta on olemassa ainakin kaksi versiota eli neuvostoliittolainen ja suomalainen. Hänen mukaansa suomensuomalainen käsitys Inkeristä vakiintui historialliseksi totuudeksi 1800-luvun runonkeruun yhteydessä. Inkerin määrittely on hänen mukaansa tapahtunut pääasiassa Suomesta käsin ja tässä määritte-

lyssä lukuisat epäkulttuurisiksi luokitellut ilmiöt torjuttiin muukalaisuuden alueelle.²⁶¹ Survon (1998) mukaan ”Inkerin ongelmallisuus kulttuuri-ilmiönä johtuu sen marginaalisuudesta: liian lähellä oikeata suomalaisuutta ja samalla liian kaukana.” Hänen mukaansa Inkerin hyväksyminen moniäänisenä ilmiönä on ollut historian harrastelijoille vaikeaa.²⁶²

Vuonna 2001 julkaistussa väitöskirjassaan *Magian kieli – Neuvosto-Inkeri symbolisena periferiana* Arvo Survo toi esiin Inkeriä ja inkeriläisyyttä, joka jää suomalaisesta runonlaulun ja luterilaisuuden määrittämästä inkeriläisyydestä yleensä pois.²⁶³ Survo kirjoitti:

*Nykyään ns. Inkeri on taas kerran epämääräistä väkeä. Uusi pyrkimys pelkistää tämä väki suomalaiseksi, venäläiseksi, luterilaiseksi tai ortodoksiseksi ilmentää kirkonmiesten ja tutkijoiden huolestuneisuutta totunnaisen lähetys- ja tutkimustyökentän menettämisestä. Inkeriä koskevassa kulttuuridiskurssissa kohtaavat myös hyvinvointiuskonnon ja -tieteen intressit.*²⁶⁴

Inkeriä koskeva historiankirjoitus on hyvin pitkälti asutushistoriaa sekä sotahistoriaa. Alueen asutuksen muotoutuminen heijastaa valtioiden välistä sota- ja rajapolitiikkaa. Inkerin alue on elänyt sodan ja rajankäynnin keskellä. Valtataistelut ovat määritelleet sen, minkä valtakunnan asukkaaksi kukin on lopulta päätynt.

Inkerin alueen luterilaisen asutuksen historian juuret ovat samassa Stolbovan rauhassa kuin Käkisalmen lääninkin, joka nykyisin tunnetaan osana luovutettua Karjalaa. Ruotsin vallan aika kesti Inkerissä Uudenkaupungin rauhaan vuonna 1721, jolloin Ruotsi luovutti Venäjälle Inkerin ohella Käkisalmen läänin eteläosan, Suomenlahden ulkosaaret, läntisen Karjalankannaksen ja Viipurinlahden länsirannikon. Turun rauhassa 1743 Ruotsi luovutti Venäjälle vielä lisää suomalaisten asuttamia alueita. Vuonna 1809 koko Suomi liitettiin Venäjään. Tässä vaiheessa Inkerinmaan historia erkani luovutetun Karjalan historiasta, sillä sitä ei liitetty Suomen suuriruhtinaskuntaan. Kun Suomi vuonna 1917 itsenäistyi, jäi Inkeri osaksi Venäjää.²⁶⁵

Inkerin alueella oli asutusta jo noin 7000 eKr. Kampakeraamisten

---

²⁶¹ Survo 2001, 33–34.

²⁶² Survo 1998, 48.

²⁶³ Survo 2001.

²⁶⁴ Survo 2001.

²⁶⁵ Esim. Kuujo 1990, 135–142; Saloheimo 1990, 143–148.

löytöjen perusteella on todettu, että ainakin jo noin 3000 eKr. alueella asui muinaissuomalaisia. Slaavilaiset heimot levittäytyivät Inkerin alueella 1000-luvulla. Inkerin alueesta tuli ensin Novgorodin ja Ruotsin, sittemmin Venäjän ja Ruotsin välinen kiistakapula.²⁶⁶

Ennen suomalaisten, savakoiden ja äyrämöisten, 1700-luvulla alkanutta muuttoa Inkerin alueelle, aluetta asuttivat eritoten vatjalaiset ja inkerikot, jotka olivat ortodokseja. Inkerinmaan asukkaista on kuitenkin hyvin vähän kirjallisia tietoja 1100-lukua edeltävältä ajalta. Esimerkiksi Novgorodin kronikoissa vatjalaiset mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1069. Karjala mainittiin ensi kerran vuoden 1143 kohdalla ja Inkeri vasta vuoden 1228 kohdalla. 1200-luvulta juontaa myös vatjojen ja inkerikkojen ortodoksisuus. Novgorodilaiset nimittäin tekivät tuolloin alueella käännytystyötä kristinuskoon. Kristinuskon levittämiseen liittyvät myös ensimmäiset varsinaiset kirjatiedot alueella käydyistä sodista. Vuonna 1240 ruhtinas Aleksanterin johtama Novgorodin joukko voitti taistelun ruotsalaisia ristiretkeläisiä vastaan. Esimerkiksi *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri* -teoksessa tämän taistelun kerrotaan tapahtuneen Inkerejoen suussa. Se kertoo myös, että ruhtinaan joukoille vaarasta hälyytti inkeröiden ”vanhin” Pelgusi eli Pelkonen.²⁶⁷ Monissa yhteyksissähän tämä taistelu tunnetaan Nevajoella käytyinä Nevan taisteluna. Inkerejoki on yksi Nevan sivujoista. Tämän taistelun jälkeen Aleksanteri ottikin lisänimekseen Aleksanteri Nevski eli Nevalainen. Nevan taistelusta Inkerejoen taisteluna puhuminen linkittää sodan olennaisesti Inkerin vaiheisiin kuuluvaksi ja osoittaa kuinka historiankirjoituksen sanamuodoilla voidaan historia sitoa lähemmäs omaa yhteisöä.

1200- ja 1300-luvut olivat linnoitusten rakentamisen aikaa niin Inkerissä kuin Karjalassakin. Inkerin rajojen sisäpuolella olivat läntisessä Inkerissä sijaitsevat Kaprio ja Jaama sekä Nevan saarella Pähkinälinna²⁶⁸. Vuonna 1323 tapahtui tärkeä etappi. Pähkinälinnassa solmittiin Pähkinäsaaren rauha, jonka lähestulkoon kaikki suomalaiset koulussa oppivat muistamaan ja jonka merkitystä suomalaisen kulttuurin eroavaisuuksille on paljon käsitelty. Tuon rauhan sovittiin olevan ikuinen, mutta toisin kävi. Rauhassa Inkerinmaa jäi Novgorodin haltuun, mutta taistelu Inkerinmaasta ei ratkennut. Rauhan rajat vahvistettiin Tarton välirauhassa vuonna 1352. Tämän jälkeen Ruotsin valloitusyritykset Nevalla

---

²⁶⁶ Esim. Uino 1992, 11-34; Kirkinen 1992, 40; Saressalo 2000, 8-10.

²⁶⁷ Kirkinen 1992, 36-42.

²⁶⁸ Uino 1992, 34.

ja Inkerinmaalla taukosivat vuosikymmeniksi.²⁶⁹

Pähkinänsaaren rauhan jälkeen niin Ruotsi kuin Novgorodkin perustivat uusia kaupunkeja ja siirsivät väkeä uusille alueille. Inkerissä tämä merkitsi venäläisasukkaiden määrän lisääntymistä. Taistelut idän ja lännen välimaastosta jatkuivat lähes taukoamatta 1600-luvulle asti. 1400-luvun lopulla Moskova valloitti Novgorodin, ja Novgorodin mukana koko Inkeri siirtyi osaksi Moskovan suuriruhtinaskuntaa. 1500-luvun alku oli Inkerissä rauhallista, mutta vuosisadan toisella puoliskolla koitti niin sanottu pitkävihan kausi (1570–1595). Vuonna 1583 solmitussa välirauhassa Iivananlinna, Jaama ja Kaprion läänit siirtyivät Ruotsin haltuun. Tätä seurasi ensimmäinen suomalaisten, luterilaisten, muuttoliike alueelle. Rauha jatkui vuoteen 1590 asti. Inkerinmaan palautuessa vuonna 1595 Täyssinän rauhassa Venäjälle, Inkerinmaa oli pahoin hävitetty ja kylät autioita.²⁷⁰

Sodat ja tuhot saivat kuitenkin pian taas jatkoa. Inkerin alueen siirryttyä uudelleen Ruotsin haltuun alkoi suomalaisia jälleen muuttaa Inkeriin. Vuosi 1611 on suomalaisen ja luterilaisen Inkerin historiassa merkittävä käännekohta, sillä silloin Inkeriin perustettiin tiettävästi ensimmäinen luterilainen seurakunta. Samana vuonna perustettiin myös Nevanlinna. Sota jatkui aina vuonna 1617 solmittuun Stolbovan rauhaan asti lähes autioittaen Inkerin. Rauhan teon jälkeen suomalaisten muuttoliike Inkeriin kiihtyi.²⁷¹

Stolbovan rauhaa ja luterilaisen kirkon perustamista voidaan pitää suomalaisen ja luterilaisen Inkerin synty pisteenä. Inkerin suomalaiset erottuivat alueen alkuperäisistä asukkaista, ortodoksista vatjoista ja inkerikoista, esimerkiksi luterilaisuutensa vuoksi. Stolbovan jälkeinen Inkerin historia on Inkerin suomalaista historiaa, joka on esitetty historiankirjoituksessa erityisesti kärsimyshistoriana. Sodan nimittäin jatkuivat. Vuosina 1656–1658 Venäjän ja Ruotsin käymä niin sanottu ruutuuri-sota vahvisti Inkerin luterilaisen asutuksen roolia. Sodan aikana eritoten ortodoksista väestöä pakeni tai vietiin Venäjälle. Varsin pian sodan jälkeen käynnistyi muuttoliike eritoten Viipurin Karjalasta ja Savosta.²⁷²

Nevan ja Ohtajoen yhtymäkohtaan perustettiin Nevanlinna, jonka rakennustyöt alkoivat vuonna 1611 ja vuonna 1632 linnoituksen yhteyteen perustettiin kaupunki. Nevanlinnasta muodostui kauppakaupunki, joka

---

²⁶⁹ Kirkinen 1992, 45–46.

²⁷⁰ Kirkinen 1992, 46–64; Saressalo 2000, 10–11.

²⁷¹ Kirkinen 1992, 64–65; Saloheimo 1992, 67–71; Väänänen 1992, 90.

²⁷² Saloheimo 1992, 76–80.

harjoitti erityisesti viljan ja tervan kauppaa. Kaupunki oli väestöltään kirjava. Ruotsalaisten asukkaiden lisäksi sinne asettui saksalaisia, hollantilaisia ja englantilaisia. Suomalaiset toimivat eritoten käsityöläisinä ja palvelusväkenä.²⁷³

Seuraava suuri muutos inkeriläisten elämässä tapahtui Suuren Pohjan sodan (1700–1721) seurauksena. Pietari Suuri sai Nevan suiston ja Nevanlinnan haltuunsa vuonna 1703 ja päätti perustaa kaupungin. Jo vuonna 1712, ennen kuin sota oli edes päättynyt, Pietarista tuli Venäjän pääkaupunki. Uudenkaupungin rauhassa vuonna 1721 Inkeri siirtyi Venäjälle. Agraarisen Inkerin naapuriin alkoi rakentua suurkaupunki. Pietarin perustamisen yhteydessä Inkerinmaa hallinnollisena käsitteenä hävisi. Uudet rajat merkitsivät sitä, että suomalaisista tuli vähemmistö uudessa kuvernementissa.²⁷⁴

Pietari perustettiin suurkaupungiksi, joka tarvitsi runsaasti työvoimaa heti rakennusvaiheen alusta lähtien. Kaupungin rakennustöihin värvättiin eri kansallisuuksia ympäri keisarikuntaa, niin myös suomalaisia Inkeristä ja Karjalan kannakselta. Rakennustöissä käytettiin myös Pohjan sodassa otettuja sotavankeja sekä isonvihan aikana Suomesta ja Baltiasta pakkosiirrettyjä vankeja. Vuoden 1721 rauhan jälkeen pakolla tuodut saivat palata kotiinsa. Jo Pietarin ensimmäisten vuosikymmenten aikana kaupunki houkutteli myös vapaaehtoista työväkeä ja muuttoliike kasvoi koko vuosisadan. Suurkaupungin vaikutus näkyi myös muuttoliikkeenä Inkeriin. Alue sai uusia asukkaita venäläisistä ja virolaisista, mutta myös Suomen alamaisia, joista osa vain kauttakulkijoina, mutta osa pysyvästikin.²⁷⁵

Suurkaupunki Pietarin vaikutuksessa suomalaisten tärkeäksi elinkeinoksi tuli karjanhoito ja erinäiset maatalouden sivuelinkeinot. Puutarhanhoito oli tärkeä sivuelinkeino. Suomalaiset veivät Pietariin esimerkiksi heinää, kaloja ja rapuja, marjoja ja sieniiä, saunavihtoja, koreja sekä pajunkuorta. Muita elinkeinoja olivat esimerkiksi löytölasten hoitaminen, kesähuviloiden vuokraus sekä rahdin veto.²⁷⁶ Inkeriläisyys erottautuikin monesti kirjallisuudessa agraarisuudessaan. Inkerin suomalaisuuden rakentumisessa kaupungistumisen voi nähdä aitoa, agraarista inkeriläisyyttä tai suomalaisuutta uhkaavana toiseutena.

---

²⁷³ Haltsonen 1965, 27–28.

²⁷⁴ Ranta 1992, 137–141; Saressalo 2000, 14; Engman 1992, 172–173.

²⁷⁵ Lehtinen 2003, 240–241; Ranta 1992, 137–141; Saressalo 2000, 14; Engman 1992, 171–173.

²⁷⁶ Engman 1992, 173–175.

Inkerin siirtyessä osaksi Venäjää venäläinen feodaalilaitos vakiinnutettiin alueella. Maanomistusoikeus siirtyi aatelille, ja samalla myös oikeus maittensa talonpoikiin sekä muuhun väestöön. Alkoi maaorjuus.²⁷⁷ Venäjän laki määritteli vuodesta 1718 aina vuoteen 1861 asti, että maaorjassäätyyn kuuluivat tilanomistajien talonpojat ja herrakartanon palvelusväki²⁷⁸. Sulo Haltsonen (1965) mukaan orjuuden vaikeista ajoista ovat laulaneet Inkerin monet kansanlaulut²⁷⁹. Sotien ohella maaorjuus on ollut olennaisena osana inkerinsuomalaisen kärsimyshistorian rakentumisessa.

Inkerin asukkaat säilyttivät luterilaisuutensa. Sulo Haltsonen mukaan Venäjän vallan aikanaakin Inkerin kirkko jatkoi 1600-luvulla luotuja perinteitä. 1700- ja 1800-luvuilla Inkerin kirkon henki oli lähinnä baltiansaksalaisen teologian vaikutuksen alaisena. Inkerissä käytettiin samoja kirkollisia kirjoja kuin Suomessakin ja myös aapiset tuotiin Suomesta. Erityisesti vuonna 1809 Suomen sodan jälkeen Inkeriin oli mahdollista saada Suomen suomalaista kirjallisuutta, jopa kansallisia sanomalehtiäkin.²⁸⁰ Kun Suomi vuonna 1809 liitettiin Venäjään ja siitä muodostettiin Suomen suuriruhtinaskunta, jäi Inkerin alue sen ulkopuolelle. Tämä erkaantuminen jatkui Suomen itsenäistyttyä ja Inkerin jäädessä osaksi Venäjää ja Neuvostoliittoa.

Inkerin asukkaista mainitaan monesti luterilaiset suomalaiset sekä ortodoksiset vatjat ja inkerikot. Tämä yksinkertaistaa Inkerin kulttuurisen moninaisuuden. Toisaalta se ilmentää pyrkimystä yhden suomalaisuuden rakentamiseen ja suomalaiseen kulttuuriperintöprosessiin. Joka tapauksessa suomalaisväestökin oli heimoltaan kirjavaa ja muuttoliike alueelle jatkui Suomesta aina 1900-luvulle asti. Näiden lisäksi Inkerissä asui vuosisatojen ajan myös muita kansallisuuksia. Inkerissä asui ainakin venäläisiä, saksalaisia, puolalaisia ja Suomesta muuttaneita romaneja²⁸¹ sekä myöhemmin myös virolaisia²⁸². Suomalaiset olivat eritoten Karjalan kannakselta lähtöisin olevia äyrämöisiä ja Savosta tulleita savakoita. Vielä 1800-luvulla savakot ja äyrämöiset olivat erotettavissa toisistaan muun muassa pukeutumisen perusteella²⁸³. Näinhän Suomessakin kansallinen herääminen koosti ajatuksen yhtenäisestä suomalaisuudesta lakaisten maton alle heimojen väliset erot ja ristiriidat.

---

²⁷⁷ Saressalo 2000, 15.

²⁷⁸ Flink 2000, 18.

²⁷⁹ Haltsonen 1965, 44.

²⁸⁰ Haltsonen 1965, 48–50.

²⁸¹ Haltsonen 1965, 90 viitaten J. Grundströmin vuoden 1849 kertomukseen.

²⁸² Leskinen 1995, 165.

²⁸³ Esim. Haltsonen 1965, 90–99.

Venäjä ja sittemmin Neuvostoliitto vetivät suomalaisia muutoinkin kuin Inkerin asuttamishistorian vaiheissa, ja myös heidän jälkeläisillään on paluumuutto-oikeus. Pietarilla oli suurkaupunkina suuri vetovoima ja 1840-luvulla Pietarissa asuikin suomalaisia suurin piirtein saman verran kuin Turussa ja Helsingissä oli asukkaita yhteensä ²⁸⁴. Muita suomalaisryhmiä ovat Siperian suomalaiset²⁸⁵, Alaskan suomalaiset, Amurin yhdyskunta sekä punapakolaiset ja loikkaarit.

Vuoden 1897 yleisvenäläinen väestönlaskenta rekisteröi Venäjän valtakunnassa 35 585 Suomen alamaista (ilman Suomen suurruhtinaskuntaa). Todellinen lukumäärä vuosisadan vaihteessa on ollut Max Engmanin arvion mukaan noin 40 000. Sittemmin lukumäärät laskivat Venäjän alamaiseksi kirjoittautumisen lisääntyessä ja muuttoliikkeen vähentyessä. Vuonna 1914 Venäjällä olevina henkikirjoitettiin 21 026 suomalaista, joskin todellinen lukumäärä oli jonkin verran korkeampi.²⁸⁶

Suomen sisällissodan 1918 tapahtumien jälkeen Suomesta muutti Venäjälle noin 5000 punaista.²⁸⁷ Neuvostoliittoon, ja sinne erityisesti Karjalaan, muutti myös joukko amerikan- ja kanadansuomalaisia.²⁸⁸ 1920- ja 1930-luvuilla tuhannet suomalaiset loikkasivat Neuvostoliittoon. Syyt olivat niin poliittisia kuin taloudellisiakin. Osa palasi Suomeen salateitse, osa jäi, ja noin puolet joutui vainojen uhriksi. Osa tuomittiin poliittisina rikollisina, vastavallankumouksellisina, vakoilijoina tai tihutyöntekijöinä kuolemaan tai eri pituisiin vankilatuomioihin. 1920-luvulla Neuvosto-Karjalaan, jossa jo entuudestaan asui tuolloin punapakolaisia ja amerikan-suomalaisia, asettui kaiken kaikkiaan kolmannes tai neljännes loikka-reista.²⁸⁹

---

²⁸⁴ Lehtinen 2003, 240-244.

²⁸⁵ Oma ryhmänsä olivat Siperian suomalaiset. Mielenkiintoinen vaihe suomalaisten utopististen yhteisöjen historiassa on pyrkimys yhteisön perustamisesta Amurinmaalle. Pysyvän yhteisön perustaminen kuitenkin epäonnistui ja asukkaat muuttivat joko muualle Venäjälle tai palasivat Suomeen. (ks. esim. Granö 2006.)

²⁸⁶ Engman 2007, 153-156.

²⁸⁷ Lehtinen 2003, 245.

²⁸⁸ Takalo & Juote 1995, 10-11.

²⁸⁹ Takalo & Juote 1995, 10-11; Lehtinen 2003, 245-248.

3.2. INKERINSUOMALAISUUDEN SYNTY, NOUSU JA SUURTEN KERTOMUSTEN RAKENTUMINEN

KANSANRUNOUESTA JA KÄRSIMYSHISTORIASTA NOUSEVA INKERINSUOMALAISUUS

Seitsemästoista vuosisata oli jättänyt Inkerin suomalaisväestölle runsaan sivistysperinnön, jonka pohjalle seuraavat kaksi vuosisataa saattoivat laajentaa entistä ja rakentaa uuttakin. (Sulo Haltsonen 1965)²⁹⁰

Nämä Sulo Haltsonen sanat vuonna 1965 julkaistussa teoksessaan *Entistä Inkeriä – Inkerin suomalaisasutuksen vaiheita ja kulttuurihistorian piirteitä* kuvastavat sitä, kuinka 1800-luvulla Inkeri ja inkeriläisten kansallisuudentunne heräsivät, aivan kuten niin monilla kansoilla halki Euroopan. Inkerin suomalaisuuden pohja oli suomalaisasutuksen synnyssä, suomalaisten perinteiden säilymisessä, luterilaisen kirkon ja suomen kielen vakiintumisessa.

Samaan aikaan Inkerin kanssa Suomi heräsi. Inkerin ja Suomen suomalaiset olivatkin aikakautena tiiviissä yhteistyössä. Sulo Haltsonen mukaan sen jälkeen, kun valtakunnan raja 1721 oli erottanut Inkerin Suomesta, oli kirjallisuuden saanti emämaasta käynyt vaikeaksi. Siksi kirkonmiehet ryhtyivät 1700-luvulla toimittamaan suomalaisia kirjoja Venäjän luterilaisille alueille. Sen jälkeen, kun Suomi liitettiin Suomen suuriruhtinaskuntana Venäjään, pääsi kirjallisuuskin jälleen kulkemaan Suomesta Inkeriin.²⁹¹ Tämä päti myös muutoin kulttuuriseen kanssakäymiseen. Inkerin kulttuuriperintö sai tuolloin uusia merkityksiä ja uudenlaista nostetta. Inkeriläisyys nousi sekä kansanrunouden että ensimmäisten inkeriläisten valistusmiesten runoista, näytelmistä ja kirjoituksista, jotka nostivat esiin Inkerin kansan maaorjuuden kärsimyshistorian sekä sittemmin kärsimyskokemuksen venäläistämistoimien alla²⁹². Kansallisesta heräämisestä käynnistyi prosessi, joka rakensi niin sanottuja *suuria kertomuksia*, joiden merkitys on säilynyt näihin aikoihin asti. Tarkoitetaan ”suurilla kertomuksilla” sellaisia yleisesti tiedossa olevia ja toistettuja kertomuksia, jotka ovat esimerkiksi historiankirjoituksen, viranomaispuheen tai yhteisön muisteluprosessin tulosta. Kansallisen heräämisen

---

²⁹⁰ Haltsonen 1965, 57.

²⁹¹ Haltsonen 1965, 57–58.

²⁹² ks. esim. Sihvo H. 1992a, 323–324.

perinne näkyy yhä niin inkerinsuomalaisuuden määrittelyissä”, lainsäädännössä, kirjoissa kuin paluumuuttajahaastatteluiden kerrannoissakin.

Kansallisuudentunteen herääminen teki kulttuuriperinnön vaalimisesta ja rakentamisesta erityisen tietoisuutta. Sen myötä kulttuuriperintö sai uusia merkityksiä ja uudenlaista nostetta. Inkerin kansallisessa heräämisessä on havaittavissa kaksi eri puolta. Ensinnäkin se lähti liikkeelle kansanrunouden ja -perinteen ”löytämisestä” ja suomalaisuuden esiin nostamisesta. Toisekseen se sai aineksia suomalaisten kärsimyshistoriasta. Näitä tukipilareita tuki ja on tukenut kirjallisuus ja tutkimuksellinen kiinnostus Inkeriä kohtaan. Ensimmäiset tutkijoiden katsaukset Inkeriin ovat jo 1700-luvun lopulta ²⁹³.

Ensinnäkin aineettoman kulttuuriperinnön ja sen myötä myös suurten kertomusten rakennusaineeksi nousivat esimerkiksi yhteisön menneiden vuosisatojen ”yhteiset kärsimykset”. Erityisesti sodat, Ruotsin ja Venäjän välisenä kiistakapulana olo sekä maaorjuus olivat vahvoja kansallistunteen nostatuksen välineitä. Näistä aineksista rakennettiin alueen suomalaisten vaiheista nouseva kärsimyshistorian perinne, joka oli eritoten alueen suomalaisten kulttuuriperinnöksi koettua.

Toisena tukipilarina oli suomalaisugrilaisten vatjojen ja inkerikkojen kansanperinne, jota kansanperinteen kerääjät etsivät ja tallettivat Inkeristä suuret määrät. Se edusti alueen ”alkuperäistä” vanhaa suomalaisuutta, joka nostettiin palvelemaan paitsi Inkerin, niin myös Suomen kansallista heräämistä. Suomen kieli, kulttuuri, luterilaisuus, suomenkielinen koululaitos, julkaisu- ja seuratoiminta sekä erilaiset tapahtumat todistivat Inkerin suomalaisuuden olemassaoloa, oikeutusta ja arvoa. ²⁹⁴ Matti Räsänen (1989) on todennut: ”Näyttää siltä, että kiinnostus omaan kulttuuriin nousee ajankohtaiseksi silloin, kun on olemassa jokin uhka, uhka kansakunnan identiteettiä ja olemassaoloa kohtaan, uhka entistä identiteettiä kohtaan tai uhka paikalliskulttuuria kohtaan.” ²⁹⁵ Inkerinsuomalaisuuden, ja suomalaisuuden, rakentumisen kohdalla tämä vaikuttaa pätevän erityisen hyvin.

Vatjojen ja inkerikkojen nähtiin edustavan jotakin alkuperäistä suomalaisuutta. Kansanrunouden keruu ei suinkaan rajoittunut vain suomalaisiin, vaan runoja kerättiin erityisestikin juuri inkerikoilta ja vatjoilta, joiden nähtiin edustavan alkuperäistä suomalaisuutta. Inkeriä pidettiin kalevalaisen kansanrunouden viimeisenä levämiskeskuksena,

---

²⁹³ Haltsonen 1965, 110-118.

²⁹⁴ Ks. myös Salonsaari 2013, 131-132.

²⁹⁵ Räsänen 1989, 22.

josta oli löydettävissä sellaista, joka oli jo muualta kadonnut. Runonlaulajista, kuten syntyjään inkeroisesta Larin Paraskesta, tuli aikakautensa supertähtiä. Kansanrunouden keräämisen Inkerissä aloitti D.E.D. Europæus, joka kierteli Pohjois- ja Itä-Inkerin kyliä vuosina 1847 ja 1848 yhdessä H.A. Reinholmin kanssa. Europæus myös julkaisi ensimmäisen inkeriläisrunojen kokoelman *Pieni Runon-Seppä eli kokous parhaista Inkerinmaan puolelta kerätyistä runonlauluista ynnä johdatuksia runon tekoon* ²⁹⁶. Europæuksen keräelmien ansiosta Elias Lönnrot laajensi Kalevalansa Kullervo-jaksoa. Inkeriläisiä onkin tuon kovia kokeneen Kullervo-sankarin mukaan kutsuttu Kullervon kansaksi. Orjuudessa kamppaileella runohahmolla nähtiin olevan yhteys 1800-luvun Inkerin yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Europæusta seurasivat lukuisat muut kerääjät. Kansanrunouden avulla rakennettiin niin Inkerin kuin Suomen suomalaisuutta. Inkeristä koettiin Karjalan tavoin löytyvän alkuperäistä suomalaisuutta, joka valjastettiin kansallisidentiteetin rakennusmateriaaliksi. Tätä ilmentää hyvin se, että Inkerin alueelta löytyneitä esineitä on Suomen kansallismuseossa ja alueen kansanperinnettä on talletettuna Suomen arkistoihin. Inkerinmaalta on kerätty runsaasti kansanrunoutta sekä kansanperinnettä. Kerätyt 15 000 muinaisrunoa, 450 000 säettä lisätynä jälkikeruusaaliineen muodostavat ison osan suomalaisesta kansanrunoudesta. ²⁹⁷ Kansanperinteen kerääjien ohella Inkeri kiinnosti myös esimerkiksi kielitieteilijöitä ja historioitsijoita. Esimerkiksi Samuli Paulaharju Inkeri kiinnosti suuresti ²⁹⁸.

Papisto ja lehdistö välittivät vaikutteita Suomesta Inkeriin ²⁹⁹. Luterilaisella kirkolla sekä suomenkielisen sivistyksen ja koulutuksen vahvistamisella oli suuri merkitys Inkerin kansallisessa heräämisessä ja kulttuuriperinnön rakentamisessa. Inkerinsuomalaisten seurakuntien tilanne vakiintui 1820–1830 -luvulla ja 1800-luvun aikana Inkeriin rakennettiin monta kirkkoa. Ensimmäinen suomalainen koulu perustettiin 1780-luvulla. Vuonna 1863 perustettiin Kolppanan opettaja- ja lukkariseminaari, joka toimi vuoteen 1939 asti. Ensimmäisten opettajien valmis-

---

²⁹⁶ Pieni Runon-Seppä on digitoitu ja vapaasti luettavissa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivuilta

<http://neba.finlit.fi/kirjasto/digi/index.php?pagename=teokset-nimio&set=826>

²⁹⁷ Esim. Sihvo P. 1992; Sihvo H. 1992A, 322; Harvilahti 1992, 210; Haltsonen 1965, 100–109.

²⁹⁸ ks. esim. Paulaharju 2010.

²⁹⁹ Nevalainen 1992b, 234–235; Flink 2000, 43.

tuttua Inkeriin perustettiin useita suomenkielisiä kouluja. ³⁰⁰ Kieli ja toisaalta uskonto olivatkin romanttisessa kansallisuusajattelussa peruskriteerejä. Niin Suomen kuin Inkerin kansan määrittely lähti etnisestä alkuperästä ja sukujuurista. ³⁰¹

Vuonna 1888 Kolppanan seminaarin 25-vuotisjuhlassa ensimmäisen kerran esitetystä Mooses Putron sävellyksestä *Nouse Inkeri* muotoutui inkeriläisten kansallislaulu. Putron käsialaa on sävellyksen ohella sen ensimmäinen säkeistö, toisen säkeistön kirjoitti myöhemmin Paavo Rääkkönen.

*Nouse, Inkeri, jo herää työhön,
aamun koi jo sulle heijastaa.
Valoa jo elämäsi yöhön leviää, oi armas synnyinmaa.
Väikkyen jo aamun säteissä
toivo herää lastes sydämissä. Nouse, Inkeri, jo loppuu yö,
nouse, nouse, sun hetkes lyö.*

*Kerran kaikuu vielä kaunis soitto
kautta kallihimman synnyinmaan,
valon, vapauden ompi voitto,
riemuiten käy kansa laulamaan.
Kuullen kutsumusta mielin innoin kaikuaapi silloin täysin
rinnoin:*

*Nouse, Inkeri, sun laulus soi,
nouse, päiväks jo vaihtuu koi!*

Nouse Inkeri ilmentää mielestäni hyvin Inkerin kulttuuriperintöprosessia monessa suhteessa kuvastaen paitsi inkeriläisyyden kulttuuriperinnön syntyperän rakennetta, mutta heijastaen hyvin myös inkerinsuomalaisuuden kulttuuriperintöprosessia. Lisäksi Mooses Putro oli merkityksellinen henkilö inkerinsuomalaisessa kulttuuriperintöprosessissa. Hän oli urkurina, opettajana, kuoronjohtajana ja sanomalehden toimittajana toimimisen lisäksi mukana myös monissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa toimissa. Putro oli yksi *Inkerin* toimittajista, koko sen perustamisesta vuodesta 1884 lehden lakkauttamiseen vuonna 1905. Lehden alaotsikkona oli ”Pietarin ja Inkerin suomalainen äänenkannattaja”. Putro oli käynnistämässä myös laulujuhlaperinnettä, joka muodostui yhdeksi inkeriläisen

---

³⁰⁰ Nevalainen 1992a, 159-162; Nevalainen 1992b, 234-236.

³⁰¹ Esim. Saukkonen 2005, 99-100.

kulttuurin peruskivistä.³⁰²

1800-luvun kuvaaminen kansallisten tunteiden heräämisen kautta antaa Inkeristä hyvin homogeenisen kuvan. Samaan aikaan Pietarin veto-voimasta johtuen väestö nimittäin oli yhä monikansallisempaa. 1800-luvun lopussa Luoteis-Inkerissä asui 19: ää ja Pietarissa jopa yli 40:tä eri kansallisuutta³⁰³.

Inkerin kansallisessa heräämisessä näkyikin mielestäni hyvin vahvasti nationalismin lähteinä pidettyjen Immanuel Kantin (1724–1804), Georg Wilhelm Friedrich Hegelin (1770–1831) ja Johan Gottfried von Herderin (1744–1803) vaikutus. Kantin kahtiajako ulkoiseen ja sisäiseen maailmaan sekä käsitys sisäisen maailman moraalisten sääntöjen noudattamisesta syntyvästä vapaudesta vaikutti sekä yksilöllisen että kollektiivisen itsemääräämisoikeusajattelun kehittymiseen. Hegelin ajatus kansallisvaltiosta oli ”absoluuttisen maailmanhengen” toteutumana ja ihmiskunnan historiallisen kehityksen huipentumana. Eritoten näen Herderin historiafilosofisen ajattelun vaikutuksen, jossa kieli on vahvassa asemassa. Ihmisen olemassaolo merkityksellisenä olentona on Herderin mukaan riippuvainen kieliyhteisöstä. Kieli on siis enemmän kuin vain kommunikation väline. Kieli on ajattelun synonyymi. Sen vuoksi jokaisella kielen perusteella määritetyllä kansalla on oma ajattelutapansa. Kansallisen itsemääräämisoikeuden puolestapuhujan, Jean-Jacques Rousseau’n (1712–1778) vaikutus oli inspiroiva halki Euroopan.³⁰⁴

Inkerin kansallisessa heräämisessä oli kyse nationalistisesta liikehinnästä. 1800-luvun nationalistisissa liikehinnöissä kansakunnat etsivät omaa historiaa ja omaleimaista kulttuuria taiteen ja tieteen avulla³⁰⁵. Herääminen nousi yhteisön diaspora-asemasta, joskin yhteyksissä ”emämaan” suomalaisten kanssa. Inkeriläisten liikehintä ei kuitenkaan koskaan saavuttanut sitä päätepistettä, jossa Inkeristä olisi tullut itsenäinen kansa tai vaihtoehtoisesti suomalaisesta Inkeristä osa suomalaista kansakuntaa. ”Suuren kertomuksen” jonkinlainen aito Inkeri esittäytyy monesti perinteisiä elämäntapoja vaalivana kyläyhteisöjen agraarisena Inkerinä, jota kieli, uskonto, sivistyspyrkimykset ja kulttuuritoiminta pitävät yllä. Inkerin kansallinen herääminen sai polttovoimansa eritoten kielen ja kulttuurin kautta. Heräämistä seurasi yhteisöjen synty, joka puolestaan johti kulttuuriperintöprosessiin, jossa syntyi inkerinsuomalai-

---

³⁰² Miettinen 2014.

³⁰³ Kalinitchev 2011, 11.

³⁰⁴ Pakkasvirta ja Saukkonen 2005, 16.

³⁰⁵ Esim. Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 15.

nen kulttuuriperintö, jolla oli käyttöarvo kansallisissa pyrkimyksissä. Syntyi ”suuri kertomus”, joka vaikutti ja vaikuttaa yhä suoraan ja välillisesti ajatuksiin siitä, mistä inkerinsuomalaisuudessa aidosti koetaan olevan kyse.

Inkerinsuomalaisuuden herääminen merkitsi yhteisöjen syntyä. Nämä yhteisöt toimivat kulttuuriperintöä prosessoivina kulttuuriperintö-yhteisöinä. Yhteisöjen rakentumisen näen kahtiajakoisena: ensinnäkin syntyi pyrkimys kohti kansaa tai jopa kansakuntaa, autonomista tai jopa itsenäistä, joka tosin ei koskaan saanut varsinaista täyttymystään. Toisaalta ja osin tämän ensimmäisen pyrkimyksen tavoittelijoiksi syntyivät erilaiset ja eriaikaiset yhteisöt. Pyrkimysten ja prosessien tavoitteena oli saavuttaa kansakunta ja kansallinen identiteetti, tai vähintäänkin päästä osalliseksi siitä osana Suomea ja suomalaisuutta. Inkerin 1800-luvun tavoitteet hahmottuvat mielestäni hyvin Anthony D. Smithin näkökulmien kautta tarkasteltuna. Smithin mukaan kansakunta on eri asia kuin etninen yhteisö, ja kansallinen identiteetti tarkoittaa eri asiaa kuin etninen identiteetti. Käsitteet ovat lähellä toisiaan, ero on lähinnä siinä, että kansallinen identiteetti ja kansakunta ovat vastinparejaan suppeampia. Smithin mukaan kansallisen identiteetin välttämättömiä osia ovat historiallinen kotimaa, yhteiset myytit ja historialliset muistot, yhteinen, laajoihin kansanjoukkoihin ulottuva kulttuuri, yhteinen talous sekä kaikkien jäsenten yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. Kansakunta on hänen mukaansa ihmisyyhteisö, jolla on nimi, joka elää kotimaassaan ja jolla on yhteisiä myyttejä ja yhteinen historia, yhteinen julkinen kulttuuri, yhtenäinen talous sekä yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. Aiemmin Smith piti välttämättömänä, että jäsenten yhtäläiset oikeudet ovat laissa säädettyjä ja kansakunta hallitsisi aluettaan vähintään autonomisena, mutta sittemmin hän on pitänyt välttämättömänä vain, että kansakunta pyrkii hallinnolliseen autonomiaan ja asuu myyttien määrittämässä kotimaassaan.³⁰⁶ Inkerin suomalaisten kansalliset pyrkimykset liikkuivat pohjalta tarkasteltuna jossakin oman kansakunnan tuottamisen tai emämaa Suomeen ja suomalaisuuteen sitoutumisen kautta.

---

³⁰⁶ Remy 2005, 58-59; ks. myös Smith 1991 ja Smith 2001.

INKERINSUOMALAISUUDEN RAKENTUMINEN VENÄLÄISTOIMIEN ALLA

1800-luvun lopulla venäläistämistoimet ulottuivat Inkeriin. Vuonna 1891 Inkerin koulut joutuivat Venäjän kansanvalistusministerin valvontaan ja venäläistäminen alkoi erityisesti kielen suhteen. Seuratoiminta, lehdistö ja julkaisuutoiminta olivat kuitenkin edelleen aktiivista. Aikakautta kuvaavassa kirjallisuudessa inkeriläiset nousevat esiin yhtenäisenä ryhmittymänä, joka yhdessä ajoi kansansa asiaa. Tämä värittää näin ollen myös omaa tekstiäni, joka esittääkin sitä, millaisena aikakausi on kerrottu.

Ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti Suomen ulkopuolella oli vuonna 1870 ilmestymisen aloittanut *Pietarin Sanomat*, jolla oli myös muutamia inkeriläisiä avustajia. Lehdellä ei ollut riittävästi kannatusta, joten se lakkasi ilmestymästä jo vuonna 1873. Tämän jälkeen seurasi muitakin lehtiä, kuten *Pietarin Sunnuntailehti* (1871–1873), *Pietarin Lehti* (1874–1879), *Pietarin Viikkosanomat* (1879–1873), *Inkeri* (1884–1905), *Uusi Inkeri* (1906), *Neva* (1907–1918), ja *Inkeri* (1908–1917.) Pietarissa samanaikaisesti ilmestyneet sosiaalidemokraattinen *Neva* ja konservatiivinen *Inkeri* olivat toistensa kilpailijoita. Lisäksi ilmestyi joitakin hartauslehtiä. Inkeriin tilattiin myös Suomesta niin sanoma- kuin aikakauslehtiäkin.³⁰⁷

Kirjallisuuden, koululaitoksen ja kirkon ohella myös esimerkiksi laulu-, urheilu- ja raittiusseuratoiminta vahvistivat inkeriläisyyden tajuntaa ja kokosivat inkerinsuomalaisia yhteen. Vuosina 1899–1913 järjestettiin kuusi yleisinkeriläistä laulujuhlaa. Niissä kuten myös muissa yleisötilaisuuksissa viritettiin kansallisuustunnetta ja vaalittiin sitä venäläistämistoimenpiteiden alla. Inkerin murrevivahteista huolimatta, suomen kirjakieli vakiinnutti asemansa inkerinsuomalaisten kirjallisena kielenä³⁰⁸.

Vuonna 1917 Helmikuun vallankumous³⁰⁹ herätti Inkerissä toiveet taloudellisesta ja sivistyksellisestä itsehallinnosta, radikaaleimmat tavoittelivat jopa Suomeen liittymistä³¹⁰. Vuosien 1917 ja 1918 aikana pidettiin kolme yleisinkeriläistä kansalliskokousta, joiden tärkeimpänä kysymykse-

---

³⁰⁷ Haltsonen 1965, 57–67; Nevalainen 1992b, 235–237.

³⁰⁸ Savijärvi & Savijärvi 1999, 41–42.

³⁰⁹ Vuonna 1917 Venäjällä oli käytössä juliaaninen kalenteri, jossa tapahtumat sijoituivat helmikuulle. Gregoriaanisen kalenterin mukaan tapahtumat olisivat alkaneet maaliskuussa. Siksi vallankumouksesta on käytetty myös nimeä maaliskuun vallankumous tai maalisivallankumous.

³¹⁰ Niinistö 2005, 184.

nä oli suomalaisten ja suomalaisenemmistöisten kuntien muodostama kunnallisliitto. Ensimmäisessä, huhtikuussa 1917 järjestetyssä kokouksessa tärkeänä kysymyksenä oli myös kansakoululaitoksen ja Kolppanan seminaarin uudistaminen. Inkeriläisten toiveena oli suomenkielinen ja sisäisesti itsenäinen kansakouluinstituutio. Toiveissa oli kansanvaltainen Venäjän tasavalta, jonka hallintoelimissä inkeriläisillä oli edustajansa. Itsenäistä Inkerinmaata ei tuolloin tavoiteltu. Ensimmäinen kansalliskokous asetti toimeenpanoelimekseen Inkerin 27-miehisen Inkerin keskusvaliokunnan. Se toimi poliittisesti epävakaaassa tilanteessa, eivätkä inkeriläiset itsekään olleet poliittisesti yhtenäisiä.³¹¹ Lisäksi hajaantumista aiheutti Max Engmanin (2007) mukaan Pohjois-Inkerin suuntautuminen Suomeen, kun taas Länsi-Inkerissä ainoaksi mahdollisuudeksi nähtiin yhteistyö valkoisten venäläisten kanssa³¹².

Vuoden 1917 lokakuussa tapahtui bolševikkien vallankumous. Sillä ei kuitenkaan heti ollut vaikutusta Inkeriin. Vuoden lopussa Inkerissä järjestetyissä perustuslakia säätävää kokousta edeltävissä vaaleissa bolševikit saivat kolmanneksen äänistä. Poliittiset ristiriidat inkeriläisten keskuudessa syvenivät. Lopulta perustuslakia säätävällä kokouksella ei ollut vaikutusta, sillä bolševikit hajottivat kokouksen. Kolmannessa yleisinkeriläisessä edustajakokouksessa maaliskuussa 1918 lakkautetun keskusvaliokunnan tilalle perustettiin 10-miehininen Inkerin kansanvaltuusto. Inkeriläisjohtajien hankkeet omaehtoisista, suomalaiskansallisista kulttuurilaitoksista ja kunnallisliitoista jäivät toteutumatta.³¹³

Venäjällä oli puhjennut Inkeriin ulottuneita talonpoikaiskapinoita. Maanviljelijöiltä pakko-oton, verotuksen ja kutsuntojen seurauksena oli pieni maastamuutto Suomeen. Kaiken kaikkiaan vuosien 1918–1920 välisenä aikana Suomeen pakeni noin 8000 inkeriläistä. Lokakuussa 1920 solmitun Tarton rauhan jälkeen Suomeen muutti etenkin Inkerin sivistystyöntekijöitä, joiden toiveet Inkeristä olivat tulleet tyrmätyksi. Sittemmin 1920-luvulla Neuvostoliiton harjoittamien karkotusten pelko sai inkeriläisiä pakenemaan Suomeen. Vuonna 1922 Suomessa oli enimmillään noin 33 500 venäläistä pakolaista, Inkeristä tulleita oli vuonna 1921 enimmillään 8300. Suuri osa, eritoten varhaisimman vaiheen Suomeen muuttaneista, palasi kuitenkin kotiseudulleen. Esimerkiksi vuonna 1934 Suomessa oleskeli kuitenkin yhä 4546 inkeriläistä, joista puolet asui Viipurin

---

³¹¹ Nevalainen 1992b, 238–239.

³¹² Engman 2007, 202.

³¹³ Nevalainen 1992b, 238–240.

länissä.³¹⁴

Suomesta käsin joukko Suomeen paenneita ja Suomessa pysyvästi asuvia inkeriläisiä ryhtyi ajamaan Inkerinmaan asiaa. Vuonna 1918 Viipurissa pidetyssä kokouksessa päätettiin pyytää Suomen hallitukselta apua Inkerinmaalle. Suomen hallituksen toivottiin vaikuttavan siihen, että Inkerinmaa liitettäisiin Suomeen. Mikäli tämä ei onnistuisi, toiveena oli vähintäänkin Pohjois-Inkerin Pietarin kaupunkia ja sen ympäristöä lukuun ottamatta liittäminen Suomeen sekä muille inkeriläisille kulttuuri-autonomian saaminen. Jos tämäkään ei onnistuisi, pyrittäisiin koko Inkerin kulttuuriautonomiaan. Suomi ei kuitenkaan lähtenyt tavoittelemaan Inkerinmaan yhdistämistä Suomeen. Autonomialuonnoksen Suomi kuitenkin laati ja toimitti Pariisin rauhankonferenssille, joskaan se ei tuottanut tulosta.³¹⁵

Inkerinsuomalaisen eduselimeksi perustettiin tammikuussa 1919 Helsingissä *Inkerin Väliaikainen hoitokunta*. Sen perimmäisenä tarkoituksena oli koota joukkoja vapauttamaan Inkerinmaa bolsevikeista. Hoitokunta teki tavoitteitaan tunnetuksi paitsi Suomessa ja Virossa, mutta myös Pohjoismaissa ja Euroopassa.³¹⁶ Maaliskuun lopussa 1919 Viro ja Inkerin väliaikainen hoitokunta solmivat sopimuksen, jonka mukaan inkerinsuomalaisista perustettaisiin Viron armeijan joukko-osasto Länsi-Inkerin suunnalle. Inkeriläispakolaisia siirtyi Suomen kautta Viroon osallistua virolaisten ja valkoisten venäläisten Pihkovaa ja Pietaria kohti suuntautuvaan yhteishyökkäykseen. Inkeriläisistä vapaaehtoisista perustettiin 241 miehen vahvuinen Inkerin pataljoona, joka toukokuun puolivälissä nousi maihin Inkerissä Laukaanjoen suistoalueella. Toukokuun 19. päivä se kuitenkin koki lähes musertavan tappion. Pataljoona sai täydennyksiä länsi-inkeriläisistä ja pataljoonasta muodostettiin Inkerin Rykmentti, jossa lopulta oli yli 2 200 miestä. Inkerin rykmentin asema oli kuitenkin hankala, koska esimerkiksi valkoisten venäläisten komentaja Rodzjankolle autonomisen Inkerin ajatus oli täysin vieras, sillä Venäjä oli hänelle jakamaton. Vähintäänkin osa inkerinsuomalaisista kuitenkin koki käyvänsä kansallista vapaustaistelua, eikä suinkaan halunnut alistua venäläisten käskyvallan alle. Lopulta ristiriidat johtivat Inkerin Rykmentin hajoamiseen kesäkuun lopussa. Viroon palanneista inkerinsuomalaisista taistelijoista perustettiin uusi Inkerin rykmentti, josta tuli noin 1600-

---

³¹⁴ Nevalainen 1992b, 239–240, 261–266; Sihvo H. 1992a, 324–325; Takalo & Juote 1995, 19; Flink 2012, 13–14; Engman 2007, 202–203.

³¹⁵ Flink 1995, 27–28; Flink 2012, 14–17; Nevalainen 1992b, 238–240.

³¹⁶ Flink 2012, 22–23.

miehinen. Se otti osaa taisteluihin Länsi-Inkerissä heinä-elokuun vaihteessa. Lokakuussa se osallistui myös valkoisten venäläisten uuteen Pietarin operaatioon. Nyt hyökkääjillä oli vähemmän ristiriitoja, sillä englantilaisten painostuksesta perustettu Luoteis-Venäjän hallitus oli tunnustanut Viron itsenäisyyden ja lupaili myös Inkerin itsehallintoa. Rykmentin tarina päättyi Viron ja Venäjän solmiessa rauhan tammikuussa 1920, ja lopullisesti se hajotettiin kesäkuussa 1920.³¹⁷

Heinäkuussa 1919 Suomeen paenneet inkeriläiset perustivat *Pohjois-Inkerin Väliaikaisen Hoitokunnan*. Sen tehtäväksi tuli toimia paitsi Suomen inkeriläisten pakolaisten asianajajana, mutta myös taistella autonomisen Inkerin puolesta. Tavoitteena oli liittää erityisesti Pohjois-Inkeri, mutta myös tarpeen tullen koko Inkeri Suomeen. Inkeriläisten asia kiinnosti Suomessa heimoaatteesta kiinnostuneita, joiden suunnitelmassa oli myös Vianan ja Aunuksen liittäminen Suur-Suomeen. Kesällä 1919 Suomessa olleista inkeriläispakolaisista ja muutamista suomalaisista heimoaktiiveista koostuva Pohjois-Inkerin rykmentti hyökkäsi Pohjois-Inkeriin kahdesti.^{318 319}

Tarton rauhaa edeltävien neuvottelujen aikana Inkerin Väliaikainen Hoitokunta esitti Suomen ja Neuvosto-Venäjän rauhanneuvotteluihin ehdotuksia. Päättävänä pidettiin Pietarin läänin suomalaisvoittoisten kihlakuntien muodostamista sisäisesti autonomiseksi maakuntavaltioksi. Toisena vaihtoehtona oli Inkerinmaan kulttuuriautonomia. Kolmas vaihtoehto oli Inkerin liittäminen Suomeen. Ehdotukset eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta.³²⁰ Toivonkipinä vilahti lokakuussa 1920 kun Neuvosto-Venäjä Tarton rauhansopimuksen allekirjoitustilaisuudessa ilmoitti Pietarin kuvernementin suomalaisen väestön saavan kulttuuriautonomian ja vähemmistökansallisuuksien oikeudet. Autonomia ei kuitenkaan koskaan käytännössä toteutunut.³²¹ Alkoi hajaannuksen aika. Inkerin asiaa pyrittiin ajamaan Suomesta käsin.

---

³¹⁷ Nevalainen 1996, 18-49; Niinistö 2005, 185-192.

³¹⁸ Pohjois-Inkerin rykmentti piti hallussaan vuosina 1919–1920 Kirjasalon tasavallaksi nimettyä aluetta.³¹⁸ Kirjasalossa oli reilu 400 siviiliasukasta. Asukkailla oli oma kunnanvaltuustonsa ja suojeluskuntansakin. Pohjois-Inkerin hoitokunta julkaisi Käkisalmissa ja Viipurissa *Kirjasalon sanomat* -lehteä. Tarton rauhansopimuksen tultua voimaan päättyi Pohjois-Inkerin joukkojen palvelus ja Kirjasalon miehitys. Erikoispataljoona ja 348 kirjasalolaista karjoiheen vetäytyivät 5.12.1920 Suomen puolelle. (Nevalainen 1999, 249)

³¹⁹ Flink 1995, 32-37; Takalo & Juote 1995, 19; Nevalainen 1992b, 240-252; Niinistö 2005, 192-209.

³²⁰ Nevalainen 1992b, 252.

³²¹ Takalo & Juote 1995, 19–20.

Suomessa julkaistiin Itsenäisyyden alkuvuosina kirjallisuutta Inkeristä. Esimerkiksi vuonna 1919 julkaistiin Väinö Salmisen *Suomalainen Inkeri* ja vuonna 1922 Antti Tiittasen teos *Inkeri*.³²² Tietoutta, asiantuntemusta ja harrastustakin Inkeriin liittyen löytyi Suomessa maan tunnetuimpien kielen, kansanrunouden, kansatieteen, historian, politiikan ja oikeustieteen tutkijoiden piiristä, joista monet olivat nousseet vaikutusvaltaiseen asemaan vastaitsenäistyneessä Suomessa. Helmikuussa 1919 Helsingissä perustettiin Inkerin Ystävät -yhdistys. Sen lisäksi Suomessa perustettiin muitakin Inkerin suomalaisuutta tukevia yhdistyksiä, kuten vuonna 1920 Inkeriläinen valistusseura.³²³

Myös Inkerin liiton perustaminen ilmentää sitä yhteyttä, joka Inkerin asialla oli Suomen suomalaisiin. Vuoden 1922 syyskuussa Helsingissä pidettiin Inkerin Liiton perustava kokous, johon osallistui kolme syntyperäistä suomalaista ja kolme inkerinsuomalaista pakolaista.^{324, 325}

Inkerin liiton tarkoituksena oli toimia pakolaisten yhdyssiteenä, etujen puolustajana ja heimohengen kohottajana. Pakolaisten lisäksi Liiton jäsenenä oli etenkin alkuvuosina myös kantasuomalaisia. Inkerin kysymys kiinnosti myös monia heimojärjestöjä, kuten Akateemista Karjala-Seuraa, Itsenäisyyden Liittoa, Suomalaisuuden Liittoa sekä katto-organisaatio

---

³²² Ks. myös Engman 1992, 167.

³²³ Flink 2012, 16-17.

³²⁴ Professori Kaarle Krohn oli kansanrunouden tutkimuksen professori. Tohtori Rafael Engelberg oli lehtimies, julkaissut kolme runokirjaa, novellikokoelman ja väitellyt hän oli Kalevalan sisältöä ja rakennetta tarkastelevalla tutkimuksellaan. Everstiluutnantti Erik Heinrichs oli muun muassa toiminut Karjalan kannaksen rajakommandantina, ja hänen alaisenaan oli ollut myös Pohjois-Inkerin rykmentti. Suomalaisen teatterin näyttelijä Iisakki Lattu oli kotoisin Inkeristä. Hän oli suorittanut Kolppanan seminaarin oppikurssin ja hankkinut kansakoulunopettajan, lukkarin ja urkurin pätevyyden. Hän oli toiminut opettajana Tuutarissa toimien samalla myös kunnankirjurina ja kirjastonhoitajana. Suomalaisen teatterin näyttelijä hänestä tuli vuonna 1884. Kapteeni Juho Tirranen oli kotoisin Inkeristä. Hän oli osallistunut Pohjois-Inkerin taisteluihin. Erottuaan palveluksesta heinäkuussa 1920 hän toimi Inkerin pakolaisten avustuskomitean sihteerinä Raudussa. Sitten hän muutti Viipuriin saatuaan toimen Valtion pakolaisavustuskeskuksen hoitajana. Kaapre (Gabriel) Tynni oli syntynyt Inkerinmaalla. Hän oli valmistunut Kolppanan seminaarista 1900 saaden opettajan todistuksen. Tynni toimi opettajana, toimitti Uusi Inkeri- ja Neva-lehtiä sekä Kansalaiskalenteria, oli Kolppanan opettajaseminaarin viimeinen johtaja, toimi lukuisissa luottamustoimissa ja opiskeli 1912-1917 Helsingin yliopistossa suomenkielisiä aineita ja lisäksi Venäjän historiaa ja kansantaloustiedettä. Hän palasi Inkeriin opintojensa jälkeen ja osallistui aktiivisesti suomalaisten kansalliseen järjestäytymiseen ja suomalaisen kunnallisliiton perustamiseen alkuvuodesta 1918. Jouduttuaan uusien vallanpitäjien epäsuosioon, hän pakeni Suomeen, missä hän oli järjestämässä inkeriläisten pakolaisten avustustoimintaa ja Inkerin vapaaehtoisten sotatoimia neuvostovaltaa vastaan. Hän oli keskeinen henkilö ajamassa Inkerin etuja Tarton rauhanneuvotteluissa. (Flink 2012, 53-59.)

³²⁵ Flink 2012, 53-59.

Heimojärjestöjen keskusvaliokuntaa.³²⁶ Inkeri oli mainittu Akateemisen Karjala-Seuran ensimmäisissä painetuissa säännöissä vuodelta 1923. Niiden kolmannessa pykälässä esitettiin seuran päämääräksi Karjalan ja Inkerin kysymysten tunnetuksi tekeminen ja myötätunnon herättäminen heimoasiaa kohtaan³²⁷.

Pohjois-Inkerin Väliaikaisen Hoitokunnan työtä jatkamaan perustettiin vuonna 1924 järjestö nimeltään Inkeriläisten Toimikunta Suomessa. Kun toiminta sittemmin haluttiin saada järjestyneempään muotoon, perustettiin vuonna 1934 työn jatkajaksi Inkeriläisten yhdistys ry. Yhdistys vietti sotien jälkeen hiljaiseloa, mutta virallisesti sitä ei koskaan lopetettu valvontakomission vaatimuksesta huolimatta. Vuonna 1924 perustettiin Inkerin Arkisto ja Inkerin Sivistysrahasto.³²⁸

Hälyttäviä tietoja Inkeristä tihkui Suomeen muun muassa pakolaisten välityksellä. Alkuvuonna 1923 Inkerin Liitto ja Pohjois-Inkerin Väliaikainen Hoitokunta jättivät Suomen ulkoministeriölle muistionsa, joissa kiinnitettiin huomiota Inkeristä saapuneisiin tietoihin, joiden mukaan neuvostohallitus alkoi edellisenä talvena rakennuttamaan noin kymmenen kilometrin syvää linnoitusvyöhykettä 20 kilometrin etäisyydelle Suomen rajasta. Tukikohtahankkeen uhkaavana piirteenä oli Pohjois-Inkerin 40 suomalaisen kylän ja lähes 10 000 asukkaan siirtäminen Sisä-Venäjälle. Liitto ja Hoitokunta toivoivatkin, että Suomen taholta pyritäisiin estämään suomalaisen väestön siirrot. Suomen hallitus esittikin Neuvostoliiton hallitukselle nootin vuoden 1922 lopulla. Se ei kuitenkaan tuonut muutosta asiaan.³²⁹

Joukkokarkotusten käynnistyttyä Inkerissä vuoden 1930 alussa, Suomeen alkoi salaa saapua pakolaisia ja heidän mukanaan tietoa tapahtumista. Inkeriläisjärjestöt vetosivat Suomen päättäjiin ja pitivät karkotusten tiimoilta lukuisia kansalaiskokouksia. Heimojärjestöt vetosivat päättäjiin ja myöhemmin erityisesti yleiseen mielipiteeseen ulkomaita myöden. Akateeminen Karjalaseura järjesti toukokuussa 1931 mittavan mielenosoituksen. Kaapre Tynni vieraili vuonna 1931 useissa maissa puhumassa Inkerin tilanteesta.³³⁰ Välähtipä ilmassa jälleen ajatuksia Suur-Suomestakin. Heimoaate kuitenkin laantui 1930-luvulla ennen toista maailmansotaa.

---

³²⁶ Nevalainen 1992b, 263–264; <http://inkeriliitto.fi/index.htm>

³²⁷ Flink 2012, 65.

³²⁸ Flink 1995, 42–43.

³²⁹ Flink 2012, 66–70.

³³⁰ Nevalainen 1992b, 263–265; Flink 2012, 71.

Edellä mainitut tapahtumat ilmentävät yhteisön toimintaa, identiteetin rakentumista ja yhteisen tarinan luomista. Myöhemmästä suomalaisuuden tarinasta tuo aika on lähestulkoon unohdettu muutamia julkaisuja lukuun ottamatta. Myös paluumuuton lähtökohdan voi nähdä tuon ajan keskeneräisiksi jääneiden asioiden selvittämisenä.

3.3. HAJAANNUKSEN AIKAKAUSI

UUEMMAN AJAN KÄRSIMYSHISTORIAN AINEKSIA

Synnyinmaa-käsitteeseen mahtuu jokaiselle hyvinkin paljon. Se on läheinen kuin äiti, kaunis kuin haave ja ikuinen kuin meri. Se on olemassa ajatuksissani ja kuvitelmissani. Muistot loihitivat silmiäni eteen kotiseudun, maan josta olen peräisin. Juureni ovat siellä, osa sydämestäni on jäänyt sinne. (Tyyne Lehtonen 1974) ³³¹

Kansallisen heräämisen aikaa seurasi neuvostoaika, joka tuli merkittävään inkerinsuomalaisuudelle hajaannusta ja hiljaisuutta. Aikakaudesta rakentui inkerinsuomalaisuuden eräs ”suuri kertomus”. Siitä tuli uudemman ajan kärsimyshistoriaa, ”Inkerin kova kohtalo”, kuten Leo Suni (1995) on 1900-luvun tapahtumia käsittelevän artikkelinsa kirjassa *Itämerensuomalaiset – Heimokansojen historiaa ja kohtaloita* nimennyt ³³². Uudemman ajan kärsimyshistoriasta nousee kirjallisuudessa esiin erityisesti kirkon ja uskonnollisuuden kriisi, perinteisen agraarisen Inkerin katoaminen sekä karkotusten ja pakkosiirtojen historia. Tai ainakin ne ovat asioita, jotka minulle kirjallisuuden kautta avautuvat, sillä aikakaudesta rakentuva kuva olisi kuitenkin aivan erilainen, jos tarkastelisi 1920- ja 1930-lukujen Neuvostoliitossa julkaistuja kolhoosikuvauksia, joilla oli propagandaluonne uuden yhteiskunnan rakentamisessa ³³³.

Koska tarkastelen paluumuuttoa ja sen lähtökohtia, on luonteenomaista tarkastella sitä, millaisista aineksista rakentui paluumuuton perustelunakin toiminut kärsimyshistoria. Tulee kuitenkin muistaa, että inkerinsuomalaiset eivät olleet ainoa ryhmä, jota esimerkiksi kollektiivi-

---

³³¹ Tyyne Lehtonen kirjoitti näin vuonna 1974 julkaistun muistelmateoksensa *Kohtalon lapsia* johdantotekstissä. Lehtonen 1974, 7.

³³² Suni 1995, 212.

³³³ Ks. kolhoosikuvauksista Jalava 1990, 73-80.

soinnit ja karkotukset koskivat.

Bolsevikkien valta vakiintui 1920-luvulla. Jo 1920-luvulla todettiin nuoren sukupolven olevan koulutuksen ja poliittisen kasvatuksen vaikutuksesta vieraantumassa uskonnostaan.³³⁴ Bolsevikkivallankumouksen jälkeinen aika oli uskonnonvastaisuuden leimaamaa ja seurakuntien elämä sen vuoksi vaikeuksissa. Suomalaisten seurakuntien edustajat puuhasivat syyskesästä 1918 lähtien hallintouudistusta ja vuoden 1919 loppupuolella nimitettiin väliaikainen konsistori eli ylikirkkoneuvosto ja Inkerin kirkon ilmoitettiin eroavan itsenäiseksi kirkokseen. Vuonna 1921 konsistori palasi kuitenkin Venäjän evankelisluterilaisen kokonaiskirkon yhteyteen.³³⁵ Uskonnosta vieraantumiseen voi hyvin liittää ajatuksen perinteisestä inkeriläisyydestä vieraantumisesta, sillä niin olennaisesti uskonto oli kulttuuriperinnön rakenteissa liitetty inkeriläisyyden tukipilariksi.

Vaikka Inkerissä olikin eletty suurkaupunki Pietarin läheisyydessä ja läsnäolossa, säilyi perinteinen elämänrytmi ja ammattirakenne hyvin pitkälti aina Neuvostoajan alkuvuosiin ja 1920-luvulle asti, jolloin lopulta kollektivisointi ja pakkosiirrot rikkoivat perinteiset kyläyhteisöt inkeriläisten hajaantuessa ympäri Neuvostoliittoa. Vuoteen 1936 mennessä Inkerin alueen talouksista 91 prosenttia oli kollektivisoitu. Kollektivisoinnin jälkeen ammattirakenne muuttui nopeasti. Muutokseen vaikutti myös se, että maanviljelys ei ollut enää ainoa elämisen ja tulevaisuuden vaihtoehto, vaan monipuolistuneet koulutusmahdollisuudet sekä kolhoositoita paremmin palkatut, keveämmät ja arvostetummat tehtävät vetivät etenkin nuoria puoleensa.³³⁶

Inkeri ei ollut enää se agraarinen kyläyhteisöjen paikka, jonka kautta sen identiteetti oli siihen asti rakennettu. Lopullisesti inkeriläisyhteisö hajosi vuonna 1929 alkaneiden sisäisten puhdistusten, vangitsemisten ja väestönpuhdistusten, eli niin sanottujen Stalinin vainojen myötä. Karkotusten ensimmäisessä vaiheessa vuosien 1929–1931 välillä, kollektivisoinnin vuoksi karkotettiin noin 18 000 inkeriläistä. Tarkkaa tietoa karkotettujen lukumäärästä ei kuitenkaan ole saatavissa. Inkeriläisten toinen karkotusvaihe liittyi erityisesti turvallisuuspoliittisiin aluejärjestelyihin. Ihmisiä vietiin pelkästään asuinpaikkansa ja kansallisuutensa vuoksi. Lisäksi karkotettiin tunnettuja uskovaisia ja seurakuntien toimihenkilöitä. Vuosien 1935–1936 aikana kaiken kaikkiaan 27 000 inkeriläistä siirrettiin

---

³³⁴ Nevalainen 1992b, 257.

³³⁵ Nevalainen 1992b, 239–240.

³³⁶ Nevalainen 1992b, 239–240, 257; Saressalo 2000, 31.

pois kotiseudultaan. Kollektivisoinnin jälkeenkin lähes kaksi kolmasosaa inkeriläisistä pysyi Inkerissä. Osa sopeutui uuteen systeemiin, osa ei. Poliitikkaan ja uskontoon kytkeytynyt kahtiajako ravisteli inkerinsuomalaisten kansallista yhteyttä. Kollektivisointia seurasi vuosien 1937-1938 järjestelmällisen terroritoiminnan aika, jolloin arvioiden mukaan noin 20 000 suomalaista teloitettiin ja saman verran passitettiin keskitysleireihin.³³⁷

Suomen kielen asema Inkerissä oli suhteellisen vahva 1930-luvulle saakka. Koulunkäynti oli mahdollista suomeksi aina vuoteen 1937 asti ja myös luterilainen kirkko toimi suomen kielellä. Bolševikit lakkauttivat *Nevan* ja *Inkerin*, mutta Suomesta tulleet punikit alkoivat julkaista kommunistisia *Vapaus* ja *Kumous* -lehtiä. 1930-luvun alussa Inkerissä ja Leningradissa toimikin esimerkiksi kolmisen sataa suomenkielistä oppilaitosta, ilmestyi yli 10 lehteä, toimi suomalaisten opettajaopisto, valistustalo, teatteri sekä toimitus *Kirja*. Monissa näistä johtoasema oli kuitenkin Suomesta tulleilla punikeilla. Inkeriinkin liittyvää tuotantoa julkaistiin heti vallankumouksen jälkeisistä ajoista lähtien. 1930-luvulla monien muiden vähemmistökansalaisuuksien tavoin Inkerin suomalaiset menettivät kulttuuriset oikeutensa, ja myös kirkot suljettiin vuoteen 1938 mennessä.³³⁸ Inkerinsuomalainen kulttuuriperintöyhteisö Neuvostoliitossa joutui vaikenemaan ja hajaantumaan.

Lopullisesti Inkerin elämän muutti toinen maailmansota. Inkeri joutui sodan keskelle – suuri osa Inkeriä jäi saarroksenkaaseen, toisen suuren osan valloitti Saksa. Saksan kesäkuussa 1941 alkaneen idän sotaretken yksi tärkeä tavoite oli Leningradin valloittaminen Inkerin kautta. Valloitus kuitenkin pysähtyi piiritykseksi syyskuussa ja Keski-Inkeri jäi yli kahden vuoden ajaksi Leningradin saarroksenkaan rintamaksi. Motteihin jäi noin 30 000 inkeriläistä muun siviiliväestön lisäksi. Puolen motteihin jääneistä on uskottu kuolleen. Talvella 1941–1942 Neuvostoliitto kuljetti eräiden arvioiden mukaan 10 000 saartoon jäänyttä inkerinsuomalaista Laatokan jäätietä pitkin Siperiaan. Leningradin motti laukesi lopullisesti tammi-kuussa 1944.³³⁹

Saksan miehityksen aikana Inkerissä inkeriläisten oli mahdollista harjoittaa rajoitetusti seurakunnallista toimintaa ja Suomesta lähetettiin pappeja alueelle. Saksalaisen koululain mukaisesti inkeriläislapsilla oli oikeus saada suomenkielistä opetusta. Kokemukset ja suhtautuminen

---

³³⁷ Nevalainen 1992b, 258–260; Suni 1995, 219–224; Sihvo 2000, 20–36, 64–71.

³³⁸ Jalava 1990, 80–83; Nevalainen 1992b, 239–240, 256–257; Saressalo 2000, 31; Savijärvi & Savijärvi 1999, 41; Sihvo 2000, 37–38.

³³⁹ Nevalainen 1992b, 263–265, 268; Sihvo 2000, 83–114.

vaihtelivat ääripäästä toiseen. Saksan aloittaessa sotaretkensä monet tahot kaavailivat koko Inkerinmaan tai vain Pohjois-Inkerin antamista Suomalle. Erityisesti kesällä 1941 Suomessa heimoystävien toiveissa oli Inkerinmaan yhdistäminen. Inkerinmaan saksalaistamistakin suunniteltiin. Itä-Karjalan sotilashallintokin oli kiinnostunut inkeriläisistä, koska heistä toivottiin asukkaita suomalaisten valtaamaan Itä-Karjalaan.³⁴⁰

Jo aiemmin muuttunut väestörakenne muuttui lisää inkeriläisten Suomeen siirtämisen myötä. Saksa oli ehdottanut inkeriläisten siirtämistä Suomeen jo vuodenvaihteessa 1941–1942, sillä miehitysalueella näkyi nälkäkuoleman uhka. Saksalla ei ollut esittää muuta ratkaisua kuin kävelyttäminen jäätä pitkin Suomenlahden yli. Suomi torjui ehdotuksen tuolloin muun muassa elintarviketilanteen, kuljetusongelmien sekä poliittisten epäluulojen vuoksi. Loppuvuodesta 1942 Suomi ilmoitti Saksalle työvoimatilanteen muututtua haluavansa inkeriläissiirtoja Suomeen. Saksan suunnitelmat olivat kuitenkin muuttuneet niin ikään muun muassa työvoimatilanteen vuoksi. Inkeriläisistä tuli työvoimapolitiittinen tekijä. Saksa sijoitti inkerinsuomalaisia osaksi talouskoneistoaan ja myös osaksi rintamavarusteluaan. Tuhannet nuoret naiset ja miehet päätyivät Saksan armeijan erityisiin työpalvelujoukkoihin. Suomi ja Saksa ryhtyivät neuvotteluihin siirrettävien lukumääristä. Julkisuudessa Suomen selitettiin toimivan inhimillisistä syistä ja pelastavan inkeriläisiä sodan kurimuksesta vanhaan kotimaahansa. Heimoharrastus ja Inkeri-asia kokivat Suomessa renessanssin. Siirrot nähtiin osana vanhaa heimotyötä ja Suomen julkistettiin viimein pelastavan heimolaisensa ”ryssän ikeestä”.³⁴¹

Vuoden 1943 alkupuoliskolla siirrot Suomeen alkoivat. Rintama-alueilta evakuoituiden suomalaiset koottiin ensin Hatsinaan ja Viroon päätyneet Kloogalle leireihin, joista heidät rahdattiin rannikolle Paldiskiin laivoihin saatettavaksi. Vuoden 1943 maaliskuun ja lokakuun välisenä aikana Suomenlahden yli laivattiin yhteensä 22 050 henkeä. Lokakuussa 1943 Saksa ryhtyi vetäytymistä valmistellessaan toteuttamaan operaatio Fall Blauta eli Inkerinmaan tyhjentämistä kaikista siviileistä. Tätä seurasi inkeriläisten Suomeen siirron toinen vaihe. Toisen vaiheen väestönsiirroilla oli aiempaa humanitäärisempi sävy. Suomeen siirrettiin myös Saksaan työpalveluun vietyjä inkeriläisiä kesästä 1943 lähtien, muuttoluvan saaneita vironsuomalaisia ja Saksan armeijasta joulukuussa 1943 Suomeen tuotu inkeriläinen vartiopataljoona Ost-Bataillon. Kaiken kaikkiaan maaliskuun 1943 ja kesäkuun 1944 välisenä aikana Suomeen

---

³⁴⁰ Nevalainen 1992b, 269–271; Sihvo 2000, 120–127.

³⁴¹ Esim. Nevalainen 1992b, 268–271; Sihvo 2000, 114–117

siirrettiin 155 laivauksella yhteensä 63 205 henkilöä. Joukossa oli Inkerin suomalaisia, vатjoja ja inkerikkoja sekä Viron suomalaisia. Ensimmäiset viikkonsa Suomessa siirtoväki vietti karanteeni- eli väestönsiirtoleireillä, joista heidät työvoimatarpeen mukaan siirrettiin ympäri Suomea.³⁴²

Rauhanteon jälkeen vuonna 1944 suuri osa inkeriläisestä siirtoväestä palasi Neuvostoliittoon. Neuvostoliittoon palautuskuljetuksissa 5.12.1944–15.1.1945 palasi 56 030 henkilöä ja vuosien 1945–1947 jatkokuljetuksissa 839 henkilöä. Lähteneistä noin 55 000 oli inkeriläisiä, loput lähinnä ortodoksisuukoisia suomensukuisia vatjalaisia ja inkeroisia.³⁴³ Siviilineuvostokansalaisten paluu oli periaatteessa vapaaehtoista, mutta käytännössä tämä ei aina ilmeisesti toteutunut. Huhut pakkoluovutuksista saivat monen lähtemään paluun vielä ollessa vapaaehtoista. Lisäksi heitä houkutti pääsy kotiseudulle. Neuvostoliitto vaati ehdottomasti palautettavaksi inkeriläisten joukosta orvot tai muuten turvattomat pikkulapset sekä sotavangit ja Suomen tai Saksan armeijassa palvelleet neuvostokansalaiset. Neuvostoliittoon lähteviä varten pystytettiin Suomeen loppuvuonna 1944 kaikkiaan 21 kokoamiskeskusta, joista heidät siirrettiin Viipuriin. Palaajilla ei kuitenkaan ollut pääsyä kotiseudulle, inkeriläiset hajaantuivat entistä enemmän ympäri Neuvostoliittoa. Heidät kuljetettiin Uralin länsipuoleiseen Neuvostoliittoon.³⁴⁴

Karkotuspaikoiltaan monet inkeriläiset pyrkivät Viroon. Osalla sinne olikin mahdollisuus jäädä, mutta monet karkotettiin edelleen. 1940-luvulta lähtien inkerinsuomalaisia alkoi keskittyä Neuvosto-Karjalaan ja siellä erityisesti Petroskoihin, jossa tuolloin jo asui paljon Suomesta tulleita punapakolaisia ja loikkareita. Petroskoissa suomalaisuus ja suomalainen kulttuuri vaikuttivat yhä. Siellä toimi tuolloin muun muassa suomalainen teatteri, sanomalehti ja radio.³⁴⁵ Petroskoissa inkeriläiset olivat Aulikki Jalavan (1990) mukaan ”huomattava kulttuurivoima, vaikkei varsinkin inkeriläisyys olekaan päässyt ennen 80-luvun jälkipuolta tuntuun”³⁴⁶.

Vähitellen 1950-luvulta lähtien, Stalinin kuoltua vuonna 1953, Inkerin alueelle alkoi palata inkeriläisiä. Sen jälkeen, kun vuonna 1954 kumottiin sisäasiainministeriön päätöksellä kotipaikkaoikeutta koskevat määräykset, alkoi kotiseudulle palaavien määrä nousta. Vuonna 1958

---

³⁴² Nevalainen 1992b, 267–275; Sihvo 2000, 127–137; Flink 2000, 85–88.

³⁴³ <http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerialaissiirtolaiset/tilastot.html>

³⁴⁴ Nevalainen 1992b, 282–287; Inkeriläistä siirtoväkeä on tutkinut Nevalainen 1990 ja Inkeriläisten palautuksia on tutkinut Flink 2000.

³⁴⁵ Nevalainen 1992b, 288–289; Sihvo 2000, 171–179.

³⁴⁶ Jalava 1990, 253.

kotipaikkaoikeutta rajoitettiin uudelleen ja 1959 vastaanotto Leningradin alueelle lopetettiin kokonaan. Sinne jo muuttaneita ei kuitenkaan enää karkotettu.³⁴⁷ Näissä suomalaiskeskitymissä, joissa osa Neuvostoliiton suomalaisista asui, (inkerin)suomalainen kulttuuriperintö omaa olosuhteiden muovaavaa elämäänsä. Osa suomalaisista eli kuitenkin lähestulkoon eristyksissä muista suomalaisista, jolloin suomalaisuus eli kenties perhepiirissä – jos sielläkään.

Inkerinsuomalaisuudelle olennaisen elementin, luterilaisen uskonnon harjoittamisen mahdollisuudet olivat pitkään rajalliset. Tämä on synnyttänyt paljon kirjallisuutta, mikä vastavuoroisesti vahvistaa uskonnon merkitystä inkerinsuomalaisuuden ”suuresta kertomuksessa”. Uskontoa saattoi harjoittaa vain epävirallisesti. Karjalaan muuttaneet aloittivat luterilaisen seurakunnan perustamisyrietykset 1950-luvun lopulla. Seurakuntatoiminta pääsi kuitenkin jatkumaan vasta vuonna 1970, kun ensimmäinen suomalainen seurakunta sai toimiluvan Petroskoissa Karjalassa. Toinen luterilainen seurakunta perustettiin Inkerinmaalle Pushkiniin vuonna 1977. Uskontopoliittinen tilanne helpottui vuodesta 1988 alkaen. Vuonna 1992 Inkerin kirkko itsenäistyi Viron kirkon yhteydestä.³⁴⁸

Inkeriin kohdistuva tutkimus ja julkaisutoiminta oli Neuvostoliitossa vähäistä, joskin muutamia poikkeuksiakin oli, kuten vuonna 1974 julkaistu Inkerin Karjalan ja Viron tutkijoiden yhteistyönä Karjalan Tiedekatemian nimissä ilmestynyt Eino Kiurun, Terttu Kosken ja Elina Kylmäsuun toimittama *Inkerin kansanlauluja*, joka piti sisällään myös venäjänkielisen osan.³⁴⁹ Karjalaisen kirjallisuuden tutkijan Eino Karhun (2002) mukaan Neuvostoliitossa ei julkaistu ainuttakaan Inkeri-aiheista kirjaa suomeksi, venäjäksiin vallankumouksen jälkeisten 70 vuoden aikana julkaistiin vain yksi Inkeriä koskeva pieni 50-sivuinen kirja vuonna 1931³⁵⁰. Vasta 1980-luvulla herättiin muistelevaan.

Sotienjälkeinen inkeriläinen kirjallisuus oli Neuvosto-Karjalan suomenkielisen epiikan kehitystä tutkineen Aulikki Jalvan (1990) mukaan pääasiassa lyriikkaa. Hänen mukaansa lyriikassa kotiseutu ja sen ankarat vaiheet tulevat hienovaraisesti esille. Inkeri ja inkeriläisyys olivat läsnä myös Pekka Mutasen 1970- ja 1980-luvulla julkaistuissa teoksissa. Sittemmin 1980-luvun lopulta lähtien Mutanen on kirjoittanut doku-

---

³⁴⁷ Suni 1995, 225–230.

³⁴⁸ Takalo & Juote 1995, 38–41.

³⁴⁹ Flink 1995, 19

³⁵⁰ Karhu 2002, 173.

mentaarisia kuvauksia inkeriläisten vaiheista. Toisena inkeriläisenä esi-merkkinä Jalava tuo esiin Katri Korvelan, joka on kirjoittanut inkeriläisten kohtaloista lähinnä lyriikkaa, mutta viitannut inkeriläisten ”kohtalonaikoihin” myös lapsuusmuistelmissaan vuonna 1988.³⁵¹ Pekka Mutasen julkaisuhistoria kuvastaakin mielestäni hyvin sitä muutosta, jonka herääminen toi tullessaan. Syntyi mahdollisuus ja halu kertoa ja kuulla tapahtuneesta. Myös Neuvostoliiton vankila- ja leirikokemuksia kuvaava muistelmakirjallisuus, Gulag-kirjallisuus, koskettaa inkeriläisten vaiheita³⁵².

INKERINSUOMALAINEN KULTTUURIPERINTÖYHTEISÖ 1900-LUVUN SUOMESSA

Yksi haara inkerinsuomalaisuutta ja inkerinsuomalaista kulttuuriperintöä ovat Suomeen 1900-luvun alkupuoliskolla muuttaneet inkeriläiset. Edellä olenkin kuvannut vastaitseenäistyneeseen Suomeen muuttaneiden inkeriläisten pyrkimyksiä autonomisen Inkerin puolesta. Suomesta käsin inkerinsuomalainen kulttuuriperintöyhteisö siis toimi aktiivisesti julkaisutoiminnan, yhdistystoiminnan sekä erilaisten tapahtumien kautta. Suomessa oltiin vuosisadan alussa hyvin tietoisia Inkerin tilanteesta, ja asia kiinnosti suomalaisia heimojärjestöjäkin. 1800-luvulla rakentuneen pohjalta ja 1900-luvun alun aktiivien toiminnasta syntyi inkerinsuomalainen kulttuuriperintöyhteisö. Tuon ajan toiminta on joko suoranaisesti tai välillisenä perintönä vaikuttanut niin inkerinsuomalaisuuteen kuin käsitäisiin inkerinsuomalaisuudesta aina näihin päiviin asti. Esimerkiksi nykyisen Suomen Inkerinliiton juuret ovat tuon aikakauden toiminnassa.

Inkeriläisten siirto Suomeen toisen maailmansodan aikana vuosina 1943–1944 muodosti inkeriläisten seuraavan muuttoaallon Suomeen. Sodan jälkeen suurin osa palasi Neuvostoliittoon ja vuosikautia pelko pakkopalautuksista varjosti Suomeen jääneiden yli 8000 inkeriläisen elämää. Sodan jälkeen määrä väheni entisestään, ja vuoden 1953 alkuun mennessä heidän lukunsa oli vähentynyt 3748 henkeen. Sodan jälkeisinä vuosina kansalaisuuden saattoivat saada vain inkeriläisnaiset avioitumalla

---

³⁵¹ Jalava 1990, 253–256. Jalava viittaa merkittävinä inkeriläisrunoiljoina Armas Mišiniin ja Katri Korvelaan. Muista inkeriläiskirjailijoista tai vähintäänkin sukujuuriltaan sellaisiksi hän antaa esimerkeiksi Pekka Pöllän, Toivo Kempin, Toivo Flinkin, Toivo Tupinin, Viktor Husun, Santeri Pakkasen ja Taisto Summasen.

³⁵² Gulag-kirjallisuudesta ks. Vettenniemi 2004.

suomalaisen kanssa. Suomen kansalaisuuksia alettiin myöntää hakemuksesta vuodesta 1954 lähtien ja viimeiset inkeriläiset saivat kansalaisuuden vasta 1970-luvulla.³⁵³

Inkeriläisten palautuksista tuli Suomen historian kipukohta. Kunniavelaksi koettuna siitä tuli osa paluumuuton perustelua. Siitä tuli asia, jota 2000-luvulla ryhdyttiin selvittämään. Inkeriläisten siirtolaisten paluu ja palauttaminen Neuvostoliittoon vuosina 1944–1955 oli tutkimusaiheena Suomen Akatemian rahoittamassa *Kotiin karkotettavaksi* -hankkeessa, joka toteutettiin Kansallisarkistossa vuosina 2007–2009. Hankkeen tutkija Toivo Flink julkaisi tutkimuksen *Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisten siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944–1955*.³⁵⁴

Sotien jälkeen inkerinsuomalaisuus eli hiljaiseloa, eikä inkerinsuomalaisista paljonkaan puhuttu. Inkerin liitto lakkautettiin syksyllä 1944, mutta Inkeriläisten yhdistys r.y. jäi eloon. Yhteishenkeä pidettiin kuitenkin yllä esimerkiksi järjestämällä kesäjuhlia sekä julkaisemalla yhä tänäkin päivänä ilmestyvää *Inkeriläisten viesti* -lehteä. 1950-luvulla toiminta päätettiin elvyttää. Vuonna 1994 Inkeriläisten yhdistys ry:n nimi muutettiin Suomen Inkeri-liitto ry:ksi, silloisten paikallisosastojen rekisteröityessä omiksi yhdistyksikseen, jotka liittyivät liittoon jäsenyhdistyksinä.³⁵⁵ Toivo Flink (2012) toteaa historiikissaan *Pois nöyrän panta – Inkerin Liitto 1922-1944*:

*Suomen Inkeri-liiton kotisivuilla lukee, että se pitää edeltäjänään vuonna 1934 perustettua Inkeriläisten yhdistystä. On kuitenkin selvää, että toimintamme pohjan on luonut Inkerin Liitto, jonka perustamisesta tuli vuonna 2012 kuluneeksi kunnioitettavat 90 vuotta.*³⁵⁶

Inkeriläisten sivistyssäätiö julkaisi vuonna 1969 teoksen *Inkerin suomalaisten historia*. Keijo K. Kulha (1991), joka oli yksi historian kirjoittajista, on myöhemmin todennut, että Suomen viranomaiset pitivät aiheita siinä määrin arkaluontoisena, että painoluvan saaminen edellytti sisällöllistä oikolukua ”erittäin korkealla tasolla”.³⁵⁷ Tämän tarkemmin Kulha ei asiaa avannut.

Sotien jälkeen yli 4000 inkeriläissiirtolaisista muutti Ruotsiin, jonne

---

³⁵³ Nevalainen 1990, 314-321; Nevalainen 1992b, 275–285, 289–291

³⁵⁴ Flink 2010; <http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerialaissiirtolaiset/>

³⁵⁵ Nevalainen 1992b, 291; <http://inkerialiitto.fi/index.htm>

³⁵⁶ Flink 2012, 155.

³⁵⁷ Flink 2000, 11; ks. myös Kulha 1991 ja *Inkerinsuomalaisten historia* 1969.

syntyi oma inkerinsuomalaisyhteisönsä. Vuonna 1948 he järjestivät ensimmäiset kesäjuhlangsa ja yhdistystoiminta jatkuu tänäkin päivänä.³⁵⁸ Ruotsissa on julkaistu muistelmia- ja elämäkertakirjallisuutta, suomeksi ja ruotsiksi³⁵⁹. Ruotsi olikin tavallaan inkerinsuomalaisen elinvoimaisen paikka aikana, jolloin Suomessa ja Neuvostoliitossa vaiettiin.

Jonkin verran sotien jälkeisessä Suomessa kuitenkin julkaistiin Suomeen paenneiden inkeriläisten muistelmia³⁶⁰, Inkeriin liittyvää kaunokirjallisuutta sekä tietokirjallisuutta. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi vuonna 1965 Tietolipas-sarjassaan Sulo Haltosen teoksen *Entistä Inkeriä – Inkerin suomalaisasutuksen vaiheita ja kulttuurihistorian piirteitä*. Muistelmakirjallisuudesta hyvä esimerkiksi on vuonna 1930 Suomeen paennut inkerinsuomalainen pappi, rovasti Aatami Kuortti, joka kirjoitti useita kirjoja Inkerin vaiheista³⁶¹. Vuonna 1989 SLEY julkaisi hänen teoksensa, *Kirkossa, keskitysleirissä, korvessa – inkeriläispapin muistelmia*, neljännen painoksen, kustantaja kirjoitti alkutekstiin virinneestä Inkeri-innostuksesta: ”Maassamme virinneen Inkeri-kiinnostuksen ja rakkauden taustaksi ja lisäpontimeksi on tarpeellista tutustua tämän paljon kokeneen ja kärsineen Suomen heimon vaiheisiin niinä vuosina, jolloin Suomessa oltiin hiljaa, kun rajan takana kärsittiin.”³⁶²

3.4. Uudemman ajan inkerinsuomalaisuus

UUSI HERÄÄMINEN

Inkeriläisten identiteetti joutui kovalle koetukselle 1930-luvulla ja sen jälkeen, kun kaikki, mikä liittyi suomalaisuuteen, leimattiin Neuvostoliitossa epäilyttäväksi. Tarkoituksena oli hukuttaa tuo pieni kansan sirpale slaavilaiseen mereen. Tämä operaatio alkoi ensin inkeriläisyyden ja inkeriläisten ulkoisten tunnusmerkkien ja tukirakenteiden kieltämisellä ja

---

³⁵⁸ Nevalainen 1992b, 289.

³⁵⁹ Esim. Thureson 1986; Häkkinen 1999; Häkkinen 2002; Korhonen 2003; Korhonen 2004; Björklund 2004.

³⁶⁰ esim. Lehtonen 1974, Läärä 1982.

³⁶¹ Kuortti 1934, Kuortti 1962, Kuortti 1963, Kuortti 1964, Kuortti 1966, Kuortti 1972, Kuortti 1989, Kuortti ja Arkkila 1990.

³⁶² Kuortti 1989, 8.

tuhoamisella. Niitä olivat jo edellä mainitut oma maa Inkeri, perhekohtainen maatalouselinkeino, luterilainen kirkko ja uskonto, suomenkielinen kouluopetus, suomenkieliset lehdet ja muut julkaisut. Kun nämä tukipilarit oli viety, seurasi yksityisten inkeriläisten leimaaminen epäluotettaviksi neuvostokansalaisiksi, joiden mahdollisuudet harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja kehittää omia lahjojaan ja ambizioitaan rajattiin monin eri tavoin. heidän passiinsa leimattiin pykälä 38, jonka mukaan heistä tehtiin toisen luokan kansalaisia. Heidän oli tyydyttävä elämään siellä, minne heidät oli pakkosiirretty tai karkotettu ja sielläkin yhteiskunnan alimmilla portailla, kuten edellä on jo kuvattu. (Jouko Sihvo 2000) ³⁶³

1980-luvulla Neuvostoliiton suotuisampi ilmapiiri aloitti uuden heräämisen aikakauden. Inkerinsuomalainen kulttuuriperintö ikään kuin virkosi eloon, jossa neuvostoaikaa edeltänyt inkerinsuomalaisuus nähtiin kultakautena. Tuosta ajasta on puhuttu inkerinsuomalaisuuden renessanssina ³⁶⁴. Seurakuntia perustettiin uudelleen ja 1990-luvun alussa itsenäinen Inkerinkirkko rekisteröitiin ja se sai oman piispansa. Myös suomen kielen opetus ja Inkeri-liittojen perustaminen tulivat mahdollisiksi. Suuri merkityksensä oli myös 1800- ja 1900-luvun vaihteen mallin mukaan henkiin herätetyillä laulujuhilla sekä muilla inkerinsuomalaisuuteen pohjaavilla tapahtumilla. ³⁶⁵

Sota- ja neuvostoajan tapahtumien muistelukerronnasta syntyi inkerinsuomalaisuuden toinen kärsimyshistorian perinne ³⁶⁶. Yksi suuri kulttuuriperinnöllinen muutos oli myös vuonna 1990 alkanut paluumuutto Suomeen, joka merkitsi uuden inkerinsuomalaisen ryhmän syntyä, uudenlaista kulttuuriperinnön rakentumista, käyttöä ja muutosta.

Merkittävänä tekijänä Inkerin uudessa heräämisessä on usein mainittu vuonna 1987 julkaistu Petroskoissa ilmestyvän *Punalippu*-lehden *Inkeri*-teemanumero, jossa pitkään vaiettua menneisyyttä käsiteltiin ³⁶⁷. Inkeri-liitotkin saivat vuonna 1989 niin Virossa, Leningradissa kuin Karja-

---

³⁶³ Näin kirjoitti Jouko Sihvo teoksessaan Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta. Sihvo 2000, 196-197.

³⁶⁴ Ks. esim. Nevalainen 1992b, 292; Takalo & Juote 1995, 28

³⁶⁵ Ks. esim. Flink 1992, 315-316; Saressalo 2000, 45-53; Takalo & Juote 1995, 28-30; Sihvo 2000, 267-269; Ylönen 1997.

³⁶⁶ Esimerkiksi siirtoväkenä oloa ja paluuta Neuvostoliittoon inkerinsuomalaisten elämänkerronnassa on kuvannut myös esimerkiksi Kaivola-Bregenhoj (1999, 51-55). Inkeriläisten kärsimyshistoriasta ks. esim. Sihvo (2000).

³⁶⁷ ks. esim. Teinonen 1999, 100.

lassakin viranomaisten välttelevän hyväksynnän. Samana vuonna järjestettiin ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1928 inkerinsuomalaisten liittojen kesäjuhlat. Suomen kielen opetus ja opiskelukin jälleen mahdolliseksi. Vuonna 1993 Venäjän federaation Korkein neuvosto virallisesti ”rehabilitoi” Venäjän suomalaiset eli palautti heidän kunniansa asetuksella ”Venäjän suomalaisten rehabilitaatiosta”.³⁶⁸ Päätöksessä ”Venäjän suomalaisten rehabilitoinnista” ei kuitenkaan mainita inkeriläisiä, vaan suomalaiset. Pekka Mutanen kirjoitti vuonna 1995:

Venäjän parlamentti hyväksyi 29. kesäkuuta 1993 päätöksen ”Venäjän suomalaisten rehabilitoinnista”. Siinä ei sanallakaan mainita inkeriläisiä. Virallisesti Venäjä ei edelleenkään heitä tunnusta. Ja kokonaisuudessaan päätös on pyöreä, Venäjän suomalaisten ongelmia kosketellaan vain yleispiirtein – pitäähän rauhoittaa yleinen mielipide.

*Inkerin ja inkeriläisten ongelmat kuten olivat, niin jäivätkin ratkaisematta.*³⁶⁹

Olga Davydovan (2009) mukaan Karjalan tasavallan suomalaisten menetydiskurssin selkeitä teemoja ovat olleet kansalliset vainot, eri suomalaisten ryhmien kärsimykset, historiallisten asuinpaikkojen menetys, kielellinen ja kulttuurinen assimilaatio ja omakielisen kulttuurin elvytyksen tarpeellisuus. Karjalan suomalaisten liike oli hänen mukaansa muihin Karjalan etnis-kansallisiin liikkeisiin verrattuna politisoituneempi, sillä se vaati suomalaisten rehabilitointia. Davydovan mukaan suomalaisten etnisellä liikehdinnällä on erityispiirteitä muihin liikehdintöihin verrattuna myös se, että Neuvostoliiton suomalaisuuden menetydiskurssi ja etniset liikkeet ovat olleet alusta alkaen ylirajaisia. Liikehdintä on kaivannut Suomen tunnustusta niin uskonnolliseen toimintaan kuin kulttuurin elvytystyöhönkin. Hänen mielestään ylirajallisuudella on ollut suuri merkitys paluumuuton oikeuden myöntämisessä Neuvostoliiton suomalaisille. Tuo ylirajainen suhde on ollut molemminpuolista ja siinä on ollut mukana eri puolilla rajaa toimineita järjestöjä. Hän toteaa inkeriläisten osapuolen vahvan läsnäolon jäävän tavallisesti vähemmälle keskustelulle Suomessa.

³⁷⁰

---

³⁶⁸ Flink 1992, 315–316; Saressalo 2000, 45–53; Takalo & Juote 1995, 28–30; Sihvo 2000, 265–266; Inkerinsuomalaisten kohtalo 2007, 144.

³⁶⁹ Mutanen 1995, 207.

³⁷⁰ Davydova 2009, 33–35.

Uusi aikakausi mahdollisti myös Inkerin kirkon henkiin herättämisen. Vuonna 1991 vihittiin uuteen käyttöön peruskunnostettu Kupanitsan kirkko ja vuonna 1992 Kelttoon valmistui ensimmäinen uusi kirkkorakennus. Vuoden 1992 alussa Inkerin kirkko erosi itsenäiseksi kirkoksi oltuaan sitä ennen osa Eestin evankelis-luterilaista kirkkoa. Kirkon elvyttämisessä suuri rooli oli Arvo Survolla. Vuonna 1996 Inkerin kirkon piispaksi vihittiin inkerinsuomalainen Aarre Kuukauppi. Vuonna 1996 Inkerin kirkkoon kuului jo 40 seurakuntaa, 15 niistä oli suomenkielisiä seurakuntia Inkerissä. Vuonna 2002 Pietarissa otettiin uuteen käyttöön peruskorjattu Pyhän Marian kirkko, josta tuli Inkerin kirkon tuomiokirkko. Tuolloin kirkkoon kuului jo yli 70 seurakuntaa.³⁷¹ Nykyisin Inkerin kirkko on kaksikielinen, vaikka venäjän kielen käytölle on löytynyt vastustajiakin.³⁷²

1990-luvulla Suomen yhteys Inkeriin vahvistui. Vuosina 1992 - 1998 Suomen valtion rahoittaman projektin puitteissa yhteistyössä Suomen ministeriöiden, paikallisten sosiaaliviranomaisten, Inkerin liiton ja Inkerin kirkon kanssa Inkerinmaalla kehitettiin vanhusten palvelutalojen verkostoa. Projektin varoilla vastaavat laitokset rakennettiin myös Viroon ja Karjalaan.³⁷³ Lisäksi esimerkiksi vuoden 1990 valtion tulo- ja menoarviossa hyväksyttiin raha-asia-aloite määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisien nuorten koulutusohjelmia varten³⁷⁴.

Inkerinsuomalaiseen identiteettiin, sen symboleiksi ja säilymisen perusteiksikin liitetään usein kieli eli suomi, uskonto eli luterilaisuus ja kärsimysten historia, joita peilataan usein erityisesti venäläisyyteen, joka edustaa toiseutta ja uhkaa ryhmän elinvoimaa. Kärsimyshistoriaa kuvataan kollektiivisen historian perustaksi.³⁷⁵ Näiden ohella Pirjo Takalo ja Mari Juote ovat kirjassaan *Inkerinsuomalaiset* määritelleet inkerinsuomalaisuuden etnisiksi symboleiksi myös kotimaan, avioliiton ja tapakulttuurin³⁷⁶. Huomioitavaa on, että Takalon ja Juoten kirja ei itsessään ole varsinainen tutkimus, vaan se on eräänlainen opas inkerinsuomalaisasioiden parissa toimiville, jonka julkaisijana oli Sosiaali- ja terveysministeriön Pakolaistoimisto. Takalo ja Juote tosin olivat vuonna 1994 tehneet progradutyön *Suomalaisia Inkerissä ja inkerinsuomalaisia*

---

³⁷¹ Ks. esim. Ylönen 1997; Tervonen 2007.

³⁷² Takalo & Juote 1995, 38–41.

³⁷³ Ks. *Toimintakertomus: Lähialue-yhteistyön tavoitteet, toteutus ja tulevaisuus* 1998, 17.

³⁷⁴ RA 1301/1989.

³⁷⁵ Ks. esim. Sihvo H, 1992b, 343–355; Takalo & Juote 1995, 46–52; Laari 1997, 305–306; Miettinen 2004, 32.

³⁷⁶ Takalo & Juote 1995, 46–52.

Suomessa – Etninen identiteetti muuttuvan konstruktiona Helsingin yliopiston kulttuuriantropologian oppiaineeseen. Nimenomaan kirjaan on kuitenkin viitattu useissa myöhemmissä julkaisuissa, ja näin ollen se on eittämättä rakentanut inkerinsuomalaisuuden määrittelyä – ”suurta kertomusta” – vahvasti.

Mistä asioista inkeriläisyyden määrittely siis kaiken kaikkiaan vuosituhannen vaihtuessa nousi? Helena Miettinen (2004) on tutkimuksessaan havainnut perinteisten inkeriläisten identiteetin rakennuspuiden menettäneen merkitystään. Kärsimyshistoria on hänen mukaansa noussut tärkeimmäksi inkerinsuomalaisuudeksi itsensä määritteleviä ihmisiä yhdistäväksi etnisen identiteetin rakennuspuuksi³⁷⁷. Myös Kaarina Ylönen (1997) on tehnyt samankaltaisia havaintoja. Suomalaisuus on nuoremmassa ikäluokassa menettänyt pyhän ja pyhittävän merkityksensä. Hänen mukaansa kiinnostus suomalaisuutta kohtaan voi pitää sisällään myös käytännöllisyyden vivahteen – kärjistetysti sanottuna mahdollisuuden päästä Suomeen ja vaurastua.³⁷⁸

INKERIKUVIA 1990- JA 2000-LUVUILLA

Muistamisen aika

Perestroikan ja Gorbatschovin glasnostin rohkaisemana julkaisen nämä muistelmani täyttääkseni hieman ”valkoisia täpliä Inkerin kansan murhenäytelmästä. Puhun asioista niin kuin ne jäivät mieleeni kaukaisessa lapsuudessani. Ehkä joku näki asiat toisin – minä kerron itse saamistani vaikutteista.
(Lyyli Ronkonen 1989)³⁷⁹

Näin kirjoitti Lyyli Ronkonen vuonna 1989 julkaistun muistelmateoksensa *Laps’ Inkerin – Muistojen Inkeri Stalinin hirmuvallan alla* saatteeksi. Kuten Ronkosen sanoistakin ilmenee, aika rohkaisi julkaisemaan muistelmia. Ronkonen myös korosti sitä, että kyse on hänen kokemuksestaan ja muistoistaan. Vuonna 1990 julkaistun muistelmateoksensa *Inkeri – isänmaa kallis* saatesanoissa Ronkonen puolestaan kirjoittaa haluavansa kuvata ”minkälaista oli elää suomalaisena Neuvostoliitossa, kun jo Suo-

---

³⁷⁷ Miettinen 2004, 33.

³⁷⁸ Ylönen 1997, 302.

³⁷⁹ Ronkonen 1989, 5.

men kanssa oli jo rauha ja mitään oleellista syytä ei pitänyt olla vainoihin ja karkotuksiin.”³⁸⁰

Uusi nousu ja uusi aika synnyttivät kirjallisuutta niin Suomessa kuin Venäjälläkin. 1980-luvun lopulta lähtien on julkaistu runsaasti Inkeriä ja inkeriläisten vaiheita kuvaavaa muistelmakirjallisuutta sekä elämäkerta-kirjallisuutta³⁸¹, kuin myös Inkerin tapahtumiin sijoittuvaa kaunokirjal-lisuutta³⁸² ja runoutta³⁸³. Ulla-Maija Peltonen (1996) on todennut muistelmien voivan kehittyä ja aktualisoitua tietyissä tilanteissa, hävitä vähitellen tai kadota kokonaan³⁸⁴. 1980-luvun lopussa oli se piste, jossa inkerinsuomalaisuuden muistelmat aktualisoituivat uudelleen. Tarkoituk-senani ei ole kattavasti listata inkerinsuomalaisuutta tai Inkeriä kuvaavaa kirjallisuutta, vaan luoda katsaus siihen, millainen Inkeri kirjaston tieto-kantoja selaamalla, kirjaston hyllyjä tutkailemalla ja monia kirjoja luke-neenakin välittyy. Inkerinsuomalaisen muistelu- ja muistelmaperinteen tarkasteleminen olisikin mielenkiintoinen tutkimusaihe. Samanaikaisesti erilaiset paluumuuttoa kuvaavat oppaat ja tutkimukset liittyivät osaksi inkerinsuomalaisuuden kuvan rakentamista. Kirjojen lisäksi merkittäviä muistamisen foorumeita ovat olleet lehdet. Petroskoissa julkaistu *Punalippu* aloitti muistamisen virran Inkeri-teemanumerollaan ja sittem-min *Careliaksi* nimensä muuttaneessa lehdessä on julkaistu paljon inkeri-läisten kertomuksia³⁸⁵.

Aale Tynnin *Inkeri, Inkerini* julkaistiin vuonna 1990. Se on erään-lainen Inkerin, inkeriläisyyden ja omaelämäkerran linkittymä. Tynni kuvaa Inkeriään niin Inkerin historian, merkkihenkilöiden kuin oman su-kunsa tarinan kautta. Keskiössä on ennen kaikkea inkeriläisyyden puoles-ta tehdyt ponnistelut - kulttuurityö ja lehtityö muun muassa. Joukossa vilahtelevat myös hänen inkeriläisyyttä kuvaavat runonsa.³⁸⁶

Inkerinsuomalaisen muistelu- ja kaunokirjallisuuden inkerin-suomalaisuuden keskeisiksi teemoiksi on noussut kärsimyshistorian kuvaaminen.³⁸⁷ Kärsimyshistoriasta nousee korostetusti esiin uskonnon

---

³⁸⁰ Ronkonen 1990, 7.

³⁸¹ Esim. Kolomainen 1990, Iivarinen-Savorina 1994; Forsman 2007, Ronkonen 1989, Ronkonen 1990, Pirhonen 2012, Martikainen 2014.

³⁸² Esim. Ojala 1988, Ojala 1990, Kranz 1998.

³⁸³ Esim. Flink 2007.

³⁸⁴ Peltonen 1996, 29.

³⁸⁵ Ks. esim. Mullonen 2003, 2009a, 2009b

³⁸⁶ Tynni 1990.

³⁸⁷ Esimerkiksi Toivo Flink (2007) on kuvannut runokokoelmassaan *Tulla vapaaksi sisältää kaiken* runossaan *Ei vielä!* inkerinsuomalaisten kärsimyshistorian vaiheita (Flink 2007, 24-25).

harjoittaminen ja sen vaikeus myös karkotusalueilla, kuten myös ponnistelu seurakuntien perustamiseksi. Kirjallisuudessa tämä on synnyttänyt eräänlaisia marttyyrikertomuksia. Uskonnon harjoittamiseen liittyvät kertomukset ja merkitykset ovatkin olleet monien 1990- ja 2000-luvuilla julkaistujen muistelmateosten ja elämänkertojen keskiössä ³⁸⁸, ja uskonnollista kirjallisuutta julkaisevat kustantamot kuten Sley (Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys) ³⁸⁹ ja Kirjapaja³⁹⁰ ovat kustantaneet inkerinsuomalaisten uskonnollispainotteisia elämänkertoja.

Uusi aika toi mukanaan myös historiankirjoituksen, niin akateemisen tutkimuksen kuin tutkijoiden kirjoittamat historiikitkin. Esimerkiksi inkerinsuomalaista syntyperää olevan Eino Karhun *Isien sanoma -Tutkielma karjalaisesta ja inkeriläisestä kansanrunoudesta* julkaistiin venäjän kielellä Venäjällä vuonna 1994, suomennettuna se julkaistiin Juminkeon toimesta vuonna 2002. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi vuonna 1992 Inkerin historiaa käsittelevän kokoomateoksen *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri* ja Kalevalaseuran vuonna 1990 julkaistu vuosikirja 69-70 oli *Inkerin teillä*. Varhaisemman historian ³⁹¹ tarkastelun ohella uusi aikakausi tuotti tutkimusta, historiaa ja aikalaiskirjallisuutta vaiheista, joista oli lähes vaiettu, kuten esimerkiksi karkotuksista, vainoista ja teloituksista ³⁹², inkeriläisten väestönsiirrosta Suomeen ja palautuksista Neuvostoliittoon ³⁹³ sekä Suomen puolella taistelleista inkeriläisistä ja muista suomensukuisista sekä heidän sodanjälkeisistä kohtaloistaan ³⁹⁴. Vuonna 2010 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi Marjut Paulaharjun toimittaman kirjan *Samuli Paulaharjun Inkeri*, joka koostuu Samuli Paulaharjun lehtikirjoituksista, joita hän kirjoitti vuonna 1911 Inkeriin tekemästä rakennustutkimusmatkastaan ³⁹⁵. Lassi Saressalon (2000) *Inkeri – kertomus Inkerin kansoista ja kulttuureista*, joka oli ”tarkoitettu tukemaan paluumuuttajista ja heidän taustastaan kertovaa -näyttelyä, mutta myös olemaan itsenäinen tietopaketti” ³⁹⁶.

---

³⁸⁸ Esim. Eskola 2004a; Eskola 2004b; Ronkonen 1995; Mesiäinen 1990; Björklund 2004.

³⁸⁹ Sley on esimerkiksi julkaissut vuonna 1995 Lyyli Ronkosen kirjoittaman äitinsä Katri Kukkosen elämänkerran *Ilon ja itkun Inkeri – Katri Kukkosen elämäntarina*.

³⁹⁰ Kirjapaja julkaisi vuonna 2007 Heikki Tervosen teoksen *Arvo Survon matkassa Viipurista Volgan mutkaan*.

³⁹¹ Esim. Kepsu 1995

³⁹² Esim. Inkerinsuomalaisten kohtalo, 2007.

³⁹³ Esim. Tuuli 1988; Nevalainen 1990; Flink 1995; Sihvo 2000; Tenkku ja Tenkku 2008; Flink 2000.

³⁹⁴ Esim. Mutanen 1999; Soikkeli 2008.

³⁹⁵ Paulaharju 2010.

³⁹⁶ Saressalo 2000.

Kirjallisuus toimii inkerinsuomalaisuuden määrittelijänä sekä kulttuuriperintöprosessissa keinona tunnistaa menneisyyden jälkiä ja nostaa niitä yhteiseksi muistiksi. Esimerkiksi Mikko Savolaisen vuonna 1997 julkaistu valokuvakirja on nimetty *Inkerinmaa – joka on, mutta jota ei ole*. Inkerinsuomalaisuuden määrittelemisestä puhuttaessa mielenkiintoinen teos on esimerkiksi Risto Husan (2002) lähdetietoihin perustuva henkilöhistoriallinen teos *Inkerin urheat Rokat ja Raput*. Takakannessa todetaan nimittäin, että:

Helmikuussa 2002 nousi julkisuuteen keskustelu inkeriläisten paluumuutosta Suomeen ja Suomen mahdollisesta kunniavelasta inkeriläisille. Presidentti Mauno Koiviston huhtikuussa 1990 julkistaman kunniavelka-käsitteen pohjalta on pyritty löytämään rajoja, ketkä ovat muuttajina 'aitoja' ketkä 'keinotekoisia inkerinsuomalaisia. Rokat ja Raput – tutkimuksen inkeriläiset olisivat täydet kriteerit omaavia paluumuuttajia. --- 397

Yksi osa inkerinsuomalaisuuden kuvausta ovat henkilöhistoriat sekä muistelmakirjallisuuden ja historiikkien rajamaastossa liikkuvat teokset. Niitä on julkaissut esimerkiksi Inkerin kulttuuriseura. Nuo teokset vertautuvatkin monessa suhteessa siirtokarjalaisten pitäjäkirjallisuuteen. Inkerin kulttuuriseura on julkaissut esimerkiksi vuonna 2010 Helena Miettisen teoksen *Vieläkö kukkivat omenapuut? Kadonnutta Pohjois-Inkeriä etsimässä*, vuonna 2013 Helena Miettisen, Aleksei Krjukovin, Juho Mullosen ja Pekka Wikbergin teoksen *Inkeriläiset. Kuka kukin on?*, vuonna 2014 Helena Miettisen teoksen *Mooses Putro – Mestari auran kurjesta* sekä vuonna 2015 Miettisen toimittaman Inkerin kulttuuriseuran historian *Toinen siipi vettä viersi, toinen taivasta tavoitti*. Inkerin kulttuuriseura on julkaissut myös muun muassa Toivo Flinkin ja Eeva Mäkilän kirjoittaman, Helena Miettisen toimittaman ja Liili Mötusten kuvittaman oppikirjan *Inkerin lasten oppikirjan* vuonna 1995 sekä Helena Miettisen koostaman ja Age-Elisa Uusman kuvittaman teoksen vuonna 2001. *Inkerin satulipas* sekä Inkerin lasten oppikirja on osa sitä inkerinsuomalaisuuden uudelleen herättämistä, jota eräissä yhteyksissä on kutsuttu inkerinsuomalaisuuden renessanssiksi.

Oma lukunsa ovat myös martyrologiat ja matrikkelit. Inkeriläisten sivistyssäätiön vuonna 2007 julkaisema L.A. Gildin venäjänkielisen kirjan

---

³⁹⁷ Husa 2002.

Sosiaalisesti vaarallisen kansan kohtalo pohjalta Jouko Sihvon toimittama *Inkerinsuomalaisten kohtalo – Suomalaisten salattu kansanmurha Venäjällä ja sen seuraamukset vuosina 1930-2002* pitää sisällään teloitettujen inkerinsuomalaisten matrikkelin. Toinen esimerkki martyrologiasta on Siirtolaisuusinstituutin verkkosivuillaan vuonna 2012 julkaissama Tyyne Martikaisen kokoama *Että ketään heistä ei unohdettaisi – Inkerinsuomalaisten Martyrologia*. Vuonna 2014 Siirtolaisuusinstituutti julkaisi kirjan *Inkerinsuomalaisten oikeus muistoon – ”Että ketään heistä ei unohdettaisi”*³⁹⁸. Nykyajassa yhteinen muistelu on siirtynyt verkkoon. Martikaisenkin martyrologia nimittäin julkaistiin ensin sähköisenä versiona Siirtolaisuusinstituutin verkkosivuilla. Myös muita martyrologioita verkosta on löydettävissä³⁹⁹.

Kirjallisuuden kautta inkeriläisyyttä, suomalaisuutta ja kärsimys-historiaa on prosessoitu. Ne ovat osoitus muistamisen kokemuksen tärkeydestä. Kuten Tyyne Martikainen (2014) teoksensa *Inkerinsuomalaisten oikeus muistoon – ”Että ketään heistä ei unohdettaisi”* esipuheessa toteaa:

*Työni taustalla on vakaumukseni: Olivatpa vainojen syyttömät uhrin alun perin mitä kansallisuutta tahansa, mitä vähemmistöryhmää tahansa, olivatpa he punaisia tai valkoisia, asuivatpa he missä päin maailmaa tahansa, he ovat ihmisiä, jotka ovat joutuneet väkivallan uhreiksi. Samalla voimme muistaa niitä ihmisiä, jotka määrätään tekemään epäinhimillisiä tekoja. Heistä tulee myös uhreja. Kaikkien heidän muistonsa kunnioittaminen ja muistaminen on sovitustyötä historian kanssa.*⁴⁰⁰

Muisteleminen ja kirjallisuuden julkaiseminen sekä tutkimus ovat keinoja tunnistaa menneisyyden jälkiä. Kuten Toivo Flink teoksensa *Pois nöyrän panta – Inkerin liitto 1922-1944* alkusanoissa tuo ilmi motiivejaan:

*Toivon, että Inkerin Liiton historiikki tulee omalta osaltaan lisäämään sen tiedon painoarvoa, joka lopulta johtaa Inkerin suomalaisuuden hyväksymiseen Suomen koulujen ja korkeakoulujenkin oppimäärään.*⁴⁰¹

---

³⁹⁸ Martikainen 2014.

³⁹⁹ Esim. <http://uhreja.onego.ru>

⁴⁰⁰ Martikainen 2014.

⁴⁰¹ Flink 2012, 11.

Muistelijat, kirjoittajat ja yhteisöt purkavat vähitellen auki Inkeriä, inkerinsuomalaisten menneisyyttä sekä yhteyttä Suomeen ja suomalaisuuteen. Oli kyse faktasta tai fiktiosta, voi kirjallisuuden nähdä olevan kokonaiskuvaa rakentava väline. Erilaiset kertomukset elävät vuorovaikutuksellisessa maailmassa. Erityisesti julkiset kertomukset muokkaavat inkerinsuomalaisuuden sekä paluumuuton kuvaa ja kerrontaa.

3.5. PALUUMUUTTO: MENNEISYYDESTÄ RAKENNETTUIJEN IDEAALIEN JA TODELLISUUDEN KOHTAAMINEN

OLETUKSET VS. REALITEETIT

*Nähdäkseni kriteerit, joilla paluumuuttajat on kategorisoitu ovat osoittautuneet epäonnistuneiksi ja epäkäytännöllisiksi. Ne ovat perustuneet epärealistisille, liian abstrakteille, ehkä myös romantisoiville premisseille heimouudesta, sukulaisuudesta, polveutumisesta ja kielen merkityksestä. Tätä voidaan pitää vanhanaikaisena kansallisuuspuheena, joka ei toimi enää nykyisessä transnationaalissa maailmassa.*⁴⁰² (Kaija Heikkinen 2003)

Näin totesi Kaija Heikkinen vuonna 2003 artikkelissaan ”Nationalistinen karelianismi paluumuuttajien kiusana”, mutta jo pian paluumuuton alun jälkeen oli herätty kyseenalaistamaan oletuksien ja realiteettien suhde niin tiedotusvälineissä kuin poliittisessa keskustelussakin. Tuo todellisuus näyttäytyi tiedotusvälineissä varsin negatiivisessa valossa. Alussa lainsäädäntötoimille ei nähty tarvetta, mutta lopulta julkisen keskustelun perässä seurasi myös paluumuuton sääntelyn täsmentäminen lainsäädännöllisin keinoin. Paluumuuton alkua leimasi jonkinlaisen heimoajattelun kaiku ja aito inkerinsuomalaisuus nähtiin eräänlaisena konstruktiona menneisyydestä ja kärsimyshistoriasta kumpuavasta ideaalista.⁴⁰³ Inkerinsuomalaisten paluumuuttokäytännöt ja -lainsäädäntö heijastavat keskustelua suomalaisuudesta⁴⁰⁴. Voikin ajatella paluumuuton olleen

---

⁴⁰² Heikkinen 2003, 169.

⁴⁰³ Ks. myös Davydova 2009, 43-44.

⁴⁰⁴ ks. myös Davydova 2005, 5.

jatkumoa Suomen kansalliselle prosessille ja suomalaisuusmäärittelylle, asialle, joka Suomen itsenäistyessä ja sotien jälkeen jäi kesken.

Paluumuuton alkaessa Suomessa moni odotti paluumuuttajien olevan kulttuuriltaan ja identiteetiltään suomalaisia samoin piirtein kuin kantaväestökin. Paluumuuton käydessä vilkkaana, paluumuuttajat alkoivat kuitenkin näyttää monen silmiin enemmänkin venäläisiltä tai eivät ainakaan sellaisilta, jollaisia heidän paluumuuttoa aloittaessa oletettiin olevan. Paluumuuttopolitiikka alkoi näyttää paradoksista puoltaan ⁴⁰⁵. Maarit Pitkäsén ja Antero Jaakkolan (1997) toimittaman *Inkerinsuomalaiset kunnassa* -kirjan johdannossa todettiin:

Kunnat ovat joutuneet toteuttamaan inkerinsuomalaisten paluumuuttajien integraatiotoimenpiteitä laajemmin kuin alun perin uskottiin. Tämä johtuu siitä, että inkerinsuomalaisilla on usein puutteellinen suomen kielen taito, suomalaiseen työelämään vaikeasti soveltuva ammattitaito tai työkokemus. Lisäksi kotoutumista vaikeuttava palvelujärjestelmien erot Suomen ja lähtömaan välillä. ⁴⁰⁶

Suomessa asuvien ja Neuvostoliitossa asuneiden kulttuuri ja kulttuuri-perintö olivat eläneet omia teitään, eivätkä etniseltä taustaltaan suomalaiset olleet oletetun kaltainen homogeeninen ryhmä. Erityisesti tämä korostui nuoremman polven paluumuuttajissa, jotka olivat eläneet ja varttuneet erilaisessa kulttuurisessa ympäristössä verrattuna vanhempiinsa tai isovanhempiinsa. Heistä monella vain toinen vanhemmista oli inkerinsuomalainen ja monen äidinkieli oli venäjä. Vaikka nuori kokisi itsensä suomalaiseksi, suomalaiset arvot saattavat olla vieraita ⁴⁰⁷. Suomalaisten mielikuva inkerinsuomalaisista Pietarin ympäristössä asuvana tai asuneena, hartaasti uskonnollisena, suomenkielisenä kansanryhmänä on vanhentunut. Helena Miettinen (2006) onkin todennut, että tämä määritelmä pitäisi päivittää ja ”nähdä inkerinsuomalaiset diasporassa asuvina, useimmiten kaksikielisinä juuriltaan suomalaisina, joiden hybridisessä etnisessä identiteetissä suomalaisuus on yksi elementti muiden rinnalla”. ⁴⁰⁸ Paluumuuton lähtökohtien määrittäessä inkerinsuomalaisten 1900-luvun tapahtumien vaikutukset näyttivät unohtuneen.

Monen Suomeen muuttaneen paluumuuttajan suomen kielen taito

---

⁴⁰⁵ Ks. esim. Heikkinen 2003,160-161; Davydova & Heikkinen 2004, 177-178.

⁴⁰⁶ Inkerinsuomalaiset kunnassa 1997,10.

⁴⁰⁷ Ks. esim. Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2006, 126.

⁴⁰⁸ Miettinen 2006, 163.

osoittautui heikoksi tai jopa olemattomaksi. Näin oli myös identiteetin suomalaisuuden laita. Inkerinsuomalaisten ohella Suomeen ovat oikeutettuja muuttamaan heidän perheenjäsenensä, joiden ei tarvitse olla taustaltaan suomalaisia tai suomenkielentaitoisia. Tämän johdosta paluumuuttajaperheiden perhetausta saattoikin olla hyvin monikulttuurinen.⁴⁰⁹ Neuvostoliitossa inkeriläiset olivat saaneet kärsiä suomalaisuutensa vuoksi, mutta Suomessa he olivatkin venäläisiä tai heidät ainakin eroteltiin Suomen suomalaisista nimityksellä inkerinsuomalaiset.

Lainsäädännöllisen määritelmän rakentumisesta voikin nähdä sen, kuinka paluumuuton alkuvaiheessa vallinnut oletamus saapuvien paluumuuttajien suomalaisuudesta ja suomenkielisyydestä osoittautuikin suhteellisen epärealistiseksi. Tulijat osoittautuivat kantasuomalaisen silmin katsottuna yllättävän venäläisiksi. Kaija Heikkinen kirjoitti vuonna 2003 tästä paradoksista - Suomessa oltiin yllättyneitä siitä, että osa paluumuuttajista oli omaksunut venäläisen identiteetin ja kulttuurin. Heikkinen ulotti paradoksin juuret karelianismiin, jolloin suomalaisuus nähtiin tavoiteltavana ja venäläisyys vieraana ja rappiona. Ongelmat johtuivatkin osittain paluumuuttajien lainsäädännöllisistä määrittelyistä. Pääkriteerinä toimi ”veren perintö”, johon liittyi vaatimus suomalaisesta identiteetistä – siitä huolimatta, että on tiedossa, että biologinen perimä ja kulttuuriperimä eivät ole verrannollisia keskenään. Heikkisen mukaan viranomaisdiskurssi on taipuvainen korostamaan stabiilia etnisyyttä, mikä perustuu biologiseen perimään ja suomen kielen ja suomalaisiksi leimatujen tapojen ylläpitämiseen. Tästä johtuen (inkerin)suomalaisen kulttuurin konservatiivisuutta korostetaan ja elämäntavoille asetetaan muuttumattomuuden vaatimus.⁴¹⁰ Arno Survon (2001) mukaan runonkeruun yhteydessä suomensuomalainen käsitys Inkeristä vakiintui historialliseksi totuudeksi. Inkerin määrittely on hänen mukaansa tapahtunut pääasiassa Suomesta käsin. Tässä määrittelyssä hänen mukaansa lukuisat epäkulttuuriksi luokitellut ilmiöt torjuttiin muukalaisuuden alueelle.⁴¹¹

Inkerin ja Suomen kansalliset nousut ja kulttuuriperinnön rakentumiset tapahtuivat 1800-luvulla tiiviissä yhteyksissä. Yhteydenpito oli tiivistä vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninäkin, kun esimerkiksi Tarton rauhan jälkeen Suomeen muuttaneet sivistystyöntekijät jatkoivat toimintaansa Suomesta käsin. Suomessa oltiinkin tuolloin hyvin tietoisia

---

⁴⁰⁹ Ks. esim. Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2006, 125.

⁴¹⁰ Heikkinen 2003, 158–167

⁴¹¹ Survo 2001, 33–34.

Inkerin tilanteesta. ⁴¹² Näin ollen määritelmien, keskustelujen ja kertomusten juurien vetäminen karelianismiin vaikuttaa hyvin perustellulta. Outi Fingerroos (2004) on todennut karelianismin olleen ”eliitin kansallista liikehdintää ja aikaan liittyvä heräämisen ilmiö siinä kuin sen toista puolta kuvaava kansalaisliikehdintä ja -aktivismikin” ⁴¹³. Vanha suomalainen nationalistinen ideologia biologian ja kulttuuriperinnön verrannollisuudesta ulottui siihen, kuinka viranomaiset määrittelivät paluumuuton ⁴¹⁴.

1800-luvun kansallisromanttisen yhteyden ohella Suomen suomalaisten inkeritietous ja -yhteys perustuukin hyvin pitkälti tuon ajan hengen jatkumona inkeriläisten siirtolaisuuden ja kansallishengen aikaan 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Merkittävää on huomata, että vastaisenäistyneessä Suomessa elettiin tuolloin varsinaista myllerryksen aikakautta. Kansallisista heräämisistä alkanut tietous ja kiinnostus jatkuivat sodanaikaisiin inkeriläisten siirtoihin asti, mutta sodan jälkeisessä Suomessa inkeriläisyys oli tabu, asia, josta ei puhuttu. Sotien aikana Suomeen siirretyt inkeriläiset olivat palanneet tai palautettu suurelta osin Neuvostoliittoon. Virallisesti inkeriläisiä ei kuitenkaan pakkopalautettu, mutta pelko pakkopalautusten mahdollisuudesta varjosti inkeriläisten elämää vuosikausia. Samanaikaisesti myös tiivis kosketus Neuvostoliiton alueen suomalaisiin katkesi. Vuosikymmenten todellisuus unohtui määrittelyistä. Suomalaisten kertomus inkeriläisyydestä ammensi karelianismin aikaisista kertomuksista. ⁴¹⁵ Vuosituhannen vaihteen arkitodellisuudesta se saattoi jäädä toisinaan kauas. Tämä ei mielestäni tarkoita sitä, että paluumuuttajat olisivat olleet vähemmän inkerinsuomalaisia. Tämä merkitsee sitä, että arkipäivän inkerinsuomalaisuus oli muuttunut. Kertomuksesta unohtui kulttuurin olemassaolon perusolemus – kulttuuri on alati muutoksessa. Inkerinsuomalaisen kulttuurin muutosta ilmentää esimerkiksi Inkerin luterilaisen kirkon muuttuminen kaksikieliseksi ⁴¹⁶. Vuosien vaikeneminen oli kadottanut keinot käsitellä diasporasuomalaisuuden olemusta.

Pirjo Takalon ja Mari Juotteen (1995) mukaan alkuvaiheessa paluumuuttajia tuli etenkin Virosta. Heidän suomen kielen taitonsa oli hyvä ja he työllistyivät nopeasti. Alkuvuosien toisessa aallossa paluumuuttajia

---

⁴¹² Esim. Nevalainen 1992b, 239–240, 261–266.

⁴¹³ Fingerroos 2004, 19.

⁴¹⁴ ks. Davydova & Heikkinen 2004, 188 ja Lepola 2000, 366, 370.

⁴¹⁵ Ks. Salonsaari 2013, 136–137.

⁴¹⁶ ks. Survo 2000.

saapui etenkin Inkerinmaalta ja Karjalasta. Heidän kielitaitonsa oli odotettua heikompi. Heikko kielitaito sekä Suomessa vallinnut lama kavensivat heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla. Oltiin tilanteessa, jossa huomattiin, että suomalainen syntyperä ei ollutkaan tae valmiuksista suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiselle. Monelta paluumuuttajalta puuttui yhteiskunnallinen tietous, kuinka Suomessa eletään ja toimitaan.⁴¹⁷ Alkuvaiheen jälkeen tulijoita on saapunut niin Virosta, Inkeristä, Pietarista ja Karjalasta kuin myös näiden keskittymien ulkopuolelta, kaikkialta entisen Neuvostoliiton alueen osista. Suomen kieli eli vahvimpana Neuvosto-Karjalassa ja heikoimmin Virossa. Toisen maailmansodan jälkeen noin 20 000 inkerinsuomalaista oli jäänyt Vieroon. Viron itsenäistytessä vuonna 1918 osa Inkeristä kuului Viron alueeseen.

Tulijoilla uskottiin olevan kielitaitoa. Konsuli Rauno Pietiläinen totesi televisiossa 22.9.1999:

*Kun odotin että täällä on oikein virkeitä, suomea puhuvia suomalaisia, jotka haluavat opiskella Suomen kulttuuria ja kieltä, niin oli yllätys, että nämä ovat venäläisen kulttuurin sisäistäneitä ihmisiä suurin osa. Ihan 10 prosenttia tällaisia inkeriläismummoja.*⁴¹⁸

Tuolloin paluumuuttoa oli säädelty jo muutaman vuoden ajan lainsäädännöllisin keinoin, mutta tämä ilmentää hyvin sitä hämmennystä, joka julkisuudessa oli esillä 1990-luvulla. Kielitaito oli näkyvä elementti, joka erotti paluumuuttajat kantasuomalaisista. Kaija Heikkinen (2003) on tähän liittyen todennut suomen kielen osaamisesta tulleen asia, jota on alettu toistaa. Hänen mukaansa ”Liioittelematta voidaan sanoa, että suomen kielen riittämätöntä taitoa pidetään lähes pääesteenä suomalaisen yhteiskuntaan integroitumiselle. Sillä selitetään maahanmuuttajien suuri työttömyys ja liki kaikki muutkin ongelmat, kuten inkeriläisten yhteydet itämaafiaan ja prostituutioon.”⁴¹⁹

Kielitaitokysymystä voikin pitää yhtenä tärkeimmistä lainsäädännön syistä, vaikkakaan kielitaitovaatimusta lainsäädännössä ei heti suoraanaisesti ollut. Paluumuuttovalmennuskursseilla opintojen pääpaino oli kielen opiskelussa. Kieli on ollut suomalaiskansallisen nousun ajoista merkittävä suomalaisuuden määrittäjä, jota sittemmin on pidetty määrittävänä tekijänä niin suomalaisuudesta kuin maahanmuuttajan mahdolli-

---

⁴¹⁷ Takalo & Juote 1995, 53–56.

⁴¹⁸ Heikkinen 2003, 160–161.

⁴¹⁹ *ibid.*.

suudesta kotoutua Suomeen. Neuvostoliitossa harjoitetun venäläistämispoliitiikan sekä poliittisten olosuhteiden vuoksi inkeriläiset eivät oppineet suomea koulussa, eivätkä monet uskaltaneet puhua sitä lapsilleen koto-naankaan. Näin ollen monelle keski-ikäiselle ja nuorelle paitsi suomen kieli, mutta myös Inkerinmaan historia tai Suomi ja sen kulttuuri ovat vieraita.⁴²⁰

Olga Davydovan (2002) tutkimuksen perusteella Venäjän suomalaisten keskuudessa kansalaisuusky symys on arka asia. Tämä tuli Davydovan mukaan esiin paluumuuttajien valmennuskursseilla, joissa Davydovan mukaan aina jossain vaiheessa tulee osallistujien kesken puhe kurssilaisten (suomalaisen) ”puhdasverisyyden” asteesta muuton oikeu- tuksena. Joskus esille tuli kommentteja ”oikeista suomalaisista” eli Suo- men kansalaisten jälkeläisistä, jotka pääsevät jonon ohi ja ”tshuha” inkeriläisistä.⁴²¹

Suomalaisuusky symyksen ohella paluumuuton onnistumisesta käy- tyä keskustelua on leimannut puhe sen mukanaan tuomista ongelmista, kuten rikollisuudesta ja työttömyydestä. Työministeriön vuoden 1995 selonteossa *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla*, inkeriläisnuorten kotoutumisen erityisongelmiksi nousivat huumeet ja niihin liittyvä rikollisuus. Tuolloin Helsingin kaupungin poliisin ja sosi- aaliviranomaisten yhteisten laskelmien mukaan Helsingissä oli noin 150 kovia huumeita käyttävää inkeriläisnuorta, joista rikoskierteessä oli noin 100. Tampereella ja Turussa ky se oli lähinnä yksittäistapauksista.⁴²²

Paluumuuton alkaessa elettiin nousukautta, mutta laman myötä työllistyminen vaikeutui. *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* -selonteossa työllistymisen nähtiin edellyttävän ammatin ja työtehtävien kannalta riittävää suomen kielen taidon hallintaa, riittävää suomalaisen yhteiskunnan ja työkulttuurin tuntemusta, ammattitaidon arviointia ja sen täydentämistä Suomen työelämän vaatimuksia vastaavak- si sekä työllistymistä edistävien verkostojen luomista työnantajiin.⁴²³

Kuitenkin suomalaisten suhtautuminen inkerinsuomalaisten paluu- muuttoon oli 1990-luvulla muihin maahanmuuttajiin suhtautettuna myönteisempää. Vain norjalaisten maahanmuuttoon suhtauduttiin myön- teisemmin ja heti inkerinsuomalaisten jälkeen tulivat englantilaiset. Kaik- kiin ryhmiin suhtauduttiin myönteisemmin kuin lamavuonna 1993.

---

⁴²⁰ Ks. esim. Kyntäjä 2001, 155; Kyntäjä 1997.

⁴²¹ Davydova 2002; Heikkinen 2003, 168.

⁴²² *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla 1998*, 38–39.

⁴²³ *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla 1998*, 31.

Kielteisimminkin suhtauduttiin kurdien, venäläisten, arabien ja somalien maahanmuuttoon. Virolaiset puolestaan sijoittuivat tilastossa hieman keskivaiheen yläpuolelle.⁴²⁴

TULEVAISUUDESTA JA PALUUMUUTON VAIKUTUKSISTA INKERINSUOMALAISUUTEEN

*Yksi asia on kuitenkin selvä: entistä Inkeriä ei enää ole olemassa, eikä tule olemaan koskaan.
Uuden Inkerin me saamme, jos vain niin tahdomme.*⁴²⁵

Näin totesi Toivo Flink vuonna 1995 julkaistun kirjansa *Pois Inkeristä, ohi Inkerin* lopuksi. Entistä Inkeriä ei enää ole, mutta Flink päättää toteamalla, että on mahdollista saada, jos vain tahtoo. Kyse on siis halusta etsiä jälkiä, tunnistaa niitä polttovoimaksi kulttuuriperintöprosessille.

Paluumuuton vaikutuksista inkerinsuomalaisuuteen on oltu monta mieltä. Myöhemmin tulen kuvaamaan, kuinka paluumuuton suhtautumisen näkökulmat tulivat esiin eduskunnan keskustellessa paluumuuton lainsäädännöstä. Joka tapauksessa on selvää, että paluumuutto on merkinnyt uudenlaisen kulttuuriperintöyhteisön syntyä, tai vähintäänkin kulttuuriperintöyhteisön muutosta. Toisaalta paluumuutto on nähty inkerinsuomalaisten mahdollisuutena palata takaisin oman, suomalaisen, kansan yhteyteen. Toisaalta paluumuutto on nähty uhkana Inkerinmaan inkerinsuomalaisuudelle. Pietarin Inkerin Kirkon ja Inkerin Liiton näkemysten mukaan inkerinsuomalaisten muutto on maastamuuttoa eikä paluumuuttoa. Näkemysten mukaan paluumuuttajia ovat Inkeriin muualta Neuvostoliiton alueelta muuttavat inkerinsuomalaiset ja tämä on muuttoa, jota pitäisi tukea. Sen sijaan, että Suomi ottaa vastaan muuttajia, se voisi tukea Venäjän suomalaisten elinoloja.⁴²⁶ Eve Kyntäjä tarkasteli vuonna 1997 artikkelissaan inkerinsuomalaisten muutttoa Pietarissa toimivien Inkerin liiton ja Inkerin kirkon näkökulmista. Inkerinsuomalaisten muutolla Suomeen oli tuolloin Liiton ja kirkon edustajien mielipiteen mukaan negatiivinen vaikutus inkeriläisen kulttuurin elvyttämiseen ja ylläpitämiseen Inkerinmaalla. Heidän pelkonaan oli Inkerin tyhjentyminen

---

⁴²⁴ Jaakkola 2006, 33, 55.

⁴²⁵ Flink 1995, 223.

⁴²⁶ Ks. esim *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998; Saressalo 2000, 55.

inkeriläisistä, ja tämän myötä myös pelko inkeriläisen kulttuurin, kielen ja etnoksen häviämisestä.⁴²⁷

Yksi näkökulma paluumuuton vaikutuksiin on huomion kiinnittäminen valinnanvapauteen. Paluumuuton lainsäädännöllistä valmisteluvaiheen *Hallituksen esityksen Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta* (HE 56/1996) voikin nähdä puolustavan paluumuuton sallimista valinnanvapauden periaatetta sekä suomalaisen identiteetin säilymismahdollisuuksiksi parantavia toimenpiteitä esiin tuoden. Ehdotuksessa todetaan:

*Maastamuutto-, ulkomaalais- ja paluumuuttopolitiikka on perustunut valinnanvapauden periaatteelle. Tavoitteena on ollut valinnanvapauden ja sen edellytysten turvaaminen maastamuuton, suomalaisen identiteetin (ulkosuomalaisuuden) säilyttämisen sekä paluumuuton suhteen. Ulkosuomalaisten kieli- ja kulttuuritaustan vaalimista ja yhteyksien ylläpitämistä Suomeen on tuettu. Suomesta suunnataan ulkosuomalaisille tiedotusta ja ulkosuomalaisten omia tiedotusvälineitä sekä heidän kulttuuritoimintaansa sekä harrastus- ja järjestötoimintaansa tuetaan, jotta niillä, jotka haluavat suomalaisuutensa säilyttää olisi siihen mahdollisuus. Näillä toimenpiteillä on luotu edellytyksiä myös paluumuutolle. Tämä ei ole ollut ulkosuomalaispolitiikan tavoite sinänsä, eikä ulkosuomalaisia ole pyritty houkuttelemaan muuttamaan Suomeen. Pitämällä yhteyksiä ulkosuomalaisiin ja pitämällä heidät ajan tasalla Suomen olojen kehityksestä heille tarjotaan mahdollisuus perustaa omaan valintaansa pohjautuva paluumuuttopäätös totuudenmukaisen tiedon varaan.*⁴²⁸

Paluumuutto oli käynnissä yli kahden vuosikymmenen ajan. Paluumuuttajat ovat asettuneet Suomeen, jossa inkerinsuomalaisuus on etsinyt uusia muotojaan. Haastateltavistani moni on todennut olevansa paluumuuttaja. Paluumuuttajuus vaikuttaa kuitenkin olevan ulkoapäin annettu määritelmä ja toteamus paluumuuttajuudesta esitetään usein ulkopuolisella äänensävyllä. Paluumuuttajuus ei vaikuta kumpuavan omasta identiteetistä, vaan omaa identiteettiä määrittelevät enemmän muut tekijät, kuten suomalaisuus, venäläisyys, inkerinsuomalaisuus tai jokin kansallisuudesta irrallaan oleva tekijä. Paluumuuttajista, ja ylipäätään maahanmuuttajista, puhuttaessa huomio kiinnittyy helposti kansallisen identiteetin

---

⁴²⁷ Kyntäjä 1997, 133–134.

⁴²⁸ HE 56/1996.

määrittelyyn, vaikka se olisi yksilölle jopa vierasta. Neuvostoaikana niin merkityksellinen sosiaalisen aseman määrittely peittyi paluumuutto-prosessissa suomalaisuusmäärittelyn alle. Davydova ja Heikkinen (2004) ovatkin todenneet, että sosiaalinen identiteetti voidaan nähdä Suomen ulkomaalaispolitiikan tuloksena, kun vanhempien suomen kansalaisuus on tärkeintä. Erityyppiset suomalaisuudet asettavat Venäjän suomalaisia erilaisiin asemiin.⁴²⁹

Vähemmistöasema on seurannut inkerinsuomalaisia ja muita venäjänsuomalaisia aina. Inkeri ja inkerinsuomalaisuus ovat rakentuneet rajavyöhykkeellä vaihtelevassa diaspora-asemassa. Diaspora-termiä voidaan Stuart Hallin (2003) mukaan käyttää ensinnäkin ”suljetulla” tavalla, jolloin sillä kuvataan ”alkuperäismaastaan” hajaantumaan joutuneen kansan pyrkimystä lopulta palata kotimaahansa, kulttuurinsa todelliseen ”kotiin”, johon he ovat koko ajan olleet yhdessä säilyttäen perinteensä koskemattomana. Toisekseen diaspora viittaa myös sellaisten kansojen hajaantumiseen, joilla ei ole mahdollisuutta kirjaimellisesti palata paikkoihin, jotka he ovat joutuneet jättämään taakseen.⁴³⁰ Inkerinsuomalaisten kohdalla on nähtävissä diasporamääritelmän molempia muotoja. Huomioitavaa on, että tulkinnasta riippuen Inkerin suomalaisuuden kotimaana, jonne palata, on pidetty niin Suomea kuin Inkerinmaatakin. Kulttuuriperinnöstä on löydetty voimaa oman yhteisön identiteetin vaalimiseen, itsemäärittelyyn ja muistin säilyttämiseen. Vähemmistöasema on seurannut paluumuuttajia Suomeen.

PALUUMUUTTAJIEN KULTTUURIPERINTÖ JA KULTTUURIPERINTÖYHTEISÖT

Suomeen muuttaneiden paluumuuttajien, tai inkerinsuomalaisten, kulttuuriperintöyhteisöjä ovat muun muassa erilaiset inkerinsuomalaisten yhteisöt, paluumuuttajayhteisöt, maahanmuuttajayhteisöt sekä suomalaista kulttuuriperintöä rakentavat yhteisöt. Paluumuuttajat ovat paikoin perustaneet uusia yhdistyksiä Suomessa vuosikymmeniä toimineiden yhdistysten rinnalle. Kaiken kaikkiaan Suomessa on toiminut yli 20 erilaista rekisteröityä inkeriläisjärjestöä, kuten esimerkiksi Inkerikeskus ry, Inkerin kulttuuriseura ry, Karjalaiset ja inkeriläiset heimoveteraanit ry,

---

⁴²⁹ Davydova & Heikkinen 2004, 189.

⁴³⁰ Hall 2003, 121.

Paluumuuttajat ry (joka sittemmin sulautui Inkerikeskukseen), Suomen Inkeri-liitto, Inkeriläisten sivistyssäätiö sekä Suomi-Inkeri -seura.

Perheen tai ystäväpiirin merkitystä ei voi myöskään sivuttaa. Yksilöllä on jossain määrin mahdollisuus valita mihin kulttuuriperintöyhteisöön hän kokee kuuluvansa. Kaikki paluumuuttajat eivät ole kiinnostuneita inkerinsuomalaisyhdistyksen tai muuhun toimintaan osallistumisesta. Paluumuuttajajäskilön kannalta merkittävin yhteisö ei välttämättä löydykään ”paluumuuttaja tai inkerinsuomalaispiireistä”. Yhdistystoiminta on ollut monen haastateltavani elämässä Suomessa asuessa merkittävässä asemassa. Haastateltavistani osa on ollut kiinnostunut inkerinsuomalaisjärjestöjen toiminnasta tai he ovat osallistuneet monikulttuuriseen toimintaan. Moni on ollut aktiivisesti mukana erilaisissa harrastuksissa. Toiset ovat mukana seurakunnan toiminnassa, onhan kirkko kuulunut olennaisena osana inkerinsuomalaiseen kulttuuriin.

Kulttuuriperintöyhteisöt ja -prosessit toimivat päällekkäin, mikä korostuu monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden myötä. Yksilölle merkittävin kulttuuriperintöyhteisö on se, johon hän tuntee kuuluvansa. Henkilökohtaiset ja ryhmän kokemukset sekä eri aikoina vallitseva ilmapiiri vaikuttavat ylläpidettävään kulttuuriperintöön, oli se aineetonta tai aineellista. Onko yksilölle suomalaisuuden, inkerinsuomalaisuuden, venäläisyyden vai jonkun muun rakentaminen tai ylläpitäminen tärkeintä?

Jokainen paluumuuttaja on yksilö ja jokaisella on oma taustansa, mikä tekee myös heidän kulttuuristaan ja kulttuuriperinnöstään erilaisia. Neuvostoaikana inkerinsuomalaiset hajaantuivat siirtojen ja karkotusten myötä ympäri Neuvostoliittoa, mikä samalla hajaannutti inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön. Neuvostoliitto ei ollut laaja ainoastaan maantieteellisesti, vaan myös kulttuurisesti. Kulttuurista kenttää laajensi myös siirtojen aiheuttama hajaantuneisuus. Toiset inkerinsuomalaiset elivät osana suomalaista yhteisöä tai kytköksissä siihen, toiset olivat eristyneet suomalaisuuden vaikutuskentästä.

Paluumuutto ei ole toistaiseksi synnyttänyt muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta muistelma- tai kaunokirjallisuutta inkerinsuomalaisten kuin Suomen suomalaistenkaan taholta. Tuoreimpia poikkeuksia on Jari Tervon syksyllä 2016 ilmestynyt romaani *Matriarkka*, joka niin ikään ammentaa erityisesti menneisyydestä. Myös Sisko Latvuksen (2014) kirjoittamassa nuortenromaanissa *Kaksi Sateenkaarta* lähtökohtana on inkerinsuomalaisen tytön paluumuutto Suomeen. Sisko Latvus julkaisi vuonna 2011 nuorten romaanin *Kaukana omalta maalta*, joka on historiallinen romaani inkerinsuomalaisen pojan elämästä Stalinin vaino-

jen aikana. Lähinnä paluumuutto on ollut kirjallisuudessa läsnä vain eräänlaisena kärsimyshistorian päätepisteenä, kenties muistelun mahdollistajana. Tai sitten se ilmenee yhtenä inkerinsuomalaisuuden haarana, kuten esimerkiksi Tyyne Martikaisen (2014) teoksen *Inkerinsuomalaisten oikeus muistoon – ”Että ketään heistä ei unohdetaisi”* osiossa Suomen ryhmä. Varsinaiseen paluumuuton muisteluun tai analyysiin Martikaisen kokoamat elämäntarinat eivät kuitenkaan ylety muutamia lausahduksia laajemmin, vaan Suomi esittäytyy paikkana, jossa menneitä vaiheita muistellaan.

IV PALUUMUUTON MÄÄRITTELYN RAKENTUMINEN EDUSKUNTAKESKUSTELUISSA JA LAINSÄÄDÄNTÖPROSESSEISSA

4.1. ODOTUKSISTA TODELLISUUTEEN

EDUSKUNTA HAVAHTUU PALUUMUUTON ONGELMIIN

Inkerinsuomalaisten paluumuuttoa pidettiin aluksi positiivisena asiana – paluumuuttona siinä kuin muidenkin suomalaisten paluumuuttoa. Ajan saatossa huomattiin, että tiedotus ja neuvonta eivät kuitenkaan yksinomaan riittäneet paluumuuton ohjauskeinoksi ⁴³¹ tai kotouttamiskeinoiksi. Tämä suuntaus näkyi niin lainsäädännössä kuin myös tutkimuskentällä. Paluumuuttajia alettiin tarkastella osana maahanmuuttoa.

Paluumuuton alkuvuosina siitä käydyt keskustelut eduskunnassa olivat suhteellisen harvinaisia. Keskusteluissa ja kysymyksissä nousivat esiin paluumuuton ongelmat mutta myös paluumuuton kyseenalaistaminen. Esiin nousivat niin eläketurvan puute, työttömyys, viranomaiskäytäntöjen ongelmat, paluumuuton kriteerit sekä kysymys inkerinsuomalaisten auttamisesta lähtömaissaan.

Vuosien varrella eduskunnan keskusteluista, aloitteista ja kysymyksistä ilmenee hyvin selvästi paluumuuttoon suhtautumisen kaksi ääripäätä. Toinen näkemys tavoitteli paluumuuton sujumuutteen turvaa-

---

⁴³¹ Ks. esim. Tuomiharju 1997, 14–15; *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998, 8.

mista. Toinen näkemys sen sijaan oli, että paluumuutto kokonaisuudessaan oli virhe. Kansanedustajien esittämät kysymykset – niin kirjalliset kysymykset kuin eduskunnan kyselytunnillakin esitetyt – vaikuttavat monesti toistaneen eräänlaisia paluumuuton urbaanilegendoja. Ministerien vastaukset ovat toimineet huhujen katkaisijoina kysymysten nostaessa esiin esimerkiksi paluumuuton väärinkäytökset. Vastaukset ovat perustuneet esimerkiksi tilastotietoihin sekä hallinnollisten menettelykäytäntöjen tuntemukseen. Vaikka lainsäädäntöä saatiin odottaa vuosia, oli paluumuuttoasia eduskunnan puheenaiheena useaan otteeseen. Eduskunnassa käsitellyistä asioista ilmenee paluumuuttokeskustelun ajankuva. Nousukautena alkunsa saanut paluumuutto muuttui ongelmaksi 1990-luvun alun laman seurauksena. Paluumuutosta esitettiin monta suullista ja kirjallista kysymystä sekä tehtiin monta raha-asia- ja toivomusaloitettakin. Moni jäi ilman tulosta, mutta keskustelun teemoista ne kertovat paljon. Ensimmäiset paluumuuttoa koskevat aloitteet koskivat erityisesti paluumuuton nopeuttamista sekä olosuhteiden parantamista.

ELÄKETURVAN RATKAISEMISEN PITKÄ TIE

Eläketurvakysymys puhutti vuosien ajan ennen toteutumistaan lopulta vasta vuonna 2002. Jo vuonna 1990 tehtiin raha-asia-aloite *Määrärahan osoittamisesta Suomeen muuttavien inkerinsuomalaisten saattamiseksi eläketurvan piiriin* ⁴³² ja keväällä 1991 Suomen maaseudun puolueen kansanedustajat Tina Mäkelä ja Lea Mäkipää esittivät toivomusaloitteensa *Suomeen muuttavien inkerinsuomalaisten saattamisesta eläketurvan piiriin*. Aloitteessaan Mäkelä ja Mäkipää kiittelivät hallituksen linjaa. He totesivat inkerinsuomalaisten tuova kaivattua apua varsinkin Etelä-Suomessa vallitsevaan työvoimapulaan ja toisaalta sen olevan ”kädenojennus Neuvostoliitossa asuville itsensä suomalaisiksi tunteville kansalaisille”. Mäkelä ja Mäkipää kiinnittivät huomionsa siihen, että Neuvostoliitosta Suomeen tulevat henkilöt ovat joissain tapauksissa jo hyvin iäkkäitä, eivätkä he todennäköisesti tule saamaan Neuvostoliitosta eläkettä. Mikäli saisivat, olisi kyseinen eläke Suomen hintatasossa ”täysin olematon”. Siksi heillä oli vaarana eläkeikään tultuaan joutua suhteellisen pienen eläkkeen varassa toimeentuleviksi. Tämän vuoksi edustajat esittivät, että tulisi ryhtyä erityistoimenpiteisiin, jotta Inkeristä Suomeen tule-

---

⁴³² RA 2456/1990 vp.

vien eläkekertymät saataisiin samalle tasolle vastaavissa ammateissa toimivien suomalaisten kanssa. Mäkelän ja Mäkipään aloite lähti 7.6.1991 käydystä lähetekeskustelusta monien muiden kyseisen vuoden toivomusaloitteiden kanssa sosiaali- ja terveystoimikuntaan ja lopulta raukesi.⁴³³ Paluumuuttajien eläkekysymys ratkesi vasta usean vuoden kuluttua, vaikka epäkohtaan oli jo tässä vaiheessa havahduttu.

Asia nousi uudellen tapetille toukokuussa 1997, jolloin kansanedustajat Esa Lahtela (sd.), Tero Mölsä (kesk.), Janina Andersson (vihr.), Pirkko Peltomo (sd.), Kari Myllyniemi (kesk.) sekä Erkki Partanen (sd.) esittivät kirjallisen kysymyksen *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien toimeentuloedellytysten parantamisesta*. Toimeentulokysymyksen ohella heidän kysymyksensä koski paluumuuttajien määrää sekä näiden sijoittamista kuntiin. Kysymyksessään he toivat esiin sen, että inkerinsuomalaisten paluumuuttajien asema oli osoittautunut monella tavoin ongelmalliseksi. Paluumuuttajilla ei lähtökohtaisesti ollut mahdollisuutta saada Suomen kansalaisuutta nopeutetulla menettelyllä, vaan he joutuivat asumaan Suomessa ulkomaalaisina määräaikaisen tai pysyvän oleskeluluvan perusteella. Siitä huolimatta, että Suomen sosiaalilainsäädännön pyrkimyksenä oli mahdollisuuksien mukaan kohdella Suomessa laillisesti oleskelevia henkilöitä yhdenvertaisesti, joutuivat paluumuuttajat kysyjien mukaan kuitenkin usein vaikeisiin tilanteisiin.⁴³⁴

Kysyjät toivat esiin sen ongelman, että ”Kansaneläkelain 23 §:n soveltaminen merkitsee kansaneläkeoikeuden epäämistä niiltä, joiden kohdalla lain mukainen viiden vuoden asumisaikavaatimus ei täyty. ” Tämä lainkohta johti kysyjien mukaan toimeentulovaikeuksiin, joiden helpottamiseksi asianomaiset henkilöt joutuivat hakemaan sosiaalihuoltolain tarkoittamaa toimeentulotukea. Paluumuuttajien ohjaamista toimeentulotuen hakijoiksi ei voinut kysyjien mielestä pitää järkevänä. Heidän mukaansa, mikäli Suomessa asuva henkilö olisi ikänsä puolesta oikeutettu kansaneläkkeeseen, on yhteiskunnan kannalta epätarkoituksenmukaista ja asianosaisen henkilön kannalta alentavaa ohjata hänet viimesijaisen toimeentuloturvan hakijaksi. Lisäksi tämä menettely heidän mukaansa johti julkisen talouden sisäisen vastuunjaon kannalta mielivaltaisiin ratkaisuihin, sillä kansaneläkkeen puuttumisen kustantajaksi joutuu kunta, jossa kyseinen paluumuuttaja asuu. Kysymys kuului: ”Onko Hallitus tietoinen Suomessa asuvan inkerinsuomalaisen väestön määrästä, asuinpaikkakuntiin jakautumisesta ja ikärakenteesta sekä siitä, missä määrin

---

⁴³³ TA 1230/1991 vp.

⁴³⁴ KK 511/1997 vp.

kansaneläkelain 23 §:n soveltaminen käytännössä lisää toimeentulotuen tarvetta?”⁴³⁵

Työministeri Liisa Jaakonsaari antoi vastauksensa 3.6.1997. Jaakonsaaren mukaan Sisäasiainministeriön asettama maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen toimikunta oli mietinnössään *Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen* 30.12.1996 esittänyt, että entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleville paluumuuttajille tulisi lailla taata täyttä kansaneläkettä vastaava toimeentuloturva, mikäli he maahanmuuttoon liittyvän asemansa vuoksi eivät voi saada eläkettä tai muuta vastaavaa sosiaaliturvaetuutta. Eläkejärjestelmän kehittäminen kuului Jaakonsaaren mukaan sosiaali- ja terveysministeriölle. Hallitus tulisi hänen mukaansa käsittelemään edellä mainittua toimikunnan esitystä hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi kesäkuussa 1997. Sen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriön sekä työministeriön yhteistyönä oli tarkoitus valmistella esitys, jossa säänneltäisiin edellä mainitun väestöryhmän työkyvyttömyyden ja vanhuudenaikainen sosiaaliturva.⁴³⁶

Helmikuussa 2000 keskustan kansanedustaja Pekka Nousiainen teki kirjallisen kysymyksen *Inkeriläisten paluumuuttajien kansaneläke Suomessa*, jossa hän kysyi ”Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä, jotta inkeriläisille paluumuuttajille turvattaisiin kohtuullinen eläketurva?”⁴³⁷ Sosiaali- ja terveysministeri Maija Perho totesi vastauksessaan inkeriläisten paluumuuttajien asemasta olleen useaan otteeseen selvittelyn kohteena työministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välillä. Tarkoituksena oli hänen mukaansa ollut ratkaista ”millaisen järjestelmän puitteissa ja millä edellytyksillä riittämätöntä eläkettä saavien inkeriläisten samoin kuin muiden eläkeikäisten paluumuuttajien toimeentulo-ongelmat voitaisiin pysyvästi ratkaista”. Työ oli kuitenkin hänen mukaansa yhä kesken.⁴³⁸

Kotouttamislain käsittelyn yhteydessä vuonna 1998 asia nousi jälleen esiin sosiaalidemokraattien kansanedustaja Esa Lahtelan nostaessa kotouttamislain toisessa käsittelyssä esiin sen, että inkerinsuomalaisilta eläkeläisiltä puuttui oikeus kansaneläkkeeseen, mikä oli hänen mukaansa monissa kunnissa aiheuttanut närää ja jopa ulkomaalaisnärää, koska sen jälkeen, kun valtiovallan kunnalle maksama avustus loppuu, jäivät nämä

---

⁴³⁵ *ibid.*

⁴³⁶ *ibid.*

⁴³⁷ KK 96/2000 vp.

⁴³⁸ *ibid.*

kunnan vastuulle. ”Tämä pitäisi kyllä saada jatkossa kuntoon. Toivon mukaan tuleva hallitus tämän asian korjaa.”, Lahtela totesi. Tähän kommentoi myöhemmin myös keskustelun aikana keskustan kansanedustaja Hannu Kemppainen, joka piti asiaa niin ikään suurena ongelmana. Hän kertoi välittäneensä käsityksensä vakuutusoikeuteen siitä, että peruseläketurvan puuttuminen on perusoikeuslakien vastaista. Asian käsittely oli kuitenkin pitkittynyt.⁴³⁹

Vuonna 2000 oikeuskanslerille tehtiin kantelu maahanmuuttajien, erityisesti inkerinsuomalaisten paluumuuttajien, eläkeoikeuden toteuttamisesta, ja lain jo ollessa valmisteilla perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka teki kirjallisen kysymyksen paluumuuttajien eläketurvasta. Paluumuuttajat olivat hänen kysymyksessään Suomeen aktiivisesti houkuteltuja – ”Toisaalta Suomen tulisi huolehtia niistä suomalaissyntyisistä tai –sukuisista ihmisistä, jotka se on maahamme paluumuuttajina houkutelleet”.⁴⁴⁰

Vihdoin vuonna 2002 säädettiin *Laki maahanmuuttajan erityistuesta* (1192/2002), joka astui voimaan 1.10.2003. Samanaikaisesti astui voimaan eräitä muita lain mahdollistavia lakimuutoksia⁴⁴¹. Lain maahanmuuttajan erityistuesta (1192/2002) tavoitteena oli ”turvata riittävä toimeentulo vanhuuden ja työkyvyttömyyden ajalta sellaiselle Suomessa asuvalle maahanmuuttajalle, joka ilmeisesti muutoin olisi jatkuvasti toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitetun toimeentulotuen tarpeessa”.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maahanmuuttajan erityistuesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi perustui Paluumuuttajien toimeentuloturvyöryhmän ehdotuksiin⁴⁴², joten inkerinsuomalaiset olivat lähtökohtana tämän lain valmistelussa. Lähtökohtana oli se, että Paavo Lipposen II hallituksen ohjelman mukaan inkeriläisten paluumuuttoon sovellettiin eduskunnan ulkovaliokunnan linjausta. Lipposen edellinen hallitus oli vuonna 1998 antanut Ulkoasiainvaliokunnalle selonteon inkeriläisten maahanmuutosta Suomeen 1990-luvulla. Selonteosta antamassaan lausunnossa Ulkoasianvaliokunta piti tärkeänä, että inkerin-

---

⁴³⁹ PTK 208/1998.

⁴⁴⁰ K 12/2001 vp, 105-106; KK 1111/2001 vp.

⁴⁴¹ Voimaan astuneet lait olivat: Laki maahanmuuttajan erityistuesta (1192/2002), Laki kansaneläkelain 30 a §:n muuttamisesta (1193/2002), Laki eläkkeensaajien asumistukilain 1 §:n muuttamisesta (1194/2002), Laki perhe-eläkelain 15 b §:n muuttamisesta (1195/2002) ja Laki vammaistukilain 1 §:n muuttamisesta (1196/2002).

⁴⁴² HE 145/2002, 8; STM Työryhmämuistioita 2001:14.

suomalaisten eläkeläisten toimeentulon turvaaminen vähimmäiseläke-tasoisesti pyritään toteuttamaan. Lokakuussa 2000 eduskunta oli lisäksi antanut lausuman, jossa se edellytti hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin, jotta erityisesti paluumuuttajien toimeentulo turvataan muiden kuin toimeentulojärjestelmän kautta. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti mar-raskuussa 2000 Paluumuuttajien toimeentuloturvatyöryhmän, jonka muistio valmistui 6.6.2001⁴⁴³. Perustuslain yhdenvertaisuus- ja syrjintä-kieltosäännösten vuoksi ei ollut mahdollista luoda vain inkerinsuomalaisille paluumuuttajille tarkoitettua toimeentuloturva-järjestelmää, joten ehdotukset koskivatkin vanhuus- ja työkyvyttömyys-turvan järjestämistä kaikille sellaisille maahanmuuttajille, joilta puuttuu riittävä toimeentulo.⁴⁴⁴ Sosiaali- ja terveysministeriö antoi hallituksen esityksestä mietinnön, jota varten se kuuli asiantuntijoina sosiaali- ja terveysministeriön neuvottelevan virkamiehen ja Kansaneläkelaitoksen lakimiehen ohella, kahta Inkerikeskus ry:n hallituksen jäsentä, Inkerin-suomalaisten paluumuuttajien yhdistys ry:n puheenjohtajaa ja vara-puheenjohtajaa sekä Suomen Inkeri-Liiton puheenjohtajaa.⁴⁴⁵ Sitten laki on korvautunut osana Lakia takuueläkkeestä (703/2010).

Aivan ongelmattomaksi maahanmuuttajien erityistukea ei kuiten-kaan koettu. Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Pia Viitanen esitti kesäkuussa 2006 kirjallisen kysymyksen inkeriläisten eläkekäytännöistä. Ongelmaksi hän nosti sen, että Venäjältä saatava eläke on haettava Venäjältä, eikä näitä kuluja korvata. Toinen epäkohta oli hänen mukaansa ankarassa tavassa ottaa huomioon puolison tulot. Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä antoi vastauksen, jossa hän totesi, että henkilöt, jotka ovat rekisteröitynä Suomen väestörekisteriin tai Venäjän Suomen suurlähetys-tön rekisteriin, voivat saada eläkkeensä maksetuksi Suomeen Venäjän lainsäädännön perusteella. Venäjältä eläkkeen hankkimisesta aiheutu-neiden kustannusten korvaaminen vaatisi lainsäädännön muutosta, ja tämä koskisi myös muita maahanmuuttajan erityistukea saavia.⁴⁴⁶

---

⁴⁴³ STM Työryhmämuistioita 2001:14.

⁴⁴⁴ HE 145/2002, 8.

⁴⁴⁵ StVM 35/2002 vp — HE 145/2002 vp.

⁴⁴⁶ KK 478/2006 vp.

PALUUMUUTON KRITIIKKI

Esityksissä tuli esiin myös näkökulmia, joiden mukaan parasta apua on auttaminen inkerinsuomalaisten omalla kotiseudulla. Syksyllä 1991 Kansallisen Kokoomuksen kansanedustajat Kirsti Ala-Harja, Riitta Jouppila ja Pentti Mäki-Hakola tekivät raha-asia-aloitteen *Määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisten avustamishankkeeseen Leningradin alueella*. Heidän mukaansa ”Parasta sosiaalipolitiikkaa inkerinsuomalaisten avustamisessa on avun vieminen heidän omaan elinpiiriinsä.” He ehdottivat ”että Eduskunta ottaisi valtion vuoden 1992 tulo- ja menoarvioon 5 000 000 markkaa inkerinsuomalaisten avustamisprojektin suunnittelu-, rakentamis- ja koulutustoiminnan alkuun saattamiseksi Leningradin alueella”. Aloite ei kuitenkaan tuottanut tulosta.⁴⁴⁷

Eduskunnassa käydyssä inkerinsuomalaiskeskustelussa toistui usein kansanedustaja Sulo Aittoniemen ääni, joka usein esitti kriittisen näkökulman kyseenalaistaen koko paluumuuton tarpeellisuuden. 6.5.1992 Sulo Aittoniemi, tuolloin Suomen maaseudun puolueen kansanedustaja, esitti kirjallisen kysymyksen *Inkerinsuomalaisten kohtelemisesta paluumuuttajina*, jossa hän tiedusteli, aikoiko Hallitus arvioida uudelleen suhtautumistaan inkerinsuomalaisten paluumuuttoon. Hän katsoi paluumuuton hajauttavan ja tuhoavan inkerinsuomalaisen kulttuurin. Toisaalta hän näki riittävien elinolosuhteiden takaamisen Suomessa saattavan käydä työlääksi. Kysymyksessään Aittoniemi totesi, että ”Suurimmalle osalle ei ole pystytty järjestämään työtä vaan he elävät yhteiskunnan tuen varassa”. Hänen mukaansa ”Inkerinsuomalaisten työllistäminen myös pitemmällä aikavälillä saattaa tuottaa vaikeuksia, koska heidän koulutustasonsa on osaksi puutteellinen, osaksi ikärakenne on korkea”. Toinen näkökulma edustaja Aittoniemen kysymyksessä oli inkerinsuomalaisen väestön hajauttamisessa. Aittoniemen mukaan: ”Jos muuttovirta jatkuu, inkerinsuomalainen väestö hajautetaan selvästi kahteen osaan, mikä tulee merkitsemään ehkä sen kulttuurin tuhoutumista yhdessä sukupolvessa. Toisaalta Suomeen muuttavista inkerinsuomalaisista saattaa helposti tulla täällä alempitasoinen vähemmistö, jonka elinolosuhteet jäävät muista jälkeen”.⁴⁴⁸

Työministeri Ilkka Kanerva antoi vastauksensa Aittoniemen kysymykseen 12.6.1992 ja eduskunnan täysistunnossa vastaus ilmoitettiin

---

⁴⁴⁷ RA 371/1991.

⁴⁴⁸ KK 197/1992 vp.

saapuneeksi 1.9.1992. Työministeri Kanerva lähti vastauksessaan kumoamaan kertomusta inkerinsuomalaisten houkuttelemisesta todeten, että ”Suomen paluumuuttopolitiikassa noudatettavan keskeisen periaatteen mukaisesti ulkosuomalaisia ei suhdanteiden mukaan houkutella muuttamaan Suomeen tai estetä muuttamasta Suomeen”. Tämän sijaan ulkosuomalaisiin pidetään yhteyttä ja heille tiedotetaan Suomen olosuhteista, jotta he voivat perustaa paluumuuttopäätöksensä totuudenmukaiseen tietoon. Työministeri Kanervan mukaan periaatetta oli johdonmukaisesti sovellettu myös inkerinsuomalaisiin ja muihin entisen Neuvostoliiton alueella asuviin suomalaista syntyperää oleviin.⁴⁴⁹

Työministeri Kanerva totesi inkerinsuomalaisten eräissä suhteissa poikkeavan ulkosuomalaisista. Olivathan he eläneet erilaisessa yhteiskuntajärjestelmässä ja elivät olosuhteissa, jotka Kanervan mukaan sinänsä aiheuttivat muuttopainetta Suomeen. ”Kaiken tämän huomioon ottaen on ymmärrettävää, että heidän Suomeen muuttoonsa liittyy ongelmia nykyisessä asunto- ja työllisyystilanteessa”, Kanerva totesi. Muuttopäätökseen ja sen ajoittamiseen sekä muuttopaikkakunnan valintaan pyrittiin työministeri Kanervan vastauksen mukaan vaikuttamaan tiedotuksella ja neuvonnalla rajoittavien toimenpiteiden sijaan. Kanerva totesi inkerinsuomalaisten jääneen ulkosuomalaispolitiikassa huomiotta sodan jälkeiseksi vuosikymmeniksi. Muutaman viimeisen vuoden aikana yhteydet Suomeen olivat jälleen avautuneet ja monenlaisia avustus- ja tukihankkeita oli viriämässä niin yksityisellä kuin virallisellakin tasolla. Nämä toimenpiteet eivät Kanervan mukaan kuitenkaan poistaneet heidän tarvettaan lähteä Suomeen pysyvässä muuttotarkoituksessa, tilapäisesti työskentelemään, harjoittelemaan, opiskelemaan tai vierailemaan.⁴⁵⁰

Vastauksessaan työministeri Kanerva kumosi myös myyttiä, joka edustaja Aittoniemen kysymyksessä nousi esiin: ”Se yleinen käsitys, että Suomeen tulevat inkerinsuomalaiset olisivat pääasiassa iäkkäitä henkilöitä, joilta puuttuu ammatillinen koulutus, on virheellinen”. Kanervan mukaan valtaosa oli saanut koulutuksen johonkin ammattiin ja monella oli akateeminen tutkinto. Koulutusta vastaavan työpaikan tai ylipäätään työpaikan saaminen heti maahantulon jälkeen ei ministerin mukaan ”luonnollisestikaan suju ongelmitta nykyisessä työllisyystilanteessa”, varsinkin kun koulutus harvoin sellaisenaan kelpasi Suomessa ja suomen kielen taito oli monella puutteellinen. Työhön sijoittumista oli edistetty työviranomaisten järjestämällä työvoimapolitiittisella aikuiskoulutuksella

---

⁴⁴⁹ *ibid.*

⁴⁵⁰ *ibid.*

ja siihen sisältyvällä suomen kielen opetuksella. Ministerin mukaan ”Inkerinsuomalaisille mahdollisuus päästä Suomeen merkitsee elämisen tason ja laadun nousua ja hyödyttää myös inkerinsuomalaisyhteisöä”. Edestakainen liikkuvuus oli ministerin mukaan omiaan lisäämään vuorovaikutusta ja kanssakäymistä, sillä kaikilla ei ollut aikomusta asettua pysyvästi Suomeen. Ministerin mukaan Suomessa hankituilla tuloilla, tiedoilla ja taidoilla edistettiin inkeriläisten taloudellisten ja sosiaalisten olojen kohentumista.⁴⁵¹

Ministeri Kanervan mukaan inkerinsuomalaista tai ulkosuomalaisyhteisöjä ei tueta rajoja sulkemalla vaan avoimella yhteyksien ylläpitämisellä. Tämä sisälsi ministerin mukaan myös ulkosuomalaisten valinnanvapauden Suomeen muuttamisesta. Hänen mukaansa paluumuuttajille tai maahanmuuttajille ylipäätään valtio ei voinut taata erityisiä elinolosuhteita. Heillä oli käytettävissään suomalaisen yhteiskunnan palvelut ja kukin omien edellytystensä mukaisesti ottaa paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Ministerin mukaan merkkejä siitä, että ”inkerinsuomalaisista saattaa helposti tulla täällä alempitasoinen vähemmistö, jonka elinolosuhteet jäävät muista jälkeen” ei ollut nähtävissä. Päinvastoin, työministeri totesi vastauksessaan, inkerinsuomalaisilla oli edellytykset sopeutua Suomeen ”melko nopeasti Suomeen erottumatta erityisenä vähemmistöryhmänä”.⁴⁵²

Edellä mainittu kysymys ei ollut suinkaan ainoa kerta, kun edustaja Aittoniemi nosti paluumuuttokysymyksen esiin. Vuoden 1992 syksyllä hän esitti myös samasta aiheesta suullisen kysymyksen *Inkerinsuomalaisten kohtelemisesta paluumuuttajina*⁴⁵³ ja lisää kannanottoja seurasi tulevina vuosina.

Keväällä 1994 Eduskunnassa tehtiin useampia paluumuuttoon liittyviä kysymyksiä. Huhtikuussa 1994 keskustan kansanedustajana Sulo Aittoniemi teki kirjallisen kysymyksen *Inkeriläisten paluumuutosta Suomeen*. Siinä hän viittasi edeltävän viikon ”uutispalaseen”, jossa oli todettu Suomessa olevan jo 10000 paluumuuttajaa ”jotka säännöllisesti ovat jääneet työttömiksi ja näin yhteiskunnan elätettäväiksi”. Kysymyksensä saatetekstissä edustaja Aittoniemi esitti paluumuuton alkuperäisenä tarkoituksena olleen ”luoda muuttomahdollisuus niille inkeriläisille, jotka sodan jälkeen olivat pakotetut palaamaan takaisin silloiseen Neuvostoliittoon, sekä heidän jälkeläisilleen”. Kysymyksessään hän tiedusteli halli-

---

⁴⁵¹ *ibid.*

⁴⁵² *ibid.*

⁴⁵³ SK 169/1992 vp.

tukselta mihin toimenpiteisiin se aikoi ryhtyä perusteettoman paluumuuton lopettamiseksi.⁴⁵⁴

Työministeri Ilkka Kanerva antoi vastauksensa 3.5.1994. Vastauksessaan työministeri Kanerva toi esiin sen, ettei paluumuuttomahdollisuutta missään vaiheessa oltu rajattu koskemaan vain Suomessa sodan aikana olleita ja sen jälkeen Neuvostoliittoon muuttamaan joutuneita. Hänen mukaansa myöskään presidentti Koivisto ei huhtikuussa 1990 antamassaan haastattelussa tehnyt näin, vaan lausunto ”on nimenomaan nähtävä inkeriläisten rinnastamisella muihin ulkosuomalaisiin ja paluumuuttajiin”. Ministerin mukaan kysymyksessä esitetty näkemys paluumuuton alkuperäisestä tarkoituksesta oli siten virheellinen, joten hänen mukaansa ei voida puhua ”oikeutetuista ja oikeudettomista muuttajista” eikä myöskään ole perusteita tai edellytyksiä ryhtyä toimenpiteisiin ”perusteettoman paluumuuton lopettamiseksi”.⁴⁵⁵

Vastauksessaan työministeri Kanerva otti kantaa myös työllisyyskysymykseen. Hänen mukaansa suurin osa paluumuuttajista oli työssä. Työministeri päätti vastauksensa todeten, ”että mikäli inkeriläiskysymys hoidetaan hyvin ja paluumuuttomahdollisuuksien ohella tuetaan heidän kulttuurinsa säilymistä ja elinolojensa kehittämistä, inkerinsuomalaiset ovat tulevaisuudessa Suomen kannalta merkittävä henkinen ja taloudellinen voimavara yhteistyössä kehittyvien lähialueiden kanssa.”⁴⁵⁶

Eduskunnan keskustellessa suullisella kyselytunnilla marraskuussa 1994 paluumuutosta kansanedustaja Pirkko Laakkosen Suomeen muuttaneiden inkerinsuomalaisten kustannuksia koskevan kysymyksen pohjalta, keskusteluun osallistui jälleen myös keskustan kansanedustaja Sulo Aittoniemi, todeten inkeriläisiin paluumuuttajiin kohdistuvan operaation olleen virheellinen kahdesta syystä:

*Ensinnäkin on yksi kysymys se, että suuri osa tai ainakin osa inkeriläisistä paluumuuttajista ei ole mitään paluumuuttajia. Heillä ei ole minkäänlaisia siteitä Suomeen paluumuuttajan asemassa, eikä sitä pystytä edes todistamaan. Se on pystytty todistamaan, että ei ole minkäänlaisia siteitä. Toisaalta, kun inkeriläiset revitään sieltä pois omilta jalansijoiltaan, heillä ei ole enää kotia siellä ja heidän juurtumisensa tähän yhteiskuntaan tällaisina aikoina on tavattoman vaikeaa.*⁴⁵⁷

---

⁴⁵⁴ KK 237/1994 vp.

⁴⁵⁵ *ibid.*

⁴⁵⁶ *ibid.*

⁴⁵⁷ PTK 128/1994, SKT 232/1994 vp.

Edustaja Aittoniemi esittikin kysymyksen lähinnä sosiaali- ja terveysministeri HUUHTASALLE lähtökohtanaan näkemys siitä, että paluumuutto oli virhe, joka tulisi korjata:

Onko tätä asiaa mietitty koskaan, että siinä tehtiin paha virhe, ja millä tavalla tämä korjattaisiin? Voitaisiinko tämä vastaanotto keskeyttää vai mitä tehdään? Onko huomattu, että virheitä tuli tehtyä? ⁴⁵⁸

Ministeri HUUHTANEN vastasi, ettei hänen mielestään mitään erityistä virhettä oltu tehty. Hallituksen puolelta oli hänen mukaansa toimittu siten, ”että inkerinsuomalaiset eivät muuttaisi Suomeen, vaan heidän olojaan on korjattu huomattavasti rajojen ulkopuolella, lähinnä Karjalassa, Leningradin seudulla ja lähialueilla.” Toimenpiteillä pyrittiin ministerin mukaan siihen, ettei inkerinsuomalaisten tarvitsisi muuttaa Suomeen. Tämän vastauksen jälkeen puhemies julisti kysymyksen loppuun käsitellyksi. ⁴⁵⁹

Aittoniemi palasi paluumuuttokysymysten pariin jälleen syyskuussa 1995 esittäen kirjallisen kysymyksen *Karjalaisten heimosotureiden paluumuutto-oikeudesta* tiedustellen aikoiko hallitus ryhtyä toimenpiteisiin ”ylipäällikkö Mannerheimin taholta jatkosodan aikana annetun lupauksen lunastamiseksi, jonka mukaan myös muut kuin inkeriläiset jatkosotaan Suomen joukoissa osallistuneet heimosoturit ovat kelvolliset saamaan ns. paluumuuttajan aseman halutessaan muuttaa maahamme, jota ovat aikanaan puolustaneet?” Sisäasiainministeri Jan-Erik ENESTAM totesi vastauksessaan 17.10.1995, ettei ”yhtään karjalaista syntyperää olevaa Suomen joukoissa taistellutta Venäjällä asuvaa veteraania ollut hakenut oleskelulupaa Suomeen. Hän totesi katsovansa, ”että niille karjalaisille ja muille entisen Neuvostoliiton alueella asuville, Suomen joukoissa taistelleille veteraaneille, jotka todistettavasti ovat palvelleet Suomen vuosien 1939-45 sodissa vapaaehtoisina, tulee myöntää oleskelulupa Suomeen ulkomaalaislain 18 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti, jolloin muu erityinen syy puoltaa luvan myöntämistä”. ⁴⁶⁰

---

⁴⁵⁸ *ibid.*

⁴⁵⁹ *ibid.*

⁴⁶⁰ KK 201/1995 vp.

KYSYMYKSIÄ PALUUMUUTTAJIEN KOHTELUSTA JA ONGELMISTA

Vuonna 1994 paluumuuttokysymys oli pinnalla. Keväällä Sulo Aittoniemen ohella kirjallisen kysymyksiä esittivät niin ikään keskustan kansanedustaja Markku Laukkanen sekä sosialidemokraattien kansanedustajat Pertti Paasio ja Jouko Skinnari. He eivät Aittoniemen tavoin kyseenalaistaneet paluumuuttoa, vaan kiinnittivät huomiota sen toimeenpanon ongelmiin. Molempiin kysymyksiin vastasi sisäasiainministeri Mauri Pekkarinen, ensin Paasion ja Skinnarin kysymykseen 18.5.1994 ja Laukkasen kysymykseen 24.5.1994.⁴⁶¹

Kysymyksessään edustajat Paasio ja Skinnari kysyivät: ”Onko Hallitus tietoinen inkeriläisten maahanmuuttoon liittyvistä kohtuuttomista ja ihmisarvoa loukkaavista viranomaismenettelyistä, ja mitä Hallitus aikoo tehdä niiden muuttamiseksi?” Heidän näkemyksensä oli, että inkerinsuomalaisien muutto Suomeen haittasivat sellaiset tekijät, jotka joustavilla virastomenettelyillä olisi voitu välttää. Vastauksessaan Paasion ja Skinnarin kysymykseen sisäasiainministeri Pekkarinen totesi, että sisäasiainministeriössä oli tiedostettu inkerinsuomalaisien maahanmuuttoon liittyvät ongelmat ja inkerinsuomalaisien maahanmuuttoon liittyviä järjestelyjä oli sisäasiainministeriön hallinnonalalla jatkuvasti pyritty kehittämään siten, että usein hyvinkin monitahoiset ongelmat voitaisiin asianmukaisesti ratkaista. Pekkarisen mukaan ongelmakenttään kuuluivat kysymykset hakemusten käsittelynopeudesta, suomalaista syntyperää osoittavien asiakirjojen oikeellisuudesta ja luotettavuudesta sekä paluumuuton tosiasiallisesta toteutumisesta oleskeluluvan saamisen jälkeen.⁴⁶²

Paasio ja Skinnari toivat kysymyksessään esiin, että monet inkeriläisperheet suunnittelivat muutto Suomeen siten, että ensin yksi perheenjäsen tuli selvittämään esimerkiksi asuntoasioita ja tarkoitus oli, että muut perheenjäsenet tulevat, kun asiat on selvitetty. Heidän mukaansa oleskelulupaa ei tällaisissa tapauksissa myönnetty lähtömaan edustustossa, vaan paperi oli lähetettävä Helsinkiin, jossa käsittely saattoi kestää lähes vuoden. Paasion ja Skinnarin mukaan tämä johti perheen kestävämmään tilanteeseen. Mikäli Suomessa asuva perheenjäsen kävi perheensä luona, hänelle tuli vaikeuksia jatko-oleskelulupaa anoessaan esimerkiksi sillä perusteella, ettei hänen katsottu asuvan Suomessa. Paasion ja Skinnarin mukaan oli tapauksia, jolloin todetun inkerinsuomalaisuuden

---

⁴⁶¹ KK 325/1994 vp., KK 301/1994 vp.

⁴⁶² KK 301/1994 vp.

perusteella oleskeluluvan saaneiden henkilöiden ikääntyneille vanhemmille ei lupaa oltu myönnetty, koska heidän dokumenttinsa eivät olleet tallella. Lasten dokumentteja, joista vanhemmuus selvisi, ei jostakin syystä käytetty. ⁴⁶³

Ministeri Pekkarinen osittain kumosi vastauksessaan Paasion ja Skinnarin esittämiä väitteitä. Hänen mukaansa perheen yhdistämiseen liittyvät kysymykset olivat avainasemassa. Tähän velvoittivat hänen mukaansa paitsi oma lainsäädäntö, mutta myös kansainväliset sopimukset. Pekkarisen mukaan:

Inkerinsuomalaisen perheenjäsenen hakiessa oleskelulupaa maahanmuuttoa varten perheen yhdistämiseksi, voi Suomen edustusto ulkomailla usein ratkaista asian itsenäisesti ilman sisäasiainministeriötä saatavaa lausuntoa. Mikäli lausunto sisäasiainministeriötä pyydetään, se pyrkii käsittelemään asian mahdollisimman nopeasti. ⁴⁶⁴

Suomessa jo asuva saattoi ministeri Pekkarisen mukaan lisäksi käydä perheensä luona ilman, että Suomen viranomaiset liittäisivät siihen rajoituksia. Perheen tapaamiseen liittyvä matkustelu ei hänen mukaansa aiheuttanut uuden oleskeluluvan epäämistä, toisin kuin edustajat kysymyksessään olivat esittäneet. ⁴⁶⁵ Myös syntyperän todentamisiaan Pekkarinen otti vastauksessaan kantaa. Hänen mukaansa syntyperän selvittäminen edellytti luotettavaa asiakirjanäyttöä. Jos henkilön lähisukulainen oleskeli jo Suomessa, oli ”syntyperän toteamiseksi riittävää sukulaisuussuhteen todistavan asiakirjan esittäminen. Näin esimerkiksi ylenevää polvea olevat henkilöt voivat maahanmuuttoluvan saamiseksi esittää lastensa syntymätodistukset”. Eli toisin kuin kysyjät esittivät kysymyksessään. ⁴⁶⁶

Lisäksi edustajat Skinnari ja Paasio esittivät kysymyksessään, että sisäasiainministeriö sekä jotkut kunnalliset sosiaaliviranomaiset olisivat ryhtyneet vaatimaan, että inkeriläiset hankkivat pysyvän maastamuuttoluvan lähtömaastaan, jotta voisivat saada oleskeluluvan Suomessa. Tämä käytäntö ei heidän mukaansa perustunut mihinkään lakiin tai asetukseen. Heidän mielestään se satoi Suomeen muuttajat suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikka olosuhteet Suomessa tai lähtömaassa muuttuisivat, sillä

---

⁴⁶³ ibid.

⁴⁶⁴ ibid.

⁴⁶⁵ ibid.

⁴⁶⁶ ibid.

pysyvän muuttoluvan ottanut ei voinut enää palata lähtömaahan, eikä saanut pitää siellä asuntoa tai saada työtä. Lisäksi inkeriläisten vanhojen Venäjän passien voimassaolo oli epävarmaa. Tämän johdosta syntyi epävarmuus jatkomahdollisuuksista. Paasion ja Skinnarin mukaan jotkut olivat palauttaneet passinsa ja anoneet Suomesta muukalaispassia, mutta näitä anomuksia ei käsitelty. Heidän mukaansa inkeriläisten maahanmuuttolupa-anomusten käsittelyssä oli havaittavissa ”runsaasti mielivaltaan perustuvaa käytäntöä, joka useasti saattaa asianomaiset täysin kohtuuttomaan asemaan, hajottaa perheitä jne.”. Se ei heidän mukaansa ”ole omiaan vahvistamaan kuvaa Suomesta sivistysvaltiona”. Heidän mielestään oli hyvin lähellä käsitys siitä, että viranomaiskäsittelyn mutkikuuden ja kankeuden taustalla olisi halu pysäyttää inkeriläisten muutto Suomeen.⁴⁶⁷

Ministeri Pekkarisen vastaus kumosi kysymyksen väitteet osittain maastamuuttoilmoituksenkin kohdalla todeten maastamuuttoilmoituksen käsitteen liittyvän Venäjän ja Viron lainsäädäntöön. Kyse oli lähinnä väestökirjanpitoon ja -hallintoon liittyvästä menettelystä. Todistuksen saaminen ei suinkaan estänyt palaamista kotimaahan, omistamasta asuntoa siellä tai tekemästä työtä lähtömaassa. Sisäasiainministeriö ei ministeri Pekkarisen mukaan toistaiseksi edellyttänyt Suomeen tulevilta inkerinsuomalaisilta paluumuuttajilta maastamuuttotodistuksen esittämistä. Tätä ei myöskään vastaisuudessa tultaisi edellyttämään ”Mikäli todistuksen edellyttäminen johtaisi johonkin inkerinsuomalaisten kannalta epäedulliseksi tai kohtuuttomaksi katsottavaan seuraamukseen”. Ulkomaalaislain 16§:n 4 momentin mukaan pysyvä oleskelulupa myönnettiin ulkomaalaiselle, joka oli luvallisesti ”oleskellut maassa yhtäjaksoisesti kahden vuoden ajan, jollei hänen maassa oleskelunsa tarkoituksesta muuta johdu”. Käytännössä tämä tarkoitti Pekkarisen mukaan sitä, että jos inkerinsuomalainen Suomeen muuttonsa jälkeen viettää huomattavan osan ajasta lähtömaassaan, ei kaikissa tapauksissa voitu katsoa hänen oleskelleen yhtäjaksoisesti kahta vuotta Suomessa. Tämä ei kuitenkaan estänyt häntä saamasta uutta määräaikaista oleskelulupaa. Tähän liittyikin edellä käsitelty maastamuuttoluvan esittäminen. Pekkarinen nimittäin totesi, että viimeistään pysyvää oleskelulupaa hakiessaan paluumuuttajan oli näytettävä oleskelunsa tarkoitus. Pekkarisen mukaan tämä kävi parhaiten esittämällä maastamuuttotodistus. Kyse ei kuitenkaan ollut hänen mukaansa maastamuuttoluvasta vaan ilmoituksen luonteisesta toimen-

---

⁴⁶⁷ *ibid.*

piteestä.⁴⁶⁸

Sisäasiainministeri Pekkarinen kiinnitti vastauksessaan huomion myös passikysymykseen. Useat Virosta tulevat inkerinsuomalaiset joutuivat yhä käyttämään entisen Neuvostoliiton passeja. Hän totesi Suomen viranomaisten suhtautuvan tilanteeseen joustavasti ja oleskelulupia myönnettiin inkerinsuomalaisille myös niihin. ”Passin puuttuminen tai sen voimassaoloajan päättyminen ei voi missään tilanteessa johtaa oleskeluluvan saaneen inkerinsuomalaisen maasta poistamiseen”, Pekkarinen totesi. Sisäasiainministeriö oli myöntänyt muukalaispasseja tapauksissa, joissa henkilöllä ei ollut mitään passia, eikä hän voinut sitä kotimaansa viranomaisilta saada.⁴⁶⁹

Pekkarinen totesi myös, että oleskelulupahakemusten käsittelyä oli hidastanut hakemusten suuri määrä. Inkeriläisten paluumuuttoasioiden käsittelyaika ulkomaalaiskeskuksessa oli noin yksi vuosi, eikä vuoden käsittelyaikaa Pekkarisen mukaan voitu pitää maahanmuuttoasioiden osalta ”erityisen pitkänä, varsinkin jos otetaan huomioon, että perheiden yhdistämiset pyritään hoitamaan huomattavasti nopeammin”. Käsittelyaikoihin Suomessa ei ollut odotettavissa muutosta käytössä olevien resurssien vuoksi. Vastauksessaan ministeri kiisti sen, että paluumuuttoa olisi pyritty viranomaisten taholta vaikeuttamaan: ”Pikemminkin päinvastoin sisäasiainministeriö on viime aikoina kiinnittänyt enenevässä määrin huomiota inkerinsuomalaisten maahanmuuttoon liittyvien ongelmien poistamiseen”.⁴⁷⁰

Keskustan kansanedustaja Markku Laukkanen toi kirjallisessa kysymyksessään esiin nimenomaan näkemyksen siitä, että inkerinsuomalaisten paluumuutto oli vaikeutunut viranomaiskäytännön tiukentumisen vuoksi. Hänen mukaansa aiemmin Suomeen muuttaneiden inkerinsuomalaisten työ ja oleskeluluvan saamisedellytyksiä oli tiukennettu, jonka seurauksena useita vuosia Suomessa oleskelleiden lupia ei oltu uusittu. Hänen tiedossaan oli eräiden muuttajien kohdalla tapahtuneet muutto-oikeuden väärinkäyttöyritykset. Hän totesi, että väärillä perusteilla hankittu paluumuutto-oikeus tulee perua, mutta tiukentuneen käytännön vuoksi myös aidot ja vilpittömät paluumuuttoa hakevat saattoivat jäädä ilman paluumuutto-oikeutta. Useiden väärinkäytöksiksi epäiltyjen tapausten syynä lienee Laukkasen mukaan olevan syyt, jotka johtivat 1940- ja 1950-luvulla kansallisuuden vaihtoon inkerinsuomalaisten passeissa vastoin

---

⁴⁶⁸ *ibid.*

⁴⁶⁹ *ibid.*

⁴⁷⁰ *ibid.*

heidän haluaan. Tämän pohjalta edustaja Laukkanen esitti kysymyksen: ”Mihin toimenpiteisiin Hallitus aikoo ryhtyä poistaakseen inkerinsuomalaisten paluumuuttajien työ- ja oleskelulupien myöntämisessä esiintyvät epäkohdat ja varmistakseen paluumuuttoon oikeutettujen inkerinsuomalaisten paluumuuton toteutumisen?”⁴⁷¹

Ministeri Pekkarinen totesi vastauksessaan, että sisäasiainministeriön keskeisenä tavoitteena paluumuuton järjestämisessä oli ollut oleskelulupahakemusmenettelyyn liittyvien epäkohtien poistaminen. Suomeen jo muuttaneiden inkerinsuomalaisten oleskeluluvan myöntämisedellytyksiä ei Pekkarisen vastauksen mukaan oltu millään tavoin tiukennettu ja Suomessa oleskelevan paluumuuttajan oleskelulupa uusittiin automaattisesti, mikäli oleskeluluvan myöntämisen edellytykset yhä olivat olemassa. Vastauksessaan hän kuitenkin huomautti, että mikäli suomalaisen syntyperän osoittava todistus havaittiin väärennetyksi, ei lupaa tultu uudistamaan. Oleskeluluvan epäämiseen ei riittänyt pelkkä epäily mahdollisesta väärennyksestä, vaan asiasta tuli olla riittävä näyttö. Käytännössä se tarkoitti joko tuomioistuimen päätöstä tai Venäjän tai Viron viranomaisen antamaa todistusta. Ministerin vastauksesta kävi ilmi, ettei entisessä Neuvostoliitossa 1940- ja 1950-luvulla tapahtunut kansallisuuden vaihto sisäiseen passiin vaikuttanut henkilön mahdollisuuteen tulla Suomeen inkerinsuomalaisena paluumuuttajana, sillä tällöin suomalaisuuden todistaminen on mahdollista jollakin muulla asiakirjalla. Ensimmäisen oleskeluluvan hakemisen osalta hakijan suomalaisuus tutkittiin aiempaa tarkemmin. Viranomaiskäytännön tarkentamisen syynä oli ministeri Pekkarisen mukaan paluumuuton yhteydessä esiintyneet lukuisat väärinkäytökset. Suomeen oli pyrkinyt ja myös tullut väärennetyin paperein suomalaisiksi tekeytyneitä henkilöitä. Sisäasiainministeriö pyrki kuitenkin huolehtimaan, että aidot inkerinsuomalaiset eivät tästä tilanteesta joudu kärsimään. Ministeriön tavoitteena oli turvata heidän nopea ja joustava muuttonsa Suomeen.⁴⁷²

Paluumuuttoasiaan palattiin eduskunnassa jälleen syksyllä. Suullisella kyselytunnilla 24.11.1994 Suomen Kristillisen liiton kansanedustaja Pirkko Laakkonen esitti erityisesti inkerinsuomalaisten veteraanien paluumuuttoa koskevan kysymyksen *Suomeen muuttaneista inkerinsuomalaisista aiheutuvat kustannukset*. Aiheesta virisikin jonkin verran keskustelua. Edustaja Laakkosen kysymys kuului:

---

⁴⁷¹ KK 325/1994 vp.

⁴⁷² *ibid.*

*Arvoisa herra puhemies! Inkerinsuomalaisten veteraanien paluumuutto sai vauhtia presidentti Koiviston toivomuksesta. Valtio on lääninhallitusten kautta pääsääntöisesti puolen vuoden ajan korvannut kulut, joita näiden perheiden muutosta on aiheutunut kunnille. Kysyn ministeri HUUHTASelta: Miten hallitus aikoo järjestää jatkossa kunta-tasolla näiden perheiden asumisen ja toimeentulon, vai aiotaanko heidän toimeentulonsa jättää kuntien maksettavaksi? Miten aiotaan rahoittaa ja kuinka pitkään yksittäisten perheiden asuminen kunnissa?”*⁴⁷³

Sosiaali- ja terveysministeri Jorma HUUHTANEN vastasi edustaja LAACKOSEN kysymykseen todeten asian riippuvan siitä, minkälaisessa asemassa paluumuuttajat olivat, ”ovatko he esimerkiksi sosiaalisten tulonsiirtojen varassa olevia tai voivatko he saada mahdollisesti työpaikan, valtion ja kuntien käytäntö poikkeaa tapauksesta toiseen”. Pääsääntö oli ministerin mukaan, että kunnat vastasivat menoista ja paluumuuttajan tullessa kunnat tekivät sopimuksen lääninhallituksen kanssa, joka ainakin alkuun korvasi kokonaisuudessaan syntyneet kulut. Tapauksissa, joissa esimerkiksi tulija oli täysin ilman palkkatuloa, ”korvaus valtion kukkarosta voi olla jopa viiteen vuoteen saakka.”⁴⁷⁴

Edustaja LAACKONEN jatkoi keskustelua. Hän toi esiin sen, että työpaikkoja ei ”tämmöisenä työttömyysaikana hevin löydy”. Hänen mukaansa valtion ja kuntien välillä oli ollut herrasmiessopimus kustannusten jaosta, mutta tätä sopimusta oli rikottu hyvinkin runsaasti valtionosuuksien leikkauksilla sekä antamalla kunnille yhä enemmän uusia tehtäviä, mutta ei uusia resursseja. Hänen mielestään näytti siltä, että inkerinsuomalaisten paluumuutto oli yksi sellainen asia, joka oli sysätty kuntien hoidettavaksi. Laakkonen kaipasikin hallitukselta toimia: ”Mutta eikö olisi kuitenkin paikallaan, että hallitus ryhtyy joihinkin toimiin niin, että maksettaisiin kaikille kunnille vaikka nyt viiden vuoden ajan nämä kustannukset, mitä inkerinsuomalaisten veteraanien muutosta kotimaahan aiheutuu? Heitä on vain noin 35 kappaletta.” Sosiaali- ja terveysministeri HUUHTANEN vastasi, että kyse oli ”kokonaan eri asiasta sillä tavoin, että nyt me puhumme yhtenäisestä ryhmästä, joka on tarkoitus sijoittaa Suomeen. Muutoinhan palaavat inkerinsuomalaiset tulevat yksittäisinä perheinä tai aivan yksilöinä Suomeen, ja heidän tapauksensa käsitellään perussopimusten mukaisesti. Sen sijaan ryhmämuutosta Suomeen ei ole

---

⁴⁷³ PTK 128/1994, SKT 232/1994 vp.

⁴⁷⁴ *ibid.*

olemassa vielä mitään päätöstä hallituksessa.”⁴⁷⁵

4.2. LAINSÄÄDÄNNÖN KEHITTÄMISEN ENSIMMÄINEN VAIHE

LAINSÄÄDÄNNÖN LÄHTÖKOHTIA

Vuoteen 1996 mennessä inkerinsuomalaisten maahanmuutosta ei oltu tehty kattavaa poliittista päätöstä. *Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta* (HE 56/1996) maahanmuuton todettiin tapahtuneen sellaisella kapasiteetillä, jolla Suomen edustustot ja ulkomaalaisvirasto resurssiensa puitteissa pystyivät lupahakemuksia käsittelemään. Määrän kerrottiin olevan silloisellaan noin 1500-2000 henkilöä vuodessa. Niin sanotussa paluumuuttojonossa oli Pietarissa noin 3500 aikuista henkilöä, Virossa noin 1200 hakemusta (2000 henkilöä) ja Petroskoissa noin 1500 henkilöä. Yhteisarviona oli 10 prosentin tarkkuudella noin 7000 henkilöä.⁴⁷⁶

Ajatuksen paluumuuton lainsäädännön tarpeesta voi nähdä kummunneen realiteettien kohtaamisesta, jotka eduskuntakeskusteluksakin olivat esiin nostettu. Realiteettien, jotka eivät muun muassa näyttäneet kohdanneen oletuksia edes ensimmäisen lainsäädäntöprosessin jälkeen, sillä eritoten kysymys kielitaidosta johti muutaman vuoden kuluttua lainsäädännön muuttamiseen. Esimerkiksi jo *Valtiontilintarkastajain kertomuksessa vuodelta 1993* arvosteltiin sitä, että inkerinsuomalaisia paluumuuttajia koskevaa erityislakia ei ollut. Valtiontilintarkastajien mielestä tällainen laki olisi pitänyt valmistella⁴⁷⁷.

Hallituksen esityksessä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta perusteltiin erityisen säännöksen ottamista ulkomaalaislakiin hallitusmuodon muutoksella. Hallitusmuodon perusoikeuksia säätelevä pykälän muutos oli seurausta kansainvälisestä perusoikeuksia koskevasta sopimuskehityksestä sekä oikeuskanslerin kannanotosta siihen liittyen. Hallitusmuodon 5§:n momentin (969/95) mukaan ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän,

---

⁴⁷⁵ *ibid.*

⁴⁷⁶ HE 56/1996.

⁴⁷⁷ K 15/2003 vp, 30..

kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan tai vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. Hallitusmuodon 7§:n 4 momentin mukaan puolestaan ”Ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla.”⁴⁷⁸ Hallitusmuodon II perusoikeuksia koskeva luku, josta nämä pykälät löytyvät, oli muuttunut 1.8.1995 voimaan astuneessa lakimuutoksessa.⁴⁷⁹ Hallitusmuodon perusoikeussäännökset antoivat veloitteen tarttua niihin inkerinsuomalaisten paluumuuttoa koskeviin ongelmiin, joista oli kylläkin jo aiemmin keskusteltu, mutta joihin ei kuitenkaan perusteellisesti oltu tartuttu.

Hallitusmuodon perusoikeussäännökset olivat siihen asti pysyneet lähes ennallaan koko voimassa olonsa ajan vuodesta 1919. Poikkeuksen teki ainoastaan vuonna 1972 hyväksytty säännös oikeudesta työhön. *Hallituksen esityksessä Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta* (HE 309/1993) todettiinkin muun muassa, että Suomen perusoikeusjärjestelmä oli kansainvälisen sopimuskehityksen vuoksi useissa suhteissa jäänyt jälkeen ihmisoikeusnormiston kehityksestä. Perusoikeusuudistuksen tavoitteena oli myös laajentaa perusoikeussäännösten suojaamaa henkilöpiiriä, sillä perusoikeudet oli hallitusmuodon II luvussa turvattu vain Suomen kansalaisille. Hallituksen esityksessä todetaan perusoikeus- ja ihmisoikeusajattelun lähtökohtien muuttuneen toisen maailmansodan jälkeen tässä suhteessa olennaisesti. Tämä muutos näkyi erityisesti kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, ”jotka velvoittavat sopimusvaltiota kunnioittamaan ja takaamaan sopimusten sisältämät ihmisoikeudet pääsääntöisesti kaikille valtion oikeuspiiriin kuuluville henkilöille siitä riippumatta ovatko he kyseisen valtion kansalaisia”. Kansainvälisen kehityksen ja kansainvälisen vuorovaikutuksen lisääntymisen todettiin puoltavan perusoikeussuojan ulottamista maassa oleskeleviin ulkomaalaisiin. Ehdotuksessa luovuttiinkin eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta perusoikeuksien kytkennästä Suomen kansalaisuuteen⁴⁸⁰. Ulkomaalaisten asemaa oli parannettu aiemminkin hallitusmuodon muutoksilla, mutta perusoikeusluvun ulkopuolella. Nuo muutokset olivat koskeneet pohjoismaiden kansalaisten osallistumista

---

⁴⁷⁸ HE 56/1996.

⁴⁷⁹ Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995.

⁴⁸⁰ ”Suomen kansalaisen oikeus tulla maahan ja oleskella maassa nauttisi huomattavasti pitemmälle menevää suojaa kuin ulkomaalaisen vastaavat oikeudet. Kansalaisella olisi ehdoton oikeus saapua maahan sekä suoja karkottamista ja vastoin tahto toiseen maahan siirtämisestä tai luovuttamista vastaan. Lailla voitaisiin kuitenkin säätää Suomen kansalaisen luovuttamisesta rikoksen johdosta tai siirtämisestä rangaistuksen täytäntöönpanoa varten maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu” (7 § 3 mom.) (HE 309/1993).

kuntien hallintoon ⁴⁸¹, mahdollisuutta säätää lailla muidenkin ulkomaalaisten osallistumisesta kuntien hallintoon ⁴⁸² ja ulkomaalaisten virkakelpoisuuden perustuslaillisten oikeuksien purkamista ⁴⁸³. ⁴⁸⁴

Sittemmin vuonna 2000 hallitusmuoto sekä kolme muuta perustuslakia kumottiin Suomen nykyisen perustuslain astuessa voimaan. Perustuslain 2 luku pitää sisällään perusoikeudet. Sen toisesta momentista löytyy vuodelta 1995 pykälä ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan tai vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. Liikkumisvapautta säätelevän 9§:n neljännessä momentista löytyy ”Ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla”. Toisekseen ulkomaalaisen karkottaminen, luovuttaminen sellaiseen maahan, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu kiellettiin perustuslaissa. ⁴⁸⁵ Kun ulkomaalaisen oikeus tulla Suomeen ja oleskella maassa määritettiin uudessa hallitusmuodossa ja sittemmin uudessa perustuslaissa lailla säädettäväksi, ei paluumuuton ohjaaminen viranomaisohjein enää ollut lainmukaista.

Paluumuuttoa määrittävän lainsäädännön perusteena oli toki myös paluumuuton hallinta. Suomeen muuttavien paluumuuttajien määrä pysyikin lainsäädännön ansiosta hallittuna. Lisäksi muuttoliikettä hidasti sittemmin muun muassa vaikeutunut asuntotilanne. Paluumuuttojonoon ilmoittautuneiden määrä kasvoi reilusti siitä, mitä se oli ensimmäistä lainmuotoa säädettäessä. Tuolloin Hallituksen esityksessä (HE 56/1996) jonossa todettiin olevan yhteisarvioiden 10% tarkkuudella noin 7000 henkilöä. Vuoden 2002 Hallituksen esityksessä eduskunnalle todettiin Venäjällä paluumuuttojonossa olevan yli 19 000 ja Virossa noin 4300. Venäjän lukumäärä oli alakanttiin, koska jonon alkupäässä oli muutamia tuhansia henkilöitä, joiden perheenjäsenille ei oltu annettu omaa jonotusnumeroa. ⁴⁸⁶

---

⁴⁸¹ Laki Suomen Hallitusmuodon 51 §:n muuttamiesta 334/1976.

⁴⁸² Laki Suomen Hallitusmuodon 51 §:n muuttamiesta 1717/1991.

⁴⁸³ Laki Suomen Hallitusmuodon 84 §:n muuttamiesta 724/1989.

⁴⁸⁴ HE 309/1993.

⁴⁸⁵ Suomen perustuslaki 731/1999.

⁴⁸⁶ HE 160/2002 vp.

HALLITUKSEN ESITYS ULKOMAALAISLAIN MUUTTAMISESTA

Hallitus antoi esityksensä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta touko-kuussa 1996 (HE56/1996). ”Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia lisäämällä lakiin nimenomainen säännös siitä, että entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle, jolla on suomalainen syntyperä, voidaan myöntää oleskelulupa paluumuuttajana.”⁴⁸⁷ Saman vuoden sisällä maahanmuuttolakiin liitettiin uusi pykälä 18a.

Inkerinsuomalaisten määrittelemisen paluumuuttajaksi lähti liikkeelle heidän määrittelemisestään ulkosuomalaisiksi, joilla on suomalainen identiteetti. Kuten olen edellä todennut, oletamus paluumuuttajien olemuksesta ei lopulta näyttäytynytkään realistisena. Tältä pohjalta voi nähdä lainsäädännön pohjana myös tulijoiden riittävän suomalaisuuden määrittelemisen lainsäädännön avulla. Kun siihen asti noudatetun hallintokäytännön varaan perustuneen määritelmän mukaan vain yhden neljästä isovanhemmasta oli oltava todistettavasti suomalainen, kiristyi tämä vaatimus lainsäädännön myötä siten, että määräaikaisen oleskeluluvan saamiseen suomalaisen syntyperän perusteella vaadittiin, että vähintään kahden neljästä isovanhemmasta tuli olla merkitty asiakirjaan nyt tai aiemmin suomalaiseksi. Laki kuitenkin mahdollisti myös sen, että mikäli hakija ei kyennyt asiakirjalla täyttämään tätä vaatimusta, oli oleskelulupa tällä perusteella mahdollista saada, mikäli hakijalla oli muu yhteenkuuluvuutta osoittava side Suomeen ja suomalaisuuteen. Hallituksen esityksen mukaan tällaisena siteenä pidetään muun muassa välirauhansopimuksen jälkeen entiseen Neuvostoliittoon palautettujen henkilöiden, muiden kuin inkerinsuomalaisten oleskelua Suomessa. Lain mukaan perheenjäsenillä oli myös oikeus saada oleskelulupa kyseisin perustein. Lisäksi vaatimuksena oli aikomus asettua Suomeen vakituisesti.⁴⁸⁸ Selkeimmin tämän saattoi osoittaa esittämällä suomalaisille viranomaisille lähtömaan viranomaisille annettu maastamuuttoilmoitus⁴⁸⁹.

Paluumuuttoa säätelevän lain voi nähdä myös lisänneen virallisesti ”veren perinnön” rinnalle vaatimuksen suomalaisen identiteetin eräänlaisesta todentamisesta tai vähintäänkin oppimisesta, sillä oleskeluluvan saaminen edellytti tästä lähtien myös paluumuuttovalmennukseen osallistumista lähtömaassa, ellei pakottavaa estettä osallistumiselle ollut. Tällaisia syitä saattoi olla esimerkiksi hakijan korkea ikä tai muut

---

⁴⁸⁷ HE 56/1996.

⁴⁸⁸ Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996, 18a§; HE 56/1996.

⁴⁸⁹ HE 160/2002 vp.

käytännön syyt, kuten pitkä matka valmistuksen järjestämispaikkakunnalta. Hallituksen esityksessä nousivat esille myös inkerinsuomalaisen ja muiden entisen Neuvostoliiton suomalaisten ulkosuomalaismääritelmän realiteetit: ⁴⁹⁰

Soveltaessa siirtolaisuuspoliittista ulkosuomalaismääritelmää inkerinsuomalaisiin ja muihin entisen Neuvostoliiton suomalaisiin on otettava huomioon heidän historiallinen taustansa. Vasta lyhyehkön ajan heillä on ollut mahdollisuus ilman pelkoa osoittaa ja vaalia suomalaista identiteettiään. Muista ulkosuomalaisryhmistä he eroavat siinä suhteessa, että he ovat eläneet eristyneenä Suomesta erilaisessa yhteiskuntajärjestelmässä. Suomesta käsin ei heihin ole pidetty yhteyksiä samalla tavoin kuin muihin ulkosuomalaisiin eikä heillä puolestaan muiden ulkosuomalaisten tavoin ole ollut mahdollisuutta säilyttää yhteyksiään Suomeen. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna on siten ymmärrettävää, että heidän tietonsa Suomesta ovat jääneet puutteelliseksi ja että suomenkielen taito on ollut lähes häviämässä, koska suomen kielen opetus ja käyttö ei ollut sallittua. Neuvostoliiton kansalaisina heidän maastamuutto-oikeutensa oli hyvin rajoitettu eikä paluumuutto ennen Neuvostoliiton hajoamista käytännössä ollut mahdollista. ⁴⁹¹

Hallituksen esitys rakentaa kuvaa, jonka mukaan kyse on nimenomaan inkeriläisiä koskevasta asiasta, vaikkakin tosiasiallasi laki koski myös muita suomalaisen etnisen taustan vaatimuksen täyttäviä, jotka eivät siis identifioitu inkerinsuomalaisiksi. Ehdotuksen alussa puhutaan Neuvostoliiton alueelta peräisin olevista henkilöistä ja inkerinsuomalaisista ja muista entisen Neuvostoliiton suomalaisista. Sitten puhutaan laajempaa kokonaisuutta olevasta inkeriläiskysymyksestä, presidentti Koiviston inkeriläisiä koskevasta lausunnosta, inkerinsuomalaisten presidentti Koiviston lausuntoa edeltävästä muutosta, inkerinsuomalaisten paluumuuttajien vastaanoton valmistelusta viranomaistyönä, inkerinsuomalaisten paluumuuttoon suhtautumisesta kuten paluumuuttoon yleensä, kattavan poliittisen päätöksen inkerinsuomalaisten maahanmuuton puuttumisesta sekä paluumuuttajan oleskeluluvan myöntämisestä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle, jolla on suomalainen syntyperä. Asia tiivistyy inkeriläiskysymykseksi. Varsinaisessa asian

---

⁴⁹⁰ HE 56/1996.

⁴⁹¹ Ibid.

sääätäneessä ulkomaalaislain 18a§ ei inkerinsuomalaisia eroteltu, vaan puhutaan yleisesti entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevista henkilöistä, joilla on suomalainen syntyperä. Kontekstiin sidottuna ehdotuksessa puhutaan lyhennetyksi paluumuuttajista.⁴⁹²

PALUUMUUTON KERTOMUS EDUSKUNTAKESKUSTELUJEN RAKENTAMANA

Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (56/1996) oli eduskunnassa lähetekeskustelussa 14.5.1996 ⁴⁹³. Puhemiesneuvosto ehdotti asian lähettämistä hallintovaliokuntaan, jonka eduskunta myös hyväksyi. Puheenvuoroja käyttivät vain keskustan kansanedustaja Sulo Aittoniemi sekä vasemmistoliiton kansanedustaja Pentti Tiusanen. Heidän puheenvuorojensa jälkeen keskustelu julistettiin päättyneeksi. ⁴⁹⁴

Edustaja Aittoniemi, joka jo aiemminkin oli eduskunnassa tarttunut paluumuuttokysymykseen, totesi, että ”Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia lisäämällä lakiin nimenomainen säännös siitä, että entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle, jolla on suomalainen syntyperä, voidaan myöntää oleskelulupa paluumuuttajana.”, lisäten että ”Tämä tarkoittaa nyt ilmeisesti muita kuin inkerinsuomalaisia.” Tosiasiassahan lakiehdotus keskittyi nimenomaisesti inkerinsuomalaisiin, vaikkakin se koski myös muita kyseisen alueen suomalaisia. Puheenvuorossaan edustaja Aittoniemi toi esiin niitä ongelmia, joita inkerinsuomalaisten muutossa oli hänen mielestään ollut. Hän nosti esiin mielipiteensä, että ”Me olemme tehneet Inkerin heimolle hyvin hankalan teon sikäli, että olemme repineet osan heistä Inkerinmaalta pois tänne, missä heillä ei ole identiteettiä, ja osa siellä olevista on jäänyt vajaaheimoksi ilman identiteettiä”. Toisaalta Aittoniemi kiinnitti huomionsa paluumuuton väärinkäytöksiin. Hänen mukaansa ”Tänne on tullut paljon sellaisia henkilöitä, joilla ei edes isän veljen kaima ole mitään sukua, vaan on ihan tekaistuilla papereilla tultu”. Tässä tosin oltiin hänen mukaansa kehittymässä siten, että asiat tutkitaan paremmin. Aittoniemen näkökulma paluumuuttoon oli kriittinen. Hänen mielestään Venäjän suuntaan pitäisi antaa tietoa siitä, että Suomessa ei odota paratiisi: ⁴⁹⁵

---

⁴⁹² Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996, 18a§.

⁴⁹³ PTK 61/1996 vp.

⁴⁹⁴ *ibid.*

⁴⁹⁵ *ibid.*

Mutta minä en oikein tätä ymmärrä, eikä tässä ole mitään rasismia eikä ulkomaalaisvihaa, eikä minulla ole heitä vastaan mitään. Mutta eivät nämä inkeriläiset, jotka tänne ovat tulleet, työttömiksi Suomeen, elä täällä sen paremmin ja onnellisempina kuin sielläkään. Pitäisi aika tarkkaan miettiä, kuinka tätä lakia ryhdytään soveltamaan ja kuinka helposti sieltä Suomeen otetaan. Totta kai sieltä tulossa ollaan, kun luullaan, että tämä on paratiisi, mutta niin kuin tänäkin iltana on huomattu keskustelussa, ei tämä Suomi olekaan mikään paratiisi. Näin ollen pitäisi vähän antaa ehkä tietoja sinne Venäjänmaalle, ettei tänne tulla niin suurella innostuksella. ⁴⁹⁶

Edustaja Tiusanen yhtyi edustaja Aittoniemen näkemyksiin. Hän viittasi presidentti Koiviston ilmoitukseen ja siitä seuranneisiin ratkaisuihin, joiden hän ei nähnyt olevan inkeriläisten edun mukaisia. Siksi hänen mielestään olikin hyvä pohtia lainsäädäntötasolla, kuinka asioita viedään eteenpäin: ⁴⁹⁷

--Toteaisin kyllä koskien inkeriläisiä, joihin tässä verrattiin näitä ihmisiä, että kyllä se presidentti Koiviston ilmoitus televisiolähetyksessä johti monella tavalla sentyyppisiin ratkaisuihin, jotka eivät loppujen lopuksi olleet kaikkien inkeriläisten tai yleensäkin inkeriläisten edun mukaisia. Siinä mielessä olisi kyllä hyvä todellakin pohtia, miten nämä asiat viedään lainsäädäntötasolla eteenpäin. ⁴⁹⁸

Hallintovaliokunnan mietintö valmistui 4.6.1996 ⁴⁹⁹. Valiokunta piti

---

⁴⁹⁶ ibid.

⁴⁹⁷ ibid.

⁴⁹⁸ ibid..

⁴⁹⁹ Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa olivat ottaneet osaa puheenjohtaja Matti Väistö /kesk, varapuheenjohtaja Kaarina Dromberg /kok, jäsenet Ulla Juurola /sd, Reijo Kallio /sd, Toimi Kankaanniemi /skl, Juha Karpio /kok, V aito Koski/sd, Osmo Kurolo/kok, Pehr Löfv /r, Tuija Pohjola /sd, Iivo Polvi /vas, Veijo Puhjo /va-r, Erkki Pulliainen /vihr ja Aulis Ranta-Muotio /kesk sekä varajäsen Raimo Holopainen /sd. Valiokunnassa olivat olleet kuultavina ylijohtaja Risto Veijalainen ja ylitarkastaja Lauri Hollmen sisäasiainministeriöstä, neuvotteleva virkamies Esko Kiuru ulkoasiainministeriöstä, neuvotteleva virkamies Risto Laakkonen työministeriöstä, hallitusneuvos Mervi Virtanen sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylitarkastaja Pekka Lampinen opetusministeriöstä, ylitarkastaja Esko Repo Ulkomaalaisvirastosta, lääninsihteeri Eila Jaakkola Uudenmaan lääninhallituksesta, neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola Suomen Kuntaliitosta, ulkomaalaisyksikön johtaja Ammi Isokallio Helsingin kaupungista, puheenjohtaja Hannu Kempainen ja hallituksen jäsen Helena Miettinen Inkerikeskuksesta sekä puheenjohtaja Inkeri Räisänen Suomi-Inkeri-seurasta. Lisäksi ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälä ja Helsingin poliisilaitos olivat antaneet kirjallisen asiantuntijalausannon. (Ha VM 6/1996 vp.)

lakiehdotusta tarpeellisenä ja puolsi sen hyväksymistä valiokunnan ehdotuksen muutoksin ja kannanotoin. Valiokunnassa oli ollut kuultavina edustus sisäasiainministeriöstä, ulkoasiainministeriöstä, työministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, opetusministeriöstä, Ulkomaalaisvirastosta, Uudenmaan lääninhallituksesta, Suomen Kuntaliitosta, Helsingin kaupungin ulkomaalaisyksiköstä, Inkerikeskuksesta sekä Suomi-Inkeri-seurasta. Lisäksi ulkomaalaisvaltuutettu sekä poliisilaitos olivat antaneet kirjallisen asiantuntijalausannon.⁵⁰⁰

Mietinnössään hallintovaliokunta korosti maastamuutto-, ulkosuomalais- ja paluumuuttopolitiikassa valinnanvapauden periaatetta. ”Valinnanvapauden ja sen edellytysten turvaamiseksi valiokunta pitää tärkeänä käsiteltävänä olevaan lakiehdotukseen liittyen, että lähialueyhteistyöllä vaikutetaan paluumuuttoalttiuteen vahvistamalla inkerinsuomalaisten edellytyksiä jäädä asuinsijoilleen sekä edistämällä myös siellä suomalaisen kulttuuri- ja kieli-identiteetin säilymistä.”, lausunnossa todettiin. Siinä todettiin myös, että valiokunnan huomiota oli asiantuntijakuulemisessa kiinnitetty inkerinsuomalaisten paluumuuttajien edunvalvonnan kehittämiseen. Tämän pohjalta valiokunta esittikin, että julkisen vallan toimenpitein selvitetään tässä suhteessa tarpeet ja keinot Suomeen muuttaneiden aseman parantamiseksi. Erityiskysymyksenä valiokunta esitti vielä, että ”Suomesta saatavat inkeriläisten etuihin ja asemaan vaikuttavat viranomaisien antamat asiakirjat, esimerkiksi kansallisarkiston todistukset, voitaisiin tehdä maksuttomiksi.” Hallintovaliokunta esitti lisäksi yksityiskohtaisia muutosehdotuksia lakiehdotukseen terminologisista ja täsmentävistä muutoksista, vaikeavammaisten lasten asemaan sekä siihen, että syntymätodistuksia ja muita asiakirjoja voitaisiin rajatapauksissa tarkastella tapauskohtaisesti.⁵⁰¹

Eduskunnan istunnossa 5.6. 1996 mietintö pantiin pöydälle puhe- miesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavan päivän varsinaiseen täysistuntoon⁵⁰². Asian ensimmäinen käsittely oli siis 6.6.1996⁵⁰³. Selkeiksi teemoiksi keskustelussa nousivat lainsäädännön lähtökohdat ja merkitys, suomalaisuuden määrittäminen sekä inkeriläiskysymyksen (tämä käsite nousi keskustelussa moneen kertaan esiin) hoidon

---

⁵⁰⁰ Ha VM 6/1996 vp.

⁵⁰¹ Ha VM 6/1996 vp.

⁵⁰² PTK 76/1996 vp.

⁵⁰³ Puheenvuoroja käyttivät edustajat Matti Väistö (kesk.), Esa Lahtela (sd.), Hannu Kemppainen (kesk.), Kaarina Dromberg (kok.), Sulo Aittoniemi (kesk.), Tuija Pohjola (sd.), Iivo Polvi (vas.), Hannu Takkula (kesk.) ja Pentti Tiusanen (vas).

onnistuminen tai epäonnistuminen.⁵⁰⁴

Ensimmäisen puheenvuoron käytti hallintovaliokunnan puheenjohtaja, keskustan kansanedustaja Matti Väistö, joka esitteli valiokunnan mietinnön sisältöä sekä kuulemisissa esiin nousevia asioita. Kuntaliitto oli kiinnittänyt huomiota eläkeläisten tilanteeseen esittäen, että heille tulisi turvata oikeus joko kansaneläkkeeseen tai sitä vastaavaan valtion korvaukseen heti maahan asetuttuaan. Asiahan oli ollut esillä jo paluumuuton alkuvuosina. Toinen kuulemisissa esiin noussut asia, jonka Väistö toi esiin, oli toimenpiteiden tehostaminen niissä pulmallisissa tilanteissa, jotka seurasivat heikosta kielitaidosta tai ammattitaidosta.⁵⁰⁵

Keskustelussa korostui erityisesti kansanedustaja Hannu Kemppaisen ääni. Kaiken kaikkiaan hän piti ensimmäisessä käsittelyssä neljä puheenvuoroa, joista kaksi oli vastauspuheenvuoroja. Kemppainen oli maahanmuutto- ja pakolaistoimikunnan jäsen. Lisäksi hän toimi Inkerikeskuksen puheenjohtajana ja oli ollut tämän tehtävän vuoksi myös hallintovaliokunnan kuultavana. Edustaja Kemppaisen puheenvuorot nousivat eräänlaisiksi painopisteiksi niin pituutensa kuin runsaan sisältyönsäkin vuoksi. Ensimmäinen edustaja Kemppaisen puheenvuoroista oli varsin pitkä. Hän totesi olevansa ” - - puhumassa ehkä ensi sijassa sen tähden, että olen parlamentaarisen maahanmuutto- ja pakolaistoimikunnan jäsen ja olin tätä kysymystä käsittelemässä”. Myöhemmissä puheenvuoroissa toiset edustajat viittasivat ja kommentoivat Kemppaisen puheenvuoroon. Hänen ensimmäisen puheenvuoronsa jälkeen puhunut kokoomuksen kansanedustaja Kaarina Dromberg, joka oli hallintovaliokunnan varapuheenjohtaja, esimerkiksi totesi arvostavansa suuresti edustaja Kemppaisen tietoa ja huolta. Sosiaalidemokraattien kansanedustaja, hallintovaliokunnan jäsen, Tuija Pohjola puolestaan totesi ensimmäisessä puheenvuorossaan, että hänen mielestään Kemppaisen asiantuntemus on otettu hyvin huomioon hallintovaliokunnan kannanotossa.⁵⁰⁶

Kemppaisen puheenvuoroa voikin pitää eräänlaisena ”sisäpiirin tietona”. Tämä ilmentää sitä, kuinka kansanedustajilla on oma taustansa, joka vaikuttaa siihen, kuinka paljon he kulloisenkin asian sisällä ovat. Keskustan kansanedustaja Sulo Aittoniemi osallistui jälleen keskusteluun pitämällä tämänkertaisen keskustelun ensimmäisessä puheenvuorossaan (vastauspuheenvuoro) edustaja Kemppaisen puhetta tunneperäisenä ja ”ehkä inkeriläisten asemaa puolustava[na]”. Aittoniemen mielestä

---

⁵⁰⁴ PTK 78/1996 vp.

⁵⁰⁵ *ibid.*

⁵⁰⁶ *ibid.*

hän ”monessa asiassa vähän räiski yli”. Myöhemmin puolestaan edustaja Dromberg totesi toisessa vastauspuheenvuorossaan: ”Ed. Aittoniemi oikeastaan hyvin asenteellisesti on lähtenyt inkeriläiskysymyksessä etene- mään, kun hän nimittää tätä lakia suorastaan huihaapelilaiksi.”⁵⁰⁷

Edustaja Kempainen toi ensimmäisessä puheenvuorossaan esiin myös lainsäädännön syitä – lakiesitys oli eduskuntasalissa sen vuoksi, koska oikeuskansleri oli kannanotossaan todennut, ettei paluumuuttoasia voinut jatkua valtioneuvoston päätöksellä, vaan se vaatii lain tason. Asian tuloa eduskunnan käsittelyyn pitivät tärkeinä puheenvuoroissaan myös muut edustajat, vaikkakin koko paluumuuton tai vähintäänkin sen onnistumisen kyseenalaistavia ääniä kuului halki keskustelun.⁵⁰⁸

Paluumuuton lähtökohtien selitykset nousivat eduskunnan keskustelussakin pohdintojen alaisiksi. Alkupisteeksi nousi jo keskustelun ensimmäisessä, edustaja Väistön, puheenvuorossa presidentti Koiviston lausunto. Edustaja Kempainen jatkoi ensimmäisessä puheenvuorossaan tämän kertomuksen linjassa:

*-- paluumuutto käynnistyi pelkästään presidentti Koiviston puheen perusteella ilman sen kummempaa päätöstä, ja siitä asia sai alkunsa. Tämän puheen oikeutuksesta on jonkin verran keskusteltu, mutta sen voinee kovin paljon syyttämättä sanoa, että siitä kyllä aiheutui sellainen prosessi, jolla on ollut hyvin arvaamattomat vaikutukset. Ne motiivit, jota kenties puheen pitämisen aikana oli, eivät kyllä ole toteutuneet. Presidentti Koivisto on kiistänyt, että sillä olisi ollut työvoimapolitiittista vaikutusta, mutta presidentin puheentekijöiden taustalla oli aivan selvä tavoite, että ajateltiin, että siellä on pitkän koulu- tuksen saanutta työvoimaa, joka sen hetkessä työvoima- pulassa on helpottamassa työvoimatilannettamme.*⁵⁰⁹

Edustaja Kempainen uskoi, että vaikka presidentti Koivisto oli kiistänyt sen, että asialla olisi ollut työvoimapolitiittista vaikutusta, oli tämän puheentekijöiden taustalla työvoimatilanteen helpottaminen. Edustaja Kempaisen ensimmäisessä puheenvuorossa nousi esiin myös paluumuuton ”oikeudenmukaisuusperuste”, kertomus siitä, mikä on riittävä peruste paluumuutto-oikeudelle. Kempaisen puheessa nimenomaan kunnia- velka oli sellainen:

---

⁵⁰⁷ ibid.

⁵⁰⁸ ibid.

⁵⁰⁹ ibid.

Yleisessä keskustelussa silloin paluumuutolle oli minusta kestävämpi oikeudenmukaisuusperuste, kun tiedetään, että inkeriläiset jatkosodan yhdessä vaiheessa siirrettiin Suomeen ja heidät välirauhasopimuksen mukaan ja valvontakomission painostuksella jouduttiin aika selvästi epäoikeudenmukaisesti palauttamaan Venäjälle, ja tiedetään myös, minkälaisen kohtalon he sen jälkeen Venäjällä ovat saaneet kokea. Tämä olisi tavallaan kunniavelan maksamista ja sitä tässä osin ollaan tekemässä ja varmasti siltä osin tämä päätös oli selvästi hyväksyttävä. ⁵¹⁰

Edustaja Kemppainen toi ensimmäisessä puheenvuorossaan esiin myös sen, että lakiehdotuksen paluumuuttopykälän muoto oli sellainen, ettei paluumuutto rajoitu kunniavelka-asiaan, koska se tekee paluumuuton mahdolliseksi kaikille suomalaista alkuperää oleville riippumatta siitä, ovatko he inkeriläisiä vai eivät. ⁵¹¹

Lisäksi edustaja Kemppainen toi esiin maahanmuutto- ja pakolais-toimikunnan työskentelyssä esiin tulleen kustannuskysymyksen, joka viittasi myös paluumuuton lähtökohtakysymykseen. Hän toi esiin eräiden asiantuntijoiden näkökulmia yhteiskunnalle aiheutuvista kustannuksista ”tässä työttömyystilanteessa”. Hänen mukaansa ”-- reilusti yli puolen kohtalona on joutua työttömäksi, jos on työikäinen, joten ei tämä asia kyllä hyvin pelaa.” Toimikunta ei hänen mukaansa pystynyt puhtaalta pöydältä käsittelemään asiaa ja sen lisäksi toimikunnassa oli laaja kirjo mielipiteitä, joten hän pitikin yksimielistä esitystä ihmeenä. ⁵¹²

Lakimuutos toi siis oikeuden paluumuuttoon kaikille etniseltä taustaltaan suomalaisille, olivat he sitten inkerinsuomalaisia tai eivät. Osan näkemys oli, että paluumuutto-oikeus oli alun perin tarkoitettu vain Suomesta sotien jälkeen palautetuille. Edustaja Aittoniemi totesi toisessa puheenvuorossaan kokemuspohjaisesti:

-- alunperinhän, jos mennään kaikkein pohjimmaisiin tarkoituksiin, niin kysymys kai oli siitä, että ihmisille, jotka väkijonolla täältä aikanaan vietiin Suomesta Inkerinmaalle ja sillä tavalla, annettaisiin mahdollisuus palata takaisin Suomeen. Senhän varmasti meikäläinenkin ja meikäläisen ikäiset nuoruudestaan muistavat, kun heitä täältä vietiin sodan jälkeen. ⁵¹³

---

⁵¹⁰ ibid.

⁵¹¹ ibid.

⁵¹² ibid.

⁵¹³ ibid.

Keskustelua herätti suomalaisuuden määrittäminen asiakirjojen perusteella. Jo heti keskustelun toinen puhuja, sosiaalidemokraattien kansanedustaja Esa Lahtela nosti puheenvuorossaan esiin kysymyksen siitä, kuinka vaikea suomalaisuus side on määritellä. Hänen mukaansa tämä oli ”lainsäädännössä niin pyöreästi kirjoitettu, se jää ilmeisesti aika pitkälle harkintavaltaan”. Hän tiedustelikin, onko asia viranomaisen päätöksellä todettavissa vai tullaanko asia eri asetuksella tai säännöksellä tarkemmin määriteltyä.⁵¹⁴

Edustaja Lahtelan kysymyksiin vastasi hänen jälkeensä puheenvuoron pitänyt kansanedustaja Hannu Kemppainen. Kemppaisen mukaan muotoilu johtui siitä, etteivät Neuvostoliiton rekisterikirjat ole täydellisiä. Tämä saattoi hänen mukaansa aiheuttaa ongelmia. ”Jos ilmiselvästi ihminen osoittaa alkuperänsä ja kulttuurisiteensä, mutta rekisteristä puuttuu tieto jostakin syystä, kun ei ole tullut rekisteröityä pelon tai muun takia, halutaan, että tämä oikeus säilyisi.” Kemppainen totesi viitaten historiallisiin syihin ja inkeriläisten kärsimyshistoriaan. Hänen mukaansa ”— ongelmaa pienentää myös se, että paluumuuttojonoa ylläpitää rajan takana inkeriläisjärjestö, ei suinkaan viranomainen. He varmasti suurin piirtein tuntevat omansa ja pystyvät ainakin estämään epäkohdat. Tältä osin ainaakaan tällä säännöksellä tätä ei väärin käytetä.” Kemppaisen näkökulmasta on siis olemassa yhteisö, joka tuntee omansa. Tässä lauseessa ilmenee oletus jostakin yhtenäisestä inkerinsuomalaisuudesta. Tätä näkemystä hän vahvisti myös myöhemmässä puheenvuorossaan, joka kaiken kaikkiaan oli hänen kolmas puheenvuoronsa tuossa keskustelussa, vastauksena esitettyihin epäilyksiin:⁵¹⁵

*Minä totesin, että tästä muusta siteestä ei kyllä tule ongelmaa. Inkeriläisillä lähtöalueillaan on vielä sen verran hyvä tuntemus toisiinsa ja kun nimenomaan inkeriläisseurat pitävät tätä jonoa ja siellä on jopa jonkin verran tervettä kateutta, niin uskon, että tätä ei tältä osin pystytä käyttämään väärin eikä se ole pääsääntö.*⁵¹⁶

Edustaja Aittoniemi katsoi, että asiassa oli edetty ”mahdottomuuksiin”. Hänen arvionsa oli, että paluumuuttoa käytetään paljon väärin ja sama jatkuu lainsäädännönkin jälkeen. Aittoniemi totesi:

---

⁵¹⁴ ibid.

⁵¹⁵ ibid.

⁵¹⁶ ibid.

Eihän tässä tarvitse tämän mukaan periaatteessa kuin osata värssy suomalaista rekirallia jostakin Saimaalta räväyttää, niin se antaa jo silloin sen kuvan, että on yhteenkuuluvaisuutta Suomeen. Tämähän on täysin kaitsematon ja ohjaamaton lainkohta. Tätä voidaan käyttää kuinka vain, samoin kuin avopuolisohommaakin. Pari yötä ollaan lesken mökissä ja sen jälkeen lähdetään sen kanssa Suomeen avopuolisona. Näitä käytetään tällä tavalla väärin. Tämä on ihan huithaapelilaki ja osoittaa juuri sitä kurjuutta, mistä tämä koko homma on alun perin lähtenyt, kehittynyt tämän prosessin aikana ja tässä nyt sitten tuhkat vielä sirotellaan lainsäädännöllä päälle. Kyllä tämä on surkeata hommaa. ⁵¹⁷

Puheenvuoroissaan edustajat määrittivät sitä, olivatko tulijat niitä suomalaisia, kuin oletettiin. Pohdinta ei siis jäänyt vain asiakirjojen todentamiseen, vaan siihen suureen keskusteluun, jota paluumuuton ympärillä oli muutoinkin käyty. Oletukset eivät puheenvuoroja pitäneiden edustajien mielestä olleet toteutuneet. Ensimmäisessä puheenvuorossaan edustaja Kemppainen totesi: ”Paluumuutolla ei ollut myöskään sitä vaikutusta, että olisimme saaneet tänne suomenkielisiä, niin kuin täällä todettiin jo. Kulttuuri-identiteetti on monelta jo hävinnyt ja niillä kriteereillä me olemme saaneet täysin venäjää puhuvaa väestöä.” Kemppainen toikin esiin sen, että lakiehdotuksesta puuttui aiempaa mittavampien toimenpiteiden käynnistäminen inkeriläisten paikallisten olosuhteiden parantamiseksi. ⁵¹⁸

Keskustelussa paluumuutto esittäytyikin varsin epäonnistuneena pyrkimyksenä. Edustaja Kemppaisen puhe inkeriläisten taustoista oli varsin kerronnallista ja kärsimyshistorian ”suuriin kertomuksiin” pohjaavaa. Hän kertasi puheenvuorossaan inkerinsuomalaisten taustoja. Hänen näkemyksensä mukaan paluumuutto oli uuden diasporan aiheuttaja. Kemppaisen mukaan ”- - paluumuutto on aiheuttanut sen, että karkeammin ilmaistuna olemme suorittaneet etnisen puhdistuksen tai olemme paraikaa sitä suorittamassa”. Kemppaisen mukaan paluumuuttoa ei pystytä lopettamaan, koska ”Tällä käytännöllä on jo tietty oikeusvaikutus annettu jonoissa oleville jne., ja olisi aivan epäoikeudenmukaista, että jono menisi nyt täysin kiinni.” Myöhemässä vastauspuheenvuorossaan hän totesi, ettei hänen mielestään paluumuuttoa olisi pitänyt aloittaakaan, sillä silloin olisi kyetty paremmin ylläpitämään Inkerinmaalla tapahtuvaa kulttuurin elpymistä. Edustaja Aittoniemi toi heti ensimmäisessä puheenvuo-

---

⁵¹⁷ ibid.

⁵¹⁸ ibid.

rossaan esiin jo aiemmin kuullun näkemyksensä siitä, että inkeriläis-kysymyksen hoito ei ollut onnistunut. Hänen mielestään koko kysymys oli pilattu, sillä, että liikkeelle oli lähdetty tunnepohjalta. Lopputuloksena oli hänen mukaansa se, ”että meillä on nyt Suomessa inkeriläisyhdyskunta, joka ei tunne omaa identiteettiään riittävästi, jolla ei ole mahdollisuuksia täällä identiteettinsä säilyttämiseen, sen korostamiseen ja sen lisäämiseen”. Samalla oli inkeriläisyhteiskunta menettänyt Venäjällä elinvoimaisuutensa. Siksi hän näki inkeriläisten tulevaisuuden huonona. Lakikaan ei hänen mukaansa auttaisi asiaa yhtään.⁵¹⁹

Edustaja Dromberg puolestaan toi toisessa vastauspuheenvuorossaan esiin näkemyksensä lain ja tarkennusten tarpeellisuudesta juurikin kulttuurin säilymisen vuoksi:

*Tietenkin on myöskin suomalaisugrilaisen kulttuurin kannalta erittäin tärkeä, että me pystymme inkeriläisen kulttuurin säilyttämään ehjänä kokonaisuutena sekä huolehtimaan myös niistä ihmisistä, jotka vievät sitä eteenpäin. Siinä mielessä pidän lakia ja nyt tehtäviä tarkennuksia erittäin tarpeellisina.*⁵²⁰

Yksi näkökulma oli työllistymiskysymyksessä. Edustaja Kempainen totesi toisessa puheenvuorossaan, vastauspuheenvuorossaan:

*Ei minusta pidä ajatella näinkään, että niitä pitäisi palauttaa tai tänne tuoda. Minusta tavoitteena pitäisi olla se, että meillä olisi väestönosa, joka voisi muuttaa aina sinne, missä heidän työtään tarvitaan. Nyt Inkerinmaalla on työntekijöistä pula, esimerkiksi suomen kielen opettajista. Meidän pitäisi antaa heille lupa mennä vaikkapa työttömyyskorvauksella opettamaan sinne, ja saisivat matkustaa tässä välillä. Minusta tämä on aivan reaalinen asia, joka voitaisiin toteuttaa. Tämähän on niin jakomielitautinen tilanne nyt, että täällä ollaan jouten ammattitaitoisina ja menetetään ammattitaito sekä siellä että täällä ja ollaan syrjäytymisvaarassa. Minusta tämä on spesiaali ongelma, joka pitäisi hoitaa.*⁵²¹

Edustaja Kempainen kaipasikin ensimmäisessä puheenvuorossaan keskustelua siitä, mikä olisi paras väylä edunvalvonnan toteuttamiseksi. Asian tuloa eduskuntaan Kempainen piti hyvänä asiana. ”Nyt tällä fooru-

---

⁵¹⁹ ibid.

⁵²⁰ ibid.

⁵²¹ ibid.

milla tästä ongelmasta voidaan keskustella, ei pelkästään yhden lakipykälän lisäämisestä, vaan myös siitä, miten kokonaisuutena inkeriläiskysymystä käsitellään niin, että tässä ei käy niin, että yksi suomalais-ugrilainen kulttuuri, jolla on hyvin rikkaat juuret, Larin Paraske ja muita kulttuurihenkilöitä, joilla on taustansa tässä kansassa, kokonaan kuolisi.” Kempainen totesi. Tässäkin toteamuksessa edustaja Kempaisen näkemys oli kulttuurin ylläpitämisessä. Inkeriläiskysymys oli hänen mielestään Suomelle velvollisuus. ”Tähän mennessä ja tässä historiassa, kun he ovat joutuneet pahasti riepoteiluiksi sekä omasta tahdostaan että hyvässä tarkoituksessa heidän auttamisekseen, he ovat jäämässä pahasti vähemmistöön, pahasti syrjäytymässä ja pahasti menettämässä identiteettiään sekä Venäjällä että Suomessa”, Kempainen totesi.⁵²²

Edustaja Dromberg puolestaan kysyi: ”--mikä on tiedotuksen taso, kun viedään tietoa Suomesta ja olosuhteista, joihin he täällä joutuvat, koska hyvin koulutettuja ihmisiä todellakin varmasti tarvittaisiin inkeriläisten keskuudessa omassa maassa. Kun kilpailu on tällä hetkellä kova Suomessa, niin todella toivoisi, että heidän omankin hyvinvointinsa tähden nämä asiat selvitettäisiin, ennen kuin he tekevät nämä ratkaisut.” Tähän edustaja Kempainen vastasi vastauspuheenvuorossaan (hänen toinen puheenvuoronsa), että mietinnössä oli nimenomaan haluttu korostaa tiedottamista. ”Pitäisi tuoda selville, että ei se auvola ala Suomessakaan näissä olosuhteissa.”, hän totesi. Myöhemmin Dromberg totesi toisessa vastauspuheenvuorossaan, että ”Siinä mielessä mielestäni on meilläkin tietty vastuu, kun on annettu tällainen lupaus inkeriläisille, hoitaa oma osuutemme, mutta tietoisena siitä, että ne olosuhteet, joihin he ehkä kuvittelevat tulevansa, eivät vastaakaan sitä, mitä heille on annettu ymmärtää, siitä minulla itselläni on suuri huoli.”⁵²³

Vasemmistoliiton kansanedustaja Iivo Polvi, joka niin ikään oli hallintovaliokunnan jäsen, nosti puheenvuorossaan esiin, että valiokunta korostaa valinnanvapauden periaatetta maastamuutto-, ulkomaalais- ja paluumuuttopolitiikassa. Polven mukaan: ”Valinnanvapauden ja sen edellytysten turvaamisen kannalta on tärkeää, että lähialueyhteistyöllä vaikutetaan paluumuuttoalttiuteen. Parhaiten siihen voidaan vaikuttaa tukemalla muun muassa inkerinsuomalaisten edellytyksiä jäädä asuinsijoilleen sekä edistämällä siellä kieli- ja kulttuuri-identiteetin säilymistä.” Edustaja Polven tavoin lähialueyhteistyön merkityksestä puhui niin hallintovaliokunta kannanotossaan, kuin myös useat edustajat. Edustaja

---

⁵²² *ibid.*

⁵²³ *ibid.*

Kemppainenkin toi asian esiin heti ensimmäisessä puheenvuorossaan. Keskustan kansanedustaja Hannu Takkula piti ensimmäisessä puheenvuorossaan yhteistyötä yhtenä painopistealueena, jota tulisi rohkaista. Oleellista ja tärkeää oli hänen mielestään myös muistaa humanitaarisen avun antaminen yhtenä oleellisena painopistealueena sekä joustavuus suomalaisten ja inkerinsuomalaisten välillä.⁵²⁴

Eräs selkeä teema puheenvuoroissa oli käytettävissä oleva tiedon määrä. Palumuuton alkaessa tietoa entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisten tilanteesta ei koettu juurikaan olleen, vaan palumuuton lähtökohtien katsottiin tuolloin olleen tunnepitoisia. Keskustelun ajankohtana tietoa koettiin kuitenkin olevan, joten asian ratkaiseminen oli ajankoh- taista ja tärkeää. Edustaja Dromberg totesi ensimmäisessä vastauspuheenvuorossaan: ”Kaiken kaikkiaan tieto, jota tällä hetkellä on heidän olo- suhteistaan, on varmasti jo niin kokemuseräistä, että siitä voisimme antaa tuen ja avun heille ratkaisuisaan.” Edustaja Kemppainen totesi vas- tauspuheenvuorossaan Aittoniemen ja Drombergin jälkeen, joka oli hänen toinen puheenvuoronsa keskustelussa, että ”Jos olisi saatu toimia puhtaal- ta pöydältä ja ennen Koiviston puhetta ja lupautta, niin tuskin tätä ränniä olisi Suomeen tehty eikä ainakaan näissä olosuhteissa. Sitä tilannetta meil- lä ei ollut, eikä jonoa näiltä tilanteilta pystytty sulkemaan.”⁵²⁵

Keskustelijat toivat esiin myös palumuuton humanitäärisen puolen. Edustaja T. Pohjola esimerkiksi toi esiin valiokunnassa asiantun- tijalausunnossa Inkeri-seuran kautta esitetyn huolen vammaisista lapsis- ta. Hänen mukaansa valiokunta kiinnittikin erityistä huomiota myös alle 18-vuotiaiden vammaisten lasten asemaan. Sen lisäksi asiantuntija- lausunnossa oli kuitenkin todettu, että ongelmia on ollut yli 18-vuotiaiden vaikea vammaisten osalta siinä, voivatko he muuttaa Suomeen vanhempi- ensa mukana. ”Tähän löytyy ulkomaalaislain 18 §:n 1) ja 4) kohdista selvitykset siitä, että vaikeasti vammaisilla lähiomaisilla on oikeus ja heille turvataan oleskelulupa ja että he voivat muuttaa vanhempiensa mukana Suomeen. Mielestäni tämä on humanitaarista ja tärkeää työtä, jonka valio- kunta halusi mietinnössään huomioida.” Edustaja Kemppainen totesi kolmannessa puheenvuorossaan, vastauspuheenvuorossaan Pohjolalle, että hänen mielestään oli hyvä, että näihin asioihin oli valiokunnassa kiin- nitetty huomiota. ”Siinä tavallaan toteutetaan vain suomalainen ihmis- käsitys ja huoltosuhde ja perhekäsitys, että jos on vammaisia huolletta- vana, niin ikäraajat eivät olisi esteenä, eikä tällä tavalla saa hajottaa

---

⁵²⁴ *ibid.*

⁵²⁵ *ibid.*

vammaisten ja heidän huoltajiensa suhdetta.”, Kempainen totesi.⁵²⁶

Edustaja Polvi toi puheenvuorossaan esiin sen näkökulman, että ”esitys kiristää osittain paluumuutolle asetettuja edellytyksiä.” Oleskeluluvan saamisen edellytykseksi tulevaa paluumuuttovalmennukseen osallistumista Polvi piti perusteltuna ”koska se osaltaan helpottaa luvansaajan sijoittumista ja sopeutumista myöhemmin suomalaiseen yhteiskuntaan”. Paluumuuton ongelmana hän toi esiin, ettei paluumuuttojonossa oleville ole voitu antaa arviota siitä, milloin mahdollinen muutto voi tapahtua.⁵²⁷

Näkemyksiin paluumuuttajien sopeutumisesta päästiin vasta keskustelun loppupuolella edustaja Takkulan johdattamana hänen ensimmäisessä puheenvuorossaan. Hän piti lakiehdotusta oikeansuuntaisena, mutta viittasi kuitenkin kulttuuristen yhteyksien katkeamisen aiheuttamiin ongelmiin. Edustaja Kempainen vastasi neljännessä ja viimeisessä puheenvuorossaan edustaja Takkulan ensimmäisessä puheenvuorossaan esittämään kysymykseen sopeutumisesta. Hän totesi:

*Inkeriläisten kohdalla, kun olen yrittänyt perehtyä tähän moiniin tutustumalla, on sellainen valitettava piirre, että kun he muuttavat tänne, he välittömästi haluavat unohtaa kaiken menneen heti aluksi. Heillä on tavoite, että he täysin suoma-laistuvat ja kieltävät juurensa. Ei tämä ole oikea lähtökohta. Minusta heitä pitäisi rohkaista siitä eroon. He olisivat Suomessakin paljon hyödyllisempiä, jos he ylpeästi voisivat pitää yllä kaksikielisyttä, kaksikulttuurisuutta ja omaa yhteisöä. Sillä tavalla he olisivat mahdollisimman hyödyllisiä. On esimerkkejä siitä, miten inkeriläisvanhemmat eivät ole hyväksyneet, että heidän lapsilleen opetettaisiin venäjää tietyissä kouluissa, vaikka he sitä äidinkielenään puhuvat, ja esimerkiksi sitten kun heitä on saatu yhteen suomalaisten venäjää opiskelevien kanssa, he ovat luonnonmenetelmä venäjän kielen opettamiseksi suomalaisille. Heitä pitäisi kaikella tavalla rohkaista omaksuma kaksikielisiä, kaksi kulttuuria ja pitämään juurensa sekä kulttuurinsa. Silloin he olisivat hyödyllisiä. Tällä hetkellä näin ei tapahdu.*⁵²⁸

Edustaja Takkula totesi keskustelun viimeisessä puheenvuorossa pitävänsä tätä edustaja Kempaisen selvitystä erittäin hyvänä. Hänenkin mieles-

---

⁵²⁶ *ibid.*

⁵²⁷ *ibid.*

⁵²⁸ *ibid.*

tään hyvä suunta oli juuri kaksikulttuurisuus eli se, että vahvuutena nähdään myös kulttuuri Venäjällä, jossa he ovat kasvaneet: ”Tätä kautta he voivat olla joustavana apuna myös meidän idänsuhteidemme rakentamiseen ja vanhan Neuvostoliiton, nykyisen Venäjän, olojen ja hallinnon ymmärtämiseen. Tätä kautta tämä muodostuu meille voimavaraksi.”⁵²⁹

Tämä näkemys on jossain määrin ristiriidassa siihen suomalaisuuden vaatimukseen, joka paluumuuttokeskustelussa oli ollut läsnä. Toisaalta oli hämmästely paluumuuttajien venäläistyneisyyttä, mutta toisaalta osa toivoi heidän ylläpitävän kaksikulttuurisuutensa. Kempainen näki tässä kielitaitoisuudessa hyötynäkökulman.⁵³⁰

Keskustelun toiseksi viimeisen puheenvuoron käytti edustaja Tiusanen. Hän osoitti historiantunnetuksi edustaja Takkulalle, joka oli hänen mielestään muotoillut asian epäselvästi todetessaan: ”Totean vain, että niiden, jotka vasten tahtoaan ovat rajan sille puolelle jääneet, ilman muuta tulee sallia tulla tänne takaisin. Se heidän eheytensä kannaltaan varmasti on parasta.” Tiusanen toi esiin historiaa, ”Inkeriläisethän ovat Stolbovan rauhan ajoista vuodesta 1617 ruotsalaisten toimesta sittemmin Inkerinmaaksi kutsutulle alueelle siirrettyjä suomalaisia. Siirto oli tietysti silloisen Itämeren suurvallan yritys vahvistaa asemaansa itäisellä Suomenlahdella.” Tämän esiin tuominen, se, että ylipäätään on tarpeen tämänlaisessa yhteydessä selventää tämän kaltaista historiallista yksityiskohtaa, ilmentää, kuinka vähäistä tietous inkerinsuomalaisen lähtökohdista on Suomessa ollut. Lisäksi edustaja Tiusanen totesi pitävänsä tärkeänä kulttuuriulottuvuuden painottamista ”niin että näistä ihmisistä ei todella tehtäisi sellaisia, joilla ei olisi niin sanotusti omaa historiaansa.”⁵³¹

Edustaja Takkula päätti keskustelun vastaten edustaja Tiusasen historiakommenttiin:

Ed. Tiusaselle ja hänen pienen historiantunnin opetuksesta voisin todeta, että varmasti näin on, että inkerinsuomalaisia on jäänyt Stolbovan rauhan yhteydessä sille puolelle, varmaan Täyssinän rauhan ja myöskin Moskovan rauhan yhteydessä. Mutta kaiken kaikkiaan, vaikka nämä kaikki rauhat, mitä itärajalla on tehtykin, käytäisiin läpi, se ei muuta asian sisältöä eikä sitä kokonaisuutta, että niillä, jotka syystä tai toisesta ovat rajan väärälle puolelle kokeneet jäävänsä, suomalaiseen syntyperään ja juuriin vedoten tulee olla oikeus myös päästä, kuten

---

⁵²⁹ *ibid.*

⁵³⁰ *ibid.*

⁵³¹ *ibid.*

lakiesityksessä halutaan esittää, takaisin isien maahan, siihen luvattuun maahan, mitä he kutsuvat Suomeksi. ⁵³²

Hallituksen esitys ulkomaalaislain muuttamiseksi ja valiokunnan mietinnön toinen käsittely eduskunnassa oli vielä myöhemmin samana päivänä (6.6.1996) pidetyssä istunnossa. Ensin sallittiin yleiskeskustelu, jonka jälkeen ryhdyttiin lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn. Yleiskeskustelun ainoan puheenvuoron piti Keskustan kansanedustaja Juhani Alaranta. Hän koki ongelmalliseksi hallintovaliokunnan lisäyksen, että avopuolisot mainitaan laissa. Tämä sai hänet miettimään väärinkäytön mahdollisuuksia. Mutta sen sijaan kehitysvammaisen perheenjäsenen mahdollisuutta muuttaa perheen mukana Suomeen ei oltu kirjattu lakiin. ”Olisi ollut tietysti toivottavaa, että tällaisten inhimillisten tragedioiden estämiseksi hieman painokkaammin tämä asia olisi voinut tulla eduskunnan päätöksessä esille.”, edustaja Alaranta totesi. Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksyttiin keskustelutta lakipykälän voimaantulosäännös, johtolause ja nimike. ⁵³³

Kolmas käsittely oli 10.6.1996. Keskustelua ei syntynyt ja lakiehdotus hyväksyttiin ⁵³⁴. *Laki Ulkomaalaislain muuttamisesta (511/1996)* astui voimaan elokuun alussa 1996.

4.3. RATKAISEMATON KYSYMYS?

PALUUMUUTTO EDUSKUNNAN KESKUSTELUISSA JA ALOITTEISSA ENSIMMÄISEN LAKITOIMENPITEEN JÄLKEEN

Inkerinsuomalaisten paluumuutto välähteli keskustelunaiheena lain hyväksymisen jälkeenkin. Keskustelusta on nähtävissä, kuinka paluumuutto koettiin yhä ratkaisemattomaksi kysymykseksi tai ainakaan tehtyihin ratkaisuihin ei oltu kaikkien osalta täysin tyytyväisiä. Esimerkiksi paluumuuttajien eläketurvakysymys, jota olen jo edellä kuvannut, nousi esiin aika-ajoin ennen kuin *Laki maahanmuuttajien erityistuesta* vihdoin vuonna 2003 astui voimaan. Maahanmuuttokeskustelu otti yhden uuden askeleen vuonna 1997 Paavo Lipposen hallituksen ollessa ensimmäinen

---

⁵³² *ibid.*

⁵³³ PTK 79/1996 vp.

⁵³⁴ PTK 81/1996 vp.

hallitus, joka teki maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman. Sisäministeriön komiteamietinnön nimi *Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen: Ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi*, kuvaa hyvin tavoitteiden lähtökohtia.⁵³⁵ Lokakuussa 1997 hyväksytyn Valtioneuvoston periaatepäätöksen hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi lähtökohtana oli, että:

*Rajat ylittävän muuttoliikkeen lisääntyminen on väistämätön seuraus yleisestä kansainvälistymisestä, lähialueillamme tapahtuneista syvällisistä muutoksista ja maamme liittymisestä Euroopan unionin jäseneksi. Suomen pitää määrätietoisesti hyödyntää tämän kehityksen myönteiset puolet ja samalla vähentää siihen liittyvät haittavaikutukset niin pieniksi kuin mahdollista. Maahanmuutto voi, kuten aiempi historiamme sekä muun Euroopan kokemukset osoittavat, merkitä koko yhteiskuntaa rikastuttavaa tervetullutta voimavaraa. Maahanmuuttajat voivat antaa uusia virikkeitä talouden ja kansallisen kulttuurimme kehitykselle ja toimia sillanrakentajina Suomen kansainvälisessä kanssakäymisessä. Maahanmuuttoa on siten syytä hallitusti edistää ottaen kuitenkin huomioon kulloisenkin talouskehityksen ja yhteiskunnallisen tilanteen.*⁵³⁶

Eduskunnan jo hyväksyttyä inkerinsuomalaisten maahanmuuttoa määrittävän lakiehdotuksen esitti keskustan kansanedustaja Juhani Alaranta 18.6.1996 kirjallisen kysymyksen *Inkeriläisten sotaveteraanien mahdollisuudesta tuoda kehitysvammainen lapsensa paluumuuton yhteydessä Suomeen*.⁵³⁷ Sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam totesi 27.6.1996 antamassaan vastauksessa, että ”Noudattamalla inkeriläisten maahanmuuttoa koskevaa uutta ulkomaalaislain säännöstä ja edellä kuvattua vakiintunutta ulkomaalaislain soveltamiskäytäntöä pystytään varmistamaan, että inkeriläisten muutossa Suomeen voidaan myös humanitaariset periaatteet ottaa huomioon.”⁵³⁸

Lainsäädäntökeskustelussakin esiin nousseet ajatukset siitä, että inkerinsuomalaisia tulisi auttaa kotiseudullaan, näkyivät aloitteissa. Etenkin Sulo Aittoniemi nosti asiaa esiin pitäytyen näkemyksessään, että paluumuutto oli virhe. Syyskuussa 1996 hän teki talousarvioaloitteen

---

⁵³⁵ *Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen: Ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi* 1997.

⁵³⁶ *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998, 4.

⁵³⁷ KK 530/1996 vp.

⁵³⁸ *ibid.*

Määrärahan osoittamisesta Venäjälle palaamaan halukkaiden inkerinsuomalaisten elinolosuhteiden parantamiseen. Aloite kuitenkin hylättiin.⁵³⁹ Seuraavan vuoden syyskuussa Aittoniemi palasi jälleen aiheeseen esittäen kirjallisen kysymyksen *Inkerinsuomalaisten maahanmuutosta.* Toisaalta hän katsoi monen muuttamiseen halukkaana käyttäneen mahdollisuutta väärin ja saaneen paluumuuttajan oikeudet ilman perusteetta. Tähän kysymykseen vastasi sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam nostaen esiin toimia, joita asian ratkaisemiseksi oli tehty, mahdollisuuden palauttaa rikoksen syyllistyneen sekä toimet inkerinsuomalaisten elinolosuhteiden ja inkerinsuomalaisen kulttuurin toimintaedellytysten parantamiseksi heidän omilla asuinalueillaan (esimerkiksi vanhusten palvelutalojen rakentamisen).⁵⁴⁰

Seuraavan kirjallisen kysymyksen, *Inkeriläisten paluumuuttoon liittyvien perusteiden selvittämisestä,* Sulo Aittoniemi esitti jo marraskuun alkupuolella 1997. Kysymyksensä johdantona hän esitti tapauksen, jossa entistä sotalaivaston insinööriä ei otettu Pietarissa paluumuuttoon suomalaisesta syntyperästään huolimatta. ”Hän oli ehkä mies, joka tiesi liikaa, vanhaa elokuva-termiä käyttäkseni”, Aittoniemi ilmaisi kysymyksessään. Kyseisen henkilön pääsy Suomeen onnistui Aittoniemen mukaan, koska ”erittäin korkean tason suomalainen auttoi häntä Suomen viranomaisten puheille”. Sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam totesi vastauksessaan, että lausunnon antaa virkamies ja lopullisen päätöksen oleskeluluvan myöntämisestä edustusto. Inkerinsuomalaisia edustavat järjestöt tai niissä toimivat henkilöt eivät hänen mukaansa miltään osin osallistu oleskeluluvan myöntämisedellytyksiä koskevaan harkintaan. Enestamin mukaan: ”Kysymyksessä esitettyihin väitteisiin Pietarin Inkerin liiton yhteyksistä Venäjän entiseen turvallisuuspalveluun KGB:hen ei ole saatu todisteita. Jos väärinkäytöksiä havaitaan, niiden perusteella ryhdytään tarvittaviin toimiin. Myös ulkoasiainministeriössä selvitetään esitettyjä väitteitä”. Kantaa Aittoniemen esittämään tarinaan sotalaivaston insinööristä vastaus ei ota.⁵⁴¹

Aittoniemen lisäksi asian nostivat esiin vuoden 1997 aikana Suomen Kristillisen Liiton kansanedustaja Sakari Smeds ja perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka. Smeds esitti 13.3.1997 eduskunnassa käsitellyssä toivomusaloitteessaan *Inkerinsuomalaisten kulttuurin ja sosiaalisten olojen tukemisesta,* ”että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin

---

⁵³⁹ T AA 56/1996 vp.

⁵⁴⁰ KK 877/1997 vp.

⁵⁴¹ *ibid.*

edistääkseen lähialueohjelmassaan inkerinsuomalaisten kulttuurin säilymistä ja heidän sosiaalisia olojaan.” Toivomusaloite ei tuottanut tulosta, vaan se raukesi.⁵⁴² Joulukuussa 1997 perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka esitti kysymyksen *Suomessa asuvien, Suomen kansalaisuutta vailla olevien heimoveteraanien oikeudesta rintamalisään*. Kysymyksessään hän tiedusteli, millaisiin toimiin hallitus aikoi ryhtyä, jotta nämä saisivat rintamalisän. Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäreen vastauksesta kävi ilmi, että kysymys paluumuuttajien asemasta oli vireillä valtioneuvostossa ja tässä yhteydessä oli tarkoituksenmukaista tarkastella myös tämän ryhmän sosiaaliturvan tarvetta.⁵⁴³

Sosiaalidemokraattien kansanedustajan Kimmo Kiljusen kesäkuussa 2004 esittämä kirjallinen kysymys perustui yksilöityyn tapaukseen. Hän esitti kysymyksen *Oleskeluluvan myöntäminen Eduard Karlinille*, jossa hän kysyi, ”Miten on perusteltavissa, että suomalaista sukujuurta olevan kokonaan Suomessa asuvan ja Suomen kansalaisuuden omaavan perheen Venäjälle jääneelle pojalle ei myönnetä Suomeen oleskelulupaa tai kansallisuutta, vaikka hakijalla on todenmukainen opiskelupaikka sekä työ- ja perheympäristö Suomessa?” Sisäasiainministeri Kari Rajamäki esitteli vastauksessaan, kuinka oleskelulupamenettely toimii. Hän selvensi myös päätöksenteko- ja valitusmahdollisuuksia. Ministeri Rajamäki totesi sisäasiainministeriön katsovan, että vasta uudistetut ulkomaalaislaki ja kansalaisuuslaki olivat selkeyttäneet ulkomaalaisia koskevia säännöksiä. Sisäasiainministeriö kuitenkin seurasi hänen mukaansa aktiivisesti ulkomaalaislain ja kansalaisuuslain toimivuutta ja tarvittaessa ryhtyy toimenpiteisiin.⁵⁴⁴

KOTOUTTAMISLAKIKESKUSTELU JA INKERINSUOMALAISTEN PALUUMUUTTO

Laki maahanmuuttajain kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta astui voimaan 1.5.1999 (493/1999). Sen valmistelussa ajatus inkerinsuomalaisista oli vahvasti läsnä. Yksi näkökulma oli eläkeoikeuden puuttuminen, mutta myös muita asioita inkerinsuomalaisiin liittyen keskustelun aikana nousi esiin. Lain lähtökohtaa kuvaa hyvin, myös *Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien ja turva-*

---

⁵⁴² TA 220/1997 vp.

⁵⁴³ KK 1300/1997 vp.

⁵⁴⁴ *ibid.*

paikanhakijoiden vastaanotosta todettu hallituksen ohjelman lähtökohdista lähtevä ajatus:

Hallituksen ohjelman mukaan kaikkien maahanmuuttajien - siirtolaisten, paluumuuttajien ja pakolaisten joustava ja tehokas integroituminen eli kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään on maahanmuuttopolitiikan peruspäätös. Kielen ja yhteiskunnan pelisääntöjen nopea omaksuminen on Suomessa menestymisen edellytys. Ohjelmassa todetaan, että on koko yhteiskunnan ja maahanmuuttajien oman edun mukaista, että maahanmuuttajat voivat ylläpitää äidinkieltään ja vaalia alkuperäistä kulttuuriaan. ⁵⁴⁵

Esityksessä katsottiin nimenomaan inkerinsuomalaisten olevan pakolaisten ohella kotouttamistoimien tarpeessa ⁵⁴⁶. Lakiehdotuksen ollessa eduskunnassa toisessa käsittelyssä syntyi inkerinsuomalaisista paluumuuttajista ja heidän kotoutumisestaan vahvaa keskustelua eritoten keskustan kansanedustajien Hannu Kemppaisen ja Sulo Aittoniemen välillä. ⁵⁴⁷

Keskustelun ensimmäisen puheenvuoron piti edustaja Aittoniemi, joka ei puheenvuorossaan puhunut inkerinsuomalaisista erityisesti, vaan toivomusalitteestaan, jota tosin ei oltu hyväksytty, jossa työllistäminen sopeutumisen keinona oli keskiössä. Aittoniemen jälkeen puhunut edustaja Kemppainen, joka oli ollut ”valmistelemassa jo aikaisemmin mainitussa ulkomaalaistoimikunnassa juuri tätä lainsäädäntöä sen jaoston puhenjohtajana, josta se tuli saliin”, nosti inkerinsuomalaiset paluumuuttajat keskusteluun. Edustaja Kemppaisen mukaan kyseisestä laista puhuttaessa, juurikin inkeriläisillä paluumuuttajilla oli suurin tarve ja heihin lakia hänen mukaansa tulisi varmastikin soveltaa. Syinä tarpeeseen edustaja Kemppainen piti muihin paluumuuttajiin verrattuna olevaa isoa elintasokuilua sekä heidän paluumuuton monimutkaisuutta. ⁵⁴⁸

Kemppainen syventyi kertaamaan myös paluumuuttoa ja sen lähtökohtia osallistuen samalla siihen keskusteluun, jota paluumuuton ympärillä oli käyty:

---

⁵⁴⁵ HE 66/1998 vp

⁵⁴⁶ *ibid.*

⁵⁴⁷ PTK 208/1998 vp.

⁵⁴⁸ *ibid.*

Hän [presidentti Mauno Koivisto] ei varmasti puhetta pitäessään tiennyt, mihin kaikkiin ongelmiin se johtaa. Viime aikoina myös suuresti kunnioittamani valtioneuvos Virolainen on tästä kahteenkin otteeseen asiasta lausunut kantansa. Vähän täytyy pahoitella, enkä pitäisi hyvin myönteisenä sitä, että hän on niin negatiivisen arvion esittänyt inkeriläisistä paluumuuttajista. Hän totesi, kun oli puhe 64 000:n Golgan leiriltä Virosta tuodun kotouttamisesta suomalaiseen yhteiskuntaan, että he osoittivat tyytymättömyyttään. Vähän rivien välistä sai sen käsityksen, että olisi ollut oikeinkin, että kun he eivät tänne tyytyneet, niin menivät Venäjälle. Saattoi olla, että moni silloin näki parempanakin vaihtoehtona sinne menon. Mutta se kohtalo, jonka he ovat saaneet kokea, on kyllä sellainen, että varmasti meillä kunniavelkaa tässä on, varsinkin, kun tämän ihmisryhmän, kansallisuuden ihmisistä monet ovat erittäin suomalaisia ja tehneet muutenkin Suomen puolesta töitä. ⁵⁴⁹

Edustaja Kempvaisen puheenvuorosta nousi esiin paluumuuton suuri kertomus sekä inkerinsuomalaisten kärsimyshistoria. Hän otti kantaa valtioneuvos Virolaisen esittämiin näkemyksiin inkerinsuomalaisten paluumuutosta. Kempainen näki Suomella olevan kunniavelan kohtalonsa vuoksi siitä huolimatta, että inkeriläiset vapaaehtoisesti olisivatkin Neuvostoliittoon palanneet. Kempvaisen mukaan ei ollut olemassa yhtä oikeata näkökohtaa, jolla ongelmasta päästäisiin eteenpäin. Yksi mahdollisuus hänen mukaansa oli tarkastella asiaa Suomen kansantalouden kannalta: ”minkä hintaisiksi he tulevat, missä aikataulussa he ovat Suomelle hyödyllisiä, minkälaisia kustannuksia heistä tulee, miten he kotoutuvat yhteiskuntaamme.” ⁵⁵⁰

Edustaja Kempvaisen puheenvuorosta kävi ilmi huoli inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotoutumisesta. Erityisen ongelmallisena ryhmänä hän piti kesken peruskouluikää Suomeen tulevia, jotka eivät pääse helposti samaan tahtiin suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Peruskoulutaso jää heillä Kempvaisen mukaan helposti saavuttamatta, eivätkä he pääse suomalaiseen ammattiin tai oppikoulutukseen mukaan. Hänen mukaansa sen hetkisen maahanmuuton suuri epäkohta oli seurausta tästä: ”nuorten paluumuuttajien rikollinen esiintyminen, liittyminen huumeasioihin”. Hänen mukaan tämä ikäryhmä on sellainen, ”josta helpoimmin tulee irrallinen ja eristäytyvä ja vaikeimmin käsiteltävä ryhmä”. Tähän

---

⁵⁴⁹ *ibid.*

⁵⁵⁰ *ibid.*

tulisikin hänen mukaansa ehdottomasti puuttua.⁵⁵¹

Tästä edustaja Kempainen jatkoi inkeriläisyyden kohtaloon. Hänen mukaansa pitäisi ymmärtää, että vaikeista vaiheista huolimatta inkeriläisillä ”on sittenkin myös tuolla Venäjän puolella kansallistunne ja heillä on halua ja tarvetta pitää yllä omaa kulttuuriaan”. Vaarana kuitenkin Kempaisen mukaan oli, ”että kun he Suomeen tulevat, he kyllä hajoavat tänne kuin varpusparvi eikä heidän identiteetistään tuskin jää mitään jäljelle”. Kempainen totesi lisäksi inkeriläisen kulttuurin antaneen Suomelle paljon nostaen esiin Larin Parasken, ”heistä lähtöjään” olevan arkkitehti Saarisen sekä lähetyssaarnaaja Martti Rautasen, joka oli ”nimenomaan inkeriläinen”. Kempainen totesi presidentti Koiviston puheenvuoron olleen ”varmaan --- positiivinen asia”, mutta sen vaikutukset ovat olleet monin tavoin negatiivisia niin lähtöalueella kuin Suomessakin. Hänen mielestään tulisikin suosia heidän edunvalvontaansa sekä omien etujen puolustamista.⁵⁵²

Kempaisen puheenvuoron jälkeen sosiaalidemokraattien kansanedustaja Esa Lahtela toi keskusteluun kysymyksen eläketurvasta. Hänen jälkeensä puheenvuoron käyttänyt edustaja Aittoniemi syventyi kommentoimaan edustaja Kempaisen puheenvuoroa. Hän totesi: ”Minulla on vähän sellainen tunne, että ed. Kempainen on tyypillinen komiteatyöryhmän uhri, toisin sanoen hän on samaistunut niihin ajatuksiin paljolti, joita siellä on esitetty, ovat ne perusteltuja tai ei”. Jälleen kerran Aittoniemi toi esiin näkemyksensä paluumuutosta pitäen presidentti Koiviston esitystä aikanaan suurena katastrofina Inkerin suomalaisille. Aittoniemen mukaan ”Tässä porukassa on 90 prosenttia sellaista väkeä, jotka eivät niiden alkuperäisten, hyvin nostalgisten ajatusten pohjalta olisi Suomeen kuuluneet lainkaan”. Hänen näkemyksensä mukaan paluumuutto tulisi lopettaa ja sen sijaan perustaa vanhainkoteja heitä varten Venäjälle.⁵⁵³

Edustaja Kempainen kommentoi Aittoniemen puheenvuoroa vielä ennen kuin puhemies julisti yleiskeskustelun päättyneeksi. Hän totesi, ettei tunnusta samaistuneensa komiteatyöhön, kuten edustaja Aittoniemi oli hänestä todennut. Hän totesi, että ”Lienen ainut, joka on julkisuudessa käyttänyt tämän puheenvuoron kuin ed. Aittoniemi, että inkeriläisten kulttuurin säilymisen kannalta oli katastrofi tämä paluumuuton käynnistäminen”. Hänen mukaansa paluumuutolla oli ollut muitakin tavoitteita, joita jonkin verran oli saavutettukin. Kempainen nosti esiin myös sen,

---

⁵⁵¹ *ibid.*

⁵⁵² *ibid.*

⁵⁵³ *ibid.*

että suomalaisten pitäisi olla aktiivisia siinä, että ”inkeriläisten, suomea puhuvien, miksei karjalaisten samalla” olot rajan takana paranisivat ⁵⁵⁴.

Kolmannessa käsittelyssä (19.2.1999) keskustelua ei enää syntynyt ja lakiehdotus hyväksyttiin ⁵⁵⁵.

Eduskuntakeskustelujen aikana syntynyt keskustelu painottui kahden, paluumuuttoon kriittisesti suhtautuvan, edustajan puheenvuoroihin. Tuo keskustelu ilmentää myös aikaansa, tuolloin maahanmuutto ja sen ympärillä käyty keskustelu kietoutuivat inkerinsuomalaisten ympärille.

4.4. PALUUMUUTON MÄÄRITTELYKYSYMYKSET JATKUVAT KOHTI UUTTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

2000-LUKU JA UUSIEN LINJAUSTEN TARVE

Lainsäädäntötoimista huolimatta vielä 2000-luvulle tultaessakin kysymys inkerinsuomalaisten paluumuutosta vaikutti olevan varsin ratkaisematta. Ajatus siitä, että paluumuuttojärjestelmän ei ollut tarkoitus olla pysyvä ja paluumuuttajien määrää oli tarkoitus vähentää asteittain, nousi esiin myös Hallituksen selonteossa. *Hallituksen kertomuksessa valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2000* paluumuuttokysymys oli mukana. Siinä todettiin sisäasiainministeriön yhteistyössä työministeriön kanssa valmistelleen vuonna 2000 inkerinsuomalaisten maahanmuuttoa koskevien säännösten tarkastamista. Työministeriö kannatti mallia, jossa hakijan kielitaito olisi maahanmuuttoa nopeuttava tekijä, sisäasiainministeriön esittämässä mallissa kielitaito olisi maahanmuuton edellytys. Maahanmuuttopolitiikan ja etnisten suhteiden ministerityöryhmä sopi maaliskuussa 2001 vaihtoehtoisesta mallista. Sen mukaan maahanmuuttoon halukkaille inkerinsuomalaisille ja heidän perheenjäsenille järjestettäisiin kielikoulutusta ja yleisten kielitutkintojen tason 2 saavuttaminen olisi maahanmuuton edellytys. Paluumuuttoa koskevien säännösten tarkastaminen päätettiin kuitenkin siirtää ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteyteen. Valmistelun yhteydessä tarkoituksena oli myös selvittää mahdollisuutta säilyttää asuntoedellytys oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä sekä opetushallinnon osuus kielen arvioinnin valmistelussa ja

---

⁵⁵⁴ *ibid.*

⁵⁵⁵ PTK 213/1998 vp.

valvonnassa. ⁵⁵⁶ Lopultahan paluumuuttosäädäntöä päivitettiin kokonaisuudistusta ennen.

Inkeriläiskysymykset nousivat aika-ajoin esiin myös kansanedustajien kirjallisina kysymyksinä niin ennen lainsäädännön muutosta kuin sen jälkeenkin ⁵⁵⁷. 2000-luvun alku oli suomalaisen maahanmuuttopolitiikan kehittämisen aikaa. Esimerkiksi vuonna 2003 ilmestyivät myös opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset, joita on kuvattu valtakunnallisen kulttuuripoliittisen kotouttamisen ensimmäiseksi kulminaatiksi. ⁵⁵⁸ Eduskunnassa esitetyistä kysymyksistä on nähtävissä avointen kysymysten ja määrittelyn tarpeessa olevien näkökulmien määrä. Erityisen pitkäkestoinen keskustelun aihe oli paluumuuttajien toimeentulo, jota olen jo edellä kuvannut. Vuonna 2001 kysymyksissä nousivat esiin sellaiset asiat kuten Stalinin vainojen suomalaisuhrien jälkeläisten paluumuutto sekä kuolleeksi julistamisen mahdollisuus.

Eduskunta käsitteli toukokuussa 2001 Valtiontilintarkastajain kertomusta vuodelta 1999 ja edellä mainittua *Hallituksen kertomusta valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1999*. Keskustelussa inkerinsuomalaisten paluumuuton esiin nostanut keskustan kansanedustaja Kari Myllyniemi oli sitä mieltä, että ulkomaalais- ja siirtolaispolitiikan keskeinen ongelma oli se, että Suomelta puuttuu ulkomaalais- ja siirtolaispolitiikka. Hänen mielestään paluumuutto oli muuttunut siirtolaisuudeksi. Kymmenen vuoden aikana saadut kokemukset huomioon ottaen pitäisi hänen mukaansa olla valmiuksia poliittisten päätösten tekemiseen. Hänen mielestään ei voinut olla tarkoituksenmukaista, että yli 20 000 ihmisen joukko paluumuuttojonoon ilmoittautuneita tietää, että saavat ratkaisun muuttomahdollisuudesta yli kymmenen vuoden päästä. ⁵⁵⁹

Puheenvuorossaan edustaja Myllyniemi piti suomen kielen taitoa osoituksena yhteydestä Suomeen ja näiden todellisten paluumuuttajien tulisi päästä nykyistä nopeammin Suomeen. Hänen mukaansa ”paluumuuttajiksi tulee määrätä vain ne, joilla on suomalainen identiteetti, mikä ilmenee suomen kielen taitona”. Sellaiset paluumuuttajat, joilla ei suomalaista identiteettiä ollut, olisi katsottava siirtolaisiksi. Hänen mielestään paluumuutolle tulisi asettaa myös jokin määräaika, sillä ”Ei voi olla niin, että nykyinen järjestelmä olisi jotenkin pysyvä ja peruutta-

---

⁵⁵⁶ *ibid.*.

⁵⁵⁷ Esim. PTK 93/2002 vp: SKT 138/2002 vp.

⁵⁵⁸ Ks. Pyykkönen & Saukkonen 2015, 392.

⁵⁵⁹ PTK 59/2001.

maton.”⁵⁶⁰ Myllyniemen puheenvuoro edustaakin sitä muutosta paluumuuttokeskustelussa, jonka uusi vuosituhat toi tullessaan ja joka lopulta johti paluumuuton lopettamiseen entisenkaltaisenaan seuraavalla vuosikymmenellä – paluumuuttoa ei enää koettu välttämättä ikuisena prosessina.

Lainsäädännön muuttamisen tarve pureutui keskusteluissa kieli-kysymykseen. Tavallaanhan kielitaito oli ollut paluumuuton kriteerinä jo aiemmin, sillä vuodesta 1996 laissa säädetty paluumuuttovalmennukseen osallistuminen merkitsi ennen kaikkea kieliopintoihin osallistumista. Tästä huolimatta suomen kielen taito ei näyttäytynyt järin vahvana paluumuuttajien keskuudessa. Lakiesityksestä käy ilmi, että esimerkiksi vuonna 2002 Virossa tehdyistä paluumuuttajaehdokkaiden haastatteluista noin puolet tehtiin suomen kielellä ja Pietarin konsulaatissa huhtikuussa 2002 tekemissä haastatteluissa 19 prosenttia osasi suomen kieltä. Osittain alhainen luku selittyy perheenjäsenien osuudella, joita ulkomaalaisviraston tilastojen perusteella maahan muuttaneista on hieman yli kolmannes. Heiltä suomen kielen taitoa ei voitu edellyttäkään.

⁵⁶¹

Toisinaan keskustelu paluumuutosta perustui hyvin vahvasti kuulo-puheisiin. Kokoomuksen kansanedustaja Petri Mäki-Hakola esitti helmikuussa 2001 kysymyksen *Stalinin vainojen suomalaisuhrien jälkeläisten paluumuuton edellytyksiä*. Kysymyksessään hän esitti: ”Onko hallitus tietoinen siitä, että em. Stalinin vainojen suomalaisuhrien jälkeläisten paluumuutto Suomeen on huomattavasti hankalampaa kuin inkeriläisten ja katsooko hallitus, että em. Stalinin vainojen uhrien jälkeläisiä ja inkeriläisiä olisi oikeudenmukaisuussyistä kohdeltava paluumuuton osalta nykyistä tasapuolisemmin?”. Sisäasiainministeri Ville Itälä totesi antamassaan vastauksessa suomalaisten vanhempiensa tai isovanhempiensa kotimaahan muuttavan henkilön oleskelulupamenettelyn sujuvan kokonaisuudessaan paljon helpommin kuin inkerinsuomalaisen paluumuuttajan. Syynä tähän oli se, että Suomen kansalaisten ja heidän jälkeläistensä paluumuutto tapahtui ulkomaalaislain 18§:n mukaan, kun taas inkerinsuomalaisten paluumuuttoa määritteli pykälä 18§a. Suomen kansalaisten jälkeläisten oleskelulupa myönnettiin yleensä heti kahdeksi vuodeksi, eikä oleskeluluvan myöntävän edustuston pitänyt pyytää ulkomaalaisviraston lausuntoa hakemukseen. Lisäksi ensimmäisen oleskeluluvan myöntäminen oli mahdollista myös vasta maahantulon jälkeen. Perheen-

---

⁵⁶⁰ *ibid.*

⁵⁶¹ HE 160/2002 vp, 6.

jäsenelle myönnettävän luvan osalta tilanne oli kuitenkin siinä suhteessa parempi, että heillä ei ollut toimeentulovaatimusta.⁵⁶²

Alkiolaiseen keskustaryhmään kuulunut Sulo Aittoniemi pysyi äänessä uudella vuosikymmenelläkin. Paluumuuton kritiikin ohella hän nosti esiin myös selkeitä puutoskohtia. Hänen helmikuussa 2001 esittämänsä kysymys koski kuolleeksi julistamista koskevaa lakia. Kysymyksessään hän toi esiin sen, kuinka Suomen lainsäädäntö mahdollisti kuolleeksi julistamisen vain Suomen kansalaisille tietyissä olosuhteissa. ”Suomen rintamajoukoissa oli kuitenkin hänen mukaansa palvellut paljon inkeriläisiä, jotka olivat silloisen Neuvostoliiton kansalaisia. Rintamalla kateisiin joutunutta ei voitu julistaa kuolleeksi siten, että hän olisi saanut esimerkiksi sankarivainajan statuksen.”, Aittoniemi esitti kysymyksessään. Näin ollen hän tiedustelikin hallituksen aikomuksia antaa ”muutosehdotuksen lakiin kuolleeksi julistamisesta niin, että myös muun maan kuin Suomen kansalainen voidaan julistaa Suomessa kuolleeksi, kun vaatimukset asiassa muuten täyttyvät?” Oikeusministeri Johannes Koskinen toi vastauksessaan esiin, että vieraan valtion kansalaisen julistaminen kuolleeksi ei ole ongelmatonta. Lain iäkkyyden vuoksi laissa kuitenkin oli hänen mukaansa lukuisia säädöksiä, joiden tarkoituksenmukaisuutta olisi aihetta arvioida uudelleen. Hanke oli hänen mukaansa tarkoitus laittaa vireille, kun ministerin voimavarat sen mahdollistavat.⁵⁶³

Uusi laki, *Laki kuolleeksi julistamisesta* (127/2005) saatiinkin aikaiseksi ja se astui voimaan vuonna 2005. Sen 23§ säädetään, että:

Suomen tuomioistuin tai maistraatti voi tutkia kuolleeksi julistamista koskevan asian, jos henkilö, jonka kuolleeksi julistamista asia koskee, on Suomen kansalainen tai jos hänen viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikkansa on Suomessa.

Suomen tuomioistuin voi tutkia kuolleeksi julistamista koskevan asian myös, jos hakijan tärkeät edut puoltavat asian ratkaisemista Suomessa. Edellytyksenä on lisäksi, että hakija ei voi saattaa asiaa tutkittavaksi siinä valtiossa, jonka kansalainen se henkilö on, jonka kuolleeksi julistamista asia koskee, eikä valtiossa, jossa on tämän viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka, tai että asian vireillepano vieraassa valtiossa aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia.⁵⁶⁴

---

⁵⁶² KK 48/2001 vp.

⁵⁶³ KK 165/2001 vp.

⁵⁶⁴ Laki kuolleeksi julistamisesta 127/2005.

Myös talousarvioaloitteissa inkeriläiskysymys näkyi edelleen. Kristillis-demokraattien kansanedustaja Bjarne Kallis teki yksin tai yhdessä muiden edustajien kanssa useina 2000-luvun alkuvuosista talousarvioaloitteita määrärahan osoittamisesta inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan⁵⁶⁵. Sulo Aittoniemi puolestaan teki useana 2000-luvun taitteen vuotena talousarvioaloitteen määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisten olosuhteiden parantamiseen heidän kotiseudullaan/synnyinseudullaan. Vuonna 2002 Aittoniemi teki paitsi kyseisen sisältöisen aloitteen, mutta myös aloitteen ulkomailta Suomeen saapuvien henkilöiden elinkustannusten korvaukseen ehdotetun määrärahan vähentämisestä. Ehdotuksensa perusteluna oli näkemys, että ilmeisesti Venäjältä muuttavien inkeriläisten elinkustannuksiin varattu summa on kohtuuttoman korkea. ”Summa on kohtuuttoman korkea, koska suuri osa tulijoista on sellaisia, että he pystyvät elättämään itsensä, kun ilmainen leipäkori siirretään pois käden ulottuvilta.”, Aittoniemi totesi aloitteessaan.⁵⁶⁶

LAKIMUUTOSTA EDELTÄVÄ KESKUSTELU

Inkeriläisten paluumuuttoasia oli vuonna 2002 esillä niin eduskunnassa kuin tiedotusvälineissäkin. Olga Davydovan (2003) mukaan alkuvuonna 2002 ennen ulkomaalaislain muutosta maahanmuutosta keskusteltiin laajasti ja tunnepitoisesti. Keskustelujen tarkoituksiksi hän arvioi ulkomaalaislakiin kaavailtujen muutosten käsittelyn pohjustamisen. Paluumuuttajat samaistettiin Davydovan mukaan tässäkin keskustelussa ryhmänä ”inkeriläisiin”, jotka puolestaan leimattiin rikollisiksi tai ainakin identiteetiltään venäläisiksi. Esiin tuotiin myös paluumuuttajien kantaa. Esimerkkinä Davydova viittasi *Helsingin Sanomien* artikkeliin *Inkerinsuomalaiset arvostelevat paluumuuttajien valintaa*, jossa esitettiin Suomessa asuvien aktivistien kanta siitä, että suomalainen identiteetti ja suomen kielen taito olisivat oikea perusta maahanmuutolle, eivät ”suomalaiset paperit”. Davydovan mukaan ”Vaahdon lailla ryöpsähtänyt keskustelu laantui nopeasti jättäen jälkeensä mielikuvan

---

⁵⁶⁵ Esim. TAA 418/2000 vp, TAA 544/2001 vp, TAA 204/2004 vp, TAA 228/2005 vp, TAA 303/2006 vp, TAA 146/2007 vp, TAA 152/2008 vp, TAA 200/2009 vp, TAA 154/2010 vp

⁵⁶⁶ Esim. TAA 205/1999 vp, TAA 275/2000 vp, TAA 378/2001 vp, TAA 415/2002 vp; TAA 416/2002 vp.

epämääräisestä ongelmia aiheuttavasta joukosta, joka on päässyt maahan ikään kuin vahingossa ja jolle ”tarttis tehdä” jotain.”⁵⁶⁷ Tämä lähtökohta ”tarttis tehdä jotain” onkin mielestäni varsin kuvaava niiden keskustelujen lähtökohdille, joita eduskunnan täysistunnoissa lain toimeenpanoprosessin aikana käytiin. Ja kuten Davydovakin totesi, keskustelu pyöri inkeriläisten ympärillä ja painottui väärinkäytösten pohdintaan.

Eduskunnassa inkeriläiskysymys nousi vuoden 2002 aikana useissa yhteyksissä. Suullisella kyselytunnilla 7.2.2002 keskusteltiin aiheesta *Inkeriläisten paluumuutto*. Kyselytunnilla nousivat esiin pidentyneet jonot, jonotuksen passivoiva vaikutus inkerinsuomalaisuudelle, kielitaitovaatimus, asuntopolitiikan aiheuttama tulppa maahanmuutolle, työllistymisen sekä paluumuuttajien eläkeasia. Keskustan kansanedustaja Juha Korkeaaja toi kyselytunnilla esiin kysymyksen inkeriläisten paluumuuttojonon pidentymisestä. ”Eikö tällainen tilanne ole kohtuuton, ja eikö asia pitäisi jollain tavalla purkaa, niin että tällainen perusteeton odotus, jota näille ihmisille syntyy, voitaisiin katkaista?”, edustaja Korkeaaja kysyi. Työministeri Tarja Filatov vastasi edustaja Korkeaajan esittämään kysymykseen kasvaneista paluumuuttojonoista, että he yhdessä sisäministerin kanssa yrittävät etsiä ”niitä välineitä, joilla tilannetta helpotettaisiin ja muun muassa tulokriteereitä selkiytettäisiin”. Asuntovaatimuksesta hän ei ollut valmis luopumaan ”koska pitää meidän pystyä turvaamaan se, että ihminen, joka tulee tänne, elää ihmisarvoista elämää eikä päädy rappukäytäviin.” Sisäministeri Ville Itälän vastaus puolestaan on mielenkiintoinen etsiessäni vastausta kysymykseeni: *Mitä paluumuutto on?* Esiin nousivat kielitaitovaatimus – joka ehkä olisi se selittävä tekijä, jota paluumuuttajien määrittelyssä on etsitty yhteytenä Suomeen – sekä tämän rinnalla asuntotilanteen ongelmallisuus. Lähtökohtana Itälän puheenvuorossa oli se, että kriteereitä oli tiukennettava. Koska asuntotilanteeseen ei näkynyt helpotusta, eikä asuntokriteeristä luopumista nähty mahdolliseksi, oli vastaus kielitaitovaatimusten asettamisessa.⁵⁶⁸

Seuraavana syksynä hallitus antoi esityksensä eduskunnalle. Välineiksi tilanteen ratkaisuun nousivat juuri kielitaitovaatimus sekä asuntoedellytys. Inkeriläisten huono asuntotilanne oli tiedossa ja asia oli selvityksen alla jo tuolloin. *Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi* (1281/2004) astui voimaan vuonna 2005 eli vasta muutama vuotta paluumuuttoa säätelevän lakimuutoksen jälkeen. Hallituksen ehdotuksessa inkeriläiset tuotiin esiin yhtenä mahdollisena ryhmänä, jota

---

⁵⁶⁷ Davydova 2003, 176-177.

⁵⁶⁸ PTK 4/2002 vp, SKT 7/2002 vp.

laki voisi tarpeen tullen koskettaa asunnottomien ja pakolaisten ohella ⁵⁶⁹. Asuntojono oli pitkä vielä tuolloinkin. Esimerkiksi 31.8.2004 Venäjällä ja Virossa oli 298 asuntoa odottavaa muutoin muuttovalmista perhettä (515 henkilöä). Suurin osa asuntoa odottavista oli yhden hengen talouksia. Eri-tyisesti eläkeikäiset inkerinsuomalaiset olivat joutuneet odottamaan asuntoa pitkään. Työministeri esitti kunnille toiveen, että nämä auttaisivat vanhuksia asunnon hankinnassa, sillä heillä ei useinkaan ole mahdollisuutta järjestää itse asuntoaan Suomesta. ⁵⁷⁰

Jo seuraavalla viikolla inkerinsuomalaisten paluumuuttokysymys nousi eduskunnan kyselytunnilla uudelleen esiin aiheen ollessa maahanmuuttajien kielikoulutus. Vasemmistoliiton kansanedustaja Outi Ojala esitti kysymyksen siitä, onko jossain vaiheessa odotettavissa lupaus siitä, että kielikoulutukseen tullaan panostamaan aiempaa enemmän. Hänen lähtökohtanaan oli huoli ulkomaalaisvihan lisääntymisestä julkisuudessa olleiden kirjoitusten vuoksi. Hän totesi yhteiskunnan vastuulla olevan se, ”että pyrimme kaikin keinoin edesauttamaan laillisesti maahan muuttaneiden paluumuuttajien ja muiden ulkomaalaisten asemaa täällä.” Kielikoulutus esittäytyi Ojalan puheenvuorossa ratkaisuna, jolla maahanmuuttajien asemaa parannetaan. ⁵⁷¹

Keskustan kansanedustaja Juha Korkea-oja, joka edellisen viikon kyselytunnilla oli nostanut inkerinsuomalaiskysymyksen esiin, puolestaan kysyi olisiko mahdollista liikkua tässä asiassa jo ennen ulkomaalaislain uudistamista kokonaisuutena. Hän koki, että asiassa on sellaisia ongelmia, että asiaan tulisi puuttua aiemmin. Alue ja kuntaministeri Martti Korhonen toi esiin sisäasiainministeriön ja ministeri Itälän näkemyksen – ”--- mikäli kokonaisuudistusta ei tämän kevään aikana saada, niin ainakin tämä kielikysymys pitäisi pystyä ratkaisemaan mahdollisimman nopeasti.” ⁵⁷² Lopultahan inkeriläiskysymys irrotettiin kokonaisuudistuksesta, mikä mahdollisti valmiuden tuoda se nopeammin käsittelyyn ⁵⁷³.

Toukokuussa 2002 inkeriläiskysymys nousi esiin keskustan kansanedustaja Kari Myllyniemen puheenvuorossa eduskunnan keskustellessa valtiotilintarkastajien kertomuksesta vuodelta 2000. Myllyniemi toi puheenvuorossaan esiin julkisuudessa esillä olleet huumorikokset yhdistettynä siihen, että valtiotilintarkastajat olivat jo vuonna 1993 nähneet paluu-

---

⁵⁶⁹ HE 170/2004.

⁵⁷⁰ 2248/62/2004TM.

⁵⁷¹ PTK 9/2002 vp, SKT 16/2002 vp.

⁵⁷² *ibid.*

⁵⁷³ Tämä ilmenee esimerkiksi työministeri Tarja Filatovin puheenvuorosta Eduskunnan Suullisella kyselytunnilla (PTK 93/2002 vp; SKT 138/2002 vp).

muuttoon liittyvän monia ongelmia. Edustaja Myllyniemen puheenvuoron pääpointti oli rikosten tutkinta-aikojen lyhentämisessä, mutta paluumuuttokysymys nousi esiin yhtenä sivujuonteena hänen puheenvuorossaan.⁵⁷⁴ Paluumuutosta oli julkisuudessa tullut asia, josta etsittiin selityksiä kasvanneelle rikollisuudelle. Saman aikaisesti oli herätty huomaamaan paluumuuttoprosessin ongelmat.

Eduskunnan keskustellessa 5.6.2002 aiheenaan *Valtioneuvoston selonteko kotouttamislain toimeenpanosta* (VNS 5/2002) kuultiin niin ikään näkemyksiä siitä, kuinka inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotoutuminen Suomeen oli toteutunut. Keskustan kansanedustaja Jaana Ylä-Mononen kysyi, olivatko kaavaillut kielivaatimukset kokonaiskuvan kannalta järkeviä. Hänen mukaansa työvoimatarpeen kasvaessa inkeriläisten mahdollisuudet kotoutua Suomeen ovat ”ehkä kuitenkin parhaimmat”. Kaikki eivät kuitenkaan jakaneet edustaja Ylä-Monoson näkemystä. Perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbackan näkemys oli, että merkittävimmät ongelmat Suomeen suuntautuneesta maahanmuutosta olivat seuranneet inkeriläisten paluumuutosta. ”Ajatus ja tarkoitus oli hyvä”, edustaja Vistbacka totesi, mutta hänen mukaansa tässä yhteydessä tehtiin monia virheitä. Näistä pahimpana hän piti nimenomaan kielitaitovaatimuksesta tinkimistä. Myös kotouttamisen hän katsoi epäonnistuneen pahasti.⁵⁷⁵

Edustaja Vistbackan puheenvuorossa nousi esiin niin ikään kuva paluumuuttajista yhdistettynä rikollisuuteen ja huumeiden käyttöön. ”Merkittävä osa varsinkin nuorista muuttajista on ajautunut rikolliseen toimintaan ja huumeiden käyttäjiksi. Osa heistä on ilmeisesti pyrkinytkin Suomeen vain tässä tarkoituksessa.”, edustaja Vistbacka totesi. Työministeri Tarja Filatov vastasi, ettei voida välttämättä laskea yhteen, että nimenomaan paluumuutto olisi syy rikollisuuteen, vaan paljon liikutaan myös helpommin saatavilla turistiviisumeilla. Paluumuuttajaryhmän leimaamista kokonaisuudessaan hän piti vaarallisena. Näin edustaja ei hänen mukaansa tehnyt, mutta julkisuudessa leimaavaa keskustelua oli ollut.⁵⁷⁶

Kokoomuksen kansanedustaja Paula Kokkonen oli sitä mieltä, että paluumuutto oli osoittanut sen, että Suomi tarvitsi aktiivisen maahanmuuttopolitiikan. Vasemmistoliiton kansanedustaja Veijo Puhjo puolestaan toi esiin sen, että ”Inkeriläisten kutsuminen Suomeen oli improvi-

---

⁵⁷⁴PTK 53/2002 vp.

⁵⁷⁵PTK 74/2002 vp.

⁵⁷⁶ *ibid.*

sointia, ja tasavallan presidentin lausuma käsitettiin lainsäädäntötoimeksi ukaasien aikakaudelta.”⁵⁷⁷ Nämä näkemykset ilmentävätkin inkerinsuomalaiskeskustelun roolia paitsi menneisyyden jälkien tunnistamisena, mutta myös Suomen maahanmuuttopolitiikan rakentajana.

Jälleen kerran inkerinsuomalaisten paluumuutto oli esillä eduskunnan suullisella kyselytunnilla 19.9.2002 aiheena *Inkeriläisten maahanmuutto*. Kokoomuksen kansanedustaja Olli Nepponen esitti tuolloin kysymyksen siitä, milloin inkeriläisten maahanmuuton edellytyksiä tiukentava uudistus on tulossa eduskuntaan ja mitä se tulee pitämään sisällään. Edustaja Nepposen lisäksi puheenvuoroja käyttivät sisäministeri Ville Itälä ja työministeri Tarja Filatov sekä keskustan kansanedustaja Markku Laukkanen ja kristillisdemokraattien kansanedustaja Jouko Jääskeläinen. Sisäasiainministeri Ville Itälä lupasi asian tulevan vielä seuraavalla viikolla hallituksen käsittelyyn, ja saman tien eduskuntaan. Lakiin tulisi asuntoedellytys, sekä se, että vähintäänkin jonkun perheestä tulee osata suomea. Todennäköisenä ministeri Itälä piti sitä, että hakijoitten määrä tämän perusteella tulee laskemaan, mutta kielitaidon ansiosta Suomeen pääsevien kotoutuminen onnistuu paremmin.⁵⁷⁸

Esiin nousi jälleen kerran kysymys oikeasta ja väärästä paluumuutosta. Keskustan kansanedustaja Markku Laukkanen, joka vuosina 1995-2011 toimi myös Karjalan Liiton puheenjohtajana, kysyi: ”Aiotaanko nyt arvoisa ministeri, myös tähän kriteeriin entistä tarkemmin puuttua ja näin ollen estää tavallaan tällaiset aiheettomat maahantulot?” Hänen mukaansa selvitykset nimittäin osoittavat, että inkeriläisinä on tullut Suomeen myös paljon sellaisia, jotka eivät täyttäneet kriteerejä, sellaisia joilla ei ole suomalaisia sukujuuria. Työministeri Filatov vastasi, että: ”Sinänsähän heitä ei ole tullut oikeilla ja väärillä kriteereillä, vaan kaikki ne, jotka ovat tulleet tämän inkeriläispykälän kautta täyttävät ne kriteerit, jotka on asetettu.” Ministeri Filatov vastasi myös kansanedustaja Jouko Jääskeläisen kysymykseen tehokkaammasta suomen kielen oppimisesta.⁵⁷⁹

Vielä ennen lakiehdotuksen tuloa eduskunnan käsittelyyn kristillisdemokraattien kansanedustaja Leea Hiltunen esitti kirjallisen kysymyksen 26.9.2002 maahanmuuttokriteerit täyttävien inkeriläisten maahanmuuttohakemusten käsittelyn nopeuttamisesta. Hänen mukaansa paluumuuttojono eteni hitaasti pääosin kriteerit täyttämättömien hakijoiden vuoksi. Siksi hän kysyi, millaisiin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä asunto- ja

---

⁵⁷⁷ PTK 74/2002 vp.

⁵⁷⁸ PTK 100/2002 vp, SKT 143/2002 vp.

⁵⁷⁹ *ibid.*

kielitaitokriteerit täyttävien inkeriläisten maahanmuuttohakemusten käsittelyn nopeuttamiseksi.⁵⁸⁰

Sisäasiainministeri Ville Itälä antoi vastauksensa 18.10.2002, jolloin lähetekeskustelu hallituksen esityksestä oli jo käyty. Itälän mukaan yhdenvertaisuussyistä ei ole mahdollista ehdotettuun 18 a§: ään harkintavaltaa paluumuuttojonon järjestyksen noudattamisessa. Kielikokeen kuitenkin toivottiin nopeuttavan suomen- ja ruotsinkielentaitoisten hakijoiden paluumuuttoa, sillä on todennäköistä, etteivät suomen kieltä osaamattomat osallistu kielikokeeseen vielä vuoronsa tullessa. Toisekseen hän toi esiin sen näkökulman, että paluumuuton odottaminen Suomeen ei ole ainoa keino oleskeluluvan saamiseksi. Sellaiset inkerinsuomalaiset, jotka kielitaitonsa, koulutuksensa ja Suomen-suhteidensa vuoksi olivat pystyneet hankkimaan työpaikan Suomesta, saattoivat hakea oleskelulupaa työn perusteella.⁵⁸¹

LAKIMUUTOS EDUSKUNNAN KESKUSTELUISSA

Tässä yhteydessä voi jo sanoa, että oli jo aikakin. Tämä lakiesitys oli hallitukselta oikein tervetullut ja oikein ajoitettu. Tätä on todellakin tarvittu. (Markku Laukkanen (kesk.))⁵⁸²

Inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeutta koskeva ulkomaalaislain muutosehdotus ilmoitettiin annetuksi eduskunnalle täysistunnossa 27.9.2002. Lähetekeskustelu Hallituksen esityksestä laiksi ulkomaalaislain 18 a§:n muuttamisesta (HE160/2002) käytiin eduskunnassa 1.10.2002. Asia lähti istunnon jälkeen hallintovaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan tuli antaa lausuntonsa. Lähetekeskustelussa Sisäasiainministeri Ville Itälä aloitti kertomalla hallituksen esityksen pääpiirteitä.⁵⁸³

Lakimuutoksen valmistelua oli odotettu, mikä ilmenee edellä sitee-

---

⁵⁸⁰ KK 788/2002 vp.

⁵⁸¹ KK 788/2002 vp.

⁵⁸² PTK 107/2002 vp.

⁵⁸³ Puheenvuoroja tai vastauspuheenvuoroja käyttivät edustajat Markku Laukkanen (kesk.), Raimo Vistbacka (ps.), Susanna Huovinen (sd.), Petri Salo (kok.), Veijo Puhjo (vas.), Pekka Kuosmanen (kok.), Aulis Ranta-Muotio (kesk.), Juha Korkeaoja (kesk.), Jaana Ylä-Mononen (kesk.), Ben Zyskowitz (kok.), Esa Lahtela (sd.), Leea Hiltunen (kd.), Bjarne Kallis (kd.), Mirja Rynnänen, Kari Myllyniemi (kesk.) ja Lauri Oinonen (kesk.)

PTK 107/2002 vp.

raamastani keskustan kansanedustaja Markku Laukkasen vastauspuheenvuorostakin. Niin ikään perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka kiitti ”siitä, että vihdoinkin ja viimein tämä esitys on saatu tänne eduskuntaan, koska myös käytännön elämässä on monenlaisia ongelmia syntynyt siitä päätöksestä, joka aikoinaan tehtiin ehkä hyvin nopealla aikataululla”. Paluumuuton ongelmat olivatkin yksi keskustelun kantavista teemoista ja lakimuutoksen peräänkuulutettiin korjaavan paluumuuton säätelyssä koettuja ongelmia. Lähetekeskustelussa keskustelun keskiöön nousivat kielitaitovaatimus, väärinkäytökset ja niiden ehkäiseminen, huhupuheet, paluumuuttopykälän tarpeellisuus, paluumuuton lähtökohdat sekä näkemykset siitä, kuka on oikea paluumuuttaja.⁵⁸⁴

Sisäasiainministeri Ville Itälä toi esiin edellytysten kiristämisen tarpeellisuuden. Hän totesi, että ääritapauksissa järjestelmää, jossa maahan-tuloon riitti asiakirjoihin perustuva näyttö hakijan tai lähiomaisen suomalaisesta syntyperästä oli kyetty käyttämään väärin. Huolen paluumuutto-oikeuden väärinkäytöstä nostivat esiin niin keskustan kansanedustaja Markku Laukkanen, joka jo aiemmin kyselytunnilla syyskuussa oli kiinnittänyt huomiota väärin perustein paluumuutto-oikeuden saaneisiin kuin perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbackakin. Puheenvuorossaan he nostivat esiin niin tiedotusvälineiden esiin nostamat väärinkäytökset kuin avioliittobisneksen mahdollisuudenkin. Sosiaalidemokratien kansanedustaja Susanna Huovinen halusi muistuttaa vastauspuheenvuorossaan, ”että lainsäädäntöä ei varmaankaan voida rakentaa kuulopuheiden ja väitteiden varaan”.⁵⁸⁵

Keskusteluun väärinkäytöksistä limittyi toinen keskustelua leimannut elementti, kuten Laukkasen puheenvuoron ”oikeat inkeriläiset”, Vistbackan ”niin sanotut paluumuuttajat” tai Lauri Oinosen (kesk.) ”todelliset inkeriläiset”. ”Heidät minä koen oikeiksi paluumuuttajiksi” totesi Laukkanen puheenvuorossaan siirtoväkeen kuuluneista ihmisistä ja Suomen armeijassa toisen maailmansodan aikana palvelleista henkilöistä, joista moni osasi suomea. Hänen mielestään ”Suurin osa näistä nuorista on enemmän oleskeluluvanhakijoita, ja he ovat syntyneet ja kasvaneet venäläisessä kulttuurissa. Heitä on tavattoman vaikea pitää näin ollen paluumuuttajina”.⁵⁸⁶ Kokoomuksen kansanedustaja Petri Salo esimerkiksi esitti puheenvuorossaan, että ”Ensimmäisistä paluumuuttajista poiketen nykyisiä inkeriläisiä paluumuuttajia ei tänä päivänä erota

---

⁵⁸⁴ PTK 107/2002 vp.

⁵⁸⁵ *ibid.*

⁵⁸⁶ *ibid.*

tavallisista venäläisistä mikään ulkopuolelta havaittavissa oleva olosuhde tai tekijä.”. Hänen mukaansa asiakirjojen hankkiminen oli mahdollista, vaikka ostamalla. Nostipa hän heikon kielitaidon syyksi jopa sen, että ”[p]aluumuuttajat päätyvätkin varsin usein huumeiden käyttäjiksi ja erilaisiksi pikkurikollisiksi etenkin pääkaupunkiseudulla: Helsingissä ja Uudellamaalla”.⁵⁸⁷

Tällaisten näkökantojen lähtökohtana oli paitsi se, että nuoremman sukupolven koettiin olevan venäläistynyttä ja heidän erottamisensa koettiin ”vaikeaksi”. Syynä oli se, että Suomeen oli ilmeisesti jonkin verran muutettu väärennettyjen paperien turvin. Toisaalta läsnä on ajatus ”oikeista ja aidoista inkeriläisistä” vertauskohtana venäläiset. Toisaalta taas ajatus siitä, että vain kaidalla tiellä olijalle voidaan ”antaa suomalainen identiteetti”, jollaiseksi paluumuutto-oikeus monesti on rinnastettu. Lainsäädännön ja todellisuuden välillä onkin jonkinasteinen paradoksi, oletus siitä, että jokin asia tekee henkilöstä suomalaisemman tai inkeriläisemmän kuin jostakusta toisesta. Edustaja Salo oli lisäksi huolissaan siitä, että moni inkeriläisistä elää Suomessa sosiaaliturvan varassa, eikä heillä siten ole riittävän hyviä mahdollisuuksia ”pärjätä meillä, tehdä töitä ja hankkia riittävän hyvin elantonsa”. Hän totesi, että: ”Minun mielestäni ei myöskään ole viisasta, että Suomeen synnytetäisiin keinotekoisesti suurehkoa venäläiskansallista vähemmistöä.” Paluumuuton tarkoituksen hän näki siten, että ”Voidaan todeta, että paluumuuton tarkoituksena tähän asti on ollut lähinnä turvata lähialueillamme asuvien venäläisten tasainen muuttovirta maahamme.” Tämän kaltaiset puheenvuorot ilmentävät kuinka inkeriläisistä ja paluumuuttajista oli tullut puheessa venäläinen vähemmistö.⁵⁸⁸

Vuoden 2003 lakimuutos korosti suomalaisen identiteetin ja suomen kielen yhteenliittymää virallisena vaatimuksena. Lakimuutoksella tavoiteltiin myös helpompaa kotoutumista ja työllistymistä. Laki ehdotuksen mukaan ”Ehdotetulla säännöksellä pyritään korostamaan Suomen muuttavien inkerinsuomalaisten mahdollisuuksia kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen taito edistäisi myös työllistymistä”.⁵⁸⁹ Lähetekeskustelussa oltiin lähes yksimielisiä kielitaitovaatimuksen tarpeellisuudesta. Kielitaidosta ei kuitenkaan kovin paljon keskusteltu. Kielitaito yhdistettiin sopeutumiskysymykseksi ja työllistymistä parantamista tekijäksi. Tämän tarpeen näki myös sosiaalidemokraattien kansanedustaja

---

⁵⁸⁷ *ibid.*

⁵⁸⁸ *ibid.*

⁵⁸⁹ HE 160/2002 vp.

Esa Lahtela todetessaan, ”että tässä pitää vaatia, että kielitaito on kunnossa, että ihmiset voivat sopeutua tähän yhteiskuntaan ja tietävät yhteiskunnan säännöt eikä heille voi tehdä ihan mitä hyvänsä haluaa.”⁵⁹⁰

Yksi näkökulma keskustelun puheenvuoroissa oli paluumuuton vaikutuksissa ja paluumuuton tarpeellisuudessa ylipäättään. Näkökulmahan oli ollut esillä jo paluumuuton ensimmäisistä vuosista lähtien, mutta 2000-luvulla se alkoi näkyä myös käytännön toimissa⁵⁹¹. Tässä näkökulmassa oli kaksi eri lähtökohtaa riippuen esittäjänsä näkökulmasta. Ensimmäinen oli se, tulisiko inkeriläisiä tukea eritoten lähtömaissa paluumuuttomahdollisuuden sijaan. Keskustelu inkeriläisten tukemisesta linkittyi täten kehitysaluevarojen suuntaamiseen. Esimerkiksi Petri Salo, Aulis Ranta-Muotio ja Lauri Oinonen nostivat tämän suuntaisia näkökulmia esiin. Toinen lähtökohta kyseenalaisti paluumuuton erillislainsäädännön tarpeellisuuden, varsinkin sen jälkeen, kun ulkomaalaislaki kokonaan uudistetaan.⁵⁹²

Kokoomuksen kansanedustajan Pekka Kuosmasen näkökulma paluumuuttoon oli ehkäkin enemmän työvoimapolitiittinen, hän toivoi vanhemman polven mahdollisuuksia tuettavan omalla seudullaan:

--- mielestäni paluumuuttajien kohdalta pitäisi huomioida se, että he ovat korkeasti ja hyvin koulutettua nuorta väkeä, ja sen vanhemman väen pitäisi mielestäni siellä olmilla alueillaan – inkerinsuomalaisten – antaa asua ja olla ja tukea sillä tavalla, että he siellä pärjäisivät. Minusta on kohtuutonta vaatia näiltä uusilta nuorilta paluumuuttajilta, jotka ovat hyvin koulutettuja, kielivaatimusta siinä mielessä, että ”työ tekijäänsä neuvo” ja siinä se kielikin opiskellaan samalla työn ohessa.”⁵⁹³

Sisäasiainministeri Ville Itälä vastasi, että tärkeä kysymys on, ”kuinka pitkälle me katsomme, että voi olla paluumuuttajia”. Hänen mukaansa tulevaisuudessa täytyy miettiä, mitä tehdään. Tarvitaanko yhä edelleen erillistä inkeriläisiä koskevaa siirtolaispolitiikkaa? Niin ikään keskustan kansanedustaja Jaana Ylä-Mononen kysyi: ”Onko kokonaisuuden kannalta järkevää, että me edelleen teemme inkeriläisiin paluumuuttajiin kohdistuvaa erityislainsäädäntöä? Kun samanaikaisesti tulossa on ulko-

---

⁵⁹⁰ PTK 107/2002 vp.

⁵⁹¹ esim. *Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen: Ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi*. Sisäasiainministeriö, Komiteanmietintö 1997:5.

⁵⁹² PTK 107/2002 vp.

⁵⁹³ *ibid.*

maalaislain kokonaisuudistus, ovatko nämä asiat synkronissa keskenään?” Hän toivoi myös, että valiokunnan jäsenillä olisi rohkeutta lausua kantojaan siitä tarvitaanko erityistä säätelyä ja kuinka kauan sekä olisiko määräaikaistaminen mahdollista. Keskustan kansanedustaja Mirja Ryyinänen yhtyi puheenvuorossaan Ylä-Monosen näkemykseen.⁵⁹⁴

Keskustelua kielitaidosta ja kielitaitovaatimuksesta, paluumuuttolainsäädännön tarpeellisuudesta, ”oikeista paluumuuttajista” ja niin edelleen oli käyty jo pitkään ennen kuin kristillisdemokraattien kansanedustaja Bjarne Kallis nosti esiin ”kiitollisuudenvelan” ja paluumuuton lähtökohdat. Hänen mielestään niiden, ”joille meillä on kiitollisuudenvelka, asemaa meidän tulee helpottaa kaikin keinoin.” Sen sijaan, jos tätä velkaa ei ole, tulee hänen mukaansa huolehtia, että lakia ei käytetä väärin. Kalliksen mukaan ”Silloin, vuosia sitten, kun ruvettiin puhumaan kiitollisuudenvelasta ja inkerinsuomalaisista ja paluumuuttajista, tarkoitettiin nimenomaan niitä henkilöitä, jotka rauhansopimuksen ehtojen mukaan piti palauttaa Neuvostoliittoon, ja myöskin kaikkia niitä henkilöitä, jotka palvelivat Suomen armeijassa, sillä heidät rauhansopimuksen ehtojen mukaan piti palauttaa Neuvostoliittoon”. Puheenvuorossaan Kallis kertoi luulevansa, että ”aivan liian pieni osa Suomen kansasta tietää, mikä oli näitten ihmisten kohtalo”.⁵⁹⁵

Paluumuuttokysymys on ”kunniavelassaan” tai ”kiitollisuudenvelassaan” ollut monelle henkilökohtainen kysymys. Kallis puhui sen pohjalta, mitä oli inkerinsuomalaisilta kuullut. Keskustan kansanedustaja Kari Myllyniemi kertoi lain koskettavan häntä itseäänkin isältään kuulemansa tarinan kautta. Tunne ja kokemus yhdistyvät päätöksentekoon ja inkerinsuomalaisten paluumuuton säätelyssä tämä on ollut monesti havaittavissa. Edustaja Myllyniemi totesi:

*Tämä laki koskettaa kovin itseänikin, vielä toistan tässä, koska isäni sota-aikana paikkakunnan poliisina joutui keräämään Etelä-Pohjanmaalla inkeriläisiä, jotka sitten toimitettiin Neuvostoliittoon. Jospa nyt vihdoin Suomeen pääsee myös se inkeriläistyttö, joka oli minun hoitajani sota-aikana. Hän osaa kyllä hyvin suomea, joten kielitaitovaatimus ei olisi esteenä. Mutta hänen isänsä ja hänen kaksi veljeään eivät pääse enää Suomeen, koska sieltä Etelä-Pohjanmaalta heidät toimitettiin suoraan Uraliin eikä heistä sen koommin ole kuulunut.*⁵⁹⁶

---

⁵⁹⁴ *ibid.*

⁵⁹⁵ *ibid.*

⁵⁹⁶ *ibid.*

LAINSAÄDÄNTÖPROSESSIN ETENEMINEN

Eduskunnan lähetekeskustelusta ehdotus lähti hallintovaliokuntaan ⁵⁹⁷. Hallintovaliokunta antoi mietintönsä joulukuussa 2003. Valiokunnassa asiantuntijoina oli kuultavina edustus sisäasiainministeriöstä, ulkoasiainministeriöstä, opetusministeriöstä, työministeriöstä, Opetushallituksesta, Ulkomaalaisvirastosta, Suomen Kuntaliitosta, Inkerikeskus ry:stä ja Suomen Inkeri-liitosta. Lisäksi kirjallisen lausunnon olivat antaneet oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Inkeriläisjärjestöjen ääntä oli siis kuultu. Inkerikeskuksesta kuultavana oli kolme henkilöä (maahanmuuttajaneuvoja ja kaksi projektipäällikköä) ja Suomen Inkeri-liitosta sen silloinen puheenjohtaja Toivo Iho. ⁵⁹⁸

Hallintovaliokunta piti hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Se puolsi lakiehdotuksen hyväksymistä huomautuksin ja muutosehdotuksin. Valiokunta katsoi kuitenkin, että ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä on tarpeen arvioida nyt tehdyn lainmuutoksen käytännön toimivuutta. Valiokunta siis ehdotti sääntelyn täydentämistä siten, että perusteluissa mainittu vaatimustaso ilmenee laista. Valiokunta ehdotti myös, että valitusoikeuden sääntelemiseksi lakiin säädetään uusi pykälä. ⁵⁹⁹ Perustuslakivaliokunta totesi hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa, että lakiehdotusta on täydennettävä muutoksenhaun mahdollistavilla säännöksillä. ⁶⁰⁰

Ensimmäinen käsittely eduskunnassa oli 7.1.2003. Lakiehdotus hyväksyttiin valiokunnan ehdotuksen mukaisesti. Yleiskeskustelussa keskusteluakin syntyi, joskaan ei yhtä paljon kuin lähetekeskustelussa. Puheenvuoroja käyttivät keskustan kansanedustaja Paula Lehtomäki, kokoomuksen kansanedustaja Pekka Ravi, keskustan kansanedustaja Lauri Oinonen ja vasemmistoliiton kansanedustaja Marjatta Stenius-Kaukonen. Heistä edustajat Lehtomäki ja Ravi olivat osallistuneet valiokunnassa asian käsittelyyn. Hallituksen esitys ja valiokunnan esitys katsottiin keskustelussa perustelluksi ja tarpeelliseksi, mutta esiin nousi kuitenkin myös paluumuuttolainsäädännön ongelmakohtia. Keskustelun ytimessä oli säädettävän kielitaitovaatimuksen merkitykset ja se, että onko kielitaitotestaus paras ja kustannustehokkain keino tavoitteiden

---

⁵⁹⁷ *ibid.*

⁵⁹⁸ HaVM 15/2002 vp.

⁵⁹⁹ *ibid.*

⁶⁰⁰ PeVI 52/2002 vp – HE 160/2002 vp.

saavuttamiseksi.⁶⁰¹

Puheenvuoroissa viitattiin nimenomaisesti inkerinsuomalaisten paluumuuttoasiaan. Esimerkiksi keskustan kansanedustaja, joka oli hallintovaliokunnassakin ottanut osaa asian käsittelyyn, totesi ”Eli semmoisella suoralla suomen kielellä tässä on kysymys inkerinsuomalaisten paluumuuttoasiasta ja nyt sellaisesta ulkomaalaislain pykälänmuutoksesta, että nimenomaan inkerinsuomalaisten paluumuuttovaatimuksia kiristetään sillä tavalla, että lakiin lisätään vaatimus suomen tai ruotsin kielen kohtuullisesta taidosta ja tämä olisi inkerinsuomalaisten paluumuuton edellytys”.⁶⁰²

Eduskunnan yleiskeskustelussa tuli selväksi, ettei paluumuuttojärjestelmää koettu ongelmattomaksi edes uuden lain jälkeen. Puheenvuorossaan Paula Lehtomäki toi esiin ”muutamia ongelmakohtia tai yksityiskohtia” liittyen paluumuuttolainsäädäntöön. Mainitsemiensa ongelmakohtien näen kulminoituvan kielitaitovaatimukseen ja jonon pituuteen. Lehtomäki kertoi haluavansa kertoa niistä varsinkin niille, jotka eivät olleet osallistuneet valiokunnan käsittelyyn. Hahmottaen paluumuuton lähtökohtia hän toi ongelmallisena esiin sen, että paluumuuttojonossa on niin paljon hakijoita, että ”Pelkästään tähän paluumuuttohaastatteluun, joka meidän ulkomaanedustustoissamme suoritetaan, noin kuusi vuotta joutuu jonottamaan, ennen kuin pääsee tähän haastatteluun”. Toisen jonon pituuteen liittyvä ongelmakohta oli Lehtomäen mukaan asuntovaatimus, jonka johdosta paluumuuttojono pitenee viiteentoista, jopa kahteenkymmeneen vuoteen.⁶⁰³

Edustaja Lehtomäki toi esiin myös sen, että kielitaitotestausjärjestelmä oli verrattain kallis ja käytännössäkin siinä saattaisi ilmetä hankaluuksia. Kielitaitovaatimus ei myöskään Lehtomäen mukaan pura jonoa, sillä kielikokeeseen voi hakija ilmoittautua yhä uudelleen. Jos laki lähtee hyvin toimimaan, tulos olisi, että sama määrä ”inkerinsuomalaisia paluumuuttaa Suomeen, mutta nämä tulijat osaavat testatusti jonkin verran suomen tai ruotsin kieltä”. Lehtomäki pitikin aiheellisena kysymyksenä sitä, ”että päästäisiinkö tähän lopputulokseen eli muuttamiseen paremmalla kielitaidolla myöskin sillä tavalla, että satsattaisiin enemmän paluumuuttovalmennukseen ja kielikoulutukseen, mitä maahanmuuttajille Suomessa järjestetään, ja pystyttäisiinkö kenties nämä rahat tehokkaammin käyttämään kielitaitokoulutukseen täällä Suomessa.”

---

⁶⁰¹ PTK 173/2002 vp.

⁶⁰² *ibid.*

⁶⁰³ *ibid.*

Vasemmistoliiton kansanedustaja Marjatta Stenius-Kaukonen yhtyi tähän kysymykseen puheenvuorossaan. Toisessa puheenvuorossaan Lehtomäki kiinnitti huomion myös siihen, että kielitaitoa vaaditaan vain hakijalta.⁶⁰⁴

Paula Lehtomäki toi esiin myös sen seikan, että ”onko meillä samat pelisäännöt eri puolilta tuleville maahanmuuttajille”. Hän esitti toiveen, että yhdenvertaisuuskysymyksiin palattaisiin ”kohutun ja kauan odotetun ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä.”⁶⁰⁵

Jälleen kerran keskusteluun nousi paitsi kielitaitovaatimus, mutta myös ajatus oikeista paluumuuttajista. Kokoomuksen kansanedustaja Pekka Ravi, joka edustaja Lehtomäen tavoin oli osallistunut hallintovaliokunnassa kyseisen asian käsittelyyn, kertoi vierastavansa valiokunnan käsittelyssä esiin noussutta näkemystä, että laki olisi tarkoitettu jonojen purkamiseen. Hän koki, että se ei ollut lain alkuperäinen tarkoitus. Hänen mielestään jommankumman kotimaisen kielen edes auttava taito ”on aika ehdoton edellytys, sanotaanko kohtuullisen, kotoutumisen mahdollisuuden täällä Suomessa”. Edustaja Ravi toi esiin sen, että maahan oli tullut heitä, joilla oli ohut side Suomeen. Eli hänen lähtökohtanaan voi pitää, että lain tiukentamisella saavutettaisiin kotoutumisen edellytyksiä ja tulijoiden suomalaisuus.⁶⁰⁶

Niin ikään keskustan kansanedustaja Lauri Oinonen toivoi puheenvuorossaan lain korjaavan epäkohdat, jotka mahdollistivat lain väärin tulkinnan. ”Kun on hyvin ohuilla siteillä haluttu pyrkiä tähän maahan” hän totesi. Vasemmistoliiton kansanedustaja Marjatta Stenius-Kaukonen kysyi, oliko ”kielitaito juuri se oikea kriteeri, jolla arvioidaan, mikä maahanmuuttajan tausta on?”. Hän totesi, ettei itse uskonut näin olevan, sillä ”moni oppii kielen nopeasti, jos hänellä on kykyä sopeutua yhteiskuntaan”. Hänen mielestään voi kysyä, onko perusteltua vaatia kielitaitoa myös iäkkäämmiltä henkilöiltä. Stenius-Kaukonen mukaan ”Heillä voi olla kuitenkin vahvempi side, todellinen side, vaikka kieli on kadonnut”.⁶⁰⁷

Toinen käsittely, jossa eduskunta hyväksyi ensimmäisessä käsittelyssä päätetyn lakiehdotuksen, oli 10.1.2003. Keskustelua ei silloin enää syntynyt.⁶⁰⁸ 15.1.2003 Eduskunta antoi vastauksensa hallitukselle ja eduskunta hyväksyi lain⁶⁰⁹.

Kun ulkomaalaislain kokonaisuudistuksesta seuraavana vuonna

---

⁶⁰⁴ *ibid.*

⁶⁰⁵ *ibid.*

⁶⁰⁶ *ibid.*

⁶⁰⁷ *ibid.*

⁶⁰⁸ PTK 178/2002 vp.

⁶⁰⁹ EV 242/2002 vp.

keskusteltiin eduskunnassa, ei inkerinsuomalaiskysymys ollut erityisesti pinnalla. Keskustan kansanedustaja Lauri Oinonen käytti puheenvuorossaan 21.4.2004 käydyssä istunnossa, jossa lakiehdotus oli toisessa käsittelyssä, inkeriläisten Suomeen muuttota esimerkkinä siitä, mikä vaikutus maahanmuutolla voi kenties olla lähtömaan tilanteeseen:

Esimerkiksi työelämä- ja tasa-arvoasiain valiokunta, kun kävi edellisellä vaalikaudella Inkerinmaan asioihin tutustumassa, niin sieltä todettiin, että inkeriläistyö Inkerinmaalla kärsii siitä, että koulutetut ja monet, joilla olisi tarvetta inkeriläistyöhön Inkerinmaalla, lähtevät tänne Suomeen. Jäljelle jäävät vanhuksat, jotka tarvitsisivat nuorten hoivaa ja huolenpitoa. Todettiin ongelma ihan tuossakin kysymyksenasettelussa. Näin saattaa olla helposti muuallakin. Jos me tuomme jonkun maan, joka on voimakkaassa kehityksessä, koulutetun, osaavan työvoiman tänne, niin ei se ole hyväksi välttämättä tuolle maalle.⁶¹⁰

JÄLKIEN TUNNISTAMISEN AIKA

Paluumuuttota voi sinänsä pitää menneisyyden jälkien tunnistamisena, jossa Suomen rajojen ulkopuolelle jäänyt suomalaisten osa on haluttu liittää osaksi suomalaista historiaa ja kulttuuriperintöä. Vuonna 2004 ja sen jälkeen esitetyistä kysymyksistä heijastuu menneisyyden kanssa tehtävän tilinteon ajankohtaisuus. Kysymyksissä nousivat esiin sellaiset asiat, kuten Suomesta Neuvostoliittoon luovutettujen inkeriläisten määrän selvittäminen sekä sotavankien ja sodissa kaatuneiden kohtalon selvittämistä sekä sotiemme veteraanien tasapuolinen kohtelu. Nämä kysymykset ovat mainioita esimerkkejä menneisyyden jälkiä tunnistavasta keskustelusta. Suomen historian kipeät vaiheet olivat nousseet keskustelujen keskiöön ja niiden käsitteleminen laajemmin tuli ajankohtaiseksi.

Kokoomuksen kansanedustajat Kalevi Lamminen, Petri Salo, Olli Neponen ja Pekka Kuosmanen sekä perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka esittivät maaliskuussa 2004 kysymyksen koskien Suomesta Neuvostoliittoon luovutettujen inkeriläisten selvittämistä. Kysymyksessään he esittivät ”Mihin toimiin ja millä aikataululla hallitus aikoo ryhtyä, että Suomesta luovutettujen inkeriläisten kohtalo sekä luovutuk-

---

⁶¹⁰ PTK 45/2004 vp.

siin johtaneet poliittiset ratkaisut selvitetään? ⁶¹¹

Kysymys sijoittuu aikaan, jolloin luovutusten selvittäminen oli nous-
sut laajemmin keskusteluun. Edustajatkin viittasivat kysymyksessään
Elina Sanan vuonna 2003 julkaisemaan Saksaan luovutettujen juutalais-
ten kohtaloa käsittelevään kirjaan sekä sen seuraamaan kohuun, jonka
seurauksena juutalaisvainoja tutkiva Simon Wiesenthal -keskus kirjoitti
tasavallan presidentille ja vaati tutkimusta luovutetuista sekä luovutuk-
sista vastanneiden rankaisemista. Asiasta pyydettiin valtioneuvostolta
selvitystä. Heikki Ylikankaan laatima lausunto luovutettiin tammikuussa
2004. Edustajat nostivat esiin sen, miten lausunnossa todettiin, että:

*--- olisi tarpeen ja aiheellista perustaa ainakin yksi, mahdolli-
sesti kaksikin tutkimusprojektiä. Toinen projekteista keskittyisi
selvittämään siviili- ja sotilasvankien luovutukset Saksaan ja
Neuvostoliittoon. Toinen projekteista voisi lausunnon mukaan
olla yhteishanke venäläisten tutkijoiden kanssa ja keskittyisi in-
keriläisten kohtaloihin heidän tultuaan luovutetuksi takaisin
Neuvostoliittoon.” ⁶¹²*

Edustajat toivat esiin sen, että Elina Sanan kirja oli nostanut julkisuuteen
lähinnä Saksaan luovutettujen henkilöiden kohtalon. Kysymyksessään he
nostivat esiin ajatuksen menneisyyden ikävien asioiden selvittämisestä:

*Jotta kaikki Suomen historiaan liittyvät ikävätkin seikat saa-
taisiin lopulta selvitettyä, tulee ryhtyä toimenpiteisiin myös
Neuvostoliiton alueelle luovutettujen kartoittamiseksi. Erityi-
sesti inkeriläisten kova kohtalo sosialismin uhreina tulee selvit-
tää. Inkeriläisten asema poikkeaa sotavangeista, koska he
tulivat Suomeen vapaina kansalaisina eikä heitä käsitelty sota-
vankeina palautuksen yhteydessä. Kuten Heikki Ylikankaan
selvityksestä käy ilmi, vaati tämän tutkimuksen toteuttaminen
tiivistä yhteistyötä venäläisten tutkijoiden kanssa. Suomen
kannalta tutkimuksen toteuttaminen on kuitenkin tarpeen jo
pelkästään siitä syystä, että inkeriläiset tulkitaan meillä nykyi-
sin paluumuuttajiksi heidän halutessaan siirtyä Suomeen. ⁶¹³*

Huhtikuun alussa 2004 antamassaan vastauksessa pääministeri Matti
Vanhanen totesi Valtioneuvoston kanslian saaneen tammikuussa profes-

---

⁶¹¹ KK 188/2004 vp.

⁶¹² *ibid.*

⁶¹³ *ibid.*

sori Heikki Ylikankaalta selvityksen Suomen jatkosodan aikana tapahtuneista siviilihenkilöiden ja sotavankien luovutuksista. Selvitykseen sisältyi myös esitys välirauhansopimuksen perusteella palautettujen inkeriläisten kohtalon selvittämisestä. Pääministeri Vanhasen mukaan tämän valmistelun perusteella valtioneuvoston kanslia oli maaliskuun lopussa lähettänyt kirjeen Kansallisarkistolle ja Suomen Akatemialle. Suomen Akatemiaa Valtioneuvoston kanslia oli pyytänyt edistämään vuonna 1944 solmitun välirauhansopimuksen perusteella Suomesta Neuvostoliittoon palautettujen inkeriläisten kohtaloihin kohdistuvaa tutkimusta. Kansallisarkistoa Valtioneuvosto oli pyytänyt laatimaan esityksen jatkosodan aikaisten siviili- ja sotavankien luovutusten tutkimuksen organisoinnista Kansallisarkiston yhteyteen.⁶¹⁴

Samaan menneisyyden kipukohtien selvittämiseen liittyvään tehtävään liittyi myös vuoden 2006 joulukuussa perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbackan kirjallinen kysymys, jossa hän nosti esiin niin ikään menneisyyden käsittelyä koskevan kysymyksen liittyen sotavankien ja sodissa kaatuneiden suomalaisten kohtalon selvittämiseen kysyessään ”Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä, että Suomen valtion toimesta ryhdytään selvittämään entisen Neuvostoliiton avautuneista arkistotiedoista sodissamme kaatuneiden tai sotavangeiksi joutuneiden suomalaisten kohtaloita?” Antamassaan vastauksessaan pääministeri Matti Vanhanen totesi Valtioneuvoston kanslian asettaneen kesäkuussa 2004 Kansallisarkistoon sijoitetun jatkosodan ihmisluovutuksia koskevan tutkimushankkeen, joka aloitti työnsä vuoden 2004 syyskuussa. Tutkimushankkeen oli määrä päättyä 31.8.2008. ”Tutkimushankkeen tehtäväksi asetettiin selvittää poliisilinjan ja sotilaslinjan luovutuksia Saksaan ja myöhemmin Neuvostoliittoon ja sotavankien kuolintapauksia sekä vangeiksi joutuneiden suomalaisten ja suomensukuisten sotavankien myöhempiä vaiheita.”, pääministeri Vanhanen totesi vastauksessaan. Tätä hanketta täydensi Vanhasen mukaan ”Suomen Akatemian rahoituksella Kansallisarkistossa toimintansa aloittava tutkimushanke, jonka tavoitteena on selvittää Suomeen jatkosodan aikana tulleiden inkeriläisten luovuttamista Neuvostoliittoon sodan päättymisen jälkeen sekä luovutettujen inkeriläisten myöhempiä vaiheita Neuvostoliitossa”.⁶¹⁵ Suomen Akatemian rahoittama tutkimushanke toteutettiin Kansallisarkistossa vuosina 2007-2009⁶¹⁶.

---

⁶¹⁴ *ibid.*

⁶¹⁵ KK 954/2006 vp.

⁶¹⁶ <http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerialaissiirtolaiset/index.html>

Menneisyyden selvittämisen ohella esiin nousi edelleen myös Suomen sodissa palvelleiden sotaveteraanien kohteluun liittyvät kysymykset. Maaliskuussa 2007 kokoomuksen kansanedustaja Seppo Lahtela jätti kirjallisen kysymyksen *Sotiemme veteraanien tasapuolinen kohtelu*, jossa hän tiedusteli hallitukselta toimenpiteitä veteraanien tasapuolisen kohtelun toteuttamiseksi. Hän nosti kysymyksessään esiin sen, että ulkosuomalaiset sotiemme veteraanit saavat kansalaisuuden ilmaiseksi, mutta myönnytys ei kuitenkaan koskenut Suomen puolustusvoimissa viime sodissa palvelleita inkeriläisiä ja karjalaisia heimoveteraaneja. ”Heimoveteraanien vakaan käsityksen mukaan asepalvelus puolustusvoimissamme olisi oikeuttanut Suomen kansalaisuuteen”, Lahtela totesi kysymyksessään. ”Välirauhan sopimisen myötä heistä tuli lainsuojattomia, joita jahdattiin ajan hengen mukaisesti edelleen vielä vuonna 1955 Neuvostoliittoon luovuttamista varten”, Lahtela totesi jatkaen historian osoittaneen tuon käsityksen vääräksi. Lahtelan kysymykseen ei kuitenkaan annettu vastausta ennen valtiopäivien päättymistä.⁶¹⁷

4.5. KOHTI PALUUMUUTON LOPPUA

KESKUSTELU PALUUMUUTON ONNISTUMISESTA TAI EPÄONNISTUMISESTA JATKUI

Keskustelu paluumuutosta, ja sen perusteella myös ongelmat jatkuivat lakimuutoksen jälkeenkin. Jatkunutta keskustelua edustaa esimerkiksi joulukuussa 2005 Eduskunnan suullisella kyselytunnilla käyty keskustelu, joka lähti liikkeelle vihreiden kansanedustajan Heidi Hautalan kysymyksestä liittyen inkeriläisten paluumuuttajien maastakarkottamiseen:

*Eikö nyt olisi aika pohtia, että tässä on melkoinen humanitäärinen ongelma Suomella, että nuoret, jotka ovat ehkä ajautuneet rikosten tielle sen takia, että ovat joutuneet huumekierteeseen, eivät ole saaneet huumevalistusta ja -hoitoa, nyt karkotetaan oloihin, joista heillä ei ole mitään mahdollisuutta selvitä?*⁶¹⁸

Sisäasiainministeri Kari Rajamäen mukaan Ulkomaalaisviraston kar-

---

⁶¹⁷ KK 1204/2006 vp.

⁶¹⁸ PTK 139/2005 vp – SKT 177/2005 vp.

kottamista koskevalla päätöksellä oli karkotettu 133 Venäjän kansalaista, inkerinsuomalaisten osuutta ei keskustelun aikana ollut tiedossa. Vastauksessaan Hautalan kysymykseen hän korosti ulkomaalaislain mukaista päätöksen tekoa ja toi esiin ne kriteerit, joiden mukaan lainmukaisesti toimivat viranomaiset toimivat.⁶¹⁹

Edustaja Hautala jatkoi kysymystään suullisen kyselytunnin toisessa puheenvuorossaan nostaen esiin paluumuuton hoidon epäonnistumisen ja kaivaten viimein toimia esimerkiksi inkerinsuomalaisten maahanmuuttajien kotouttamiseen.:

*Eikö kuitenkin ole niin, että tämä paljastaa sen, että tämä aikanaan presidentti Koiviston aloitteesta aloitettu paluumuutto on Suomessa aika huonosti hoidettu, ja eikö tämä todista myös sen, että nyt olisi viimeinen aika pohtia sitä, miten esimerkiksi näitä inkeriläisiä maahanmuuttajia oikeasti kotoutetaan elämään ja työskentelemään Suomessa? Mitä muut ministerit tekevät tämän ongelman ratkaisemiseksi, jotta näistä ihmisistä tulisi sellaisia kansalaisia Suomeen, että he todella voivat täällä elää elämäänsä ja hyödyttää Suomea?*⁶²⁰

Hautalan kysymyksestä ilmenee 2000-luvun paluumuuttokeskustelun varsin yleiset näkökulmat. Ensinnäkin on kysymys siitä, kuinka paluumuutto on hoidettu. Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Liisa Jaakonsaari olikin puheenvuorossaan sitä mieltä, että ”Ed. Hautalan kysymys siitä, että on karkotettu rikoksiin sortuneita inkeriläisnuoria, on todiste siitä, että tämä paluumuutto on oikeasti hoidettu huonosti.” Toisena kysymyksenä Hautalan puheenvuorosta nousi esiin kotoutuminen suomalaiseksi, joka liikkui jopa hyötynäkökulmassa. Kuinka kotoutuminen voisi toimia siten, että maahanmuuttajasta on lopulta Suomelle hyötyä?⁶²¹

Vastauksista ja keskustelusta laajemmin tuli selkeästi ilmi paluumuuton ongelmallisuus sekä sen toimeenpanon haasteellisuus. Sisäasiainministeri Kari Rajamäki totesi kyseessä olevan useamman ministeriön yhteinen haaste ja selkeä ongelma. Hänen mukaansa oli selvää, että maahanmuuttopoliittisen ohjelman jatkotyössä tulee selvittää, kuinka asian kanssa tullaan menettelemään. Hän tahtoi kiinnittää edustaja Hautalan huomion siihen, että inkerinsuomalaisten maahanmuuton edellytyksiä on muun muassa kielikriteerien osalta hallituksen esitysten mukaan jouduttu

---

⁶¹⁹ *ibid.*

⁶²⁰ *ibid.*

⁶²¹ *ibid.*

tarkentamaan epäkohtien vuoksi. Aivan kuten aiemmin lainsäädäntökeskustelun yhteydessä, nousi tässäkin keskustelussa esiin myös ajatus paluumuuton hyväksyttävistä perusteista. Keskustan kansanedustajan Mikko Alatalon puheenvuorossa paluumuuton lähtökohta esittäytyi humanina asiana, mutta asiana, jota elintasoshoppailijat voivat käyttää hyväkseen.⁶²²

Työministeri Tarja Filatov puolestaan toi puheenvuorossaan esiin sen, että kotouttamislain eduskuntakäsittelyn yhteydessä oli tullut ilmi, että lainsäädäntö toimii, mutta ongelmia on ollut sen toimeenpanossa sekä esimerkiksi siinä, kuinka työnjako kuntien ja valtion välillä toimii. Filatovin mukaan ”inkerinsuomalaiset ovat tietenkin poikkeuksellinen ryhmä, koska heillä usein on kielitaitoa ja heillä on paremmat mahdollisuudet integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan, kuin niillä maahanmuuttajilla, jotka tulevat kauempaa ja vieraammista kulttuureista”. Tästä erityisasemasta huolimatta keskustelussa suureksi ongelmaksi nousivat kotoutumisen ongelmat ja nimenomaan puutteellinen kielitaito, paradoksaalista kyllä. Työministeri Filatov viittasi vastauksessaan maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan, jossa ylipäättään katsotaan, kuinka koulutusta ja kotouttamista voitaisiin yhdistää eteenpäin. Siinä oli hänen mukaansa paljon työtä. Näin siitäkin huolimatta, että kielikoulutusta oli lisätty ja myös työelämäläheisyyteen oli pyritty kiinnittämään huomiota.⁶²³

Kielikoulutuksen ohella ongelmakysymyksenä keskustelussa esiin nousivat sellaiset nuoret, jotka eivät käyneet koulua. Edustaja Jaakonsaari kysyikin, oliko opetusministeriöllä olemassa arviota siitä, kuinka paljon esimerkiksi Helsingissä oli lapsia ja nuoria, jotka eivät koulua käyneet, ja olivatko maahanmuuttajat erityisesti syrjäytyneet normaalista koulunkäynnistä. ”Jos ministerillä ei ole vastausta, voinko ehdottaa semmoisen selvityksen tekemistä.”, Jaakonsaari ehdotti. Opetusministeri Antti Kalliomäen mielestä edustaja Jaakonsaaren ehdottama selvitys voisi olla syytä tehdäkin.⁶²⁴

Vihreiden kansanedustaja Erkki Pulliainen toi puheenvuorossaan esiin ”kollektiivisen vastuun täällä rajojen sisäpuolella, kun olemme kutsuneet heidät tänne Suomeen”. Kollektiivisen vastuun ohella edustaja Pulliainen puhui vastuun kasvusta humanitäärisesti, mikäli karkotettavalla ei ole elämisen mahdollisuutta Suomen ulkopuolella. Hän kysyikin, pitäisikö

---

⁶²² *ibid.*

⁶²³ *ibid.*

⁶²⁴ *ibid.*

löytää sellainen vastuurakenne, jolla karkotuksia voitaisiin välttää. ⁶²⁵

Kyselytunnin keskustelu liikkui laajalla alueella, eikä pysynyt täysin paluumuuttokysymyksessä, saati kysymyksessä karkotuksista. Keskustelu laajeni esimerkiksi hallituksen suhtautumiseen turvapaikanhakijoihin ja yleensä suomalaiseen ulkomaalaispolitiikkaan sekä maahanmuuttohallinnon jakautuneisuuteen. ⁶²⁶

Myös kirjallisissa kysymyksissä nousivat ajoittain esiin paluumuuton erinäiset ongelmakohdat. Lokakuussa 2008 perussuomalaisten kansanedustaja Raimo Vistbacka esitti kirjallisen kysymyksen koskien inkerinsuomalaisten paluumuuttajien lähiomaisten oleskeluluvan myöntämistä, silloin kun palauttaminen lähtömaahan ei inhimillisesti katsoen ja terveydentilansa huomioon ottaen ole perusteltua. ⁶²⁷ Tammikuussa 2010 kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen nosti kirjallisessa kysymyksessään esiin Inkerikeskus ry:n toiminnan ja inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotouttamisen turvaamisen ⁶²⁸. Lokakuussa kokouksen kansanedustaja Jouko Laxell puolestaan tiedusteli kirjallisessa kysymyksessään: ”Mihin toimenpiteisiin hallitus ryhtyy, että DIPAKI A2 -kielitetyn suorittaneita paluumuuttajia ei ohjata turhaan kotimaisen kielen alkeiskurssille, vaan heidän kielitaitonsa kartuttamiseksi heidät ohjataan A2-tasoa vaativammille kursseille?” ⁶²⁹

MAAHANMUUTTOPOLIITTINEN OHJELMA MÄÄRITTELI UUDEN LINJAN

2000-luvun lopulla kysymys paluumuuton lopettamisesta oli tullut ajankohtaiseksi. Jo lakimuutosta säädettyä oli noussut esiin kysymys siitä, oliko erillinen lainsäädäntö ja väylä ylipäätään tarpeen. Paluumuuton alkuvuosistahan lähtien keskusteluissa oli kuulunut paluumuuton kyseenalaistavia näkökulmia. Paluumuutolle oli kuitenkin rakennettu sellaiset perustelut, että ne voittivat kritiikin.

Vuonna 2006 Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma puuttui paluumuuton ongelmiin ja ohjasi paluumuuton sääntelyä tulevaisuudessa. Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi

---

⁶²⁵ *ibid.*

⁶²⁶ *ibid.*

⁶²⁷ KK 785/2008 vp.

⁶²⁸ KK 1104/2009 vp

⁶²⁹ KK 832/2010 vp.

ohjelmaksi (2006) linjasi, että inkerinsuomalaisten paluumuuttoa tullaan kanavoimaan työmarkkinoiden tarpeisiin. Toimenpide-ehdotuksena ehdotuksessa esitettiin, että paluumuuttojonossa olevien paluumuuttohakemukset käsitellään silloisten perusteiden mukaan ja jonon purkua nopeutetaan. Uusia hakijoita ei ehdotuksen mukaan jonoon enää otettaisi. Toisin sanoen maahanmuuttopoliittinen ohjelma linjasi paluumuuton suunnan siihen pisteeseen, joka myöhemmin vuonna 2010 tehdyssä lakimuutoksessa päätettiin.⁶³⁰ Eri yhteyksissä eduskunta pohtikin paluumuuttojonon mahdolliseen sulkeutumiseen liittyviä kysymyksiä.

Maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta tihkui tietoa sen valmistelun aikana ja tämän myötä se nousi eduskunnassa keskusteluun. 19.10.2006 suullisella kyselytunnilla keskusteltiin työperusteisesta maahanmuutosta. Tuolloin kristillisdemokraattien kansanedustaja Sari Essayah viittasi maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta tihkuneisiin tietoihin, joiden mukaan tarkoituksena on sulkea paluumuuttojono. Hän toi esiin sen näkökulman, että on tiedossa paljon inkeriläisiä, jotka ovat päättäneet tehdä työuransa loppuun Venäjällä ja muuttaa vasta sen jälkeen Suomeen. Essayah esitti kysymyksen siitä, kuinka tiedottaminen jonon sulkemisesta aiotaan hoitaa sekä myös arviota siitä, kuinka paljon on sellaisia, jotka eivät vielä ole ilmoittautuneet jonoon, mutta haluaisivat muuttaa Suomeen. Työministeri Tarja Filatov totesi vastauksessaan, että ”Tuo ohjelma pyrkii siihen, että me edistämme nimenomaan työperäistä maahanmuuttoa, ja silloin jos ihmiset odottavat, oli se peruste sitten mikä tahansa, maahanhakeutumista siihen asti, kunnes he jäävät eläkkeelle, niin silloin se ei ole tarkoituksen mukaista.” Hän totesi, että asiasta on tarkoitus tiedottaa, ja hän myös uskoi, että tieto kiirii eteenpäin, koska keskustelua on Suomessa käyty aiemminkin. Ministeri Filatovin mukaan jonossa on paljon sellaisia ihmisiä, joilla ehdot täyttyvät, mutta esteenä on kielitaidon riittämättömyys tai asunnon tai työpaikan puute. Tätä työperäinen maahanmuutto edistäisi.⁶³¹

Viimeistään maahanmuuttopoliittisen ohjelman myötä inkerinsuomalaisten paluumuutosta tuli työvoimapoliittinen kysymys. Vuonna 2006 inkerinsuomalaisten paluumuuttoa ryhdyttiin suuntaamaan työperäisen maahanmuuton suuntaan. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman esittämään paluumuuttojonon lakkauttamiseen ei vielä tuolloin ryhdytty. Valtion tilinpäätöskertomuksen vuodelta 2006 mukaan paluumuuttojonon purkaminen ja kanavointi työelämän tarpeisiin käynnistyi siten, että

---

⁶³⁰ Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi 2006, 32.

⁶³¹ PTK 104/2006 vp.

työministeriö kartoitti paluumuuttoa suunnittelevien ammattitaitoa ja koulutusta aiempaa tehokkaammin. Työnantajayhteyksiä vahvistettiin järjestämällä Venäjällä ja Virossa viisi rekrytointitilaisuutta. Myös yleistä tiedotusta työpaikoista Suomessa tehostettiin kohdennetusti inkerin-suomalaisille.⁶³²

Myös marraskuussa 2006 eduskunnan keskustellessa *Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomuksesta ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2005*, *Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksesta Euroopan parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2005* sekä *Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomuksesta 2005* keskustelu kulki maahanmuuttokysymyksiin. Esiin nousi myös inkerinsuomalaisten paluumuuttokysymys. Vasemmistoliiton kansanedustaja Matti Kangas puhui vastauspuheenvuorossaan siitä, että oma työttömyys pitäisi hoitaa pois, jotta ihmiset olisivat suopeampia maahanmuutolle. Puheenvuoronsa lopuksi hän kertoi näkemästään televisio-ohjelmasta:

*--- Siellähän vaan (Puhemies koputtaa) inkeriläinen vanhus oli huolissaan, kun suomalaiset houkuttelevat heidän parhaat nuoret (Puhemies koputtaa) ja he jäävät tänne yksin, niin että heillä on ongelmiakin.*⁶³³

Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Anneli Kiljunen puolestaan puhui venäläisen työvoiman tarpeesta. Hänen mielestään olisikin perusteltua lisätä venäjänkielistä opetusta ja kannustaa suomalaisia venäjän kielen opiskeluun, purkaa inkeriläisten paluumuuttajien jonoa sekä käyttää paluumuuttajien työllistämiseen tehostettuja keinoja. Hän kysyi: ”kuinka on tarkoitus edetä näissä inkeriläisiin maahanmuuttajiin liittyvissä kysymyksissä?”⁶³⁴

Työministeri Tarja Filatov vastasi, että yksi paluumuuton pullonkauloista on asuntopolitiikka. Kuitenkin hänen mukaansa on olemassa kuntia, jotka ovat oivaltaneet, ”että se on yksi sellainen valmis muoto, josta on helppo rekrytoida sellaista työvoimaa, josta sattuu olemaan pula, ja jotka ovat miettineet sitten esimerkiksi oman asuntopolitiikkansa ja tämän jonon yhdistämistä ja sieltä poimien hakeneet niitä, jotka täyttäisivät sitten

---

⁶³² K 12/2007vp, 328.

⁶³³ PTK 111/2006 vp.

⁶³⁴ *ibid.*

sitä työvoimatarvetta, jota tuolla alueella on.” Ministeri Filatov puhui myös asenteista sekä siitä, että maahan muuttava työvoima ei välttämättä ole valmista, voi puuttua kielitaitoa ja ammattitaitoa.⁶³⁵

PALUUMUUTON LÄHTÖKOHTIA

Paluumuuttoprosessia oli jo vuosia moitittu hitaaksi ja passivoivaksi paluumuuttojonojen venyttyä vuosien mittaisiksi.⁶³⁶ Muuttoliike kuitenkin oli näillä säännöillä hallittua ja tasaista. Henkilökohtaisten haastattelujen ja myönnettyjen oleskelulupien määrällä todettiin Hallituksen esityksessä lakipykälän muutoksesta vuonna 2002 voitavan tehokkaasti hallita paluumuuttajien määriä. Lainsäädännön tiukentamisella oli pyritty tekemään paluumuutosta alkuvaihetta hallitumpaa. Suomalaisen syntyperän seikkaperäisellä selvittämisellä pyrittiin estämään väärinkäytökset, asuntoedellytyksellä varmistaa paluumuuton pysyminen hallussa myös kuntatasolla ja paluumuuttovalmennuksella sekä kielitutkinnolla parantamaan kotoutumisen ja työllistymisen edellytyksiä.⁶³⁷

Vuoden 2006 Maahanmuuttopoliittisen ohjelman linjoja noudattava *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta* (HE 252/2010) ilmoitettiin annetuksi täysistunnossa 12.11.2010. Lähetekeskustelu oli 16.11.2010, josta asia lähetettiin puhe miesneuvoston ehdotuksen mukaisesti hallintovaliokuntaan⁶³⁸, jonka mietintö valmistui 24.11.2010 ja se pantiin pöydälle 25.11.2010. Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely eduskunnassa oli 26.11.2010. Toisessa käsittelyssä 30.11. asiasta ei enää käyty keskustelua.

Esityksessä todettiin, että suomalaisen syntyperän todentaminen kävi vaikeammaksi, varsinkin nuorempien henkilöiden osalta, sillä Venäjällä ei enää vuoden 1990 jälkeen merkitty asiakirjoihin henkilön kansallisuutta. Paluumuuttojärjestelmää olisi esityksen mukaan voitu jatkaa joitakin vuosia, mutta näin ollen syntyperän todentaminen saattaisi käydä pian lähes mahdottomaksi. Esityksessä pohdittiin, että paluumuuttajien sukupolven vaihtuessa osa paluumuuttojärjestelmän kautta Suomeen pyrkivistä henkilöistä ei välttämättä tunne itseään suomalaisiksi samalla tavoin kuin edellinen sukupolvi. Jotkut henkilöt saattavat haluta muuttaa

---

⁶³⁵ PTK 111/2006 vp.

⁶³⁶ esim. HE 160/2002 vp, 6.

⁶³⁷ HE 252/2010 vp, 9.

⁶³⁸ PTK 114/2010 vp.

Suomeen paluumuuttajina osittain siksi, että järjestelmä on osittain yleistä oleskelulupaa sallivampi, eikä sen vuoksi, että he pyrkisivät solmimaan siteitä maahan, josta vanhempansa tai isovanhempansa olivat kotoisin.⁶³⁹ Jälleen oltiin saman paradoksin äärellä kuin paluumuuton alkuvaiheessa – etninen tausta ja suomalaisuus eivät olleetkaan verrannollisia keskenään.

Hallituksen esityksessä todettiin, ettei erityisen inkerinsuomalaisille tarkoitetun oleskelulupamenettelyn ylläpitämistä enää koettu tarkoituksemukaisena, vaan oleskelulupaa tulisi yhdenmukaistaa ja selkeyttää. Käytössä olevaa paluumuuttomenettelyä kuvattiin sanoilla ”raskas ja kankea”, eikä sen enää koettu olevan järkevä viranomaisten tai oleskeluluvan hakijan kannalta. ”Suomeen muuttamista harkitsevan kannalta paluumuuttoprosessin eri vaiheista johtuva pitkä jonotusaika on kohtuuton eikä paluumuuton ajankohtaan ole juurikaan mahdollista itse vaikuttaa”, esityksessä todettiin.⁶⁴⁰

Esityksessä arvioitiin, että mikäli paluumuuttojono suljettaisiin, mutta paluumuuttojärjestelmä pidettäisiin muutoin entisellään, menisi jonossa jäljellä olevien noin 10 000 henkilön asian käsittelyyn arviolta noin 12–15 vuotta. Lupamenettelyn kokonaiskesto voisi jopa pidentyä. Lakiehdotuksen valmistelun aikaan paluumuuttovalmennukseen kutsutut henkilöt olivat ilmoittautuneet paluumuuttojonoon jo vuosina 1998 ja 1999. Koska heidän oleskelulupansa eivät vielä olleet vireillä, oli mahdolliseen Suomeen muuttoon jäljellä joitakin vuosia. Paluumuuttomenettelyn hitauden vuoksi monet inkerinsuomalaiset olivat muuttaneet jo aiemmin esimerkiksi työntekoa tai opiskelua varten myönnetyn oleskeluluvan nojalla. Pitkällinen prosessi saattoi myös johtaa siihen, että jonossaolija päätti olla muuttamatta Suomeen.⁶⁴¹

Lakimuutos inkerinsuomalaisten entisen kaltaisen paluumuuton päättämistä siirtymäajan jälkeen tuli voimaan 1.7.2011. Siirtymäaika oli tarpeen, koska paluumuuttojonossa oli edelleen tuhansia henkilöitä, jotka odottivat asiansa käsittelyä. Lakiin kirjattiinkin siirtymäsäännös.⁶⁴²

Paluumuuton lakkauttamista oli valmisteltu perusteellisesti ennen hallituksen ehdotusta. Olihan asia ollut esillä jo *Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa* vuonna 2006. Lakiehdotusta varten oli pyydetty 48 lausuntoa eri taholta kuten oikeusministeriöltä, ulkoasiain-

---

⁶³⁹ HE 252/2010 vp, 10–11.

⁶⁴⁰ HE 252/2010 vp., 11.

⁶⁴¹ *ibid.*

⁶⁴² HE 252/2010 vp; Laki ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta 57/2011.

ministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, opetus- ja kulttuuriministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, ylimmiltä laillisuusvalvojilta ja vähemmistövaltuutetulta, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuskeskuksilta, eräiltä kansalais- ja muilta järjestöiltä sekä tietyiltä kunnilta. Kaikki tahot eivät kuitenkaan olleet lausuneet. Annetuissa lausunnoissa esitysluonnoksen tavoitteita pidettiin kannatettavina.⁶⁴³ Hallintovaliokunta antoi 24.11.2010 mietintönsä (23/2010) ehdottaen, että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana⁶⁴⁴. Näin eduskunta lopulta tekikin.

EDUSKUNTA KESKUSTELI HISTORIASTA JA MUISTAMISESTA

*Tässä laissahan on kysymys erillisen inkerinsuomalaisille suunnatun paluumuuttojärjestelmän lakkauttamisesta, siis sen järjestelmän, joka aikoinaan presidentti Koiviston toteamisella tuli.*⁶⁴⁵

Näin totesi keskustan kansanedustaja Oiva Kaltiokumpu *Hallituksen esityksen laiksi ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta* ensimmäisessä käsittelyssä 26.11.2010 käydyssä yleiskeskustelun ensimmäisessä puheenvuorossa⁶⁴⁶. Tämä keskustelu jäikin ainoaksi istunnoksi, jossa ehdotuksesta keskusteltiin. Keskustelun painopiste oli keskustelussa Inkerin ja Suomen yhteisen menneisyyden määrittelystä. Kantaviksi teemoiksi nousivat ensinnäkin lakipykälän profiloituminen Koiviston alullepanemaksi sekä toisaalta paluumuuton suhteuttaminen Suomen historiaan. Keskustelussa jälleen kerran määriteltiin inkeriläisyyttä. Muista entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisryhmistä ei tälläkään kertaa puhuttu. Tätä kuvaa hyvin vasemmistoliiton kansanedustajan Pentti Tiusasen lause: ”Tätä inkeriläisyyttähan on tulkittu niin, että jos yksi neljästä isovanhemmasta on inkeriläinen, niin silloin oikeus ikään kuin siirtyy”.⁶⁴⁷

Inkerinsuomalaisten paluumuutto profiloitui vahvasti presidentti Mauno Koivistoon. Kansanedustaja Kaltiokumpu kuvasi paluumuuttoa

---

⁶⁴³ HE 252/2010 vp, 21.

⁶⁴⁴ HaVM 23/2010 – HE 252/2010 vp.

⁶⁴⁵ PTK 121/2010 vp.

⁶⁴⁶ Keskustelussa puheenvuorja käyttivät Maahanmuutto- ja Eurooppaministeri Astrid Thors sekä kansanedustajat Oiva Kaltiokumpu (kesk.), Kimmo Kiljunen (sd.), Pertti Virtanen (ps.), Lauri Oinonen (kesk.), Kari Rajamäki (sd.), Pentti Tiusanen (vas.) ja Erkki Pulliainen (vihr.) (PTK 121/2010).

⁶⁴⁷ PTK 121/2010 vp.

järjestelmänä, ”joka aikoinaan presidentti Koiviston toteamisella tuli”. Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Kari Rajamäki mainitsi kyseessä olleen ”Koiviston päätös inkeriläisten kunniavelan maksamisesta huomioimalla heidät”.⁶⁴⁸ Tätä ilmentää myös se, että asiaankuuluvaksi katsottiin, että asia oli presidentti Koivistolle esitelty. Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors kertoi, että lakiehdotus oli esitelty presidentille. Ministeri Thorsin mukaan Koivistolla ei ollut asiaa vastaan mitään. Paluumuuttojärjestelmän muuttamisessa ei ikään kuin ole kyse tavallisesta politiikanteosta, vaan kyse on samalla myös suomalaisuuden ja Suomen historian määrittelemisestä.⁶⁴⁹

Keskustan kansanedustaja Lauri Oinonen totesi olevansa tyytyväinen tähän, sillä näin hän katsoi inhimillisen näkökulman asiaan säilyvän. Hänen mielestään oli ”aivan inhimillistä, että tasavallan presidentti Mauno Koivisto teki sen ratkaisun, jonka hän vajaan 20 vuotta sitten teki”. Kansanedustaja Oinosen mielestä olikin ”hyvä, että ministeri Thors on keskustellut presidentti Koiviston kanssa asioista, että tämä lainmuutos säilyttää inhimillisen tekijän, inhimillisen näkökulman näissä asioissa”. Tällä hän viittasi siihen, että paluumuutto-oikeus säilyi yhä Inkerin siirtoväkeen kuuluneilla sekä vuosina 1939–1945 Suomen armeijassa palvelleilla. Presidentti Koiviston rooli paluumuuton alullepanijana linkittyi keskustelussa vahvasti kunniavelan maksamiseen ja historian tunnustamiseen. Tästä lähtökohdasta paluumuuttoa pidettiin merkityksellisenä ja tärkeänä asiana. Tämä ilmeni esimerkiksi kansanedustaja Pulliaisen toteamuksessa paluumuuton mahdollistamisesta: ”Tätä pidän erittäin myönteisenä kappaleena Suomen sodan jälkeistä historiaa.” Eduskunnan keskustelussa kunniavelka nähtiin kuuluvan eritoten Inkerin siirtoväkeen kuuluneille sekä Suomen armeijassa vuosina 1939–1945 palvelleille. Kunniavelan ei siis nähty täysin periytyvän. Esimerkiksi kansanedustajat Oiva Kaltiokumpu ja Lauri Oinonen ilmaisivat puheenvuoroissaan kiitosta siitä, että paluumuuton mahdollisuus näillä ryhmillä säilyi.⁶⁵⁰

Sosiaalidemokraattien kansanedustajan Kimmo Kiljusen lausahdus – ”Tästä on myöskin julkisuudessa moitittu presidentti Koivistoa aikaan, että hänen aloitteestaan käynnistyi tämä paluumuuton mahdollisuus.” – viittasi siihen, että presidentti Koivistoa ja paluumuuttoa oli moitittu siitä, että inkerinsuomalaiset eivät olisikaan suomalaisia vaan venäläisiä. Kansanedustaja Rajamäki puolestaan totesi: ”Kun sitten aikoi-

---

⁶⁴⁸ *ibid.*

⁶⁴⁹ PTK 121/2010 vp.

⁶⁵⁰ *ibid.*

naan presidentti Koivisto teki tämän ratkaisun, ei hän kyllä sitä tarkoittanut niin huonolla hallinnalla täyttöön pantavaksi kuin valitettavasti meidän viranomaisemme sen toteuttivat.” Vihreiden kansanedustaja Erkki Pulliainen puolestaan näki paluumuuton ongelmien johtuneen alun liiallisesta joustamisesta: Se oli niin joustava, että se mahdollisti miltei minkä tahansa ratkaisun, kun vaan voidaan tulkita myönteisesti.”⁶⁵¹

Eduskunnan keskustelu liikkui vahvasti menneisyyden ja historian tunnistamisessa sekä siihen linkittyen suomalaisuuden määrittelemisessä. Esimerkiksi kansanedustaja Kiljunen totesi, että: ”On monesti arvioitu, että inkerinsuomalaiset eivät ole suomalaisia vaan venäläisiä, kun tässä tapauksessa monilla jopa äidinkieli tahtoo olla venäjä, koska he ovat tietysti assimiloituneet siihen yhteiskuntaan.” Hän kuitenkin muistutti, että inkeriläiset kansana ovat suomalaisia ja piti kohtuuttomana tämän vuoksi sitä, että heitä Suomessa on pidetty ulkomaalaisina.⁶⁵² Kiljunen totesi inkerinsuomalaisuuden suurta kertomusta toistaen:

*Mutta kannattaa muistaa, että inkeriläiset siis kansana ovat suomalaisia. Historian kuluessa aikanaan Stolbovan rauhan jälkeen, kun Ruotsi-Suomi lähti asuttamaan Nevajoen suistoa, sinne siirrettiin Itä-Suomesta väestöä. Tässä suhteessa inkeriläisten tausta on nimenomaan suomalaisuudessa, heidän kielensäkin on suomen murre. Minusta on ollut kohtuutonta, kun Suomessa on käyty keskustelua siitä, että inkeriläisiä, jotka ovat tänne paluumuuttajina tulleet, pidetään ulkomaalaisina, ja heidän asemaansa Suomessa on ikään kuin haluttu halveerata.*⁶⁵³

Perussuomalaisten kansanedustaja Pertti Virtanen huomautti kansanedustaja Kiljusen jälkeen, ”--- että inkeriläiset oikeastaan – näin hämäläisenä on pakko myöntää – ovat savolaisia, periaatteessa eivät ole suomalaisia vaan savolaisia, jos vähän saa keventää asiaa.”⁶⁵⁴ Kiljusen voi nähdä puheenvuorossaan korostaneen inkeriläisten kohtalon tunnistamisen merkitystä, siitä huolimatta, että paluumuuton mahdollisuus päättyy:

Sitä huolimatta, että nyt tämä paluumuuton mahdollisuus loppuu, minä haluaisin korostaa sitä, että me tunnistaisimme inkeriläisten kohtalon, joka on ollut äärimmäisen traaginen,

---

⁶⁵¹ ibid.

⁶⁵² ibid.

⁶⁵³ ibid.

⁶⁵⁴ ibid.

toisen maailmansodan aikana ja tietysti ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin heitä on siirretty Neuvostoliiton sisällä paikoista toiseen, ja aikanaan, silloin kun Suomeenkin tuli 60 000 inkeriläistä sodan aikana, toivottiin, että he pääsisivät kotiseuduilleen, mutta he joutuivat kaikki kauas Kazakstaniin Siperian aroille. Äärimmäisen suuressa tuskassa ja kärsimyksessä inkeriläiset ovat olleet, ja minä vielä korostan, että he ovat suomalaisia lähtökohdiltaan. ⁶⁵⁵

Kansanedustaja Kiljusen puheenvuoro ilmentää mielestäni sitä, että paluumuuttoprosessissa on koko sen ajan ollut kyse muistamisesta ja menneisyyden jälkien tunnistamisesta. Kansanedustaja Virtanen tosin kommentoi: ”Mutta kun laajennetaan ed. Kiljusen näkemystä niin silloinhan meidän olisi mentävä koko Karjalaan, lyydiläisiin, aunuslasiin, kaimenlasiin kielisukulaisiimme ja voitaisiin taas harkita sitä Syväriä sekä geologisesti että kielellisesti.” Kansanedustaja Kiljunen kommentoi tähän myöhemmin, että asia ei ole laisinkaan sama, sillä inkerinsuomalaiset todellakin ovat sinne siirrettyjä suomalaisia. Paluumuuton merkitystä Suomen historian näkökulmasta tai inkerinsuomalaisten kipeää osuutta Suomen historiassa toivat puheenvuoroissaan esiin myös Pertti Virtanen, Kari Rajamäki, Lauri Oinonen maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors sekä Lauri Oinonen, joka oli tyytyväinen siitä, että historiaa oli käyty läpi. ⁶⁵⁶ Kansanedustaja Virtanen kaipasi elokuvaa inkeriläisistä, sillä ”Kunnon elokuva inkeriläisistä, oikein todella siitä, miten sika-maisesti inkeriläisiä ihmisiä kohdeltiin, on vieläkin tekemättä”. Hän pohti, että ”Ehkä tämä on Suomen historian arin paikka koko jutusta, se, kuinka voidaan pettää tavallaan moneen kertaan heimoveljet ja kielisukulaiset”. ⁶⁵⁷

Kansanedustaja Virtasen toteamuksesta nousi siis esiin menneisyyden kertomisen ja jälkien tunnistamisen merkitys. Asian merkitys nousi esiin myös muissa puheenvuoroissa. Edustaja Rajamäki puhui kunniavelan maksamisesta huomioimalla inkeriläiset. Kyse oli hänen mielestään Suomen historian näkökulmasta tärkeästä ratkaisusta:

Koiviston päätös inkeriläisten kunniavelan maksamisesta huomioimalla heidät, taustaltaan suomalaisten paluuoikeus Suomeen, oli erittäin tärkeä ratkaisu Suomen historian

---

⁶⁵⁵ *ibid.*

⁶⁵⁶ *ibid.*

⁶⁵⁷ *ibid.*

näkökulmasta. Itsenäisyystaistelumme loppuvaiheessa vuonna 1944 ja jatkosodan jälkeen Suomi joutui inhimillisesti ja näiden ihmisten kannalta erittäin raskaisiin ratkaisuihin. ⁶⁵⁸

Myös maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors toi esiin sen, että on olemassa ryhmä, jonka historia on sellainen, että Suomella on heille velkaa. Hän totesi:

Mutta monessa mielessä se, että siirtoväkeen kuuluville on edelleen erityisjärjestely, on osoitus siitä, että me tiedämme, että elää henkilöitä, jotka esimerkiksi syntyivät täällä ja jotka sitten siirrettiin. Heidän osaltaan historia on sellainen, että meillä on heille velkaa. ⁶⁵⁹

Edustaja Rajamäki toi esiin sen huomion, miten kriteerinveto esimerkiksi kielitaitovaatimusten osalta ei ollut sellainen, että kotouttamisedellytykset olisivat parhaalla tavalla toteutuneet. ⁶⁶⁰ Myös vasemmistoliiton kansanedustaja Pentti Tiusanen kiinnitti huomion inkeriläisyyden taustaan. ”Se oli 1600-luvun alkupuolta, ja nyt 2000-luvun alussa me teemme tätä lainsäädäntöä.”, hän totesi. Siinä, että paluumuuttojärjestelmän lakkauttaminen ei koskenut Suomen armeijassa palvelleita tai siirtoväkeen kuuluneita oli hänen mielestään ”hiukan sellaista omantunnon silottelua.” Viittaten näiden henkilöiden jo korkeaan ikään hän totesi: ”--- niin kyllä tämä tällainen aika laastarityyppinen asia on”. ⁶⁶¹ Tiusanen viittasi menneisyyteen:

Mutta miksi inkeriläiset sitten paljon joutuivat kärsimään? On kyllä hyvä muistaa vuoden 1944 lisäksi vuosi 1941, (Ed. Zyskowicz: Se johtui kommunismista!) kun nimenomaan, ed. Zyskowicz, teille varmasti läheinen Saksan kolmas valtakunta hyökkäsi Neuvostoliittoon 22.6.1941. Silloin rintama meni nimenomaan sille alueelle, missä oli inkeriläisiä, ja heitä sitten tuli sieltä lähinnä Tallinnan kautta Suomeen. Kyllä he kärsivät, ed. Zyskowicz, natsi-Saksan hyökkäyksestä. Sen lisäksi (Ed. Zyskowicz: Stalinin vainoista, ed. Tiusanen!) he ovat varmaan kärsineet muustakin, mutta nimenomaan siitä. Siihen liittyvät nyt Suomen silloinen aseveljeys ja sitten vuoden 1944 tapaukset, jotka tietysti olivat mielestäni erittäin epähumaaneja, kun

---

⁶⁵⁸ ibid.

⁶⁵⁹ ibid.

⁶⁶⁰ ibid.

⁶⁶¹ ibid.

inkeriläiset palautettiin Neuvostoliittoon. ⁶⁶²

Ensimmäinen varapuhemies joutuikin tämän jälkeen kehottamaan pysymään esityksen ydinkohdassa. Seuraavana puheenvuoron pitänyt Kimmo Kiljunen kuitenkin jatkoi keskustelua historiasta:

Kun täällä äsken puhuttiin siitä, että natsi-Saksan hyökkäyksen seurauksena Suomeen siirrettiin 60 000 inkeriläistä, jotka sitten palautettiin vuoden 1944 jälkeen takaisin, niin kyllä ed. Tiusanen, teidän kannattaa muistaa myöskin 1930-luvun Stalinin kauden vainot, jotka erittäin voimakkaasti, erittäin voimakkaasti kohdistuivat nimenomaan inkeriläisiin ja ylipäätään rajaseudulla asuviin ikään kuin eivänläisiin väestönsiin. Silloin oli suuria pakkosiirtoja, joilla inkeriläisiä siirrettiin jo 1930-luvulla. Eli kyllä inkeriläisten historiassa on tragiikkaa riittämiin. ⁶⁶³

Edustaja Kiljunen toi vielä esiin Larin Paraskeen: ”Tietysti Larin Paraske, jonka patsas on Helsingin keskustassa, kertoo inkeriläisen kulttuurin voimasta. Tuon runonlaulajan säkeet ovat vieläkin sykhdyttäviä, ja siinä mielessä se on suomalaista kulttuuria parhaimmillaan.” ⁶⁶⁴ Larin Paraske on tunnustettu inkeriläiseksi ja suomalaiseksikin kulttuuriperinnöksi. Hän oli kuitenkin inkerikko, ei suomalainen. Paluumuutto-oikeus ei siis ole koskenut vatjoja ja inkerikkoja missään vaiheessa. Heidän perintönsä toimi inkeriläisyyden ja suomalaisuuden rakennusaineina, ja Larin Paraske eräänlaisena inkeriläisyyden ilmentymänä patsaineen kaikkineen.

Myöhemmin edustaja Tiusanen kommentoi vielä historiaan liittyen:

Mutta tähän, mitä ed. Kiljunen omassa puheenvuorossaan pari minuuttia sitten totesi muistamisesta 1930-luvulla, niin sillä ei ole tämän vuosien 1939–1945 asian kanssa sinänsä tekemistä. Mutta asia on tietysti kaikille meille tuttu, jotka tiedämme, mitä siihen aikaan esimerkiksi Karjalassa tapahtui sinne muuttaneille suomalaisille. Inkeriläisistä ja tästä koko asiasta voi sanoa sen, että he ovat tällainen raja-alueen kansa, joka on joutunut todella ikävin tavoin kärsimään eri suunnasta, sekä Stalinin että Hitlerin politiikasta, molemmista. Tämä liittyy sitten taas siihen russofiliaan ja siihen poliittiseen valmistautumiseen toiseen maailmansotaan pitkin rajaa, joka silloin

---

⁶⁶² *ibid.*

⁶⁶³ *ibid.*

⁶⁶⁴ *ibid.*

jakoi Eurooppaa Neuvostoliiton ja sen läntisten naapurien välillä. Tätä samaa suhtautumista oli siis muuallakin, ei vain Inkerinmaalla, vaan myöskin todellakin silloisessa Neuvostokarjalassa siellä olleita suomalaisia kohtaan. Mutta nyt, onko tämä hyvä vai huono, niin se on tietysti, niin kuin minä sanoin, lähinnä kevyt kädenojennus asialle. Ehkä olisi ollut viisaampaa täsmentää inkeriläisyyttä ja säilyttää tämä maahanmuuttomahdollisuus. ⁶⁶⁵

Keskustelu oli siis suuresti keskustelua historian ja sen kautta suomalaisuuden määrittämisessä. Keskustelun viimeisessä puheenvuorossa, edustaja Virtanen esitti kysymyksen ”Mutta ketkä ovat suomalaisia?” Tähän hän vastasi kertaamalla historiaa:

Englundin kirjoissakin oli vähän siihen sävyyn laitettu, että ruotsalaisen kuninkaan, oliko se nyt 1600-luvun lopulla, vähän ennen siis näitä kaikkia Stolbovia ja muita, oli tarkoitus vetää raja Syväristä Vienan Solkan saareen, mutta sitten kuningas sanoi, että eihän siellä ketään asu. Mutta suomalaisuusmiesten selkeä lähtökohta oli se, että kaikki ne suomalaiset alueet kuuluvat Suomeen. Ainoastaan ruotsalaisen kuninkaan laiskuuden takia tätä rajaa ei aikoinaan vedetty sinne mihin se piti vetää, ja sen takia tämä spekulatio on nyt vähän tämmöistä poliittista ja ideologista. ⁶⁶⁶

Aiempien keskustelujen tavoin, kuten olen edellä kuvannut, keskustelut linkittyivät henkilökohtaiseen kokemuspohjaan. Lauri Oinonen kertoi puheenvuorossaan:

Muistan lapsuudessani ja nuoruudessani jatkosodan jälkeisenä aikana reserviläisenä Suomen armeijassa palvelleena isäni pohtineen sitä, mitenkähän näiden inkeriläisten kävi, joita hän oli ollut reserviläisenä sotilaana saattamassa Vainikkalan juna-asemalle. Me tiedämme, että mitenkään hyvin heille ei sitten tuon jälkeen käynyt. Mutta on aivan inhimillistä, että tasavallan presidentti teki sen ratkaisun, jonka hän vajaan 20 vuotta sitten teki. ⁶⁶⁷

---

⁶⁶⁵ ibid.

⁶⁶⁶ ibid.

⁶⁶⁷ ibid.

Inkerinsuomalaisten kohtalosta on suomalaisilla myös henkilökohtaisia muistoja, ja kipukohtiakin. Kuten edustaja Pulliainen muisteli: ”Kun täällä kaikki muistelevat omia kokemuksiaan, niin meillä oli kaksi kappaletta inkeriläisiä töissä, jotka vietiin – vietiin – käytiin kotoa meiltä hakemassa ja vietiin rajan toiselle puolelle.”⁶⁶⁸ Ja nämä muistot ovat vaikuttaneet menneisyyden jälkien tunnistamiseen ja päätöstenkin tekemiseen. Eduskunnan käymä keskustelu ilmentää sitä, kuinka suuressa määrin ajatus paluumuutosta liittyy historiatulkintoihin. Oli paluumuuton lähtökohta sitten mikä tahansa, on sen selitys muotoutunut osaksi historiatulkintaa.

---

⁶⁶⁸ *ibid.*

V HAASTATTELUKERRONNAN PALIKKARAKENNELMA: ELÄMÄNKERTOJEN OSASIA, SUURTEN KERTOMUSTEN HEIJASTUMISIA JA KULTTUURIPERINNÖN MERKITYKSIÄ

5.1. ”SUURISTA KERTOMUKSISTA” JA ELÄMÄN KÄÄNNEKOHDISTA PUNOUTUVA KERRONTA

ELÄMÄNMATKALTA POIMITUISTA AINEKSISTA RAKENTUVAT
KERTOMUKSET

*Jokaisella varmasti on jotakin kerrottavaa elämän-
matkansa vaiheista. Kukin meistä joutuu kokemaan sekä
myötä että vastoinikäymisiä. Muutamat muistot palaavat
yhä uudestaan mieleemme; sellaisetkin joita emme haluai-
si, vaan jotka mieluummin unhottaisimme. Mutta onnek-
semme meillä kaiketi on muistoja, jotka aivan kuin
säteilevät menneisyytemme yllä antaen innostusta ja
luottamusta vastaistenkin päivien varalle.
(Aatami Kuortti 1962)⁶⁶⁹*

Kuten inkeriläinen Aatami Kuortti vuonna 1962 totesi - ”Jokaisella var-
masti on jotakin kerrottavaa elämänmatkansa vaiheista”. Vaikka kerronta

---

⁶⁶⁹ Kuortti 1962, 5.

syntyy ja elää vuorovaikutuksessa, voidaan se nähdä myös aina ainutlaatuisena ja yksilöllisenä. Haastattelukerrontaa analysoidessa on syytä pitää mielessä, että se pitää sisällään niin suurten kertomusten heijastumisia ja vaikutteita, kuin henkilökohtaisesta kokemuspohjasta kumpuavia kertomuksia. Nuo henkilökohtaiset kertomukset saattavat vaikuttaa varsin vakiintuneilta kertomuksilta, mutta osa henkilökohtaisista kertomuksista on sellaisia, jotka syntyvät haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa. Tarkastelemisiani kolmea sukupolvea edustavan inkerinsuomalaisen naisen, Elsan, Milan ja Annan, haastattelukerronnassa voi lisäksi nähdä sukupolvista johtuvan kokemuspohjan eron esimerkiksi suhteessa inkerinsuomalaisten kärsimyshistoriaa ja sen suurta kertomusta kohtaan.

Henkilökohtaisista kokemuksista kumpuavaksi analysoimani kerronta pitää sisällään sellaisia elementtejä, joiden tulkitsen olevan hyvin muotoutuneita. Ne nousevat haastattelukerronnasta esiin ikään kuin eräänlaisena monologina. Toisinaan tällaisen kerronnan äärelle on päästy jonkin esittämäni kysymyksen seurauksena, toisinaan haastattelutilanne ja sen aihepiiri itsessään ovat johtaneet niihin ilman, että olen ennättänyt muuta kuin pyytää haastateltavaa esittelemään itsensä. Niitä voi pitää yksilön vakiintuneina kertomuksina kuvata omaa elettyä elämäänsä. Ne ovat sellaisia kertomuksia, joilla vastataan olennaisesti kysymykseen ”kuka minä olen”. Ne saattavat olla syvälle juurtuneita oman identiteetin peruspilareita. Niiden muuttaminen merkitsee samalla sen käsityksen muuttamista, joka yksilöllä on itsestään. Henkilökohtaisiksi vakiintuneiksi kertomuksiksi tulkitsemani kertomukset erottuvat haastattelukerronnasta jopa äänensävyiltään, painoituksiltaan ja lauserakenteiltaan. Kertomuksissa paluumuutto ja inkerinsuomalaisuuden perinteet limittyvät henkilökohtaisiin elämänvaiheisiin. Kerronta selittää ja rakentaa inkerinsuomalaisia identiteettejä ja kulttuuriperintöä.

SUURTEN KERTOMUSTEN HEIJASTUMAT

Siinä missä henkilökohtaisesta kokemuspohjasta kumpuavat kertomukset tuovat yksilön oman kokemuspohjan ja yksilöllisyyden osaksi kerrontaa, sitoo inkerinsuomalaisuuden suurista kertomuksista kumpuava kerronta kertojan osaksi yhteisön menneisyyttä ja sen kulttuuriperintöä sekä toimii linkkinä esimerkiksi lainsäädännön määrittelemään inkerinsuomalaisen paluumuuttajan määritykseen. Suurten kertomusten linkittymisessä osak-

si henkilökohtaista kertomusta on kyse yksilötason jälkien tunnistamisesta ja henkilökohtaisesta kulttuuriperintöprosessista.

Paluumuuttajien haastatteluja analysoidessani olen kiinnittänyt huomioni erilaisiin inkeriläisyyttä koskevan suuren kertomuksen rakennusosasiin. Ensinnäkin on perinteinen kerronta inkerinsuomalaisuudesta, joka muodostuu Inkeriä ja inkerinsuomalaisuutta käsittelevän historiankirjoituksen sekä muistelma- ja kaunokirjallisuuden kautta. Osin tähän pohjautuu inkerinsuomalaisten itsensä arkipuheessaan esittämä yksilöittäin vaihteleva kerronta inkeriläisyydestä. Merkittävä rakennusosanen on inkerinsuomalaisuuden institutionaalinen ja erityisesti viranomaispuheen rakentama kertomus inkerinsuomalaisten paluumuutosta ja paluumuuttajuudesta.

Käsite suuri kertomus on jossain määrin epätarkka. Tutkimuksessani käytän, sitä hahmottaessani vaihtelevaa, mutta kuitenkin yleisesti jaettua käsitystä inkerinsuomalaisuudesta. Suurten kertomusten -kerrostmassa on kyse sosiaalisesta tai kollektiivisesta muistista, yhteisön ylläpitämistä historiatulkinnoista sekä yhteisöllisistä tavoista, joilla tulkintoja ylläpidetään ⁶⁷⁰. Tällaiset elementit ovat olennaisessa osassa inkerinsuomalaisuuden rakentumisessa. Ne näkyvät toistoina ja heijastumina paluumuuttajahaastatteluvien kerronnassa. Nuo niin sanotut ”suuret kertomukset” ovat paluumuuttajuuden tai inkerinsuomalaisuuden kulttuurisia mallitarinoita eli yhteisössä yleisesti tunnettuja tarinoita, joihin kertoja oman tarinansa suhteuttaa ⁶⁷¹ tai virallisen kaltaisia määrityksiä.

HAASTATTELUTILANTEEN VUOROVAIKUTUSTILANTEESSA RAKENTUVAT KERTOMUKSET

Tarkastelemassani haastattelukerronnassa kerronnallisiksi kulmakiviksi nousevat paluumuutto ja vanhemman sukupolven kohdalla kärsimys-historia. Analyysissäni minun on pitänyt huomioida se, että haastattelujen teemana oli nimenomaan paluumuutto, mikä voi sulkea elämäntarinasta muita aiheita pois. Tämä onkin käsittääkseni maahanmuuttotutkimuksen yleinen ongelmakohta. Elämän muut osatekijät ja niiden painoarvo suhteessa paluumuuttoon vaikkapa yksilön identiteetin rakentumisessa jäävät vähemmälle huomiolle tai jopa piiloon. Tutkimusaiheeni sanelemana,

---

⁶⁷⁰ Ks. esim. Ukkonen 2000, 35; Peltonen 1996, 91–102.

⁶⁷¹ Ks. esim. Hänninen 1999, 50–52; Ukkonen 2007, 12–14.

kenties, paluumuutto muodosti haastateltavieni kerronnassa kulmakiven.

Menneisyyden kuvaaminen korostuu erityisesti vanhemman sukupolven haastattelukerronnassa. Se, että paluumuuttokokemus on vain yksi monista elämäkokemuksista ja -käännekohdista, korostuu heidän haastattelukerronnassaan, jossa paluumuutto limittyi osaksi inkerisuomalaista elämäntarinaa. Henkilökohtaisesti muut elämäkokemukset saattavat kertojalle olla paluumuuttokokemusta merkityksellisempiä, ja minusta onkin toisinaan tuntunut, että vanhempaan sukupolveen kuuluvilla haastateltavillani olisi ollut suurempi halu kertoa minulle aiemman menneisyyden tapahtumista paluumuuttoajan sijaan. Toisille kärsimys-historia on merkityksellisempää oman itsensä määrittelyssä, toisilla se jää taka-alalle.

Haastattelun vuorovaikutuksessa syntyy ja rakentuu myös uusia kertomuksia. Pirjo Korkiakankaan (1996) mukaan sosiaalinen dialogi tuottaa muistoja, joita ei koskaan aiemmin ole ilmaistu ainakaan sellaisenaan ⁶⁷². Haastattelun vuorovaikutustilanteessa syntyneet kertomukset ovat joko suurten kertomusten tai henkilökohtaisesti vakiintuneiden kertomusten pohjalta rakentuvia, tai ne ovat enemmän tilanteen synnyttämiä kertomuksia. Todennäköisesti esittämäni kolme kertomuksen syntyä menevät todellisuudessa huomattavasti limittäin, ja ne toimivatkin pikemminkin karkeina analyttisinä tulkintaa ohjaavina hahmotelmina. Haastattelutilanteen vuorovaikutustilanne saattaa haastaa kertojan hahmottamaan ja jäsentämään oman elämäkokemuksensa uudella tavalla. Haastattelun keskiössä oleva kertomus myös rakentuu aina omien kokemusten lisäksi muiden, kollektiivisten (suurten) kertomusten heijastumista. Koska alkuperäisenä tarkoitukseni oli juurikin hahmottaa paluumuuttajien sopeutumiseen liittyviä kysymyksiä, oli sopeutuminen haastattelukysymysteni ytimessä. Tosin sopeutumisesta kertomiseen siirryttiin vasta haastateltavien esiteltyä itsensä omien vakiintuneiden kertomustensa kautta.

Kerronnan muotoutumiseen vaikuttaa myös haastateltavan ja haastattelijan persoonallisuudet – kuinka he tulevat keskenään toimeen. ⁶⁷³ Haastattelukerrontaa analysoidessani olen huomannut haastattelukerronnan heijastavan olettamuksia, joita haastateltava olettaa minulla (eli haastattelijalla, tutkijalla, kuulijalla) olevan. Voikin ajatella haastattelujen noudattavan paluumuuttajuuden mallitarinaa eli yhteisössä yleisesti

---

⁶⁷² Korkiakangas 1996, 329; ks. myös Fingerroos 2004, 90.

⁶⁷³ Ks esim. Korkiakangas 1996; Fingerroos 2004; Ukkonen 2006; Makkonen 2009.

tunnettua tarinaa, johon kertoja suhteuttaa oman tarinansa ⁶⁷⁴.

5.2. PALUUMUUTTO JA INKERINSUOMALAISSUUS KERRONNAN KULMAKIVENÄ

PALUUMUUTON YMPÄRILLE KIEDOTTUJA ELÄMÄNTARINOITA

Lainsäädäntö mahdollistaa paluumuuton, mutta jokainen tekee päätökset omasta lähtökohdastaan. Joku päätti tulla töihin, toinen muutti, koska vanhemmat sanoivat niin, joku muutti perheen tai sukulaisten perässä. Jokaisella on oma syynsä paluumuuttoon. Muuttohetki muodostaa paluumuuttajien haastatteluissa selkeän kulmakiven. Mutta paluumuutosta kertomisessa on kyse myös oman kokemuksen suhteuttamisesta niin sanottuun paluumuuton suureen kertomukseen, sen kautta kuinka omaa kokemusta peilataan julkiseen kuvaan vaikkapa hyväksyttävistä paluumuuton syistä.

Nuorinta sukupolvea edustavan Annan haastattelukertomus on hyvä esimerkki siitä, kuinka paluumuutto on elämän merkittävimpiä käännekohtia ja usein myös lähtökohta oman suomalaisuuden pohtimiselle, sillä vanhempien päätös Suomeen muuttamisesta laittoi hänen tulevaisuudensuunnitelmansa täysin uusille raiteille. Hänen sopeutumiskertomuksensa oli samalla myös hänen kasvukertomuksensa. Annalla vakiintunut puhe rakentui lähinnä paluumuuton ja sopeutumisen sekä Suomessa asumisen ympärille.

Annan sopeutumis- tai kotoutumiskertomus on hyvä esimerkki elämänvaiheiden merkityksestä sopeutumisprosessissa. Anna kertoi, ettei hän ollut hirveästi pohtinut sopeutumistaan. Huomasin kuitenkin hänen haastatteluaan analysoidessani, että hänen sopeutumiskerrontansa oli hyvin jäsenneiltyä – tulkintani mukaan vakiintunutta – mistä kieli se, että hän puhui sopeutumisestaan periodien kautta.

*Tuskin, mä luulen, mä tarvitsen niinkun enemmän kotoutumis-
periodeja.---*

*--- Olen ihan varmaan niin kuin muiden kotoutumiset, vaikka
mun kavereiden tai tuttavien, niiden kotoutumisperiodi on ollu
ihan erilainen, kun vaikka mun. (Anna)*

---

⁶⁷⁴ Ks. esim. Hänninen 1999, 50–52; Ukkonen 2007, 12–14; Salonsaari 2012, 61.

Voi myös olla, että vakiintuneisuuden tuntu johtui siitä, että Annaa oli haastateltu kokemuksistaan myös aikaisemmin. Kotoutuminen jaksottui hänen puheessaan kouluasteiden ja kielenoppimisen mukaan. Kysyessäni asiasta, hän vastasi näin:

Mä oon fatalisti eli mä uskon siihen, kun jotakin tapahtuu, niin sen on tapahduttava. Et turha miettiä, et joo oli tommosia aikoja ja tommosia. En haluais et ne, tai siis et ne tulis mieleen, mut en haluais enää pohtia niitä niin. Koska turhaanhan sä kattot taakseppäin, koska sä käännät sun selkäs tulevaisuudelle. Et niitä on vähän turha pohtia. Sen enemppää. En tiedä. Siis kyl mä niitä jonkin verran pohdin ja kyllä me kavereiden kaa joskus puhuttaa siitä kotouttamisest ja ylipäätänsä mutta. Se on elämää. Ja elämä on. (Anna)

Anna hahmotti ensimmäistä Suomessa viettämäänsä ajanjaksoa koulunkäynnin ja suomen kielen oppimisen kautta. Ensimmäiset Suomessa vietyt vuodet olivat samalla hänen viimeiset peruskouluvuotensa. Noina aikoina Anna kertoi tunteneensa itsensä sekä olleensa kapinallinen ja negatiivinen. Kahteen otteeseen haastattelun aikana hän toi esiin sen, kuinka hän oli itkenyt alkuaikana paljon. Hän kertoi, että hän ei oikeastaan edes tahtonut kotoutua. Ainoa asia mitä hän halusi tuolloin, oli palata Venäjälle, jonne hänen tulevaisuudensuunnitelmansa sijoittuivat. Koulunkäyntikin oli vaikeaa oudon kielen vuoksi. Hänen oli käännettävä läksyt sanasta sanaan, joten niiden tekemiseen kului paljon aikaa, mikä turhautti.

Se oli aika vaikee se periodi. Ylipäätänsä koko yläaste aika. Mä osasin kieltä jo jonkin verran ja sit lukios sai puhua enemmän ja. Et ei ollu... Siis se kapinallisuus lähti eli aikuistuin pikkusen. Niin. Se oli jo suht hyvä periodi. Eli aloin kotiutua. Sulkumerkeis. (Anna)

Uusi kotoutumisajanjakso alkoi Annan kertomuksessa lukion aloituksesta. Uuden elämänvaiheen alkaessa hän osasi jo suomen kielen, mikä helpotti koulunkäyntiä. Koulunkäynti helpottui, kun kaikkea ei tarvinnut enää kääntää sanasta sanaan. Kapinallisuuskin lähti. Annan kerronnassa aikuistuminen ja kotoutumisen alku sijoittuvat samaan vaiheeseen. Kotoutumisen hän kertoi tapahtuneen ”sulkumerkeis”, sillä varsinaisen sopeutumisen hän katsoo kohdallaan tapahtuneen vasta myöhemmin.

Kolmatta ajanjaksoa Annan kerronnassa puolestaan määrittivät ammattikorkeakouluopinnot ja muutto toiseen kaupunkiin. Ammattikorkeakoulussa hän oli luokkansa ainoa venäjänkielinen, joten hänen oli tultava toimeen pelkästään suomen kielellä. Opiskeluaikana hän sai paljon suomenkielisiä kavereita.

Mut toi korkeakoulu, se oli tosi hyvä koska. Eli seittemän vuoden jälkeen. [naurahtaen] Mä menin korkeakouluun. Ensinnäkin mä olin ainut venäjänkielinen opiskelija siellä. Ja ylipäättänään vieraskielinen muistakseni. Asuin asuntolas ja meillä oli. Tuli kavereita. Paljon kavereita. Seurustelin niinkun koko ajan suomalaisten kanssa. Eli silloin kotiuduin. Ja sit edelleenkin olen hyvis yhteydes ja mul on suomalaisii kavereita. Et. Joo. Kyl. Ensimmäiset kymmenen vuotta on vaikeita ja sit helpottaa. Ainakin mun tapauksessa oli näin. (Anna)

Keskustelimme Annan kanssa myös siitä, mikä kotoutumisessa on ollut vaikeaa. Annan mukaan sellaista oli ollut ulkopuolisuuden tunne, joka jatkui vielä sen jälkeenkin, kun tunsivat kotoutuneensa Suomeen. Suomalaisen erilaiseen mentaliteettiin oli hänen toisinaan ollut vaikea tottua. Anna kertoi, että alkuvaiheessa suuri osa hänen kavereistaan oli venäjänkielisiä. Harrastuksensa hän sanoo olleen hyvä paikka, sillä siellä sai olla paljon ihmisten kanssa. Hän osallistui yläasteaikanaan monikulttuurikeskuksen nuorille tarkoitettuun toimintaan, jonka lisäksi hänellä oli paljon muita harrastuksia.

Haastateltavat saattoivat haastattelutilanteessa pohtia riittävää sopeutumistaan. Anna kuvasi sopeutumistaan osana omaa tapaansa hahmottaa maailmaa:

Varmaan se et must on tullu kauhee fatalisti. Et kuten olen jo maininnut et pari ensimmäist vuot olin itkemäs koko ajan. Joo et mää en ikinä tuu kotoutumaan täällä. Palaan takaisin ja niin edelleen. Sit vaan yht' äkkiä. Joko mä oon aikuistunut. [naurahtaa] Todennäköisemmin. Tuli semmonen et mitä turhaa mun on itkeä seuraavatki kaks kyt vuotta, jos se ei auta yhtään mihinkään. Et pitäis varmaan keksittyä et mitä vois tehdä itte. Eli se just se fatalismi, et jos on muuttunu, muuttanu tänne, niin ehkä se on ollu tarkoitus olla niin. Mut se autto varmaan suurimmalt osalta. Ja sit. Kavereita. Koska just oli niin itkemäs kun ne oli sin Venäjäl jäänyt hyviä kavereita. Mutta kun täälläkin sai paljon kavereita. Niin. Se auttanut hirveesti. Mut sit ehkä varmaan myös se et ku on oppinut kieltä. Eli pystyy katto-

maan televisiota, kuuntelemaan musiikkia. Ja sit. Just se kielen ymmärtäminen. Siitä on tullut tosi hyvä apukeino. Just kavereita. En tiedä. Kaikki tommoset ensinnäkin katottuna pienet jutut mut. Eli semmonen palapeli. On tullut tehtyä. (Anna)

Sopeutumisessa Annalle oli ollut suuri merkitys siis asian hyväksymisellä, henkilökohtaisella ajatusmaailmalla, kavereilla sekä kielen oppimisella. Suomessa onkin kotoutumisessa painotettu paljon kielen oppimisen merkityksiä, ja lainsäädännön kiristämisessäkin kielitaitovaatimus on nähty kotoutumista edistävänä tekijänä, kuten edellä jo on käynyt ilmi. Paluumuuton alkaessa oletus oli, että paluumuuttajat olisivat lähtökohtaisesti olleet suomen kielen taitoisia, joka oli jokseenkin paradoksaalinen oletus. Esimerkiksi Pirkko Malinen on Turussa 1990-luvulla tehtyjen paluumuuttajahaastattelujen pohjalta listannut onnistuneen sopeutumisen tekijöiksi suomen kielen taidon, työvoimaviranomaisten panostuksen sopeutumisen edistämiseen paitsi järjestämällä eri tasoisia kielikursseja, työllisyysmahdollisuuksia ja erilaisia harjoittelumahdollisuuksia, jotka valmistavat muuttajia työ- ja opiskeluelämäänsä Suomessa, ja kolmantena maahanmuuttajan tahtoa sopeutua sekä taloudellista varmuutta.⁶⁷⁵

Mutta mikä on se riittävän kotoutumisen määre? Esimerkiksi Anna uskoi olevansa ”riittävän hyvin” sopeutunut:

Kyl mä uskon et riittävän hyvin. Eli siis. Tuskin, mä luulen, mä tarvitsen niinkun enemmän kotoutumisperiodoja. Eli se --- kotoutumispäämäärä on saavutettu. No. Et mä usko et mä voisin niinku kotou, kotouttautua enemmän. Et tuskin. Siis kuitenkin oon kakstoista vuotta asunut tääl että. Kaikki koulut on käyty. Kaikki periodit on käytetty ja seki o käytetty. Emmätie. Emmä usko et siin on mitään kehittymis-suunnitelmaa edes. Tai jäljellä. (Anna)

Anna pohti kotoutumisen moniulotteisuutta ja kotoutumiskokemuksen yksilöllisyyttä laajemminkin. Kotoutumisen hän katsoi riippuvan ihmisestä – jokaisen yksilön kotoutuminen on erilainen.

Ja sehän oli niin laaja se alue. Se kotoutumisalue. Ensinnäkin se riippuu ihmisestä, ihmisen, toiseks varmaan siitä maasta ja kulttuurista mistä on muuttanut. Tottakai tärkein on se ihmisen oma halukkuus kotoutua. Ja kyl. Olen ihan varmaan niin kuin muiden kotoutumiset, vaikka mun kavereiden tai tuttavien, niiden kotoutumisperiodit on ollu ihan erilainen kun

---

⁶⁷⁵ Malinen 1999, 202.

vaikka mun. Koska. Kuten jo mainitsin, se et murrosikä ja varmaan kaikist pahin milloin niinku lasta voi viedä yhtään mihinkään. Koska muutenki se periodi on lapsel liian monimutkanen ja kapinallinen ja kaikkii tommonen. En tiää. Ei ainakaan mul oo kukaan määrittänyt sitä kotiutumisperiodia. Ja joskus. Mun paras kaveri. Hän niin. Hänenki on tuotu Suomeen sillon kun hän oli kuus tai seitemmän. Hän on asunut seitemmäntoistavuotta Suomesa. Vissiin pari vuotta sitten hän muutti Pietariin. Koska hän ei pystynyt kotoutumaan niinku seitemmäntoista vuoden jälkeenk. Kattomatta siihen et hän oli ihan pienenä eli ala-asteella ekast luokast. Se varmaan riippuu ihan ihmisest. Sit myös aika, ainakin pari kaveria, jotka ovat asuneet Suomes tääl ja sitten muuttaneet jonnekin toiseen maahan. Et se niillä ei oo lainkaan, tai siis he eivät tarvitse sitä kotiutumisperiodia. Ja samal lailla mullakin et toisaalta se oli tosi hyvä et, kokemus sinäänsä et nyt mä pystyisin muuttaan ihan mihin muuhun maahan, maahan tahansa. Et ei mul tuu enää olemaan semmonen shokki et mä en pystyis. Olen kyl asunut Ranskaskin. Eikä ole tullut mitään semmosta että apua mä en pystyis tai mä en niinku. En pysty kotoutumaan tai sopeutumaan. Et se ainakin tosi hyvä se, et nyt mä voisin muuttaa Kiinaan tai Afrikkaan, et. Ilman mitään pelkoa. Se on hyvä. Ja Suomessakin oon niinku muuttanut --- (Anna)

Inkerinsuomalaisuuden hajaannuksen aikana syntyneen Milan haastattelukerronnassa paluumuutto ja sopeutuminen puolestaan linkittyvät erityisesti työn saamiseen. Muutto Pietarista hiljaiselle paikkakunnalle oli shokki siitäkin huolimatta, että Suomi oli tuttu työmatkoilta. Suomi tuntuikin erilaiselta, kuin hän oli aiempien matkojensa perusteella olettanut. Yhtenä syynä tähän hän kuvaa uuden kotipaikkansa pimeyttä ja hiljaisuutta verrattuna Pietariin, jossa hän ennen Suomeen asumistaan asui.

Silloin kun kävin täällä kylässä ja työmatkoilla, se oli ihan erilainen Suomi tai sitten kun muutin pysyvästi asumaan. Silloin oli tietysti töitä ja sitten oli kylässä sukulaisten luona. Sitten kun pojan kans muutin [lapsen]kanssa [paikkakunnalle] Pietarista niin mä en tiennyt ennen mikä on masennus niin kyllä se siinä tuli sitten. Se oli ihan erilaista. Se on niin hiljanen paikka, pieni. Että siellä ei yhdeksän jälkeen, kun katsoo ikkunasta pihalle, ei ketään ole ulkona. Kun Pietarissa päinvastoin vasta alkoi silloin. Tai se ei alkanut mutta jatku. Vaikka mä luulin, että mä tunsin hyvin tän maan, tiesin mihin mä olin menossa, niin kyllä se silti tuli vaikeaksi. (Mila)

On erilaista elää ja muuttaa Petroskoista, Siperiasta, Inkeristä tai Pietarista. Kyse ei ole vain muutosta valtiosta toiseen, vaan totaalisesti erilaiseen ympäristöön. Alkushokkiin vaikutti Milalla myös alkuvaiheen työttömyys. ”Ja voin sanoa, ettei ollut helppoa, että ei saanut heti töitä”, Mila totesi. Mila oli uskonut saavansa Suomesta töitä, mutta sitten tuli lama: ”Oli niin jotenkin ahdistavaa, että joku antaa sulle rahaa ja itse et tee mitään. Ahdisti tosi paljon. Sitten mä pääsin töihin.”, Mila kertoi. Milan kertomuksessa muutto hieman suuremmalle paikkakunnalle ja työelämään kiinni pääseminen nousevat käännekohtiksi.

Inkerissä ennen toista maailmansotaa syntynyt Elsa kertoi: ”Suomessa otettiin hyvin ja minulla on tuota hyvä asunto. Minä asun tuolla – –. Ja kaikki on kaunista ja hyvää. Minusta kaikki miellyttää. Minä olen tyytyväinen.” Haastatteluhetkellä hän oli asunut Suomessa vasta kaksi vuotta, mutta painotti useaan otteeseen sopeutumistaan. Elsa kertoi kaiken olevan Suomessa hyvin ja viihtyvänsä maassa. Sopeutumisen painottuminen saattoi kummuta siitä, että paluumuutto-oikeus on esitetty etuoikeutena, josta on oltava kiitollinen, eikä moittimista tällöin koeta suotavana. Tämä on hyvä esimerkki aineiston monitulkinnallisuudesta: Kuinka paljon Elsa halusi miellyttää tutkijaa? Kuinka paljon kiitollisuuden korostaminen perustui eräänlaiseen kiitollisuuden velkaan? Tosin Elsa vaikutti ”aidosti” tyytyväiseltä elämäänsä ja kertoili esimerkiksi harrastuksistaan innostuneesti. Hän oli aktiivinen eläkeläinen, jolla oli paljon harrastuksia ja ystäviä ”[v]aikka on korkea ikä, mutta tuota, minä olen semmonen, että en istu kotona.” Ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen merkitys nousee hänen kertomuksessaan tärkeäksi, niin Suomessa asuvien perheenjäsenten kuin ystävienkin kautta⁶⁷⁶. Elsa kertoi entisten työkavereiden Petroskoista ihmetelleen, miten Elsa jakslee Suomessa. Heille hän on kertonut voivansa hyvin. Hän kuvaili minulle Suomeen:

Minä olen tyytyväinen. Kaikki rauhallista. Minä olen kovin iloinen. Rauhallista. Ja naapurit rauhallisia. Kaikki on kaunista ja puhdasta. Saa mennä ulkona kävelylle vaik yöllä. Ei peloita. Suomessa tietyst kaikki on niin kaunista ja hoidettua. Ei missään ole roskaa. No kaikki on normaalia. Kaikki hyvin. Minä olen kovin tyytyväinen. (Elsa)

Vaikka osalle paluumuuttajista sopeutumispuhe onkin muotoutunut omaa

---

⁶⁷⁶ Ks. Siim 2006, 97.

identiteettiä rakentavaksi ns. vakiintuneeksi kertomukseksi, on sopeutumista kuvaava kerronta useimmiten kuitenkin haastattelutilanteen synnyttämää. Näen haastattelukerronnan tarjoaman sopeutumis- ja kotoutumispuheen olevan erityisen tärkeää toista tietoa, joka yhdessä esimerkiksi lainsäädäntökeskustelujen kanssa rakentavat kokonaisvaltaista kuvaa paluumuuton toteutumisesta. Mielenkiintoista onkin, missä määrin sopeutumiskerronta on vakiintunutta itsensä määrittelyä ja missä määrin vuorovaikutuksen luomaa kerrontaa. Se syntyy joko siitä, mitä oletetaan tutkijan haluavan tietää tai vaihtoehtoisesti mitä minä olen haastattelussa kysynyt.

INSTITUTIONAALISTEN JA VIRALLISTEN MÄÄRITELMIEN HEIJASTUMIA

Ajatuksenani on, että myös lainsäädännöllinen ja muu viranomaismääritelmä on vähintään jossain määrin ”suuren kertomuksen” tulosta tai ainakin vaikutusta ja samalla se tuottaa niitä. Näin ollen virallinen määritelmä siitä, kenellä on oikeus paluumuuttajastatukseen, välittää inkerinsuomalaisuuden ”suurta kertomusta” paluumuuttajien kerrontoihin. Virallisen määritelmän voi siis nähdä paitsi itsessään ”suurena kertomuksena”, mutta myös sitä edeltävän kerronnan heijastajana. Lainsäädäntö linkittyy haastateltavien kerrontaan näin ollen niin suoraan kuin välillisestikin. Inkerinsuomalaisen suuren kertomuksen juuret näkyvät yhä niin inkerinsuomalaisuuden määrittelyissä, kirjoissa kuin paluumuuttajahaastateltavieni kerronnoissakin. Vuorovaikutus näiden niin sanottujen suurten kertomusten kanssa on tekemissäni haastatteluissa läsnä poikkeuksetta.

Virallisen paluumuuton määritelmä on näkynyt erityisen selkeästi haastateltavieni identiteettimäärittelyissä. Haastateltavani ovat peilanneet itseään virallisiin tai julkisen keskustelun määrittelemiin paluumuuttaja-statuksiin. Lainsäädännöllinen määritelmä näkyy myös paluumuuttajien haastattelukerronnassa. Toisaalta tuo määritelmä heijastaa myös inkerinsuomalaisuuden vanhempaa ”suurta kertomusta”. Ne vaikuttavat haastateltavieni kerronnassa muun muassa siihen, kuinka he itseään määrittelevät. Aiempi kertomusperinne, kaikki aiheesta kerrottu, kuvattu ja esitetty ovat vaikuttaneet määrittelytapoihin, joilla paluumuuttajat itseään puheessaan määrittelevät. Samalla tavoin se on vaikuttanut siihen, miten muut, esimerkiksi viranomaiset tai kantasuomalaiset, heitä määrittelevät.

On siis olemassa erilaisia paluumuuttajuuksia virallisessakin määritelmässä. Lainsäädännölliset ehdot ovat toimineet paluumuuton mahdollistajana, mutta jokainen paluumuuttopäätös on ollut henkilökohtainen. Siksi ei ole olemassa yhtä ainutta tai oikeaa paluumuuttaja- tai paluumuuttoselitystä.

Se, kuinka laki, tai alun viranomaispäätökset, ovat määritelleet inkerinsuomalaisten paluumuuton, näkyy myös haastateltavieni kerronnassa. Paluumuuton alkuvaiheessa muuttanut Mila kertoi, että ”ei silloin ollut tämmöisiä jonoja ollenkaan. Mä tulin turistina tänne ja sitten täällä järjestin niitä papereita. Oli täälläkin odotusaika aika pitkä.” Paluumuuton myöhemmässä vaiheessa muuttanut Anna sen sijaan kuvasi, kuinka se, mistä he saivat asunnon, määritti asuinpaikan.

Paluumuutto-oikeus lähti siitä, että inkerinsuomalaiset alettiin virallisesti määritellä ulkosuomalaisiksi ja heidän paluumuuttonsa osaksi Suomeen kohdistuvaa paluumuuttoa siitäkin huolimatta, että inkerinsuomalaiset eivät koskaan ole olleet Suomen kansalaisia. Vuonna 1998 selonteossa *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* todettiin, että paluumuuttajan oletetaan olevan tietoinen suomalaisesta syntyperästään ja vaalivan syntyperäänsä liittyviä tapoja, perinteitä ja uskontoa. Lisäksi hänen oletetaan osallistuvan ulkosuomalaisten kulttuuri- ja järjestötoimintaan, pitävän yhteyksiä Suomeen ja Suomessa asuviin, tuntevan Suomen olosuhteet, seuraavan Suomen tapahtumia sekä ylläpitävän suomen tai ruotsin kielen taitoa ja siirtävän sitä seuraaville sukupolville.⁶⁷⁷

Oikeastaan edellä mainitun selvityksen määrittelyssä on lähes kaikki ne elementit, joiden kautta haastateltavani ovat minulle itseään ja elämäänsä kuvanneet. Näitä peilataan erityisesti venäläisyyteen, joka edustaa toiseutta ja uhkaa ryhmän elinvoimaa kohtaan⁶⁷⁸. Inkerinsuomalaisuuden suuri kertomus näkyi haastatteluissa myös paluumuuton lähtökohtien, perustelujen ja oletamuksien kerrontoina. Esimerkiksi Elsa määritteli Inkerin: ”No se on ainakin tota minun. Koska minä olen siellä syntynyt. Niin minun kotipaikka. Ja minä olen kastettu.” Mila puolestaan selitti suomen kielen taitonsa kotoa periytyvyyttä: ”Joo mä osasin kun. Ensinnäkin meillä kotona puhuttiin sitä Inkerin murretta, että mun molemmat vanhemmat ovat inkeriläisiä tai suomalaisia. Niin molemmissa mummuloissa puhuttiin sitten.” Haastateltavat siis peilasivat itseään viranomaispuheen välittämiin suuren kertomuksen elementteihin, tai

---

⁶⁷⁷ *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla* 1998.

⁶⁷⁸ Vrt. Takalo & Juote 1995, 46-52.

samaan ”suureen kertomukseen”, josta viranomaismäärittelyt ovat kummunneet.

Haastatteluaineistostani nouseekin esiin sellaisia määreitä kuin tietoisuus suomalaisuudesta tai suomalaisista sukujuurista, yhteys suomalaiseen kulttuuriin sekä suomen kieli. Ne ovat suurten kertomusten sisällään pitämiä määrityksiä, joihin kertojat tarinaansa ja itseään suhteuttavat niin suoraan kuin välillisesti. Ne vaikuttivat haastateltavieni kerronnassa muun muassa siihen, kuinka he itseään määrittivät. Olettamus inkerinsuomalaisuudesta näkyy paluumuuttajien kerronnassa niin suoraan kuin välillisesti. Lainsäädännölliset ja muut määritelmät näkyvät paluumuuttajien haastattelukerronnassa, mutta toisaalta itsensä määrittelemisen heijastaa myös inkerinsuomalaisuuden vanhempaa suurta kertomusta. Lähes poikkeuksetta haastateltavani ovat perustelleet suomalaisuuttaan tai selittäneet venäläisyyden läsnäoloa itsessään. Itseä suhteutetaan puheessa suomalaisuuteen. Erityisesti vanhemman sukupolven kerronnassa on painottunut suomalaisuuden todistaminen. Identiteetit, kulttuuriperintö ja kulttuuriperinnön merkitykset poikkeavat kokemuspohjien mukaan. Vanhemman sukupolven kerrontaan näyttäisi vaikuttavan inkerinsuomalaisten kärsimyshistoria. Heille se on henkilökohtaista menneisyyttä toisin kuin nuoremmalle sukupolvelle, jolle se on yhteisön menneisyyttä ja historiaa. Suomalaisuudesta todistaa se, että passissa lukee kansalaisuutena suomalainen sekä se, että sen vuoksi on joutunut kärsimään. Tämä ilmenee esimerkiksi Elsa toteamuksessa:

Ei venäläisenä minä koskaan pitänyt. Joo. Ja minulla vielä on säilynyt vanha passikin. Siellä meillä kirjoitettiin, että suomalaisi, suomalainen. Joo. Ja. Sen vuoksi koska me olimme suomalaisia, meitä sodan aikana tuotiin Suomeen. Suomessa olen leirillä ollut. (Elsa)

Elsa siis peilasi omaa identiteettiään virallisen ja julkisen keskustelun määrittelemiin paluumuuttajastatuksiin sitoen itsensä inkerinsuomalaisten lähiajan kärsimyshistoriaan. Karjalaisen siirtoväen muistelukerrontaa tutkinut Tarja Raninen-Siiskonen (1999) on todennut, että aineistonsa haastatteluissa koti ja kotiseutu liitettiin myös laajempaan historialliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Esikuvina lienevät hänen mukaansa olleen pitäjänkirjat.⁶⁷⁹ Tämän olen huomannut myös omassa aineistossani,

---

⁶⁷⁹ Raninen-Siiskonen 1999, 83.

mikäli kertoja on perehtynyt Inkeristä kirjoitettuun kirjallisuuteen. Inkeriläisyyden ja karjalaisuuden kertomus- ja muisteluperinteessä onkin paljon samaa. Molempien juuria löytyy karelianismista ja toisekseen ne perustavat luopumisen ja kärsimyksen historiaan.

Vastaavasti omaa persoonaa ja identiteettiä saatetaan peilata näihin käsityksiin paluumuuttajan olemuksesta. Nuoremman sukupolven edustaja Anna esimerkiksi pelkän suomalaisuuden korostamisen sijaan selitti venäläisyyttä ja kaikkea muuta stereotyyppisestä inkerinsuomalaisesta poikkeavaa itsessään. Hän totesi olevansa kosmopoliitti. Venäjää hän kuvasi kotimaanaan, mutta ulkomailla hän kertoi olevansa suomalainen, lukihan hänen passissaan ja syntymätodistuksessaan niin:

Jos mä olen ulkomailla ja kysytään mikä on sun kansallisuus ja kansalaisuus eli nationality. Siis mä vastaan suomalainen. Koska passissani ja syntymätodistuksessani lukee, mä oon suomalainen. (Anna)

Tämä kertoo kansallisuusmääritelmän virallisuusulottuvuudesta ja suuresta merkityksestä ratifoidulle kansalaisuudelle. Lainsäädäntö ei voi määritellä sitä, millaiseksi paluumuuttaja kokee identiteettinsä tai minkä hän kokee olevan omaa kulttuuriperintöään. Henkilökohtainen identiteetti sen sijaan on usein monimutkaisempi ja -ulotteisempi asia. Anna kertoi, että venäläiseksi itsensä kokeminen ei haittaa häntä yhtään. Tämä on viittaus suomalaisuuden vaatimukseen, joka kohdistuu maahanmuuttajien kotoutumiskysymykseen ja erityisesti inkerinsuomalaisiin. Venäjä on Annalle maa, jossa hän on varttunut murrosikänsä asti, ja jossa hänen identiteettinsä on saanut perustansa.

En mä voi sanoa että mä oon puoliks suomalainen, koska en ole. Siis se on liian monimutkaista. Eli mä pidän itteeni venäläiseks. Ja totta kai. Koska mä oon asunut, syntynyt siellä. Oon omaksunut sen mentaliteetin. Mutta en voi sanoa itteeni sataprosenttisesti venäläiseks koska olen asunut liian kauan tääl. Ja totta kai olen omaksunut myös suomalaisen elämäntavan ja. Eli kaikkia noita neljää. [naurahtaa]. (Anna)

Paluumuuttajien identiteetti on jonkinlainen kulttuurinen välitila. Anna totesi, että Suomessa hän kokee itsensä enemmän venäläisenä, kun taas Venäjällä enemmän suomalaisena:

Et täällä mä tunnen itteni enemmän venäläiseks. Koska se

kulttuuri kuitenkin luo sen mentaliteetin ja kaikkee. Venäjällä mä tunnen itteni suomalaiseks. Koska kuitenkin mä oon asunut täällä puolet mun elämästä. Turha sanoa, että mä oon sataprosenttisesti venäläinen, mul venäläinen mentaliteetti koska se pitää paikansa. Totta kai mul on nyt erilaiset maailmannäkemykset koska, kun mun kavereilla Venäjällä. Totta kai se on vaikuttanut, että mä oon asunut täällä. Eli mä. Täällä mä tunnen itteni venäjäläiseks. Suomes eiku Venjäl mä tunnen itteni suomalaiseks. Ja molemmis maissa mä tunnen itteni inkeriläiseks. Mut jotakin sinnepäin. Et kyl se. Se on monimutkanen juttu. (Anna)

OIKEAT JA AIDOT PALUUMUUTTAJAT?

Eduskunnassa käydyissä keskusteluissa aidon ja oikean paluumuuttajan määrittäminen nousi useasti esiin. Paluumuuttokerronnan osalta mainio esimerkki kerronnan jatkumoista on Helena Miettisen (2004) väitöskirjassaan tekemä huomio siitä, että ”Taloudellisin perustein tapahtuvasta paluumuutosta puhutaan moittivaan sävyyn. Soveliasia Suomeen muuton syitä ovat tunne omasta suomalaisuudesta, paluu etnisille juurille ja mielikuva siitä, että paluumuutto on hyvitys inkeriläisten suomalaisuuden takia kokemista kärsimyksistä.”⁶⁸⁰ Miettisen huomio kertoo siitä, että on olemassa ”oikeiksi ajateltuja” kerronnan tapoja. Hänen mukaansa jotkut iäkäämmät kertajat ovat kyseenalaistaneet vainojen jälkeen syntyneiden ikäluokkien paluumuuton ja esittäneet kritiikkiä. He ovat olleet sitä mieltä, että ”nuori polvi on menettänyt suomalaisen elämäkatsomuksen ja Suomeen tullaan hyötymismielessä”. Miettisen mukaan inkerinsuomalaisten omat käsitykset oikeasta paluumuuttajasta vastaavat presidentti Koiviston ääneen lausumaa käsitystä inkeriläisistä suomalaisuuden takia kärsineenä kansanosana.⁶⁸¹

Olga Davydova (2012) on todennut työn pakottavuuden olevan pidetty ”hyvän maahanmuuttajan” merkinä. Hänen mukaansa ”Työhön ’haluavat’ osallistua ne, jotka ovat jo muutenkin sisäistäneet paikkansa ’suomalaisessa yhteiskunnassa’ maahanmuuttajina ja jotka ’itse haluavat’ osoittaa, etteivät ole sellaisia, millaisina heidät ryhmän edustajina ollaan valmiit näkemään.”⁶⁸² Minunkin haastatteluaineistos-

---

⁶⁸⁰ Miettinen 2004, 158.

⁶⁸¹ Miettinen 2004, 158-159.

⁶⁸² Davydova 2012, 86.

sani tämä on selkeästi havaittaessa Elsan painottaessa lastensa olevan työssä, Milan kuvaillessa, kuinka työttömyys oli vaikeaa aikaa ja työn saamisen olleen merkittävä käännekohta sekä Annan kuvatessa sopeutumistaan koulunkäyntinsä vaiheiden mukaan.

Jokaisella haastateltavallani on ollut selitys paluumuuttolleen. Nämä kertomukset osoittavat sen, kuinka muutossa tai jäämisessä on lopulta usein kyse hyvin henkilökohtaisista asioista. Paluumuuton syiden perusteleminen on itsensä paluumuuttajaksi suhteuttamista. Selitykset omasta paluumuutosta linkittyvät lainsäädännöllisiin määritelmiin, mutta samalla ne kumpuavat oman elämäntilanteen perustoista. Annan päätös oli ulkoistettu vanhemmille, hän muutti koska vanhemmat sanoivat niin. ”Suomeen muutin kakstoistavuotta sitten yhtenä päivänä vaan, hups.”, hän kuvasi. Hän kertoi vanhempiansa eräänä päivänä ilmoittaneen perheen muuttavan Suomeen. Hänellä ei itsellään ole muistikuvia muutto-prosessista ja hän kertoikin, että oikeastaan vasta perheen jo asetuttua Suomeen, hän tajusi elämänmuutoksen olevan lopullinen. Muutto Suomeen merkitsi muuttoa uuteen tulevaisuuteen. Elsa selvitti paluumuutonsa syyksi sen, että hänen lapsensa ja lapsenlapsensa jo asuivat Suomessa. Hän kertoi poikansa muuttaneen kaksikymmentä vuotta aiemmin töiden perässä, mutta Elsa itse päätti pysyä Petroskoissa, jossa hänen isänsä vielä eli. Elsa kertoi paluumuutonsa lähtökohdasta:

Isä meni toiseen maailmaan, satayksi vuosi oli. Minä hoisin häntä Petroskoissa. Minä, voip olla voisin ennen tullut Suomeen asumaan. Sen vuoksi kaksi kertaa jono oli ja minä en sen vuoksi, että isä oli vanha. Ja en minä isää tänne Suomeen käynyt tuomaan. (Elsa)

Paluumuutto tuli ajankohtaiseksi hänen isänsä kuoltua:

Ja minä jäin yksin sinne Petroskoihin. Sen vuoksi lapset sanoivat, että äiti sinun täytyy tulla tänne. Sinä olet yksin ainakin jo korkea ikä. Ja minusta. No. Minä olen käynyt Suomessa. --- Ja minusta aina Suomessa miellytti. (Elsa)

Minusta tuntui, että Elsalle oli tärkeää kertoa minulle, että hän, hänen lapsensa ja lapsenlapsensa olivat tulleet Suomessa hyvin toimeen ja että he eivät ole suomalaisten taakkana. Töissä käyminen oli seikka, jota Elsa lastensa ja lastenlastensa kohdalla erityisesti painotti. Elsan kerronnasta voi aistia pohdinnan siitä, mikä on oikeutettua paluumuuttoa.

Minä joskus sanon pojalleni, että minä viel sen vuoksi Suomeen, miten minä olen koko elämäni Venäjälle tehnyt neljäkymmentä vuotta töitä, ja minä mänen Suomeen suomalaisen harteille. Niin hän sanoo, että tuota sano äiti, ei se sinuu koske sen vuoksi, että me käyvään kaikki töissä. Me maksetaan verot. Joo. Et sinä vaan riipu siinä, että suomalaiset maksavat. (Elsa)

5.3. KÄRSIMYSHISTORIAN ”SUURI KERTOMUS” JA KOKEMUS KERRONNAN ELEMENTTINÄ

INKERIN JA INKERINSUOMALAISUUDEN SUURI KERTOMUS OSANA YKSILÖN KERRONTAA

Vuosi 1917 oli Suomelle kuin uuden, valoisan ja ihanan päivän koitto. Suomi-äiti heräsi. Oli paljon huolia, suunnitelmia ja suruakin. Kun vihdoin kotiolut raskaiden uhrien ja ponnistusten turvin tulivat saatetuiksi joltiseenkin järjestykseen, jouduttiin toteamaan, että eräät lapset jäivät vieraan hoitoon. Näin kävi Inkerille, joka pian joutui käytännössä kansanrunon sanonnan todellisuuden: »Vitsa vierahan verinen.» (Aatami Kuortti 1963, 7.)

Edellä olen kuvannut inkerinsuomalaisuuden vaihteita, myös 1980-luvun lopulla alkanutta inkerinsuomalaisuuden renessanssiksikin kutsuttua uudelleen heräämisen aikaa. Olennainen lähtökohta tuolloin rakentuneelle inkerinsuomalaisuuden suurelle kertomukselle on kansallista heräämistä ja suomalaisuuden kukoistusta seurannut neuvosto-aika. Se merkitsi inkeriläisyyden vaikenemista, hajaannusta sekä siihen kohdistuvaa uhkaa. Suomenkielisen koulunkäynnin päättyminen vuonna 1937 ⁶⁸³ merkitsi muun muassa sitä, että monen inkerinsuomalaisen vahvimaksi kieleksi tuli venäjä. Suomen puhuminen kodin ulkopuolella ei ollut aina mahdollista tai edes suotavaa. Tämä kertomus ja haastateltavien oma suhde siihen nousikin haastatteluissa esiin. ”Äiti ei venäjää melkeen ollenkaan ei puhunut. Mutta meillä olivat semmoset ajat, että ei saanut oikein, että kuulivat että puhutaan suomea.”, ennen toista maailmansotaa 1930-luvulla syntynyt Elsa kertoi. 1960-luvuvulla syntynyt Mila totesi puolestaan: ”Mutta

---

⁶⁸³ Savijärvi & Savijärvi 1999, 41.

vaikka paljon puhutaan, että oli kielletty puhua suomea tai. En oo kokenut semmosta koskaan. Että mua ei koskaan kukaan kieltänyt lapsena, vanhemmat.” Koulussa kieli kuitenkin hänelläkin vaihtui venäjäksi.

Paluumuuttajien haastattelukerronta sisältää sellaisia kerronnallisia elementtejä, joiden voi nähdä olevan inkerinsuomalaisen kerrontaperinteen jatkumoa. Kyseiset elementit voi nähdä prosessoimassa inkerinsuomalaisista kertomusperinnettä sekä kulttuuriperintöä eteenpäin. Kertominen on tällöin keino välittää ja rakentaa kulttuuriperintöä. Paluumuuttajien kertomukset sisältävät tarinoita menneestä, niin vuosikymmenten – ellei satojenkin – takaisista kuin lähiajastakin. Samalla ne sitovat mennyttä ja olevaa yhteen.

Inkerinsuomalaisuuden ”suuri kertomus”, jota esimerkiksi kirjallisuus on vahvistanut, on perustunut vahvasti kuvaan agrarisesta Inkeristä siitäkin huolimatta, että Inkerissä elettiin suurkaupunki Pietarin vaikutuspiirissä. 1920 kollektivisoinnit ja pakkosiirrot rikkoivat perinteiset kylämuodot ja lopullisen muutoksen toi toinen maailmansota. Väestörakenne muuttui lopullisesti, kun 63 205 inkeriläistä siirrettiin Suomeen maaliskuun 1943 ja kesäkuun 1944 välisenä aikana.⁶⁸⁴ Muisto inkerinsuomalaisista kyläyhteisöistä eli haastateltavieni kertomuksissa lapsuuden paikkana, lapsuuden Inkerinä, taikka nuoremman polven vanhempien tai isovanhempien kenties hieman satumaisena Inkerinä. Muisto Inkeristä oli saanut ylleen nostalgisen sävyn. Esimerkiksi Annalle inkeriläisyys on ”vähän erilaista”, vaikka hän ei niin paljon omien sanojensa mukaan tiedäkään. Inkeriläisyyden kautta hän erottautuu muista suomalaisista tai venäläisistä. Hän kuvasi inkerinsuomalaisuuden merkitystä todeten:

Se merkitsee varmasti [naurahtaa] sen et. Tai et se on vähän erilaista. Koska. Venäläisii on paljon, suomalaisii on paljon mutta inkeriläisiä. No joo kyl niitäkin on paljon. Mut se on vähän semmonen satumainen. Tai en mä tie. Koska oikeesti mä en tiiä kovin paljon tosta inkeriläisyyden historiasta. Ihan vaan nää perusasiat. Mutta jossakin vaihees kyl mä sen vielä opin tai luen. En tie --- Se on vaan semmonen et mä joku, tai mun juuret pikkusen erilaisia, kun venäläisillä tai suomalaisilla.
(Anna)

Inkerinsuomalaisuuden ja inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön raken-

---

⁶⁸⁴ Nevalainen 1992a, 137, 267–275.

nusaineina toimineet kärsimyshistoria, uskonto ja kotiseudun merkitykset elävät paluumuuttajienkin kerronnoissa ja kerrontatavoissa. Kerronnalliset elementit kuvaavat usein asioita ja vaiheita, joista on julkaistu myös kirjallisuutta, kuten muistelmateoksia. Niin ikään inkerinsuomalaisuuden etniset symbolit, tärkeimpinä kieli eli suomi, uskonto eli luterilaisuus ja kärsimysten historia, sekä muun muassa sellaiset asiat kuin Inkerin lippu ja kansallislauluna pidetty Mooses Putron *Nouse Inkeri* ovat rakennusaineita kerronnan ja myös identiteetin rakentumisissa. Mutta ne eivät suinkaan ole kaikille tuttuja. Aivan kuten kysymys siitä, onko joku suomalainen, inkerinsuomalainen, inkeriläinen vai venäläinen, saattavat ne tulla ajankohtaisiksi vasta siinä vaiheessa, kun identiteetin määrittelemisen ja perustelemisen aktualisoituvat. Näin on yksilötasolla varmasti käynyt monen inkerinsuomalaisen ryhtyessä pohtimaan mahdollisuuttaan paluumuuttoon Suomeen. Omasta elämästä kertominen tekee ne myös ajankohtaisiksi.

Olga Davydova on tutkimuksessaan pohtinut inkerinsuomalaisten etnisyyden historiaa. Davydovan (2009) mukaan suomalaisten 1990- ja 2000-luvulla tehdyissä etnishistoriallisissa neuvostoaikakautta käsittelevissä tutkimuksissa näkökulmana on useimmiten alue tai kansanryhmä. Näkökulmalle on luonteenomaista kertomus kansallisen alueen noususta ja tuhosta ja etnisyyden häviämisestä. Davydovan mielestä ”menetyskertomuksia” voidaan pitää vastadiskurssina neuvostoetnografian, -historian ja neuvostokirjallisuuden viralliselle kertomukselle. Hän totesi:

Minua vaivaa kuitenkin se, että nämä kertomukset eivät jätä nykyisyydelle muuta vaihtoehtoa kuin kansallisuuden, etnoksina ymmärrettyjen kansojen ”elvytyksen” – uuden kansallistumisen – ja näin paluun ”kansalliseen asioiden järjestykseen”, enisnationalistiseen ajatteluun. Tästä varoittaa yllirajaisuutta korostava näkökulma.⁶⁸⁵

Neuvosto aikaisten kokemusten traagisuutta tai näiden vaiheiden keskeistä roolia ”inkeriläisten” tai ”suomalaisten” identiteettikertomuksissa ei voi kieltää. Perhekertomuksissa suomalaista syntyperää olevat luovat hänen mukaansa yhteyttä neuvostojälkeiseen kansallisuuskertomukseen, jossa suomalaisuus määrittyy kansallisen kärsimyksen kautta. Davydova kertookin kokevansa, että Suomeen muuttavat Venäjän nykysuomalaiset

---

⁶⁸⁵ Davydova 2009, 41–42

jäävät tällaisen kärsimyskertomuksen vangeiksi. ⁶⁸⁶ Tätä ajatusta tukee myös minun aineistoni. Toisenlaiset näkemykset esitetään vähintäänkin perustellen.

Kärsimyshistorian kokemuksen merkitys ilmeni myös identiteetti-määrittelyissä. Haastateltavieni kerronta on pitänyt sisällään painotettua suomalaisuuden korostamista tai vastaavasti selityksiä esimerkiksi itsensä venäläiseksi kokemiselle. Elsan, Annan ja Milan haastattelukerronnassa sukupolviin kuulumisen onkin nähtävissä erityisesti juuri henkilökohtaisen identiteetin määrittelyssä. He olivat varttuneet erilaisissa poliittisissa ja sosiaalisissa ilmapiireissä.

Elsa kertoi minulle erityisesti suomalaisuudestaan ja toi itseään esiin suomalaisena. Venäläiset ja neuvostoliittolaiset kulttuurivaikutteet jäivät hänen puheessaan taka-alalle. Elsa sanoi painokkaasti, että ei ole koskaan kokenut olevansa venäläinen. Tätä todistaakseen hän kertoi yhä tallessa olleesta Neuvostoliiton passistaan, jossa hänen kansallisuutensa on suomalainen. Venäläisten kulttuuripiirteiden tunnustaminen vaikuttaakin olevan helpompaa nuoremmille sukupolville, joilla ei ole kannettavanaan neuvostoajan taakkaa, joka määrittää vanhemman sukupolven elämäntarinaa. Esimerkiksi juuri Elsalla suomalaisuus määrittää hänen elämänsä kulkua. Hänen perheensä siirrettiin Suomeen sodan aikana monien muiden inkeriläisten tavoin. Hän kuvasi suomalaisuuttaan esimerkiksi toden, että:

Sen vuoksi, koska me olimme suomalaisia, meitä sodan aikana tuotiin Suomeen. Suomessa olen leirillä ollut. Hanko, Hankolla. Hakolla vai Hankossa? (Elsa)

Neuvostoliittoon sodan jälkeen palattuaan Elsan perhe ei suomalaisuutensa vuoksi päässyt palaamaan kotiseudulle Inkeriin. Elsalle suomalaisuuden vuoksi koettu kärsimyshistoria on henkilökohtainen kokemus. Ennen sotia syntyneenä hän on varttunut erilaisessa ilmapiirissä. Nuoremmalla polvella kärsimyshistorian kokemus ei ole henkilökohtainen. Heillä venäläisyyden tunnustaminen osaksi itseään onkin helpompi tuoda esiin. Mutta osalle inkerinsuomalaisista suomalaisuus on ehdoton – ”Heillä on vahvasti. Tai siis he eivät tykkää siitä, kun mä sanon itteeni venäläiseksi”, totesi Anna viitaten Suomeen aiemmissa vaiheissa jääneistä sukulaisistaan. Näin siitäkkin huolimatta, että kokisi itsensä vahvasti suomalaisena(kin). Palumuuton yhteydessä ja inkerinsuomalaisuuden määrittämisessä nou-

---

⁶⁸⁶ ibid.

seekin olennaisiksi kysymyksiksi: Kenellä on oikeus määritellä inkerin-suomalaisuus? Kuka voi tunnistaa omaa kulttuuriperintöään?

KÄRSIMYSHISTORIA ELÄMÄNTARINAN KULMAKIVENÄ

Annikki Kaivola-Bregenhøj (2006) on kirjoittanut Inkerissä tekemiensä inkerinsuomalaisten haastattelujen pohjalta haastateltavastaan, joka asetti sodan elämäntarinansa kulmakiveksi. Elämästään kertovat aloittivat yleensä lapsuusmuistoillaan jatkaen tarinaa käännekohtiin.⁶⁸⁷ Helena Miettinen (2008) on puolestaan inkeriläisnaisten elämäntarinoita tarkastellessaan todennut inkeriläisten elämäntarinoissa näkyvimmän ja kuuluvimman kollektiivisen juonirakenteen liittyvän Stalinin vainoihin ja sota-aikaan⁶⁸⁸. Siinä missä maaorjuuden ja sotien kärsimyshistoria on aikoinaan rakentanut inkeriläisyyden suurta kertomusta, on myöhemmin väestönsiirroista, kotiseudun menettämisestä, karkotuksista ja vainoista tullut uudempaa kollektiivista kärsimyshistoriaa, jota 1980-luvulta lähtien on rakennettu myös kirjallisissa julkaisuissa ja akateemisissa tutkimuksissa. Sota-aika ilmeni yhtenä kantavana kulmakivenä myös tarkastelemassani Inkerinmaalla syntyneen Elsan kertomuksessa. Kerronnan kulmakiviksi muotoutuvat Neuvostovaltaa seuranneet karkotukset, vainot sekä sota. Kotiseudulta pois joutuminen sekä ero läheisistä ovat traumaattisia tapahtumia, varsinkin kun kokijat ovat olleet lapsia niiden tapahtuessa. Omaan itseä kuvataan ja peilataan näiden tapahtumien kautta. Ne ovat määritelleet elämän kulkua ja lopulta paluumuuttokokemusta sekä itsensä suhteuttamista siihen. Nuoremmalle sukupolvelle kärsimyshistoria on historiaa, jota ei itse ole koettu. Anna totesi:

Joillekin. Inkeriläisil se on aika arka paikka. Koska niillähän on just se et viety oma maa ja kaikki niinkun Karjalankin puolelta. Et Karjala Venäjä ottanut haltuun Karjalan. Joillekin se on tosi arka paikka. Ku taas se on niinku historiaa, tai siis mulle se on historiaa. (Anna)

Elsaa haastatellessani minusta tuntui, että hän olisi tahtonut mieluiten kertoa minulle aiemmista elämänvaiheistaan sekä ylipäättään inkerinsuomalaisten vaiheista. Kun varsinainen haastattelutilanne oli päättynyt, hän

---

⁶⁸⁷ Kaivola-Bregenhøj 2006, 5

⁶⁸⁸ Miettinen 2008, 146.

jatkoikin elämästään kertomista. Inkerinsuomalaisen muistin säilyttäminen oli Elsalle selvästi merkityksellistä. Tästä osoitti esimerkiksi se, että hän toi minulle veljensä kirjoituksia inkerinsuomalaisten vaiheista. Varhaisemmat tapahtumat olivat muodostuneet hänen mielessään kertomuksiksi, joita hän kertoi mielellään. Suomeen muutto oli hänelle nykyisyyttä, jota nuo menneisyyden tarinat taustoittivat.

Elsa muisteli Neuvostoliiton paluun jälkeisiä vaiheitaan:

Suomesta meitä vietiin. Vietiin. No isälle sanottiin, että Suomessa teitä ei kotimaalle ole lupa teille. Ja. Isä tuota oli kova työntekijä. Se meni meidän perheessä oikeen. Heillä oli paljon ystäviä Äänekoskella. Ja tuota sanoivat, että älkää menkö. Jääkää tänne. Mutta tuota tämä vanhempi veli, koska hän tahto, että hän menee korkeakouluun Venäjällä ja kaikki semmosta, että isä mennään ja mennään kotipaikoille. Mutta ei meitä kotipaikoille luvattu. Vietiin tuonne Novgorodin alueelle. Siellä tuota oli kaikki säretyä sodan aikana, mutta meidän isäl oli semmoset kultaiset kädet, ku meillä sanotaan. Niin. Hän teki semmosen myllynkin millä. Suomes oli tuotu meille jyviä ja jauhoja. Sitten myllyllä jauhoja ettei kuoltais nälkään. Oli paljon tietysti. Ja sitten sieltä Novgorodin alueelta menimme Viroon ja Virosta taas menimme tai ajettiin pois. Ei annettu lupaa asua. Sitten Skoovissa meil on kaupunki. Siellä. Ja sitten sieltä jo Petroskoihin. Menimme. Ja Karjala meit otti vastaan. No Petroskoissa tietysti silloin oli kaikki suomen kielellä. Radio ja sanomalehet ja kaikki suomen kielellä. Ennen. Ennen. Mutta ny kaikki on muuttunut. No suomen kielellä on vielä tuota ja suomen teatteri on vielä. Mutta kaikki näyttelijät tulleet tänne Suomeen. Tääl on paljon Suomen teatterista, kaikki suomalaisia, inkerinsuomalaisia näyttelijää silloin kun vielä.
(Elsa)

Evakkolasten muistelukerrontaa tutkinut Ulla Savolainen (2015) on todennut kuvausten evakkojunissa vallitsevan eräänlainen liminaalitila, jossa ollaan paikkojen ja aikojen eli Karjalan ja Suomen sekä menneen ja tulevan välissä.⁶⁸⁹ Samanlainen liminaalitila on löydettävissä inkerinsuomalaishaastatteluvien pakkosiirtoja koskevasta muistelukerronnasta. Tästä hyvä esimerkki on Elsan kertomus siirroista. Elsa kertoi osittain siirroista ja ajasta Neuvostoliitossa passiivissa. ”Vietiin tuonne Novgorodin alueelle.” sekä ”Ja Karjala meit otti vastaan”. Lukiessani Annikki Kaivola-

---

⁶⁸⁹ Savolainen 2015, 257.

Bregenhøj'n (1999) artikkelia inkerinsuomalaisten kerronnasta, ymmärsin Elsan kerronnan kuvaavan juuri tätä. Kaivola-Bregenhøj totesi artikkelissaan, että evakuointiajan muistoista hänen haastateltavansa kertoivat passiivissa. Kertoja oli objekti, jolle asiat tapahtuivat, halusi hän tai ei.⁶⁹⁰ Elsan kohdalla passiivin käyttö liittyi Neuvostoliiton paluun jälkeisiin asumispaikan määrittymisiin. Hän kertoi me-muodossa perheensä päätöksestä palata Neuvostoliittoon. Se, kuinka asuinpaikka määrittyi ilman omaa päätöstä, ilmenee passiivin käyttönä.

Esimerkiksi edellä olevaan Elsan haastattelukerronnan kulkuun en haastattelijana ole juurikaan vaikuttanut. Itsestään kertominen on lähtenyt polveilemaan useimmiten itsestään, kun olen pyytänyt haastateltavaa kertomaan itsestään tyyliin ”Esittelisitkö itsesi?” tai ”Kertoisitko kuka olet?”. Näissä kertomuksissa paluumuutto ja inkerinsuomalaisuuden perinteet limittyvät – miltei automaattisesti ja ilman tutkijan tulkintaa – henkilökohtaisiin elämänvaiheisiin. Tarkastelemisiani paluumuuttaja-haastatteluissa elämäntarina kietoutuu paluumuuttokokemuksen ympärille, olihan se toki haastattelun teemakin ja siten tutkijan johdattelua analysoitavan aihepiirin pariin. Mutta omaa elämäntarinaa niissä jäsentävät myös inkerinsuomalaisuuden kertomukseen olennaisesti liittyvät väestönsiirrot ja inkerinsuomalaisyhteisön erilaiset vaiheet. Näin ollen henkilökohtainen kertomus linkittyy olennaiseen vuorovaikutussuhteeseen inkerinsuomalaisuuden uudemman ajan suuren kertomuksen kanssa.

Tässä mielessä haastateltavien ikä nousee merkittäväksi tulkinnan elementiksi: Nuoremmalla sukupolvella paluumuuton merkitys elämän käännekohtana korostuu vahvemmin. Myös Markku Teinonen (1999) on Inkerissä tekemiensä vanhemman sukupolven haastattelujen pohjalta nostanut myös sellaisia perspektiivejä kuten karkotukset, Inkerin ja paluun sinne, inkeriläisyyden, kielen, kirkon ja uskonnon sekä kolme sukupolvea. Hän painottaakin, että kyse on perspektiiveistä, jotka ovat nousseet esiin vanhemman suomea puhuvan inkerinsuomalaisukupolven haastatteluista.⁶⁹¹

Suomalaisuudesta seuranneet uhraukset nuoremmalle sukupolvelle ole enää henkilökohtaisia, vaan ne ovat suvun ja yhteisön historiaa. Osalle inkerinsuomalaisten nuoremmista polvista inkerinsuomalaisten ja suvun historia ja tarinat saattavat olla varsin etäisiäkin, mikäli asioista on vaiettu. Venäjän federaation korkein neuvosto ”rehabilitoi” Venäjän suomalaiset

---

⁶⁹⁰ Kaivola-Bregenhøj 1999, 51-52.

⁶⁹¹ Teinonen 1999, 100.

eli palautti heidän kunniansa vuonna 1993 ⁶⁹², mutta yhteisön ja yksilön kärsimyshistoriaa ja muistia rehabilitointi ei pyyhi pois. ”Kyllä mä tiedän mun juuret”, Anna totesi. Isovanhempiaan Anna kuvasi aitoina suomalaisina. ”Mutta, se mun näkemys omasta ittestäni vähän niinku laimennettua, et se oli jossakin”, hän kuvasi itseään. Kärsimyshistoriasta irtaantuminen tekee nuoremmalle polvelle helpommaksi nähdä venäläisyyden itsessään. Annalle suomalaisuus, venäläisyys ja inkerinsuomalaisuus muodostavat oman henkilökohtaisen identiteetin, josta löytyy keinoja erottautumiselle.

5.4. INKERINSUOMALAINEN KULTTUURIPERINTÖ – JOTAKIN OMAA, JOTAKIN VIERASTA

KULTTUURIPERINTÖ HAASTATTELUKERRONNASSA

Haastatteluaineiston kautta on nähtävissä yksilön suhde yhteisöön, sen kulttuuriperintöön ja kulttuuriperintöprosesseihin. Kerronnasta nousee esiin henkilökohtaisia jälkien tunnistamisia, jotka ilmenevät esimerkiksi siinä, kuinka haastateltavani refleктоivat inkerinsuomalaisuuttaan. Tar-kastelemisiani paluumuuttajien haastatteluissa, ja laajemmin kerrotussa paluumuutossa, esiin nouseva kulttuuriperintö on menneisyyden jälki, jolla on erityistä merkitystä ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjelle ja identiteetille ⁶⁹³. Katseeni kohdistuu erityisesti sellaiseen aineettomaan kulttuuriperintöön, joka säilyy aineellisen kulttuuriperinnön kenties kadotessakin. Tuosta kulttuuriperinnöstä voi nostaa merkityksiä, selityksiä ja määrityksiä esimerkiksi omaan ja yhteisön identiteettiin. Siitä voi jopa rakentaa aineellista kulttuuriperintöä uudelleen. Haastattelukerronnassa kulttuuriperintö toimii keinona määritellä itseään sekä sitoa oma tarinansa yleiseen kertomukseen. Kulttuuriperintö esittäytyy kulttuurisena pääomana, joka auttaa yksilöä tuntemaan olonsa osaksi yhteisöä tai paikkaa ⁶⁹⁴.

Haastateltavieni kerronnassa kulttuuriperintö nousee esiin erityisesti identiteetin, kielen ja lapsuuden muistojen kautta. Esimerkiksi sosi-

---

⁶⁹² Takalo&Juote 1995, 29.

⁶⁹³ Ks. Tuomi-Nikula, Haanpää, Kivilaakso 2013, 16 ja West 2010, 1.

⁶⁹⁴ Ks. esim. Smith 2006, 48-49.

aalisten käytäntöjen ja juhlien merkityksissä kulttuuriperintö on läsnä. Suullisen perinteen vaikutus puolestaan heijastuu paluumuuttajien kerrontatapoihin. Kerronta elää kertomusten vuorovaikutuksellisessa kiertokulussa. Inkerinsuomalaisuudesta puhuttaessa merkittävin ”suuri kertomus” on suomalaisuuden määrittely ja suomalaisuuteen liittyvä kärsimyshistoria. Suomalaisuusmäärittelyn 1800-luvulta periytyvät ajatukset heijastuvat myös paluumuuttajahaastatteluvien kerrontoihin niin suoraan kuin välillisesti. Omassa aineistossani tämä näkyy esimerkiksi siten, että isovanhempien suomea puhunut ja kärsimyshistorian kokenut sukupolvi esitetään inkerinsuomalaisuuden aitona sukupolvena. Esimerkiksi Mila totesi isovanhempiensa sukupolvesta:

...se oli se ikäluokka, jossa ne oli vielä niitä inkerinsuomalaisia, jotka oppi, kävi koulua ja kävi näissä kirkoissa. (Mila)

Kantasuomalaisten silmissä paluumuuttajat yhdistyvät monesti osaksi muita Venäjältä tulleita maahanmuuttajia. Vuosisatojen kulttuurinen vuorovaikutus on tehnyt sen, että inkerinsuomalaiset ovat kantasuomalaisten näkökulmasta katsottuna venäläistyneet. Tämä näkökulma nousi selkeästi esiin esimerkiksi eduskunnan keskustellessa inkerinsuomalaisten paluumuutosta eri vaiheissa. Sekin mikä inkerinsuomalaiselle on suomalaisuutta, saattaa kantasuomalaisen silmiin näyttää vieraalta. Näkyvin, tai pikemminkin kuuluvin, kulttuurinen piirre on usein kieli, joka varsinkin nuoremman polven paluumuuttajilla on usein venäjä. Virosta tulleet paluumuuttajat yhdistetään saman kaavan mukaisesti virolaisiin, mikäli tämä on omaksunut viron kielen.

Haastattelukerronnan välittämä kulttuuriperintö on kahtiajakoista. Ensinnäkin haastattelujen kautta voi tavoittaa yhteisön kulttuuriperintöä, joka inkerinsuomalaisten vaalijoiden ja rakentajien parissa on rakentunut. Toiseksi, haastattelut mahdollistavat yksilötason kulttuuriperintöjen tarkastelemisen. Yksilötason kulttuuriperintö on jokapäiväistä elettyä kulttuuriperintöä, joka kulkee käsi kädessä yksilön identiteetin kanssa. Kulttuuriperinnön rakentuessa rakentuu myös identiteetti ja päinvastoin. Toki myös yhteisön identiteetti on samalla tavoin sidoksissa yhteisön identiteettiin ja eetokseen. Kulttuuriperintö on Elsan, Milan ja Annan haastattelukerronnassa paitsi kertojiensa identiteetin hahmottaja, mutta myös paluumuuton perustelija ja selittäjä.

Kuten kolmanneesa luvussa olen todennut, paluumuuttajien kulttuuriperintö on rakentunut prosess(e)issa, jonka juuret voidaan vetää

vuosisatojen päähän aina niihin aikoihin, kun suomalaisia Inkeriin 1600-luvulla alkoi muuttaa. 1800-luvun kansallisen heräämisen myötä eritoten kärsimyshistoriasta, diaspora-asetusta ja kansanperinteestä rakennettiin Inkerin suomalaisuutta. Neuvostoajan hajottava vaikutus muutti inkerinsuomalaisuuden olemuksen. Se hajotti inkerinsuomalaisyhteisön, mutta samalla antoi aineksia uudemman ajan kärsimyshistorialle sekä synnytti uudenlaisia yhteisöjä, joissa inkerinsuomalaisuus säilyi ainakin jossakin muodossa. Yhteisön hajaantuminen toki hajotti kulttuuriperintöä, mutta paikoitellen syntyneissä kulttuurisissa keskittymissä – esimerkiksi Petroskoissa, Virossa, Inkerissä ja sen lähistöllä Leningradissa (sittemmin Pietarissa) – inkerinsuomalaisuus pysytteli hengissä ja ilmapiirin avautuessa oli valmiina uuteen heräämiseen. Paluumuuttajien taustat vaihtelevat siis myös maantieteellisesti. Kulttuuriperintö ja identiteetti saivat erilaisia piirteitä erilaisissa paikoissa, yhteisöissä ja kanssakäymisissä.

Merkittävä osa inkerinsuomalaisen ja paluumuuttajuuden kulttuuriperintöprosessissa on suomalaisuuden selittämisessä. Suomalaisuuden reflektointitavat vaikuttavat varsin vakiintuneilta, kun tarkastelee omaa aineistoani ja esimerkiksi Olga Davydovan tai Helena Miettisen tutkimusten tuloksia. Helena Miettisen mukaan inkerinsuomalaisten elämäntarinoista on erotettavissa kolme eri suomalaisuuden tasoa: *koettu, pakotettu ja symbolinen taso*. Koetussa on kyse subjektiivisesta identiteetistä, pakotetussa objektiivisesta eli muiden ihmisten käsityksistä itsestään tai edustamastaan etnisestä ryhmästä ja symbolisessa identiteetissä mielikuvien ja usein myös vapaaehtoisen valinnan varaan rakennetusta identiteetistä.⁶⁹⁵

KULTTUURIPERINTÖ SITOO YHTEISÖÖN JA MENNEESEEN

Ei oikeastaan paljon. Siis kyl mä tiesin jonkin verran, koska tossa missä me asuimme Pietarin alueella. Se on. Suomalaisten valloittama alue. [naurahtaa] Eli siinä aika paljon. Ensinnäkin meillä oli suomalainen vanhainkoti. Suomalainen kirkko. Luterilainen kirkko, jossa oli suomalaiset papit ja. Eli kyllä sitä kieltä tuli kuultua aika usein. Kävin myös joskus sunnuntain koulua. Sielläkin puhuttiin suomea. Mut en osannut paljon. Siis kyl tiesin noi perusasiat, että äiti, isä, kissa, koira, yks, kaks, kolme. Sit tommosta. (Anna)

---

⁶⁹⁵ Miettinen 2004, 191; Miettinen 2006, 147.

Näin Anna kertoi siitä, kuinka tuttua suomalaisuus oli Pietarissa varttuneelle inkerinsuomalaisten jälkeläiselle tuttua, sillä asuohan Pietarin alueella melko paljon inkerinsuomalaisia ja muita suomalaisia. Myös suomalainen yhteisön toiminta on alueella vakiintunutta. Perinteiseen inkerinsuomalaiseen tapaan Annankin perhe on evankelisluterilainen ja oli tottunut viettämään esimerkiksi joulua luterilaisten tapojen mukaisesti. Suomesta Anna tiesi ennen Suomeen muuttoaan sen, että hänellä oli sukulaisia siellä. Hän kertoi myös tienneensä ”perusjutut”:

--- et Suomen lippu on valkosininen ja. Ei varmaan sen. Siis jotenkin. Jotakin semmosia. Ei pikkujuttuja mut. Tommost. Sitä sun tätä. Eli. Kyl jotakin mä tunnen. Mut ei mitään sen niinku asumisesta tai suomalaisist ihmisist tai perinnöistä tai kaikest tommost. Joo ja siis totta kai. Nii juhlat. Eli Juhannus. Joulun. Ne oli tunnettuja koska. (Anna)

Annan tietopohja liittyi yksittäisiin sanoihin ja tapaperinteisiin. Haastattelukerronnan sisältämä kulttuuriperintö onkin elettyä kulttuuriperintöä, josta nostetaan osia oman elämän rakentamiseen ja selittämiseen. Sen kautta löydetään myös selityksiä omaan paluumuuttoon. Kulttuuriperinnöstä yksilön on mahdollista löytää uuteen elämänpiiriin sopeutumista helpottavia elementtejä. Kulttuuri, tavat ja kulttuuriperintö ovat usein, kuten yllä olevassa tapauksessa Annalle, se jokin tuttu asia uudessa elinympäristössä. Hän kertoikin, että ei tiennyt muutoin Suomesta kovinkaan paljon. Kulttuuriperintö oli se yhteys Inkerin suomalaisten ja Suomen suomalaisten välillä. Kulttuuriperinnön piirteistä onkin rakentunut kerrontatapa, jolla todennetaan paluumuuttajauutta. Inkerinsuomalainen kulttuuriperintö ei kuitenkaan takaa sitä, että kaikki tuntuisi heti tutulta ja kotoisalta.

Vaikka Suomi olisikin ollut tuttu paikka entuudestaan, sattoi se yllättää. Elsa ja Mila olivat käyneet Suomessa useaan otteeseen. Silti arkielämä Suomessa toi jotain uutta. Se saattoi muuttaa ruokailutottumuksia, jotka Elsa mainitsi tai Milan mainitsemaa hiljaisuutta verrattuna entiseen kotikaupunki Pietariin:

Ei muuta kun tosiaan se, että on niin hiljasta, että ei oo mitään menoa, ei valjoa. Ja se, ettei tunne edes rappusilla naapureita. (Mila)

Kulttuuriperintö siis on yhteisöä yhteen sitova tekijä. Niin ikään yhteinen menneisyys sitoo yhteen ja tuo menneisyys sitoo kerronnassa yksilöä osaksi yhteisöä ja paluumuuttoon. Haastateltavani kuvasivat inkerinsuomalaisuutta erityisesti menneisyyden kautta. Suomen suomalaisten mielikuvissa inkeriläinen kulttuuriperintö viittaa helposti runonlauluun ja sotia edeltävään aikaan. Sotien jälkeen Suomessa ei paljonkaan puhuttu inkeriläisistä, vaikka heitä maassa asuikin. Inkeri jäikin monelle varsin tuntemattomaksi. Monelle inkerinsuomalaisellekin Inkeri on sadunomainen paikka. Se voi merkitä lapsuuden menetettyä kotiseutua tai isovanhempien kertomuksista tuttua sadunomaista kotiseutua. Pirkko Malinen (1999) on kirjoittanut, että kun hänen tutkimuksensa paluumuuttajia haastattelutilanteessa pyydettiin kuvaamaan inkeriläistä kulttuuria, mainitsivat monet suomenkieliset laulut, röntyskälaulut, joita heidän isovanhempansa lauloivat ⁶⁹⁶. Minun haastateltavani eivät röntysköjä suoraan maininneet, mutta menneen tai isovanhempien Inkerin kylläkin. Inkeritietouden määrä vaihtelee inkerinsuomalaisten paluumuuttajienkin keskuudessa paljon.

Suurin osa sodan jälkeen Suomeen siirretyistä inkeriläisistä palasi sodan päätyttyä Neuvostoliittoon. Osa kuitenkin jäi Suomeen tai muutti esimerkiksi Ruotsiin. Koska Neuvostoliittoon palanneilla inkeriläisillä ei ennen 1950-lukua ollut pääsääntöisesti paluuta kotiseudulle Inkeriin ⁶⁹⁷, hajaantui inkerinsuomalaisuus entisestään. Haastateltavieni kertomuksissa elävä ja aito inkerinsuomalaisuus tai suomalaisuus esittäytyikin menneisyytenä. Menneisyys saattoi olla myös neuvostoaajan suomalaiskeskittymissä kuten Petroskoissa, jossa asui runsaasti Neuvostoliittoon muuttaneita suomalaisia. Näissä keskittymissä kosketus kieleen ja suomalaisen kulttuuripohjaan säilyi. Elsa kertoi:

No Petroskoissa tietysti silloin oli kaikki Suomen kielellä. Radio ja sanomalehet ja kaikki suomen kielellä. Ennen. Ennen. Mutta nyt kaikki on muuttunut. (Elsa)

Elsan kertomuksessa menneisyys viittasi etenkin menetettyyn kotiseutuun. Kotiseutukaiho ja menetetyt kyläyhteisöt ovat niin Elsan kuin yleisemminkin vanhemman polven muistelussa ja kerronnassa tärkeitä elementtejä. Menneisyytenä Elsa kuvaa myös Petroskoin suomalaisen kulttuurin. Varsinkin Neuvostoaikoina Petroskoissa suomenkielinen

---

⁶⁹⁶ Malinen 1999, 199.

⁶⁹⁷ Ks. esim. Nevalainen 1992b, 288–292.

kulttuurielämä oli vilkasta ja Petroskoin alueella asui paljon suomenkielisiä. Haastattelupuheessaan Elsa kuvasikin suomen kielen ja suomenkielisen kulttuurielämän vankkaa asemaa menneenä aikana. Tuo aika oli paitsi hänen menneisyyttään, mutta myös yleisesti mennyttä aikaa. Monet kaupungin silloisista suomenkielisistä kulttuurihenkilöistä oli Elsan mukaan muuttanut Suomeen paluumuuton tultua mahdolliseksi.

Toisekseen tuo toisenlainen mennyt voi olla siis sodanjälkeisessä ajassa, kuten Elsalla muistoissa elävä Petroskoin suomalainen kulttuurikenttä. Myös nuorempi sukupolvi saattaa muistella lapsuutensa inkerinsuomalaisuutta. Näin teki 1960-luvulla syntynyt Mila, joka muisteli lapsuuttaan Inkerin alueella, kylässä jossa valtaosa naapureista oli inkerinsuomalaisia. Lapsuuden muistoihin liittyvät tämän kautta inkerinsuomalainen perinne – suomen kieli, juhlaperinne, lauluperinne ja kertomusperinne:

Meillä oli niin hyvät naapurit siellä maalla, mummon ystäviä, kavereita. Ne keräänty aina viettämään juhlia, ne laulo, tanssi kaikkee tämmöstä inkerin, suomen kielenkin. Ne puhui aina, koska ne kävi jo sodan aikana, olivat asuneet Suomessa, ovat asuneet Eestissä ja sinne tarttui kaikkia muitakin sanoja. ----

Ja toinen mummo. Ne asui aika lähellä, varmaan, en tiedä onko siinä viis kilometriä. Se on Skuoritsan seurakunta. Sielläkin oli naapurit myös kaikki inkerin, inkerinsuomalais tai suurin osa. ---

*Silloin kuului muuten tosi paljon suomen kieltä. Mutta nyt siellä ei välttämättä kuule paljon mitään. Se on niin kuollut.
(Mila)*

Lapsuuden pienet ja arkiset kokemukset sävyttyvät näissä kertomuksissa nostalgisesti. Tämä on nähtävissä yksinkertaisena, muistelun miellyttäviä tunteita kyseenalaistamattomana, nostalgiana, josta Pirjo Korkiakangas on kirjoittanut.⁶⁹⁸ Nostalgisuuden elementtien läsnäolo paluumuuttajien haastattelukertomuksissa ilmentää nostalgian luonnetta nousta esiin epävarmuuden ja elämänmuutosten keskellä. Nostalgiaa ikään kuin etsitään turvaa muutosten edessä⁶⁹⁹.

Vanhemman polven inkerinsuomalaiset ylläpitivät inkerinsuomalai-

---

⁶⁹⁸ Korkiakangas 2006, 135.

⁶⁹⁹ Korkiakangas 2006, 135.

suutta ja inkerinsuomalaista kulttuuriperintöä. Mila muisteli inkerinsuomalaisuuden olleen elävää vanhemman sukupolven parissa. Hänen oma kasvuympäristönsä oli kuitenkin hyvin erilainen kuin se Inkeri, jossa häntä edeltäneet sukupolvet olivat varttuneet. Mila kuvasi inkerinsuomalaisuuden muutosta:

Se oli se ikäluokka, jossa ne oli, vielä niitä inkerinsuomalaisia, jotka oppi, kävi koulua suomen kielellä ja kävi näissä kirkoissa. Mutta sodan jälkeen se tosi paljon tuhoutu periaatteessa. He eivät varmaan halunneetkaan, että heidän lapsensa enää. He halusivat heidän venäläistyä tai hyväksyä sen yhteiskunnan, missä se, tai pärjää siinä yhteiskunnassa, missä elää.
(Mila)

Mila kuvasikin kuinka inkerinsuomalaisuus eli hänen lapsuudessaan lähinnä vanhimman polven toimesta:

Mä muistan hyvin, meillä mummo juhlat, ei mulla ollut semmosta ympäristöä enää mitä heillä oli. Mulla on venäläiset, venäläinen tapa. Siellä oli, Pietarissa.
(Mila)

Mila koki itse omaksuneensa venäläiset tavat ja Suomeen muutettuaan suomalaisista tavoista tuli osa hänen elämäänsä. Hän pohtikin, että hänellä ei ole enää kovinkaan paljon inkerinsuomalaisia tapoja. ”Ei varmaan oo mitään tämmösiä tapoja enää, koska mä oon käyny venäläisen koulun ja tavat on venäläiset. Paljonko on siitä kulttuurista. En tiedä.” Vaikka Mila oli elänyt inkerinsuomalaisen yhteisön läsnäolossa, hän koki venäläisellä tai neuvostoliittolaisella kulttuuriympäristöllä olleen esimerkiksi koulunkäynnin kautta vaikuttavin ja kulttuuriaan sekä identiteettiään eniten muokannut ympäristö.

Annalle inkerinsuomalaisuus merkitsi hänen haastattelukerronnassaan juuria sekä isovanhempia kohtaan koettua kunnioitusta. Juurien Inkeri oli Annalle myyttinen paikka – ”Se on vähän semmonen satumainen”. Hän kertoi, että ei kovinkaan paljon tiedä Inkeristä, mutta totesi kuitenkin voivan olla mahdollista, että hän jonain päivänä haluaa oppia lisää. Anna totesi kunnioittavansa isovanhempiensa perintöä. Inkerinsuomalaisuuden vaalimisessa onkin kyse monesti osittain kyse kunnioituksesta isovanhempia ja heidän henkistä perintöään kohtaan. Annalle nämä isovanhemmat olivat hänen mielestään oikeasti suomalaisia. Tästä suomalaisuudesta hän kertoi olevansa laimennettu versio:

Mutta suomalaiseks se et totta kai mä kunnioitan mun isovanhempien perintöä, juurta, koska ne oikeesti olivat suomalaisia, suomalaisia tai inkeriläisiä. Puhuivat suomea ja muutenkin. Mutta, se mun näkemys omasta ittestäni vähän niinku laimennettua et se oli jossakin. Et ei mulla oo semmost vahvaa, joo et mä oon suomalainen tai mä oon venäläinen. Mä oon venäläinen, jol on suomalaiset juuret. Ja sit. En mä voi sanoa, että mä tunnen itteni suomalaiseks, koska en kuiteenkin oo, mutta voin sanoa itteeni inkeriläiseks. Vaikka en, en vieläkään osaa sanoa, mikä se tarkalleen on.
(Anna)

Aivan kuten Milallekin isovanhemmat edustivat Annalle niitä sukupolvia, jotka vielä ylläpitivät sitä perinteiseksi koettua inkerinsuomalaista kulttuuriperintöä, joka määrittelee paluumuuttoakin. Ne edustavat hänelle juuria. ”Kyllä mä tiedän mun juuret. Ja mun isovanhemmat, ne puhui suomea.”, Anna totesi. Isovanhempien sukupolvi oli se, joka välitti tai oli välittämättä inkerinsuomalaista kulttuuriperintöä eteenpäin. Omasta itsestään Annalla oli moninaisempi kuva. Näin ollen Annakin määrittelee aidon inkerinsuomalaisuuden sulkien itsensä osittain sen ulkopuolelle.

Anna kuvasi suomalaisuuden piirteitä eräänlaisina jäänteinä menneiden sukupolvien perinnoistä. Hänen aikanaan ei suomea puhuttu enää yhtä paljon kuin ennen, mutta siitä huolimatta kirkossa jumalanpalvelukset pidettiin suomeksi. Joulut ja pääsiäiset hänkin oli tottunut viettämään suomalaiseen tapaan. Anna kuvasi inkerinsuomalaisia kirkollisia perinteitä:

On suomalaiset papit ja puhutaan suomee yhä edelleenkin vuonna kaksituhattakymmenen. Mikä on aika mielenkiintoista koska. Ei, ei siellä alueella, missä mä asuin, ei ne puhunut yhtä paljon suomea kuin ennen. Mutta ne messut ja jumalanpalvelukset vieläkin pidetään suomen kielellä vaikka puolet eivät ymmärrä sielt puoltakaan, mistä se pappi puhuu ja sit. Joo juhannukset, joulut. Pidettiin niinku samalla lailla kun täälläkin. Ja sit pääsiäistä totta kai.
(Anna)

Olga Davydova ja Kaija Heikkinen mainitsivat artikkelissaan vuonna 2004 yhteisöön kuulumiseen liittyvinä metaforina, jotka nousivat esiin

Davydovan tekemistä haastatteluista, juuret, veren ja äidinmaidon ⁷⁰⁰. Annan haastattelusta nousivat esiin nimenomaan juuret, joiden kautta hän itsensä sitoi suomalaisiin.

Kulttuuri on jatkuvassa muutoksessa oleva prosessi. Ihmisellä on monesti aistinvarainen tarve sitoa itsensä menneeseen. Paluumuuttajien kerronnassa oman kulttuurin kultakausi näyttäytyy menneenä. Mutta mikä sitten on sitä oikeaa inkerinsuomalaista kulttuuriperintöä? Nykyyden inkerinsuomalaisuus on ajankulun ja vaikutteiden tulos. Tekeekö identiteetin määrittelyn ”vaatimus” menneisyydestä sen avaimen, jolla paluumuutto perustellaan? Näin ollen palaamme jälleen paradoksiin, jota aiemmassa luvussa käsittelin.

YLIRAJAINEN JA LIIKKUVA INKERINSUOMALAISSUUS

No. Alus mä kävin. No vähintään kerran vuodessa eli aina kesälomalla ja olin siellä vähintään kuukauden. Nyt mä käyn pari kertaa vuodes mut viime kerralla kävin viime pääsiäisenä. Et en sillänsä kovin usein. Pari kert vuodes ehkä. Pari kolme kertaa vuodessa. (Anna)

Ihminen voi kuulua samanaikaisesti useaan kulttuurin perinnöllisyyttä tuottavaan ihmisryhmään. Ihminen voi liittyä tai erkaantua ryhmästä. ⁷⁰¹ Analyysini haastatteluista tuovatkin esiin paluumuuttajien ylipaikallisuuden ja ylijalaisuuden. Tämä ilmenee ensinnäkin siinä, millaisena haastateltavat kuvaavat omaa identiteettiään. Kuten Mila totesi: ”Nyt on semmoinen sekoitus, että. Tää on ihan kivaa. Voi ottaa parhaat palat molemmista kulttuureista.”

Toisekseen ylijalaisuus näkyy yhteydenpitona Venäjällä asuviin sukulaisiin ja tuttaviin ⁷⁰². Muutto Suomeen ei tarkoita siteiden katkeamista menneeseen. Se ei tarkoita yhteyksien katkeamista uuden ja nykyisen elämän välillä. Anna kertoi käyvänsä Venäjällä yhä säännöllisesti pari kolme kertaa vuodessa. Venäjälle asuviin ystäviinsä hän kertoi pitävänsä yhteyttä esimerkiksi Skypen välityksellä. Venäjä ja venäläisyys ovat siis Suomeen

---

⁷⁰⁰ Davydova & Heikkinen 2004, 182-184.

⁷⁰¹ Siivonen 2013, 326.

⁷⁰² Ks. Siim 2006, 102-103.

kotoutumisesta ja inkerinsuomalaisuudesta huolimatta iso osa hänen elämänsä edelleen. Anna kuvasi minulle sitä kokemusta ja tunnetta, joka hänellä näistä rajan ylityksistä seuraa:

Joo, kyl sen tuntee ainakin ensimmäisen tai ekan päivänä. Tai ensimmäiset pari päivää. Koska jos mä kävisin useemmin niin sit se ei tuntuis niin. Ei oudolt mut kuiteskin. Pikkusen erilaiselt. Mut parin päivän päästä ihan samanlaista. Mut ei se johdu vaan Venäjystä. Se johtuu muutenkin. Jos mä käyn vaikka jossakin lomal ulkomailla. Ei Venäjällä. Sit mä tuun Suomeen ja musta tuntuu et oh my god. Et tää on niinku ihan uus paikka mut parin päivän päästä ihan niinku koti. Että ei se varmaan oo ihan. Totta kai sielläkin pari ekaa päivää mä vähän niinkun tottun siihen elämänmenoon. Mut parin päivän päästä kaikki on ihan samanlaista. Et mä en ole asunut Suomes [naurahtaa] lainkaan. Et koska ne kummiskin ne yhteydet on säilynyt ja kavereiden kaa olen aina yhteydes. Ja hauskinda on se et mä puhun mun parhaan kaverin kaa enemmän kun kenen muun kaa ylipäätänsä että -- Siis kaverin joka asuu Pietaris. (Anna)

Aina yhteydenpito ei ole ollut yhtä helppoa. Mila kertoi yhteydenpidon Neuvostoliiton aikana olleen hyvin vaikeaa:

Ja sitten varmaan tietysti vielä siitä, että silloin oli vielä Neuvostoliitto. Että tosi vaikea oli pitää yhteyttä vanhempiin. Silloin ei pystynyt ihan näin vain soittaa, että piti tilaa tai varata aikoja ja sitten se makso niin hirveesti ettei ollut varaa. Jotenkin oli vähän eristetty. (Mila)

Mutta nykyisin on helpompaa pitää yhteyksiä. Mila kertoi vanhempiensa muuttaneen pian hänen jälkeensä Suomeen, mutta muutoin hän kertoi pitävänsä yhteyksiä esimerkiksi ystäviinsä sekä käyvänsä matkoilla Venäjällä:

Juu, nyt on helppo pitää yhteyksiä. Tietysti mulla on siellä koulukavereita paljon, yliopistokavereita paljon. Kaikki täämösi facebook ja venäläinen kontakti. Sinne on tosi helppo pitää yhteyksiä. Sitten, kyllä mä siellä neljä-viis kertaa vuodessa käyn. Sitten--, niin käyn työmatkoilla ja sitten kerran kaks kertaa ihan lomamatkoilla. (Mila)

Myös Elsa kertoi pitävänsä yhteyttä Venäjällä asuviin ystäviinsä ja suku-

laisiinsa. Hän kertoi vierailleensa Venäjällä sisarustensa luona sekä käyneensä vanhempiensa haudalla:

Käyn isän ja äidin haudalla. Ja tuota tänä vuonna olen käynyt katsomassa, minulla vielä Pietarissa asuu yksi veli. (Elsa)

Inkerinsuomalaisista juuristaan kiinnostuneet vierailevat tapahtumissa yllirajaisesti niin Suomessa, Venäjällä, Virossa kuin Ruotsissakin. Kulttuuriperintöprosessit täällä ja muualla pysyvätkin näin yhteyksissä. Inkerinsuomalaisuudessa onkin mielestäni hyvin pitkälti kyse yllirajaisesta kulttuurista. Se elää niin valtioiden rajojen yli, kuin myös eri kulttuurien vuorovaikutuksesta. Edellä neljännessä luvussa toin esiin, kuinka eräät kansanedustajat olivat lainsäädäntöprosessien aikana huolissaan inkerinsuomalaisuuden tilasta. Osa ihmisistä on nähnyt paluumuuton uutena diasporana tai inkerinsuomalaisuuden tuhoajana. Tutkimukseni aikana olen kuitenkin nähnyt inkerinsuomalaisuuden elävän, toki uudenlaisena ja menneisyydestä muuttuneena. Menneitä päätöksiä ei voi muuttaa, mutta kulttuurin elämisen olosuhteita voi tukea. Kun entisenkertaista Inkeriä ei enää ole, onkerinsuomalaisuudesta on tullut yllirajaista ja aineettomaan kulttuuriperintöön tukeutuvaa.

5.5. KULTTUURIPERINNÖSTÄ MÄÄRITTELYIKSI JA SITEIKSI

SILTA JA SIDE

Tarkastelemassani paluumuuttajien kerronnassa kulttuuri ja kulttuuriperintö muodostavat sillan oman itsensä määrittelyille kulttuurisessa ristiaallokossa. Inkerinsuomalaisten paluumuutto suuntautuu aineettomaan ja asuinpaikka valikoituu esimerkiksi Suomessa asuvien sukulaisten tai asunotilanteen perusteella. Lainsäädäntö on määrittänyt oleskeluluvan saamisen ehdoksi sen, että paluumuuttajalla on ollut tiedossaan asunto Suomessa. Niinpä se, missä määrin kunnat ja kaupungit tarjosivat vapautuneita asuntoja sekä vapailla markkinoilla olevien asuntojen alueellinen saatavuus on vaikuttanut paluumuuttajien sijoittumiseen. Mila muutti paikkakunnalle, jossa asui hänen sukulaisiaan. Annan perhe

puolestaan muutti sinne, mistä asunto oli saatavilla. Yhteys Suomeen rakentuu tällöin erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön kautta. Joku tietää sukulaisia asuvan Suomessa, joku tietää juuristaan enemmän, joku vähemmän. Joku on kuullut tarinoita Suomesta. Jollekin suomalainen kulttuuriperintö on hyvin läheistä, toiselle suomalainen kulttuuriperintö on vain etäinen muistutus omista juurista.

On kuitenkin huomioitava, että kaikki haastateltavani olivat eläneet elämänsä kosketuksissa suomalaisuuteen ja he myös toivat tämän haastattelussa esille. Suomalainen tapakulttuuri oli heille tuttua ainakin jossain määrin. Ylipäätään inkerinsuomalaisista puhuttaessa suomalaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön läsnäolo riippuu suuresti siitä, minne yksilöt ovat päätyneet. Elsa syntyi Inkerissä, suurimman osan elämästään hän asui Petroskoissa. Neuvosto-Karjalaan ja Petroskoihin oli aiemmin kerääntynyt punapakolaisia ja loikkareita sekä erityisesti 1950-luvulta lähtien inkerinsuomalaisia. Mila puolestaan syntyi ja varttui Inkerin alueella. Hän opiskeli Petroskoissa ja ennen Suomeen muuttoaan asui Pietarissa. Anna asui lapsuutensa Pietarissa, jossa hän osallistui esimerkiksi suomenkielisen luterilaisen kirkon tapahtumiin juhlapyhinä sekä kävi lauantaisin suomalaista koulua. Tästä huolimatta hänen suomen kielen taitonsa oli ennen Suomeen muuttoa hyvin heikko. Suomalainen kulttuuri oli paikoissa, jonne suomalaisia oli keskittynyt, jatkanut elämäänsä. Hajanainen yhteys muihin suomalaisiin vaikutti kuitenkin kulttuurin piirteisiin ja kulttuurit sekoittuivat. Neuvostoajanakin oman uskontoa, kieltä ja kulttuuria kyettiin pitämään hengissä, vaikkakin osin salassa ja ulospäin vaieten.⁷⁰³

Haastattelukerronnassa kulttuuriperintö on noussut esiin keinoina löytää sidoksia uuteen kotipaikkaan niin tapakulttuurisesti kuin oman itsen määrittämiseksi uudessa elämäntilanteessa ja uudessa paikassa. Kulttuuriperintö nousi haastateltavieni kerronnassa esiin erityisesti identiteetin, kielen ja lapsuuden muistojen kautta. Suomalaisuuden ja venäläisyyden analysoiminen omassa itsessä on monesti tullut haastatteluissa esiin ennen kuin olen asiasta mitään kysynyt. Kulttuuriperinnön avulla hahmotetaan ja selitetään omaa identiteettiä. Sen kautta myös perustellaan omaa paluumuuttoa. Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kulttuuriperintö pohjautuu suomalaiseen ja inkerinsuomalaiseen kulttuuriperintöön. Kulttuuriperintö nousee tuosta pohjasta esimerkiksi sosiaalisten käytäntöjen ja juhlien merkityksissä. Osa

---

⁷⁰³ Ks. myös Salonsaari 2013, 139.

paluumuuttajista on vierailut Suomessa jo ennen Suomeen muuttoaan, osalla on Suomessa sukulaisia, kun taas osan elämä on ollut vahvasti suomalaisen kulttuurin ympäröimää. Joukossa on heitäkin, joille paluumuutto merkitsee täysin uutta sosiaalista ja mentaalista ympäristöä. Heidän, joilla ei Suomessa ole ainuttakaan tuttua tai sukulaista ja muutto suuntautuu täysin tuntemattomaan. Tällöin peritty kulttuuri on se ainut sitova elementti.

Kulttuuriperinnön rooli korostuu esimerkiksi itsensä sitomisessa yhteisöön ja paluumuuton oikeutusten selittämisessä. Haastateltavieni mainitsevat perinteet, kuten tapakulttuuri, liittyvät usein luterilaisuuteen, joka perinteisestäkin on olennainen inkerinsuomalaisuuden elementti. Tuttujen piirteiden merkitys korostuu, kun kulttuurinen tietoisuus on vähäistä. Kulttuuriperintötietoisuus ei silti tarkoita, että paluumuuttajalla olisi tietoutta arkipäivän toimintatavoista uudessa asuinpaikassa. Ne kuitenkin saattavat tehdä toimintatapojen lähestymisen helpommaksi. Paluumuuttajien kulttuuriperintötietous sekä erityisesti tietous suomalaisista toimintatavoista on muuttohetkellä ollut hyvin yksilökohtaista. Kulttuuriperintö ja perinteet toimivat menneen ja nykyisyyden sitojana. Moni paluumuuttaja on erkaantunut etnisen taustansa kulttuuriperinnön historiasta. Elämän ja Venäjään tai Neuvostoliittoon juurtumisen myötä identiteetti ja kulttuuriperintö ovat monella venäläistyneet. Mila kertoi, että kouluikänsä saakka hän puhui enimmäkseen suomea, mutta koulunkäynnin myötä hän alkoi puhua enemmän venäjää. Monessa paluumuuttajaperheessä toinen vanhemmista on venäläinen, tai paluumuuttajan vanhemmista toinen on venäläinen. Perheiden monikulttuurisuus korostuu tällöin entisestään.

Toisaalta kulttuuriperinnön ylläpitäminen tai vaaliminen näkyy sen ei-niin suomalaisuuden säilyttämisenä. Moni paluumuuttaja on kasvanut esimerkiksi venäläisyyden vuorovaikutuksessa. Tällöin näiden kulttuuristen piirteiden ylläpitäminen on identiteettityötä siinä, missä suomalaisuuden vaaliminenkin oli venäläisyyden keskellä. Mahdollisuus oman kulttuurin ylläpitämiseen on kirjattu lakiin. Oman kulttuurin merkitys on huomioitu myös lainsäädännössä. Laissa kotoutumisen edistämisestä kotoutumisella tarkoitetaan: ”maahanmuuttajan ja yhteiskuntaan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.”

⁷⁰⁴ Kulttuurien välinen vuoropuhelu sekä mahdollisuus oman kulttuurin ylläpitämiseen koetaan osana sopeutumista.

Anna kertoi, että ” hän pitää ” mentaliteettiaan pääasiassa venäläisenä, mutta hän kuvasi kyseessä olevan monimutkainen sekoitus. Käytän tässä hänen kohdallaan sanaa *mentaliteetti*, koska se oli sana, jota Anna puheessaan käytti. Hän kertoi kokevansa itsensä ” 60 %: seksi venäläiseksi.

Vaikka mä en oo venäläine. Siis kyl mä sanon itteeni venäläiseks koska mä tunnen itteni mentaliteetiltään kuuskytprossaks venäläiseks. Eikä mua se haittaa yhtään. Se on maa, se on mun kotimaa. --- Se on just semmonen niinku vaikee. Koska totta kai sillon kun mä olen venäjällä ja jossakin muualla maassa, mä sanon itteeni suomalaiseks.

(Anna)

Anna erotti venäläisyytensä peilattaessaan itseään Suomessa varttuneisiin. Nämä erot pysyivät pinnassa, sillä niistä Annan mukaan muistutetaan, mikä tekikin hänen mukaansa sopeutumisesta osittain hankalaa. Vaikka Anna koki itsensä Suomessa venäläiseksi, hän ei kuitenkaan tunnistanut omaa venäläisyyttään niistä esitystavoista, joita Suomessa usein kuuli:

Aika hauska se, et täällä mä tunnen itteni enemmän venäläiseks. Tai siis en enemmän vaan venäläiseks. Koska kuitenkin. Öö. Täällä näytetään aika paljon, jonkin verran paljon, jotenkin negatiivisia juttuja Venäjältä. Ja sit mul tulee semmonen, et mun mielestä on väär... Tai siis ei väärin mutta. Kuitenkin noihin huonoihin juttuihin mitä näytetään. ---

(Anna)

Suomessa Anna kertoi usein kokevansa olevansa venäläinen, mutta toisaalta taas Venäjällä ” suomalainen: ”Mä oon venäläinen, jol on suomalaiset juuret.” Tatiana Tiaynen (2012) on kutsunut arkisten prosessien heijastumia transnationaaliksi arjen kansalaisuudeksi. Hän tarkoittaa tällä tilanteita, jolloin inkeriläiset korostavat vaihdelleen neuvostoliitolaista, neuvostoajan jälkeistä, venäläistä, inkeriläistä, suomalaista, suomeninkeriläistä ja suomenvenäläistä kuulumistaan. ⁷⁰⁵

Ero Suomessa syntyneisiin ja varttuneisiin vaikuttaa myös kotoutumiskokemukseen. Anna pohti omaa erilaisuuttaan heihin verrattuna

---

⁷⁰⁴ Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

⁷⁰⁵ Tiaynen 2012.

näin:

Varmaan sen ymmärtäminen. Varmaan kummiskin tajuat et, että, et olet täällä ihan niin ku kotona. Ja joskus siitä muistutetaan. Että et aina kuulu tähän yhteiskuntaan. Se varmaan. Ja sit. No ehkä se, kun se mentaliteetti on kuitenkin erilainen. Mihin mä oon siis. En voi sanoa, ett tottunu mut. Koska Venäjän mentaliteetti ja Suomen mentaliteetti, on kummiskin pikasen erilaisia. Et. Jos mä vaikka. No sekin riippuu ihmisest ja kaupungist mis asuu. Helsingis on ihan normaalia, jos sä meet puhuun jollekin. Et sua ei katota, et joo mitäs sä multa haluut. Mut ehkä taas jossakin niin ku pienemmäs kaupunkis jossa ei oo. Jos ei oo niin ku tapa ihmiset puhuvat. Niin. Tai en mä tie. Semmonen. Yym. Eli varmaan semmonen et ihmiset eivät tuntuneet niin avoimelta kuin vaikka venäläiset. Eli varmaan sen takia. Mut sekin riippuu ihmisestä. Et mul on montakin suomalaista, hyvää suomalaista kaveria. Jotka ovat niin ku kymmenen kertaa avoimempia, kun vaikka venäläinen. Tai se varmaan mihin törmää. Joiden kanssa on yhteydessä.
(Anna)

Suomalaisuus nousi Annan kokemuksessa esiin verratessaan itseään täysin venäläisiin ja Venäjällä koko ikänsä asuneisiin. Anna koki lapsuutensa kulttuurisella ympäristöllä olleen vahva ja pysyvä vaikutus. Suomessa eletyt vuodet puolestaan ovat muokanneet hänestä erilaisen verrattuna hänen Venäjällä koko ikänsä asuneisiin ystäviinsä

Kuitenkin ei mul ollut semmonen, et mä halusin riistää itteni, et joo mä en oo venäläinen, mä en kuulu noihin hunoihin juttuihin mitä näytetään. Et täällä mä tunnen itteni enemmän venäläiseks. Koska se kulttuuri kuitenkin luo sen mentaliteetin ja kaikkee. Venäjällä mä tunnen itteni suomalaiseks. Koska kuitenkin mä oon asunut täällä puolet mun elämästä. Turha sanoa, että mä oon sataprosenttisesti venäläinen, mul venäläinen mentaliteetti koska se pitää paikansa. Totta kai mul on nyt erilaiset maailmannäkemykset koska, kun mun kavereilla Venäjällä. Totta kai se on vaikuttanut, että mä oon asunut täällä. Eli mä. Täällä mä tunnen itteni venäjäläiseks. Suomes eiku Venjäl mä tunnen itteni suomalaiseks. Ja molemmis maissa mä tunnen itteni inkeriläiseks. Mut jotakin sinnepäin. Et kyl se. Se on monimutkanen juttu.
(Anna)

Inkeriläisyys on jotain, miksi Anna koki itsensä kaikkialla. Milan kokemus oli, että venäläisen kulttuuriympäristö oli esimerkiksi koulunkäynnin myötä vaikuttavin ja hänen kulttuuriaan sekä identiteettiään eniten muokkaavin ympäristö. Hän oli kosketuksissa myös inkerinsuomalaiseen yhteisöön, jonka hän kuitenkin koki ominaisemmaksi isovanhempiansa sukupolvelle. Hän totesikin:

Nyt on semmoinen sekoitus, että. Tää on ihan kiva. Voi ottaa parhaat palat molemmista kulttuureista.
(Mila)

Nuoremmalla polvella kärsimyshistorian kokemus ei ole henkilökohtainen. Kärsimyshistorian etäisyys voikin olla yksi syy, miksi nuoremman sukupolven on helpompi itseään suomalaiseksi, inkerinsuomalaiseksi että venäläiseksi. Inkerinsuomalaiset ovatkin usein juurtuneet useisiin eri kulttuureihin ja kulttuuriperintöihin samanaikaisesti. He ovat omaksuneet tavan liikkua erilaisten kulttuurien välillä. Eri kulttuurisista sidoksista he rakentavat itselleen henkilökohtaisen identiteetin ⁷⁰⁶. Viktorija Čeginskas (2013) on tutkimuksessaan huomannut, että hänen haastattelemansa monikulttuurisen taustan omaavat henkilöt kokevat kulttuuriperintönsä määrittelyssä enemmän merkittäviksi muistot kulttuuristen elementtien sekoittumisesta, kuin tietyt kulttuuriset perinteet tai ruoan. Hänen haastateltavansa olivat painottaneet kodeissaan vallitsevan moninaisuuden ja ainutlaatuisuuden ilmapiiriä. ⁷⁰⁷

Suomalaisuus ja suomalainen syntyperä linkittyvät suvun kertomukseen. Elsa kertoi omasta historiastaan, Mila isovanhempiansa sukupolven vahvasta inkerinsuomalaisuudesta ja Anna asioista, joita hän suomalaisuuteen linkitti, kuten tapakulttuuristaan. Olga Davydova kirjoitti vuonna 2003 artikkelissaan etnisyyden määrittelyssä nousevan ratkaisevaan asemaan syntyperän. Kun hän pyysi haastateltavia kertomaan lyhyesti itsestään ja siitä, miksi he olivat muuttamassa Suomeen, monet rupesivat heti kertomaan perheensä historiaa, tai omaa elämänkertaansa. Suvun historiaan siirryttiin heti, kun etnisessä taustassa oli jotakin ongelmaa. ⁷⁰⁸ Itsellänikin on paluumuuttajahaastatteluista samantlaisia kokemuksia. Minulle on jopa tuotu suvun historiasta kertovia artikkeleita luettavaksi. Etnisyyttä perustellaan sukujuurten kautta.

---

⁷⁰⁶ Vrt. Čeginskas 2013, 115.

⁷⁰⁷ Čeginskas 2013, 118.

⁷⁰⁸ Davydova 2003, 180, ks. myös Davydova & Heikkinen 2004, 180

Davydovan mukaan etnisyys ei nouse ”normaalista” arkielämästä. Tarvitaan jotain arjesta poikkeavaa, jotta etnisyys tulee huomioiduksi. Etnisyys paljastuu kontaktissa ulkopuolisen kanssa. Monet hänen haastateltavistaan olivat kertoneet Suomen konsulaattiin kirjoittamastaan omaelämäkerrasta, jonka yhtenä tarkoituksena oli esittää itsensä suomalaisena. Davydovan mukaan paluumuuttaja joutuu Suomeen siirtyttyään toisenlaiseen asetelmaan. Siinä syntyperäinen suomalaisuus jää usein häneen liitettävän venäläisyyden varjoon.⁷⁰⁹

Suomalaisuus ja suomalaisen kulttuuriperinnön tuntemus eivät tarkoita sitä, että tietäisi miten Suomessa tulee toimia, mutta sen sijaan niistä voi löytyä avaimia sopeutumisessa uuteen elämänpiiriin. Annalle suomalaisuus ja suomalainen kulttuuriperintö oli jokseenkin tuttua: ”Mut ei mitään niinku asumisesta tai suomalaisist ihmisist tai perinnöstä tai kaikest tommosest.” Hänelle tutut elementit liittyivätkin tapakulttuuriin, jotka erityisesti olivat luterilaisiksi tulkittavia. Vaikka hän itse ei suomea juuri puhunut hän oli varttunut sitä usein kuulleen.

Perinteet ovat side, joka sitoo menneen ja nykyisen yhteen. Monet haastateltavieni mainitsemista perinteistä, kuten tapakulttuuri, liittyvät luterilaisuuteen, joka on monissa yhteyksissä määritetty inkerinsuomalaisuuden tärkeäksi elementiksi. Kun tietous omaan etniseen taustaan liittyvästä kulttuuriperinnöstä on vähäistä, korostuvat tutuiksi koetut elementit esiin. Kulttuuriperintötietous ei kuitenkaan takaa tietoutta uuden kotipaikan arkipäivän toimintatavoista. Niin kulttuuriperintötietous kuin tietous siitä, kuinka Suomessa toimitaan, vaihtelevatkin paluumuuttajien keskuudessa paljon.

SUOMEN KIELEN MERKITYKSIÄ KERRONNASSA

Olen haastatellut paluumuuttajia pääasiassa suomeksi. Kielikysymys ja kertojan suhde suomen kieleen tulee haastatteluissa poikkeuksetta esiin. Se on noussut esiin paitsi kotoutumista edistävänä asiana, mutta myös oman inkerinsuomalaisuuden todentajana. Haastateltavieni suomen kielentaito on Suomeen muuttaessaan ja haastatteluhetkelläkin vaihdellut. Haastateltavani ovat, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, kyenneet ilmaisemaan itseään suomeksi suhteellisen hyvin. Yhteinen piirre haastateltavillani on ollut vähintään toisen vanhemman inkerinsuomalaisuus ja

---

⁷⁰⁹ Davydova 2003, 180-188

suomen äidinkieliä. Kieli heijastaakin muun kulttuuriperinnön läsnäoloa, sitä mitä vanhemmat ovat lapsilleen välittäneet. Oma äidinkieli monella haastateltavallani on ollut venäjä tai vähintäänkin suomi on ollut vähälle käytölle jäänyt lapsuuden kieli. Aivan kuten kulttuurikin, edustaa suomen kielikin, vanhempien ja isovanhempien perintöä. Suomen kieli on inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön kieli. Suomen kielestä tai Inkerin murteesta puhuttaessa esiin nousevat kerronnoissa usein vanhemmat ja isovanhemmat. Kielen merkitykset limittyvät osaksi inkerinsuomalaista perintöä, sekä sitä kohtaan koettua kunnioitusta. Suomen kielen taidon nähdään edustavan ja osoittavan suomalaisuutta. Oma kiinnostukseni kieleen on siinä, kuinka kieli ilmentää kulttuuriperintöä ja on osa sitä ⁷¹⁰.

Joo mä osasin kun. Ensinnäkin meillä kotona puhuttiin sitä Inkerin murretta, että mun molemmat vanhemmat ovat inkeriläisiä tai suomalaisia. Niin molemmissa mummuloissa puhuttiin sitten. (Mila)

Suomen kieli linkittyy haastateltavieni kerronnassa usein lapsuusmuistoihin. Inkerissä 1960-luvulla syntynyt Mila kuvasi suomen kieltä yhteydessä lapsuutensa inkerinsuomalaisyhteisöön ja kulttuuriin. Liikkuminen suomesta venäjään oli hänelle luontaista ja osa hänen elämäänsä. Kotona ja naapureiden kanssa puhuttiin suomea, mutta koulussa kieli vaihtui ongelmitta venäjäksi. Mila kertoi, että hän ei lapsena sen kummemmin ajatellut olevansa venäläinen tai suomalainen:

Mä en lapsena varmaan edes ajatellut, että kuka mä olen, että olenko suomalainen tai venäläinen. Silloin kun mä synnyin niin asuin isovanhempien kanssa, niin meillä puhuttiin sitä inkerin murretta. Niin silloin meillä oli naapuritkin, jotka puhu. Meillä oli oikeestaan suomalaiset nimet sillä kadulla. Se oli maalla. Tuutarin seurakunnassa. Se oli vaan onnellinen lapsuus, että ei siinä mitään ongelmia ollut. Pakkanen ja Liukkanen ja tämmöset naapurit niin ei edes ajatellut, että oli joku murre. Ja sitten kun menin kouluun niin mä kävin eka semmosta valmentavaa, taas, kuus vuotiaana, ennen kuin pääsin kouluun. Kyllä mä sitten puhuin venäjää, enkä mä edes huomannut missä vaiheessa se kieli muuttui tai miten se tuli. En muista ollenkaan. Kai lapset omaksuu molemmat kielet mitä kuulee, kaikki. Ei ollut mitään ongelmaa. Pietarissa sitten mä aloitin koulun, niin en koskaan kokenut itseä siellä ulkomaalaisena tai jollakin kuu-

---

⁷¹⁰ Inkerin suomen kielen dialektiikkaa ovat tutkineet mm. Savijärvi & Savijärvi 1999.

luvana eri ryhmään. Meillä oli luokalla myös muutama vielä inkerinsuomalainen laps.
(Mila)

Perinteisestikin kieli on ollut olennainen inkerinsuomalaisuuden määrittäjä, joka on erottanut heidät muista. Suomen kieli on inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön kieli. Suuri syy siihen, miksi suomen kielen osaaminen inkerinsuomalaisten keskuudessa heikkeni, oli se, että koulukieleksi muuttui neuvostoaikana venäjä. Mahdollisuus suomenkieliseen koulunkäyntiin päättyi jo vuonna 1937. Markku Teinonen (1997) on todennut kielen symbolisen merkityksen inkerinsuomalaisille korostuneen 1930-luvun tapahtumissa ja niiden jälkeen, jolloin suomalaisuus ja eritoten kieli pyrittiin tukahduttamaan. Suomen kieli muuttui yksityiseksi, salatuksi keskustelukieleksi. Teinosen mukaan: ”Äidinkielen koko inkeriläisyyttä symbolisoiva merkityssisältö muodostui suomalaisille näiden ja myöhempien tapahtumien vuoksi erityisen tärkeäksi.”⁷¹¹

Myös paluumuuton virallisessa määrittelyssä ja sääntelyssä kielellä on merkittävä osa. Lainsäädännöllisesti kielestä on tullut etnisyyden rinnalle inkerinsuomalaisuuden määrittäjä. Kielivaatimuksen viranomaisdiskurssi yhdenmukaistaa suomen kielen vaatimuksen yhdeksi, eikä inkerin monia kielivivahteista viranomaispuheessa tuoda esiin. Savakot ja äyrämöiset olivat varsin pitkään erotettavissa esimerkiksi murteellisesti. Vielä 1900-luvun alussa tyypillistä äyrämöismurretta puhuttiin vielä esimerkiksi Toksovan alueella Pohjois-Inkerissä, mutta vuonna 1995 tutkijat huomasivat kenttätyömatkallaan, että äyrämöismurteen puhujia oli äärimmäisen vaikea löytää⁷¹². Inkerissä puhutut murteet eroavat vivahteiltaan muun suomen murteista, mutta koska ne perustuvat suomen kaakkoismurteisiin, Inkerissä puhuttu kieli onkin varsin lähellä aiemmin Karjalan kannaksella puhuttua. Erityisesti Länsi-Inkerin suomalaisten satoja vuosia jatkunut tiivis yhteys inkerikkoihin ja vatjalaisiin vaikutti murteisiin. Myös venäjän paine ja kieliryhmien kanssakäyminen vaikutti kieleen. Vaikutuksensa inkerinsuomalaisten puhumaan kieleen toi myös viron kieli. Toisen maailmansodan jälkeen noin 20 000 inkerinsuomalaista nimittäin jäi Viroon.⁷¹³

Venäjän kieli on selvä osa nuoremman inkerinsuomalaissukupolven identiteettiä sekä jo osa ryhmän kulttuuria. Inga Jasinskaja-Lahden

---

⁷¹¹ Teinonen 1997, 307-308.

⁷¹² Savijärvi & Savijärvi 1999, 29.

⁷¹³ Savijärvi & Savijärvi 1999, 29-42

(2007) mukaan 2000-luvulla tehdyn kahdeksanvuotisen seuranta-tutkimuksen perusteella Venäjältä tulleet maahanmuuttajat olivat onnistuneet pitämään kiinni perheen sisäistä dynamiikkaa koskevista arvoistaan. Myös äidinkielen taito oli säilynyt aikaisempia vuosikymmeniä paremmin. Äidinkielen ylläpitämisen nähtiin helpottavan kulttuuristen arvojen ja tapojen ylläpitämistä.⁷¹⁴ Paluumuuttajien kohdalla kysymys äidinkielen sekä kulttuuristen arvojen ja tapojen ylläpitämisestä muuttuu monimutkaiseksi asiaksi monien kulttuurien myötä. Minkä kukin kokee tai haluaa kokea omakseen?

Milan lapsuudessa suomea ei opiskeltu koulussa, vaan suomi tarttui mukaan kotoa. Myöhemmin hänen kielitaitonsa vahvistui yliopiston suomen kielen opintojen parissa. 1990-luvulla Pietarissa koulunkäyntinsä aloittanut Anna sen sijaan kävi suomen kielen tunneilla ja suomalaisessa koulussa viikonloppuna. Hän siis pääsi osalliseksi uudelleen vironneeseen inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön eloon. Suomi ei kuitenkaan ollut hänelle arjen kieli, jota olisi tullut käytettyä ja josta olisi tullut hänelle elävä kieli. Suomi oli hänelle vanhempien ja isovanhempien kieli, hänen oma äidinkielensä oli venäjä. Anna joutui opettelemaan suomen kielen käytön vasta Suomeen muutettuaan, mikä vaikuttikin siihen, että alkuvaihe uudessa paikassa oli rankkaa, kuten hän kuvasi:

Kävin myös joskus sunnuntain koulua. Sielläkin puhuttiin suomea. Mut en osannut paljon. Koulussakin meil oli suomen kielellä opiskelua ja sit suomen kielen opettaja. Mut ei sitä ollu paljon.(Anna)

Siis mähän en osannut yhtään. Mä oon meinannut tulla hulluks, koska se oli aivan kauheeta ensimmäiset viikot ku ihmiset puhu. Ja puhuvat paljon. Ja sä et ymmärrä niinku mitään. Se oli aivan kauheeta.”(Anna)

Vaikka suomi olisikin ollut lapsuuden kotikieli ja äidinkieli, on kielitaito voinut heikentyä venäjän ollessa arjen kielenä. Elsa kertoi, että lapsuuden kodissa puhuttiin aina vain suomea, venäjää perheen äiti ei edes kunnolla osannut. Elsan suomen kielen taito oli suhteellisen hyvä. Suomeen muuttettuaan hän oli kuitenkin käynyt säännöllisesti suomen kielen tunneilla. Haastattelutilanteessa hän toi korostetusti esiin tahtovansa puhua suomea oikein. Hän myös pahoitteli useampaan otteeseen puheessaan tekemiään

---

⁷¹⁴ Jasinskaja-Lahti 2007, 57–58.

virheitä. Kielen oppimiseen yhdistyi Elsan elämässä myös sosiaalinen merkitys – kielikurssilla hän saattoi tavat muita samassa tilanteessa olevia.

Elsan kerronnassa suomen kielen osaamisen merkitys laajeni mahdollisuudeksi nauttia suomalaisesta kulttuurista.

Aina minä luen noita Eino Leinon runoja. Minusta kovin miellyttää. Paljon minulla on suomalaisia kirjoja. Ja tietysti suomen kieli sen vuoksi, että minä olin perheessä, meillä, minul oli neljä veljettä, kaikki oli vanhempia minusta, ja äiti ja isä aina puhuivat meillä kotona vaan suomea puhuttiin. Äiti ei venäjää melkeen ollenkaan ei puhunut. Mutta meillä olivat semmoset ajat että ei saanut oikein, että kuulivat että puhutaan suomea. Niin sitten lapset narrasivat. Ja sen vuoksi minulla tietysti kieli vähän, ei ole oikein semmonen, että hyvä suomen kieli. Kyllä minä ajattele et opiskelen. Uudelleen.
(Elsa)

Vaikka paluumuuttaja osaisi suomea, joko kirjakieltä tai Inkerin murretta, voi puheen ymmärtäminen olla vaikeaa murrealueista johtuen. Haastateltavistani Elsa, jolle suomi oli heikentynyt äidinkieli, totesi, että hänen asuinkaupunkinsa läntinen murre tuottaa hänelle toisinaan vaikeuksia. Itäsuomalaisia onkin Elsan mukaan paljon helpompi ymmärtää

Minun naapurikin. Hän on ihan porilainen kantaperältä. Hänen kans on puhua paljon vaikeampi. Kun sieltä Pohjos-Suomesta Kajaanista ja tuota Kuhmosta. Se on niin ku Suomen Karjala. Ja se kieli on oikeen lähellä meidän kieli. Ja niin on helppo heiän kanssa. Joo, mutta Porinki kieli on vähän erilainen. Joo, murre, murre. (Elsa)

Haastateltavani kertovat lapsien oppineen suomea nopeasti. Tämä kuvastaa osaltaan sopeutumisen esiintuomista. Esimerkiksi Mila totesi lapsensa oppineen suomea hyvin nopeasti:

Kyllä lapset oppii niin nopeasti kieltä. Se osas niin vähän sillon kun me asuttiin Pietarissa. Siellä [suomalaisessa päiväkodissa] oli ihanat nää hoitajat. (Mila)

Vuonna 1996 *Inkeriläisten Viestissä* julkaistu Marja Mustakallion kirjoitus kuvaa hyvin sitä muutosta, joka kielelle on tapahtunut. Tuo muutos on läsnä arjessa. Mustakallio kuvasi:

Inkerikuoron bussissa matkalla Rauman kesäjuhlille kuulumisia vaihdettiin suomeksi, viroksi ja venäjäksi. Ne jotka ovat tulleet paluumuuttajina Virosta, kertoivat, että uusi koti Suomessa on »rahulik» ja panevat merkille »ilusat» talot maantien varrella.

Olemme etääntyneet kauas yhtenäiskulttuurista. Siihen, että olisi vain »yksi kieli ja yksi mieli» ei ole paluuta. Elämämme kansainvälistyy, kieli muuttuu. Eikä se muutos ole aina huonoon suuntaan: kieli on elävä instrumentti, jolla sisimpiä mielenliikkeitämme elämän eri vaiheissa ilmaisemme.⁷¹⁵

Mustakallio laajentaa kertomuksensa laajemmin suomen puhekielen muuttumiseen ja yhteisen äidinkielen iloihin. Hänen kirjoituksestaan tulee kuitenkin ilmi inkeriläisyyden pirstaloituminen. Mielestäni kieliryhmällinen pirstaloituminen kuvaa hyvin koko kulttuuria kosketavaa muutosta: ei ole vain inkerinmurretta äidinkielenään puhuvia, vaan inkeriläisissä on niin Suomea puhuvia, inkerin murretta puhuvia, venäjää äidinkielenään puhuvia, viroa äidinkielenään puhuvia, muualla maailmassa kasvaneita inkeriläisten jälkeläisiä, suomea opetelleita ja niin edelleen. Inkerinsuomalaisuus on moniulotteinen kulttuuri ja identiteetti.

LUTERILAINEN KULTTUURIPERINTÖ PALUUMUUTTAJIEN KERRONNASSA

Nii. Juhlat. Eli Juhannus. Joulu. Ne oli tunnettuja koska. Meilläkin niinku. Just kävimme tossa luterilaisia. Mut on kastettu luterilaises kirkos et. Kyllä joulut ja juhannukset juhlittu samaan aikaan kun täällä. Et se ei ollut mitenkään uutta. (Anna)

Tämä Annan haastattelussa lausuma toteama kuvastaa hyvin sitä, kuinka monet haastateltavieni mainitsemista tavoista ovat hahmotettavissa luterilaisiksi. Luterilaisuuteen ja luterilaiseen kirkkoon liittyvät kertomukset ovat elämänkaaren ja vuosien hahmottajia. Luterilainen uskonto on olennaisesti liitetty inkerinsuomalaisuuden tärkeäksi elementiksi, joten nämä kerronnat voi nähdä myös inkerinsuomalaisuuden todentamisena.

---

⁷¹⁵ Mustakallio 1996, 16–17.

Uskonnon merkitykset ja läsnäolo elämässä, kaste, rippikoulu ja juhlaperinteet kertovat luterilaisuudesta inkerinsuomalaisuudessa sekä inkerinsuomalaisuudesta kertojan omassa kokemuspohjassa. Uskonto, uskontoon liittyvä tapakulttuuri tai uskonnollisuus tulivat lähes poikkeuksetta esiin haastateltavien kertomuksissa. Esimerkiksi Elsa toi kerronnassaan esiin kirkkoon kuulumisensa sekä luterilaisten perinteiden läsnäolon elämässään.

Inkerinsuomalaisuuden olemusta määrittääkin vahvasti myös oletus evankelisluterilaisesta uskonnosta. Luterilaisuus on kautta linjan ollut yksi merkittävimmistä inkerinsuomalaisten etnisistä määrittäjistä. Näin siitäkin huolimatta, että kaikki suomalaiset eivät koskaan ole olleet luterilaisia ja Suomessa on aina ollut ortodoksinen vähemmistö, eivätkä kaikki suomalaiset ole ylipäätään kristittyjä.⁷¹⁶ Luterilaisuus on nostettu yhdeksi inkerinsuomalaisuutta määrittävistä tekijöistä esimerkiksi Sosiaali ja terveysministeriön julkaisemassa Pirjo Takalon ja Mari Juoten (1995) kirjasessa *Inkerinsuomalaiset*, luterilaisuuden määrittelemistä ei ole missään vaiheessa asetettu paluumuuton lainsäädännölliseksi kriteeriksi. Tästä huolimatta se on noussut eräänlaiseksi ideaaliksi, johon paluumuuttajia on verrattu.

Joka tapauksessa luterilaisuus on näkynyt haastattelukerronnassa erityisesti tapakulttuurina, kuten joulunviettona. Luterilaisuus on jotain mikä kulttuurisesti on yhdistänyt heidät Suomeen. Paluumuuttajien tietoisuus Suomesta ja suomalaisuudesta liittyikin usein juuri luterilaisuuteen.

Luterilaisuuden määrettä ilmentää luterilaisuuden näkyminen monissa inkerinsuomalaisten tapahtumissa sekä kertomusperinteessä, inkerinsuomalaisten kirkkoa ja uskoa kuvaavia teoksia on julkaistu paljon. Inkerin luterilainen kirkko on toiminut koko olemassaolonsa ajan suomen kielen ja kansallisen itsetunnon säilyttäjänä.⁷¹⁷ Neuvostoaikana uskonnon harjoittaminen oli mahdollista kuitenkin vain epävirallisesti Inkerinmaan luterilaisten seurakuntien toiminta lopetettiin vuoteen 1938 mennessä. Inkerin kirkko lakkasi käytännössä olemasta, vaikka sitä ei virallisesti lakkautettukaan.⁷¹⁸

Kaarina Ylönen (1997) toteaa väitöstutkimuksessaan, että inkeriläisten identiteetin sisällön ja sen muutosten tarkastelun perusteella voidaan hänen tutkimuksensa aineiston valossa sanoa uskonnosta tulleen inkerinsuomalaisten keskuudessa kulttuuria kannatteleva voima. Hänen

---

⁷¹⁶ Ks. Davydova & Heikkinen 2004, 186–187.

⁷¹⁷ Flink 1992, 317.

⁷¹⁸ Takalo & Juote 1995, 38–41.

mukaansa uskonnosta voi tulla vähemmistökansallisuuden kulttuuria kannatteleva voima ainakin silloin kun,

- 1) *alkuperäinen etninen identiteetti on voimakkaasti positiivissävytteinen;*
- 2) *entisen identiteetin positiivinen sisältö muodostuu erityisesti suhteessa kansalliseen kulttuuriin, työhön liittyvään elämäntapaan ja uskontoon, jotka ylläpitävät etnisen ryhmän kiinteyttä ja omanarvon tuntoa suhteessa enemmistöryhmään, ja*
- 3) *ulkopuolinen enemmistön taholta tuleva uhka tai painostus irrottaa ryhmän jäsenet alkuperäisestä ympäristöstään, muuttaa kansallisuuden ja kansallisen kulttuurin häpeää ja vaikeuksia tuottavaksi ja estää ylläpitämästä entistä elämäntapaa.*⁷¹⁹

Ainakin näiden ehtojen toteutuessa uskonto ylläpitää Ylösen mukaan identiteetin jatkuvuutta siten, että niin ryhmä kuin sen jäsenetkin voivat myöhemmin ulkopuolisen uhan poistuttua omaksua uudelleen aikaisemman identiteetin häpeää tuottavia aineksia positiivissävyisinä.⁷²⁰

Kirjoittaessani luterilaisista tavoista viittaa ensinnäkin tapakulttuuriin ja kulttuuriperintöön, mutta myös niihin vakiintuneisiin kerrontatapoihin, joita inkerinsuomalaisuudesta on. Tarkoitukseni ei siis ole määritellä inkerinsuomalaisten uskonnollisuuden astetta⁷²¹, eikä aineistoni siihen vastaakaan. Se, että inkeriläisten uskonnollisuudesta on kirjoitettu paljon ja monien inkeriläisten uskovaisten henkilöiden elämäkertoja on julkaistu, kertoo tulkintani mukaan uskonnon merkittävästä roolista inkerinsuomalaisten ”suuren kertomuksen” rakentamisesta.

Kirkon merkitys inkerinsuomalaisille ei ole vain uskonnollisuudessa, vaan kirkko merkitys on myös hyvin pitkälti sosiaalisena yhteisönä ja kirkot toimivat tärkeinä tapaamispaikkoina⁷²². Nataliya Shilygina ja O. Ye. Kazimina (1999) ovat todenneet, että etsiessään haastateltavikseen Moskovan alueen suomalaisia, he huomasivat, että ainoa mahdol-

---

⁷¹⁹ Ylönen 1997, 38-329.

⁷²⁰ Ylönen 1997, 38-329.

⁷²¹ Inkerin suomalaisten uskonnollisuutta on selvitetty E. Kettusen tutkimuksessa vuonna 1995. Tutkimuksen mukaan 64,4 % inkerinsuomalaisista vastaajista uskoi Jumalaan, 19,8 % ”yrityksi etsiä tietään Jumalan luo” ja 15,8 % vastaajista kutsui itseään ateisteiksi. Heistä, jotka sanoivat uskovansa Jumalaan, 74,7 % kuului luterilaiseen uskontokuntaan. (Zadneprovskaya 1999, 94. Koska E. Kettusen tutkimus on julkaistu vain venäjäksi, en päässyt perehtymään alkuperäiseen lähteeseen.)

⁷²² Ks. myös. Teinonen 1999, 116.

lisuus tavata heitä oli Moskovan Pyhän Kolminaisuuden kirkko. Vuonna 1992 rekisteröity seurakunta kokosi yhteen alueen suomalaiset. Kyseessä oli alueen ainoa Inkerin evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluva kirkollinen organisaatio Moskovassa ja Moskovan alueella.⁷²³

Haastateltavistani Elsa painotti tuota uskonnon merkitystä jäsentäen elämäntarinaansa sen mukaan. Hän määritteli Inkerin paikaksi, jossa hän syntyi ja jossa hänet kastettiin. Luterilaisuuteen ja luterilaisuuteen liittyvä kerronta kuvaa samalla niin elämän kuin vuosienkin kulkua. Kastamisen merkityksestä Elsalle tulee esiin luterilaisen kirkon merkitys inkerinsuomalaisessa kulttuurissa. Rippikoulun hän kertoi käyneensä Petroskoissa. Hän mainitsi myös olevansa kirkon jäsen. 70 vuotta täyttäessään merkkipäivää juhlittiin kirkossa.

Olen kirkon jäsen. Ja viime vuonna minä täytin seitsemänkymmentä. Ja juhlittiin kirkossa. Siellä oli kellä oli elokuussa, syyskuussa ja lokakuussa syntymäpäivä, seitsemänkymmentä täyttivät. Ja kaikki yhdessä. Pidettiin kirkossa. (Elsa)

Uskonto on hänellä vanhemmilta perittyä kulttuuriperintöä. Hän muisteli, että hän on vanhempiensa kanssa kuunnellut Venäjälle kantautuneesta Suomen radiosta aamuhartauden ja sunnuntaina jumalanpalveluksen. Samassa hän kertoo kuunnelleensa sukupolvensa suomalaisten tavoin Markus-setää. Radionkuunteluhetket olivat perheen yhteisiä hetkiä.

Meidän perhe oli usko. Isä ja äiti kovin uskovallisia. Ja koska pienenä minä olin Venäjällä radiossa aina kuuntelivat aamuhartauden. – – Ja jumalan-palvelusta sunnuntaina. Ain joka sunnuntai istuin äidin ja isän rinnalla ja lauloin virsikirjasta. (Elsa)

Elsan elämäntarinaa jäsentää sodan ja muuttojen ohella myös luterilaisuus, yksi inkeriläisyyden suuren kertomuksen elementeistä. Uskontoon liittyvän muistelukerronnan avulla tulkitseen hänen linkittävän itsensä suomalaisuuteen ja Suomeen. Hänellä, rajan takana eläneellä, on yhte-neväisiä muistoja Suomessa asuneen suomalaisen sukupolvensa kanssa. Näiden kulttuurielementtien esiintuominen haastattelupuheessa viestii

---

⁷²³ Shlygina & Kazmina 1999, 183.

asian merkityksellisyydestä inkerinsuomalaisen kertomuksen rakentamisessa.

Kirkkoon liittyvät muistot rytmittivät muutoinkin hänen elämäntarinaansa:

Rippikoulun minä käin. Suo, tuolla Petroskoissa. No meillä ei ollut Petroskoissa ennen kirkkoa. Suomen kirkkoa. Ja sitten oli Eestistä Pauli Saar. Kävi pastori. Tunnettu pastori. Hän oli uusia[usein] Suomessa ja hän kävi meillä Petroskoissa. Ja minä kävin hänellä rippikoulus, rippikoulun, ja tuota ja hän kasti minun lapsia. (Elsa)

VI YHTEENVETO: PALUUMUUTON KERTOMUKSEN JA KULTTUURIPERINTÖPROSESSIEN NÄKÖKULMA

6.1. TUTKIMUKSENI MERKITYKSIÄ

Emme voi ymmärtää nykyistä ulkomaalaispolitiikkaamme ja -lainsäädäntöämme ymmärtämättä sen vahvasti inkerinsuomalaisten paluumuuttoon linkittyvää kehitystä parina viime vuosikymmeninä. Sitä emme puolestaan voi hahmottaa tuntematta Suomen ja Inkerin suomalaisten yhteistä menneisyyttä. Tutkimuksessani avautuu inkerinsuomalaisten paluumuuttoa koskevan lainsäädännön ja sen kautta Suomen maahanmuuttolainsäädännön kehityksen muotoutuminen jälkien tunnistamisena ja sitä seuranneena kulttuuriperintöprosessina. Tämä näkökulma edustaa paluumuuton määrityksen kehityksen tarkastelua.

Toinen tutkimukseni näkökulma on yksilön kokemuksen ja kerronnan tarkastelussa ja merkityksissä. Paluumuuttoon liittyvän kerronnan tallettaminen on tärkeää, sillä paluumuutto entisiltä Neuvostoliiton alueilta on ollut Suomelle merkittävä asia. Tärkeäksi koen myös paluumuuton vaiheiden tarkastelemisen. Paluumuuton kehityksen tarkasteleminen kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta auttaa hahmottamaan niitä moniulotteisia ja ajallisia merkityksiä, jotka vaikuttavat tapaamme määrittää asioita ja jopa säättää lakeja. Inkerinsuomalaisten paluumuuton vaikutuksesta, osana tuota kulttuuriperintöprosessia, on syntynyt suomalaisen maahanmuuttolainsäädännön pohja.

Käytännön maahanmuuttajatyöhön kerrottu paluumuutto, tai laajemmin kerrottu maahanmuutto, voi tarjota tietoa esimerkiksi siitä, miten yksilöt kokevat maahanmuuton tapahtuneen. Esimerkiksi Annan koke-

muksia ja näkemyksiä esiin nostava puhe piti sisällään paljon hyödyn-
tämiskelpoista toista tietoa, joka helposti jää kuulematta. Kerrottu
paluumuutto on representaatio koetusta paluumuutosta. Siksi kerrotun
paluumuuton tarkasteleminen mahdollistaa niin sanotun ”toisen tiedon”
kuulemisen, joka luo vaihtoehtoisen tai täydentävän näkökulman juridi-
selle määrittelylle.⁷²⁴

6.2. PALUUMUUTON KULTTUURIPERINTÖPROSESSIT

INKERINSUOMALAISUUDEN RAKENTUMISESTA PALUUMUUTON RAKENTUMISEEN

*Synnyit suomalaisena, sinut poljettiin rikki Neuvostovallalla,
revittiin palasiksi ja hajotettiin maailman tuulilla. Sinulta
vietiin uskontosi, kielesi ja kulttuurisi, mutta olet noussut
tomusta. Sielusi lujittui kärsimyksistä ja rikastui Venäjän
kulttuurin aarteista. Nyt olet esi-isiesi maassa, vieraana,
maahanmuuttajana, inkeriläisenä. Mutta sinun lapsesi ovat
taas nimeltään suomalaisia ja sinä jätät heille sielusi perinnön.
(Viktoria Nikkari 2000)⁷²⁵*

Nämä Viktoria Nikkarin (2000) sanat hänen kirjoituksessaan, joka on
julkaistu kirjassa *Kassandra – kertomuksia suomalaisuudesta* tiivistävät
mielestäni hyvin inkerinsuomalaisuuden ja inkerinsuomalaisen
kulttuuriperinnön muutoshistorian. Inkerinsuomalainen kulttuuriperintö
on elänyt ”suhdanteesta” toiseen. Kulttuuriperinnön muotoutuminen on
luonteeltaan prosessi, jossa kulttuuriperintöyhteisö tunnistaa menneisyy-
den jälkiä kulttuuriperinnön arvoiseksi. 1800-luvun kansallisen heräämi-
sen ajasta, jolloin kulttuuriperintöprosessi kävi tuottaakseen välineitä
nationalistisille tavoitteille, on siirrytty etnisen yhteisön ylläpitämisen ja
muistin säilyttämisen tavoitteluun. Toisaalta inkerinsuomalaisuuden
renessanssiksi kutsutussa uudessa heräämisessä oli yhä menneiltä ajoilta
periytynyt nationalistinen tavoitteiden kaiku, toisaalta kyse oli etnisen

---

⁷²⁴ Ks. Hänninen, Karjalainen & Lahti 2005.

⁷²⁵ Nikkari 2000, 48.

ryhmän tietoisuuden kasvusta ⁷²⁶.

Tässä tutkimuksessani olen tarkastellut inkerinsuomalaisten paluumuuton rakentumista kulttuuriperintöprosessina ja kerrottuna paluumuuttona. Tutkimukseni näkökulma inkerinsuomalaisten paluumuuttoon on kaksitahoinen. Ensinnäkin olen tarkastellut paluumuuton virallisen määrittelyn prosessia. Toiseksi olen tarkastellut yksilötason paluumuutkokemusta ja kerrottua paluumuuttoa haastatteluaineistoni kautta. Tutkimukseni painopiste on kerrotun paluumuuton merkityksellisyydessä sekä inkerinsuomalaisuuden kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintöprosessien merkityksissä, myös suhteessa kerrontaan. Kulttuuriperintöprosessit toimivat samanaikaisesti usealla eri tasolla kansallisesta, jopa ylikansallisesta, aina paikallisiin ja pienempiin yhteisöllisyyden muotojen tasoihin.

Tutkimuksessani olen tarkastellut kahden erilaisen aineiston kautta sitä, kuinka paluumuuton kertomus on rakentunut yhteiskunnallisella ja toisaalta henkilökohtaisella tasolla. Samalla tutkimukseni luo kuvaa myös suomalaisen maahanmuuttolainsäädännön rakentumisesta. Paluumuuton määrittelyn rakentuminen lainsäädännön muutosten, eduskunnassa käytyjen keskustelujen sekä erilaisten kysymysten ja aloitteiden kautta tarkasteluna mahdollistaa paluumuuton diskurssin rakentumisen.

Olen tarkastellut inkerinsuomalaisuuden ja paluumuuttajuuden ketjua, jonka juuret löytyvät kaukaa menneisyydestä. Menneisyydestä, josta on rakennettu historiaa ja prosessoitu kulttuuriperintöä eri aikakausina. Ketjun lähtökohtana ovat menneisyyden tapahtumat ja alueen asukkaiden elämäntavat. Suomalaisen väestön asettuminen Inkerin alueelle synnytti yhteisön, jolle erilaisten tapahtumien ja vaiheiden kautta rakentui omanlainen kulttuurinsa ja kulttuuriperintönsä. Inkerin suomalaiset eivät kuitenkaan eläneet Inkerissä yksin, vaan yhdessä alueen alkuperäisempien asukkaiden vatsjojen ja inkerikkojen, kuten myös venäläisten ja Pietarin laajentuessa yhä monikulttuurisemman yhteisön kanssa. Kulttuuriperinnön asema nousi tärkeäksi 1800-luvulla, kun inkerinsuomalaisuutta lähdettiin kansallisessa mielessä herättämään. Samalla Inkerin suomalaiset ja suomalaisugrilaiset valjastettiin myös kaikkien suomalaisten identiteettiin. Tuo aikakausi merkitsi samalla kulttuuriperintöyhteisön tietoisuuden kasvusta ja järjestäytymistä.

---

⁷²⁶ Pekka Valtonen (2005) on kirjoittanut, että ”Etnisyyden nousussa eli etnisten ryhmien tietoisuuden kasvussa on kyse juuri kansallisvaltion rakentumisprosessin vääjäämättömyyden kieltämisestä. Kansallisvaltiossa alisteiseen eli etnisen ryhmän asemaan joutuneet kansat tavoitteleva uudelleen aiemmin intuitiivisesti tiedostettu statustaan kansana.” (Valtonen 2005, 113).

Menneisyyden tapahtumista ja kansanperinteestä, eritoten runonlaulusta, ryhdyttiin rakentamaan yhteisön historiaa, jonka kautta prosessoitui myös inkerinsuomalaista ja suomalaista kulttuuriperintöä. Kyse oli jostakin, jonka kautta rakennettiin ajatus aidosta (inkerin)suomalaisuudesta. Aidoiksi piirteiksi arkipäivän inkerinsuomalaisuudessa tunnistettiin eritoten suomen kieli ja tavat, nimenomaan luterilaiset tavat. Neuvostoaikana inkerinsuomalaisuus kuitenkin hajaantui ja joutui vaike-nemaan hyvin pitkälti.

Inkerinsuomalaisten kulttuuriperintö, esimerkiksi kertomusperinne, viittaa Inkeriin. Suomesta löytyvät kuitenkin muinaiset juuret, suomalaisuuden juuret - hieman samoin, kuin suomalaiset etsivät yli sata vuotta sitten alkuperäistä suomalaisuutta runonlaulajien Inkeristä. Kulttuuriperinnöstä löytyy tietoutta Suomesta ja suomalaisuudesta. Menneisyydestä rakentuva kulttuuriperintö ei kuitenkaan tarjoa taitoa elämään tämän päivän Suomessa, vaikka se voikin toimia siteenä esimerkiksi kielen ja tapakulttuurin osalta.

Muutot Suomeen 1900-luvun alussa, sodan aikainen siirto Suomeen, valtaosan paluu Neuvostoliittoon ja hajaantuminen ympäri Neuvostoliittoa, osan jääminen Suomeen, osan muutto Ruotsiin sekä nyttemmin paluumuuttoliike Suomeen, ovat kaikki hajottaneet inkerinsuomalaisten kulttuuriperintöä lukuisiksi haaroikseen. Karkeasti sanottuna voidaan puhua Suomen haarasta, Ruotsin haarasta, eri puolille Neuvostoliittoa levinneistä haaroista sekä nyt tuoreena paluumuuttoliikkeen tuottamasta haarasta. Kulttuuriperintö syntyy, kun jokin menneisyyden jälki päätetään säilyttämisen arvoiseksi. Inkerinsuomalaisten kulttuuriperinnöstä, tai kulttuuriperinnoista, onkin mielestäni perusteltua puhua yhä uudelleen löydettyinä, unohdettuina ja rakennettuina kulttuuriperintöinä, sillä onhan inkerinsuomalainen kulttuuriperintö syntynyt vaiheittain löytämisten ja heräämisten kautta. Inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön rakentumisessa on kyse tiedostettujen ja tiedostamattomien kulttuuriperinnön vaalimisten, unohdusten ja elämisten pohjista, jolle paluumuuttajien kulttuuriperintökin rakentuu.

Neuvostoaika merkitsi kulttuuriperinnölle taantumaa, mutta sen merkitystä kulttuuriperinnön ja kulttuurin kehityksessä ei kuitenkaan voi sivuuttaa. 1980-luvulla, kun ilmapiiri avautui ja myöhemmin Neuvostoliitto sortui, oli kulttuuriperintö uudenaikaisessa tilanteessa, jossa sitä tietoisesti lähdettiin jälleen kerran elvyttämään ja muistelukulttuurin vapautuminen tuli mahdolliseksi. Inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomeen alkoi tästä menneisyyden jälkien tunnistamisen mahdollisuudesta.

Paluumuutto alkoi äkkiä, eikä suinkaan ongelmitta. Näihin ongelmiin Suomi vastasi määrittelemällä viranomais- ja lainsäädännön paluumuuttokriteereitä uudelleen.

Paluumuutto Suomeen merkitsi kulttuuriperinnöllekin uutta polkua. Paluumuuton virallisen säätelyn näkökulmasta inkerinsuomalaisuus ja sen kulttuuriperintö helposti nähdään yhteneväisenä ja suomalaisuuteen perustuvana. Todellisuus kuitenkin on kaikkien menneisyyden vaiheiden ja prosessien myötä huomattavasti moninaisempi.

Se, miksi kutakin kansaa kutsutaan tai miksi jokainen itsensä määrittelee, kertoo käydyistä ja käynnissä olevista kulttuuriperintö- ja identiteettiprosessista. Kansallisuus- ja identiteettimäärittelyt voi jakaa yksityisiin henkilökohtaisen yksilöllisen identiteetin määrittelyihin ja yhteisön sisäisiin ja ulkoapäin käytäviin prosesseihin. Suomalaisuutta, inkerinsuomalaisuutta ja paluumuuttajuutta määrittelevät esimerkiksi Suomen viranomaiset, mutta yhtä lailla myös erilaiset organisaatiot ja yhteisöt, jotka kosketuksissa toisiin yhteisöihin vaikuttavat määrityksillään omaa yhteisöään laajemminkin. Tällaisia organisaatioita ovat esimerkiksi inkeriliitot sekä Inkerin kirkko.⁷²⁷ 1980-luvun lopulla alkaneessa inkeriläisyyden uudessa aktivoitumisessa, jota on kuvailtu jopa inkerinsuomalaisuuden renessanssiksi, oli kyse inkerinsuomalaisesta kulttuuriperintöprosessista ja identiteettiprosessista, jossa samalla määriteltiin myös sitä, mitä on inkerinsuomalaisuus, suomalaisuus Venäjällä ja niin edelleen.

1980-luvun lopulla koittanut ilmapiirin avautuminen, uusi herääminen, uudet yhteydet Suomeen ja lopulta Suomeen suuntautunut paluumuutto käynnistivät inkerinsuomalaisuuden historian rakentamisen sekä kulttuuriperintöprosessin uudelleen. Inkerinsuomalaisuudeksi tunnistettavat asiat niin paluumuuttoa säätelevien kuin myös inkerinsuomalaisen yhteisön näkökulmasta olivat sidoksissa aiempiin prosesseihin. Näin ollen syntyi lähestulkoon paradoksaalinen tilanne, kun käytännön inkerinsuomalainen syntymäperäisyys ja määritely inkerinsuomalaisuus eivät kohdanneetkaan. Oman lukunsa asiaan muodostivat muut entisen Neuvostoliiton alueen etniseltä taustaltaan suomalaiset. Heistä huolimatta paluumuuttajuus muotoutui inkerinsuomalaisuuden suoman perinnön ympärille, jonka perusta on 1800-luvulta lähteneissä suomalaisuuden rakentamisissa. Huomionarvoista on, että heidän osuuttaan ei eduskuntakeskustelussa huomioitu, vaan keskustelu pyöri inkerinsuomalaisuuden ja

---

⁷²⁷ ks. myös. Davydova & Heikkinen 2004, 185-186.

inkeriläisyyden määrittelemisessä.

PALUUMUUTTOLAINSÄÄDÄNNÖN KEHITYS KULTTUURIPERINTÖPROSESSINA

Paluumuuttoa koskevat lakimuutokset ja sitä määritelleet keskustelut ilmentävät paluumuuton (suuren) kertomuksen rakentumista. Virallisen paluumuuton rakentuminen on tulkittavissa kulttuuriperintöprosessina, jonka voi nähdä myös osana Suomen ja suomalaisuuden rakentumisen ketjua. Keskustelut ovat neuvotteluja, joissa syntyy määrittelyjä, kuinka valtiollisella tasolla paluumuuttoon suhtaudutaan. Sallitaanko paluumuutto? Kenelle se sallitaan? Ketkä voidaan tulkita suomalaisiksi?

(Kulttuuriperintö)yhteisö, joka virallisen paluumuuton on määrittänyt, on Suomen valtio ja sen kansan puolesta ääntä käyttävät vaalein valitut edustajat, mutta myös viranomaiset, jotka esimerkiksi viranomaispäätösten ja valmistelujen kautta ovat osallistuneet paluumuuton määrittämiseen.

Tulkintani mukaan lainsäädännölliset ja muut viranomaismääritelmät ovat vaikuttaneet inkeriläisyyden suuren kertomukseen, mutta ne ovat myös rakentuneet suuren kertomuksen kautta. Luonnollisesti on vaikea analysoida, kuinka paljon suuri kertomus on vaikuttanut viranomaisten määritelmiin ja kuinka paljon viranomaisten uusintamat diskurssit puolestaan uudistaneet suurta kertomusta. Selvää on, että virallinen määritelmä siitä, kenellä on oikeus paluumuuttajastatukseen, on merkittävä elementti inkerinsuomalaisuuden suuressa kertomuksessa, joka esiintyy myös paluumuuttajien kerronnoissa. Virallisen määritelmän voi halutesaan nähdä itsessään suurena kertomuksena, mutta myös sitä edeltävän kerronnan perillisenä.

Paluumuuton lähtökohdissa on kyse oletusarvoisesta inkerinsuomalaisuuden tunnistamisesta suomalaisuudeksi ja inkerinsuomalaiset suomalaisiksi. Tämä merkitsi ulkosuomalaismääritelmän ulottamista inkerinsuomalaisiin. Tutkimukseni näkökulman lähtökohtana on, että tällöin on kyse inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön tunnistamisesta osaksi suomalaista kulttuuriperintöä. Tässä tutkimuksessa tarkastelemani kulttuuriperintöyhteisöjen keskiössä on Suomen yhteiskunta ja sen toimeenpanevina yksilöinä lainsäädännöstä vastaavat tahot, eduskunta, ministerit ja toisaalta koko yhteiskunta, joka keskustelullaan ja äänestystuloksilla

vaikuttaa siihen, mistä eduskunnassa puhutaan ja mitä asioita siellä ryhdytään ajamaan.

Paluumuutto alkoi suhteellisen vapaana, mutta pian keskustelut määrittelystä johtivat lainsäädännön tasoiseen paluumuuton säätelyyn. Paluumuuton käynnistyttyä eri vaiheissa on kyseenalaistettu tätä tunnustettavuutta ja täyttymistä. Tätä ilmentää esimerkiksi eduskunnassa käydyt keskustelut siitä, ketkä ovat ”aitoja inkeriläisiä”. Paluumuutto-oikeuden periytyvyys suomalaisen kansalaisuuden mukana päättyy vuonna 2016. Paluumuutto-oikeus säilyy kuitenkin Suomen armeijassa palvelleilla ja siirtoväkeen kuuluvilla. Kyse on menneisyyden tunnistamisesta ja muistamisesta.

Paluumuuton säätelyn vaiheiden tulkitsen edustavan sitä, kuinka kulttuuriperintöyhteisö tulkitsee jälkiä aina kussakin ajassa ja paikassa. Aikahorisonteissa yhdistyvät menneisydessä tunnistetut jäljet sekä nykyisyys, jossa menneisyyttä, historiaa ja kulttuuriperintöä käytetään. Menneisyyden jälkien tunnistaminen tuli ajankohtaisiksi tilanteissa, joissa todellisuus ei kohdannut oletuksia, suomalaisuudeksi tai inkerinsuomalaisuudeksi koettuja piirteitä. Käytännössä tämä johti uusien paluumuuttoa määrittelevien lainsäädäntöjen rakentamiseen. Paluumuuton päättyessä prosessi Inkerin ja Suomen menneisyyden tulkittamisesta, muistamisesta, vaikuttaa yhä olevan kesken.

6.3. KERROTUN PALUUMUUTON MERKITYKSIÄ

YKSILÖLLISET PALUUMUUTTOKOKEMUKSET, YKSILÖLLISET KERTOMUKSET

Kerrottu paluumuutto on väylä tavoittaa tietoa siitä, miten paluumuutto on kokijan näkökulmasta tapahtunut, miten se hahmotetaan ja miten siitä kerrotaan. Kerronta tapahtuu aina yksilöllisistä lähtökohdista käsin, vuorovaikutuksellisessa tilanteessa ja siihen vaikuttaa niin kokemuspohja kuin ajatus siitä, kuinka tulee kertoa. Haastattelukerronnan perusteella haastateltavistani hahmottuu kuva ja kokemus paluumuuttajuudesta ja inkerinsuomalaisuudesta. Näin siitäkin huolimatta, että ne ovat vain osa siitä yksilöllisestä identiteetistä, joka haastateltavallani on. Haastattelun rajattu aihe ikään kuin pakottaa haastateltavan haastatteluhetkeksi valit-

semaan tietynlaisen identiteetin.

Oleennaista haastattelukerronnan analyysissä ja arvokkuudessa on jokaisen kertomuksen erilaisuus. Jokainen tekemäni haastattelu oli erityinen ja ainutlaatuinen. Jokainen inkerinsuomalainen paluumuuttaja on yksilö, jolla on oma ainutlaatuinen taustansa. Jokaisella paluumuuttajalla on omat yksilölliset lähtökohtansa paluumuutolle sekä yksilölliset kokemistapansa ja syynsä kertoa asiasta kuten kertovat. Täten tutkimukseni kuvaakin mikrotasolla sitä, mitä paluumuuttokerronta voi olla. Paluumuuttajien laajojen taustojen määrää laajentaa myös inkerinsuomalaisten hajaantuminen ympäri laajaa entisen Neuvostoliiton aluetta. Siksi paluumuuttajien kulttuurit ja kulttuuriperinnötkin vaihtelevat. On kuitenkin selvää, että suullisen perinteen vaikutus heijastuu paluumuuttajienkin kerrontaan. Yksi tutkimukseni tavoitteista onkin hahmottaa näiden merkityksiä ja vaikutuksia.

Myös eduskunnassa keskusteluja käyvät ja lakiehdotusten kirjoittajat ovat sen hetkisen ajan kokijoita. Kerrotun paluumuuton käsite toimii tuonkin aineiston tarkastelussani analyyttisenä välineenä, jonka avulla tavoitan puheista ja teksteistä niiden kerroksellisuuksia sekä kulttuuriperinnön jälkien tunnistamisia.

Kerrotun paluumuuton luonteen olennaisina elementteinä aineistoni analyysissä pidän ensinnäkin kerronnan ainutlaatuisuutta ja yksilöllisyyttä sekä toiseksi niiden vuorovaikutuksellisuutta. Siihen mitä kerrotaan vaikuttaa paitsi kerrontatilanteen vuorovaikutustilanne myös kulloisenkin nykyisyyden ilmapiiri sekä yhteisön luonne. Aineistoni analyysissä keskityin hahmottamaan haastattelujen kerronnallisia piirteitä. Tutkimukseni keskiössä on elämäntilanteen muutosvaihe. Muutosvaiheet, poikkeukselliset vaiheet sekä merkittävät tai mielenkiintoiset tapahtumat esitetään usein kertomuksina.⁷²⁸

Tutkimuksessani tarkastelin paluumuuton yksilötason kerrontaa kolmen eri sukupolvia edustavan paluumuuttajanaisen haastattelukerronnan kautta. Kerronnassa esiin nousee niin kokemusten yksilöllisyys ja henkilökohtaiset kulttuuriperintöprosessit, jotka ilmenevät esimerkiksi siinä, kuinka muutoksen edessä kulttuuriperinnöstä löydetään välineitä, joilla sitoa itsensä osaksi yhteisöjä.

Inkerinsuomalaisuuden nykyisyydestä puhuttaessa voi nähdä kolmiulotteisena kulttuurin jakautumisena. Inkerinsuomalainen paluumuuttaja elää kenties ensinnäkin osana Suomen suomalaista kulttuurista

---

⁷²⁸ Ks. esim. Ukkonen 2006, 192-194; Hyvärinen 2004.

verkostoa, toisaalta inkerinsuomalaista ja kolmanneksi maahanmuuttajien verkostoa. Paluumuuttajien laajojen taustojen määrää laajentaa myös inkerinsuomalaisten hajaantuminen ympäri entisen Neuvostoliiton aluetta. Siksi paluumuuttajien kulttuurit ja kulttuuriperinnötkin vaihtelevat. On kuitenkin selvää, että suurten kertomusten vaikutus heijastuu paluumuuttajienkin kerrontaan. Inkerinkin alueen asukkaiden sekä heidän jälkeläistensä kulttuuriperinnössä onkin kyse sekoituksesta suomalaisuutta, inkeriläisyyttä, venäläisyyttä sekä varmasti montaa muuta.

Haastateltavieni kerronnassa kulttuuriperinnöllä on erityinen merkityksensä välineenä sitoa itsensä paitsi osaksi inkerinsuomalaisuutta, mutta myös resurssina kotoutumisessa. Kulttuuriperintö, esimerkiksi luterilaisen tapakulttuurin muodossa, oli haastateltavieni kerronnassa se jokin tuttu piirre uudessa ympäristössä.

Paluumuutto ja maahanmuutto yleisestikin nostavat esiin kulttuuriperinnön prosessiluonteen. Eristäytyminen vain omaan kulttuuriin ja kulttuuriperintöön johtaa helposti syrjäytymiseen. Vastavuoroisesti samaan voi johtaa myös epävarmuus omasta kulttuuriperinnöstään. Kulttuuriperinnöllä on tärkeä merkitys sosiaalisissa kanssakäymisissä. Kulttuuriperinnön muotoutuminen on pitkä prosessi, joten yhtäkkinen loikkaaminen totaaliseen uuteen ei ole mahdollista. Oma kulttuuriperintö tukee parhaimmillaan kotoutumisprosessia, mutta tehdäkseen niin, sen tulee elää suhteessa uuden yhteisön kulttuuriperinnön kanssa. Sopeutuminen voikin olla väylä uudenlaisten kulttuuriperintöyhteisöjen synnylle ja tämän myötä kulttuuriperinnön tunnistamisille ja kulttuuriperintöprosesseille.

PALUUMUUTTAJAJAHAASTATELTAVIENI KERROTUT PALUUMUUTOT

Haastattelukerronnan tarkasteleminen mahdollistaa henkilökohtaisen paluumuuttokokemuksen ja kerronnan, niin sanotusti kerrotun paluumuuton, tarkastelemisen. Samalla sen tarkasteleminen tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sitä suhdetta, joka henkilökohtaisen paluumuuton kertomuksella on suhteessa paluumuuton ja inkerinsuomalaisuuden suuriin kertomuksiin sekä paluumuuton määrittelyihin. Haastattelukerronnasta on löydettävissä kertomuksia, jotka sitovat kertojan osaksi paluumuuttoa, kuvaavat kertojansa sopeutumista sekä sitovat kertojansa Inkeriin, inkeriläisyyteen ja paluumuuttoon.

Haastattelutilanteissa muotoutui sanalliseen muotoon kertojien henkilökohtaisista, heille tärkeistä kokemuksista kumpuavia kertomuksia. Nuo kertomukset ovat elämäntarinoiden palasia sekä paluumuuttajalähtökohtaisia kertomuksia paluumuuton kokemuksesta. Ne muotoutuivat haastattelutilanteiden vuorovaikutuksessa pätkittäin ja enemmänkin kertomusten ketjuna. Jokainen paluumuuttaja on yksilö, jolla on yksilöllinen taustansa. Jokainen haastattelutilanne on ainutlaatuinen ja jokainen kertomus ainutlaatuinen ja yksilöllinen. Entisen Neuvostoliiton alueen paluumuuttajista puhuttaessa erilaisten taustojen määrä laajenee erilaisiin maantieteellisiin paikkoihin ja erilaisiin yhteisöihin hajaantumisen myötä. Siksi on olemassa myös kulttuuriltaan ja kulttuuriperinnöltään erilaisia paluumuuttajia. Yhtä totta kertomusta paluumuutosta ei ole. Esimerkkejä paluumuuttajista ja heidän kertomuksistaan ovat avainkertomuksiksi nousseet Annan, Elsan ja Milan kertomukset. He edustavat eri sukupolvia ja he ovat kasvaneet erilaisissa ilmapiireissä.

Paluumuutto liittyy kertomuksissa henkilökohtaisiin elämänvaiheisiin. Selkeimmin tämä nousee esiin Annan ja Elsan kohdalla. Annalla paluumuuttokokemus ja sopeutuminen liittyivät lapsesta aikuiseksi kasvamiseen, Elsalla puolestaan eläkeikään. Henkilökohtaisuudessaan nämä paluumuuttajien kertomukset tuovat esiin sen, että on olemassa erilaisia paluumuuttoja, erilaisia paluumuuttokokemuksia sekä erilaisia tapoja kertoa paluumuutosta ja sen kokemisesta. Sukupolvella ja kokemuspohjalla on suuri merkitys siihen, millaisten asioiden ympärille kerrottu paluumuutto kietoutuu. Erilaiset sukupolvet tuottavat erilaisia kertomuksia. Esimerkiksi siinä, missä vanhemmalle sukupolvelle inkerinsuomalaisten kärsimyshistoria on henkilökohtaista menneisyyttä, on se nuoremmille muodostunut jo yhteisön historiaksi vailla omakohtaista kokemusta. Nuoremmille haastateltaville suurista kertomuksista irtautuminen vaikuttaa olevan helpompaa, joskin haastattelujeni perusteella voi väittää, että kertomukset ovat heillekin merkittäviä: nuoret peilaavat omaa kertomustaan suurin kertomuksiin oma-aloitteisesti, ilman tutkijan johdattelua.

Paluumuuttokerronnasta on löydettävissä muutosta rakentuneita merkityksiä. Tällaisia esiin nousevia teemoja ovat esimerkiksi tuttuus ja vieraus. Kerrottu paluumuutto pitää sisällään siis esimerkiksi merkityksiä, käännekohtia ja määrittäjäsiä. Samalla ne linkittyvät myös kerrontatapojen ja kulttuuriperinnön pitkään ketjuun. Paluumuutosta tulee osa inkerinsuomalaista ja suomalaista kertomusta.

Kertomuksissa yhteisöllinen toiminta näyttäytyy olennaisena osana kotoutumisprosesseja. Tähän toki saattaa vaikuttaa se, että minun oli helppompaa tavoittaa yhteisöllisessä toiminnassa luontaisesti viihtyviä henkilöitä. Esimerkiksi Anna kertoi aloittaneensa harrastustoimintaan osallistumisen pian Suomeen muutettuaan ja tutustuneensa niiden kautta uusiin ihmisiin. Hän kertoi myös osallistuneensa monikulttuuriyhdistyksen toimintaan, heti sen aloitettua toimintansa. Anna uskoikin, että yhdistyksestä on myöhemmin kaupunkiin muuttaneille ollut paljon apua.

Kotoutumisprosessit käyvät käsikädessä arkisen elämän rinnalla, elämän ylä- ja alamäissä. Haastatteluhetkellä joidenkin haastateltavieni sopeutumisen ja kotoutumisprosessit olivat yhä kesken.

Haastateltavillani on usein kertomuksia liittyen Inkeriin sekä omaan taustaansa. Monet kertomukset, niin haastateltavilta kuulemani, kuin julkaistut muistelmatkin, kertovat inkeriläisten kärsimyksistä. Ne kertovat Neuvostoliiton aikaisesta hajaantumisesta ja vainoista. Suomeen sitovia kertomuksia ovat esimerkiksi vanhemman polven suusta kuullut kertomukset 1900-luvun alussa Suomeen muuttaneista sukulaisista ja tuttavista, sodan aikaisista siirroista Suomeen sekä paluusta Neuvostoliittoon.

MENNEESTÄ TARINOIKSI JA KULTTUURIPERINNÖKSI?

Nyky-Inkerin kohtalonkysymys on kulttuurinen jälleenrakennus, johon voi nivoutua myös taloudellisia ratkaisuja. Tuossa jälleenrakennuksessa perinnetyöllä voi olla oma osuutensa. Aineistollisesti lähtökohta ei ole lainkaan huono, sillä arkistokokoelmissa on Inkeristä ja inkeriläisiltä kerättyä perinnettä runsaasti. Ongelmana on tuon tietopotentialin käyttöön saanti, uudestaankierrätys, ja nimenomaan tavalla, joka integroituu inkeriläisten nykytodellisuuteen. Tavoitteena ei saa olla yksistään inkeriläisten oman tiedon ja tietoisuuden vahvistaminen suomen kielellä. Tärkeää on myös vaikuttaa nimenomaan enemmistöön, tehdä se tietoiseksi inkeriläisen kulttuurin olemassaolosta ja merkityksestä. Siksipä olisi huolehditava siitä, että merkittävä osa tutkimuksen tuloksista tulee julki kyrillisin kirjaimin. (Honko 1990) ⁷²⁹

Näin kirjoitti Lauri Honko vuonna 1990 Kalevalaseuran vuosikirjan *Inke-*

---

⁷²⁹ Honko 1990, 113.

rin teillä artikkelissaan *Inkerin tutkimus tienhaarassa*. Hongon artikkeli sijoittuu aikaan, jolloin inkerinsuomalaisuus oli heräilemässä ja sen kehityssuunta oli melkoinen kysymysmerkki. Honko näki perintötyössä olevan potentiaalinen Inkerin kulttuurisessa jälleenrakentamisessa.⁷³⁰

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kulttuuriperintö ja kulttuuri ovat monikulttuurinen ja monimutkainen palapeli. Paluumuuton jälkeisessä tilanteessa ne ovat hahmottumassa jälleen kerran uudelleen, aivan yhtä tietoisesti ja tiedostamattomasti kuin aina. On sanomattakin selvää, että paluumuutto muuttaa inkerinsuomalaisuutta ja vaikuttaa myös kulttuuriperinnön rakentumiseen. Paluumuuttoa onkin kritisoitu muun muassa siitä syystä, että sen on pelätty heikentävän suomalaisen kulttuurin mahdollisuuksia Venäjällä ja aiheuttavan Inkerin alueen lopullisen venäläistymisen.

Paluumuuttoon liittyvän kertomusperinteen voi nähdä olevan syntymässä vakiintuvien kerronnan tapojen perusteella. Paluumuutto on ollut käynnissä yli kahden vuosikymmenen ajan. Uskon, että tulevaisuudessa tarinat kertovat tästä vaiheesta. Tähän mennessä paluumuuton vakiintuneeksi selitystavaksi on muotoutunut eritoten presidentti Mauno Koiviston roolin esiin nostaminen paluumuuton alkuvaiheista kerrottaessa⁷³¹. Myös selitykset ”oikeista paluumuuttajista” vaikuttavat tulkintani mukaan varsin vakiintuneilta, mistä todistaa eduskuntakeskustelujen keskustelut oikeista ja vääristä paluumuuttajista sekä samankaltaiset viittaukset ja selitykset haastateltavieni kerrannoissa.

Kiinnostus menneisyyttä kohtaan saattaa herätä uudella tavalla elämänmurroksessa. Muutos voi olla sysäys juurien selvittämiseksi, sysäys alkaa aktiiviseksi kulttuuriperinnön vaalijaksi ja rakentajaksi. Tatiana Tiaynen (2012) on havainnoinut, että moni inkeriläinen nainen on löytänyt inkeriläisyydelleen vahvemman ankkurin Suomesta kuin Venäjältä. Hän on kiinnittänyt huomiota siihen, että moni haluaa korostaa inkerinsuomalaisia juuriaan ja kuuluvuuttaan Suomeen. Tiaynen kutsuu tätä ilmiötä inkeriläisidentiteetin uudelleenkoostamiseksi.⁷³² Milakin alkoi tutkia sukunsa vaiheita Suomeen muuttonsa jälkeen:

Nyt kun Suomessa asuu, nyt tuntuu olevan sen ikäinen, että ne juuret kiinnostaa enemmän ja se historia. Rupeaa tutkimaan, mitä oikein tapahtui, mitä vanhemmilla oli, mitä vaiheita

---

⁷³⁰ Honko 1990, 113.

⁷³¹ esim. Työryhmämuistio 2001:14: *Paluumuuttajien toimeentuloturvatyöryhmän muistio*, 2001.

⁷³² Tiaynen 2012, 216.

elämässä. Mä en edes kaikkea tiennyt silloin kun asuin Venäjällä. Ei ne kertanut. Säästivät varmaan lapsia. (Mila)

Milan toteamus ”säästivät varmaan lapsia” kertoo tietoisesta vaikenemisesta. Osaa paluumuuttajista omat juuret ovat alkaneet Milan tapaan kiinnostaa Suomeen muuton jälkeen. Voikin ajatella, että tällöin juurien etsintä on osa paluumuuttajuutta ja identiteettiprosessia. Kyse on uuden tilanteen kulttuuriperintöprosesseista.

Oman yhteisön on todettu lieventävän syrjinnän haitallisia vaikutuksia maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin. Sosiaaliset kontaktit valtaväestöön ovat tärkeitä, mutta syrjintää kokenut maahanmuuttaja hakee usein tukea omasta yhteisöstään.⁷³³ Paluumuuttajien oma yhteisö voi löytyä niin inkerinsuomalaisista, venäläisistä, maahanmuuttajista, kirkollisista tai suomalaisesta yhteisöstä. Haastattelemani paluumuuttajilla on sukupolvesta riippumatta ollut paljon harrastuksia. Oman yhteisön valikoitumiseen vaikuttaa, mikä yksilölle on identiteetissään tärkeää. Yhteisö on turva, identiteettikanava ja kulttuuriperintöyhteisö. Tämän päivän ihminen elää uudeltaisesta kansainvälisessä maailmassa. Onko valinnanvapaus laajentunut kulttuuriperintöönkin? Voiko tämän ajan moderni ihminen irtisanoutua vanhempiensa ja oletetusta kulttuuriperintöyhteisöstä? Voiko ihminen valita sen, mihin kulttuuriperintöyhteisöön hän sitoutuu?

Tutkimuksessani Venäjältä Suomeen muuttaneiden inkerinsuomalaisten selitykset omista paluumuuttolähtökohdista ja omasta sopeutumisesta ovat nousseet erityisesti minun esittämieni kysymysten kautta, joten sopeutumisen merkitystä on vaikea arvioida tarkasti. Nuorempaa sukupolvea edustavan Annan kerronnassa sopeutuminen oli kuitenkin niin merkittävä teema, että tulkitsen sen olevan jopa hänen elämäntarinansa ydin. Sopeutumispuhe oli hänen identiteettimäärittelyään, joka oli selvästi jo aiemmin rakentunutta. Yleisesti ottaen sopeutumista kuvaava kerronta on nähdäkseni ollut kuitenkin vahvasti nimenomaan haastattelutilanteessa rakentunutta. Rakentuminen on toki tapahtunut muiden kertomusten vaikutuksesta, mutta ennen kaikkea se, mitä minä tutkijana olen kysynyt, on ohjannut sopeutumispuheen suuntaa ja siten analyysini painopistettäkin. Onkin aiheellista kysyä, kuinka paljon sopeutuneen paluumuuttajan identiteetti – tai ylipäätään inkeriläisen, inkerinsuomalaisen tai suomalaisen identiteetti – on haastattelutilanteesta tutkijan vaikutuksesta syntynyt rooli ja kuinka todellinen se on haastattelutilan-

---

⁷³³ Jasinskaja-Lahti 2007, 55.

teen ulkopuolella. Identiteettimme ja siten myös suuret kertomuksemekin vaihtelevat tilanteen mukaan.⁷³⁴ Analysoimani haastattelukerronnan tulkitsen kuitenkin edustaneen tietynlaista inkeriläisyyttä koskevan kerrontaperinteen jatkumoa, joka toimii myös kollektiivista identiteettiä rakentavan kulttuuriperinnön eteenpäin välittäjinä.⁷³⁵

---

⁷³⁴ Ks. esim. Hall 2005.

⁷³⁵ Ks. esim. Tuomi-Nikula, Haanpää, Kivilaakso 2013, 16.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

Haastattelut

Paluumuuttajien haastattelut Satakunnan alueella vuosina 2010–2011.
Nauhoitteet ja litteraatiot tekijän hallussa.

Elsa, haastattelija Minna-Liisa Salonsaari, 28.5.2010.

Anna, haastattelija Minna-Liisa Salonsaari, 25.5.2010.

Mila, haastattelija Minna-Liisa Salonsaari, 28.6.2011.

Lainsäädäntö

Suomen Hallitusmuoto 94/1919.

Laki Suomen Hallitusmuodon 51 §:n muuttamiesta 334/1976.

Laki Suomen Hallitusmuodon 84 §:n muuttamisesta 724/1989.

Laki Suomen Hallitusmuodon 51 §:n muuttamisesta 1717/1991.

Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Ulkomaalaislaki 378/1991.

Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996. - 18 a § - Edellytykset
oleskeluluvan myöntämiselle entisen Neuvostoliiton alueelta
peräisin olevalle henkilölle, jolla on suomalainen syntyperä.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.

Laki perhe-eläkelain 15 b §:n muuttamisesta 1030/2002.

Laki maahanmuuttajan erityistuesta 1192/2002.

Laki kansaneläkelain 30 a §:n muuttamisesta 1193/2002.

Laki eläkkeensaajien asumistukilain 1 §:n muuttamisesta 1194/2002.

Laki perhe-eläkelain 15 b §:n muuttamisesta 1195/2002.

Laki vammaistukilain 1 §:n muuttamisesta 1196/2002.

Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003, 18 a § - Edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle.

Kansalaisuuslaki 359/2003.

Ulkomaalaislaki 301/2004, 48§ - Oleskeluluvan myöntäminen entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle.

Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi 1281/2004.

Laki kuolleeksi julistamisesta 127/2005.

Laki takuueläkkeestä 703/2010.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Laki ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta 57/2011.

Suomen valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäiväasiakirjat verkossa www.eduskunta.fi

Hallituksen esitykset

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perustuslakien perusoikeussäännösten -muuttamisesta.

HE 56/1996 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 66/1998 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

HE 160/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 18 a §:n muuttamisesta.

HE 145/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maahanmuuttajan erityistuesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 265/2002 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (Rauennut).

HE 28/2003 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 151/2003 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi annetun hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) täydentämisestä.

HE 170/2004 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (Budjettilakiehdotus).

HE 252/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalain 48§:n muuttamisesta.

Valtioneuvoston päätökset

VNP 1054/1990: Valtioneuvoston päätös eräiden Suomeen muuttavien henkilöiden toimeentulotuen sekä heille annetun sosiaali- ja terveydenhuollon erityiskustannusten korvaamisesta.

VNP 512/1999: Valtioneuvoston päätös pakolaisista ja eräistä muista maahanmuuttajista sekä turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta

Kertomukset

K 12/2001 vp: Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista annettu vuodelta 2000. Edita Oyj, Helsinki 2001.

K 13/2001 vp: Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2000, Helsinki 2001.

K 15/2003 vp: Valtiontilintarkastajan kertomus vuodelta 2002, Edita Prima Oy, Helsinki 2003.

K 3/2005 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2004, Annettu Eduskunnalle 2005 vuoden valtiopäivillä.

- K 4/2006 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005, Annettu Eduskunnalle 2006 vuoden valtiopäivillä.
- K 4/2007 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2006, Annettu Eduskunnalle 2007 vuoden valtiopäivillä.
- K 12/2007 vp: Valtion tilinpäätöskertomus vuodelta 2006, osat I ja II. Edita Prima Oy, Helsinki 2007.
- K 2/2008 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2007. Annettu Eduskunnalle 2008 vuoden valtiopäivillä. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.
- K 1/2009 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2008. Annettu Eduskunnalle 2009 vuoden valtiopäivillä. Helsinki 2009.
- K 5/2010 vp: Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2009, Annettu Eduskunnalle 2010 vuoden valtiopäivillä. Helsinki 2010.

Valiokuntien mietinnöt ja päätökset

- HaVM 15/2002 vp - HE 160/2002, Hallintovaliokunnan mietintö 15/2002 vp. Valmistunut 13.12.2002.
- HaVM 23/2010 vp – HE 252/2010 vp, Hallintovaliokunnan mietintö 23/2010 vp. Valmistunut 24.11.2010.
- PeVL 52/2002 vp – HE 160/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 52/2992 vp. Valmistunut 29.11.2002.

Eduskunnan vastaukset

- EV 242/2002 vp - HE 160/2002, 15.1.2002.

Kansanedustajan aloitteet

Toivomusaloitteet

- TA 1230/1991 vp: Tina Mäkelä (SMP) ja Lea Mäkipää (SMP): *Suomeen muuttavien inkerinsuomalaisten saattamisesta eläketurvan piiriin.*
- TA 220/1997 vp: Sakari Smeds (skl): *Inkerinsuomalaisten kulttuurin ja sosiaalisten olojen tukemisesta.*

Raha-asia-aloitteet

- RA 1301/1989 vp: Backman (sd) ym.: *Määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisten nuorten koulutusohjelmia varten.*
- RA 2456/1990 vp: Mäkelä (SMP) ym.: *Määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisten saattamiseksi eläketurvan piiriin.*
- RA 371/1991 vp: Ala-Harja (kok) ym.: *Määrärahan osoittamisesta inkerinsuomalaisten avustamishankkeeseen Leningradin alueella.*

Talousarvioaloitteet

- TAA 56/1996 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Määrärahan osoittamisesta Venäjälle palaamaan halukkaiden inkerinsuomalaisten elinolosuhteiden parantamiseksi.* (Hylätty)
- TAA 205/1999 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Määrärahan osoittaminen inkeriläisten elinolosuhteiden parantamiseen kotiseudullaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+205/1999>)
- TAA 275/2000 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Määrärahan osoittaminen inkerinsuomalaisten olosuhteiden parantamiseen heidän kotiseudullaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=taa+275/2000>)
- TAA 418 / 2000 vp: Bjarne Kallis (skl): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+418/2000>)
- TAA 378/2001 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Määrärahan osoittaminen inkerinsuomalaisten olosuhteiden parantamiseen heidän kotiseudullaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+378/2001>)
- TAA 544/2001 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+544/2001>)
- TAA 415/2002 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Määrärahan osoittaminen inkerinsuomalaisten elinolojen kohentamiseen heidän synnyinseuduillaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=taa+415/2002>)

- TAA 416/2002 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Ulkomailta Suomeen saapuvien henkilöiden elinkustannusten korvaukseen ehdotetun määrärahan vähentäminen.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+416/2002>)
- TAA 204/2004 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+204/2004>)
- TAA 228/2005 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+228/2005>)
- TAA 303/2006 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+303/2006>)
- TAA 146/2007 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+146/2007>)
- TAA 152/2008 vp: Bjarne Kallis (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+152/2008>)
- TAA 200/2009 vp: Bjarne Kallis (kd), Toimi Kankaanniemi (kd), Tarja Tallqvist (kd), Päivi Räsänen (kd), Kari Kärkkäinen (kd), Sari Palm (kd), Leena Rauhala (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+200/2009>)
- TAA 154/2010 vp - Bjarne Kallis (kd), Leena Rauhala (kd), Toimi Kankaanniemi (kd), Tarja Tallqvist (kd): *Määrärahan osoittaminen Inkeriläisten ja karjalaisten heimoveteraanien yhdistys ry:n toimintaan.* (Hylätty, ks. Käsittelytiedot <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/TAA+154/2010>)

Kirjalliset kysymykset

- KK 197/1992 vp: Sulo Aittoniemi (SMP): *Inkerinsuomalaisten kohtelemisesta paluumuuttajina.*

- KK 237/1994 vp: Sulo Aittoniemi (kesk): *Inkerinsuomalaisten paluumuutosta Suomeen.*
- KK 301/1994 vp: Pertti Paasio (sd) ja Jouko Skinnari: *Inkerinsuomalaisten kohtelusta paluumuuttajina.*
- KK 325/1994 vp: Markku Laukkanen (kesk): *Inkerinsuomalaisten kohtelemisesta paluumuuttajina.*
- KK 201/1995 vp: Sulo Aittoniemi (kesk): *Karjalaisten heimosoturien paluumuutto-oikeudesta.*
- KK 530/1996 vp: Juhai Alaranta (kesk): *Inkeriläisten sotaveteraanien mahdollisuudesta tuoda kehitysvammaisen lapsensa paluumuuton yhteydessä Suomeen.*
- KK 511/1997 vp: Esa Lahtela (sd), Tero Mölsä (kesk.), Janina Andersson (vihr), Pirkko Peltomo (sd), Kari Myllyniemi (kesk) sekä Erkki Partanen (sd): *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien toimeentuloedellytysten parantamisesta*
- KK 877/1997 vp: Sulo Aittoniemi (kesk): *Inkerinsuomalaisten maahanmuutosta.*
- KK 1108/1997 vp: Sulo Aittoniemi (kesk): *Inkeriläisten paluumuuttoon liittyvien perusteiden selvittämisestä.*
- KK 1300/1997 vp: Raimo Vistbacka (ps): *Suomessa asuvien, Suomen kansalaisuutta vailla olevien heimoveteraanien oikeudesta rintamalisään.*
- KK 96/2000 vp: Pekka Nousiainen (kesk): *Inkeriläisten paluumuuttajien kansaneläke.*
- KK 48/2001 vp: Pertti Mäki-Hakola (kok): *Stalinin vainojen suomalaisuhrien jälkeläisten paluumuuton edellytykset.*
- KK 165/2001 vp: Sulo Aittoniemi (alk): *Kuolleeksi julistamista koskevan lain muuttaminen.*
- KK 1111/2001 vp: Raimo Vistbacka (ps): *Paluumuuttajien eläketurva.*
- KK 788/2002 vp: Leea Hiltunen (kd): *Maahanmuuttokriteerit täyttävien inkeriläisten maahanmuuttohakemusten käsittelyn nopeuttaminen.*
- KK 188/2004 vp: Kalevi Lamminen (kok), Olli Nepponen (kok), Petri Salo (kok), Pekka Kuosmanen (kok), Raimo Vistbacka (ps): *Suomesta Neuvostoliittoon luovutetut inkeriläiset.*
- KK 478/2006 vp: Piia Viitanen (sd): *Inkerinsuomalaisten eläkekäytännöt.*

KK 487/ 2004 vp: Kimmo Kiljunen (sd): *Oleskeluluvan myöntäminen Eduard Karlinille.*

KK 954/2006 vp: Raimo Vistbacka (ps): *Sotavankien ja sodissa kaatuneiden suomalaisten kohtalo.*

KK 1204/2006 vp: Seppo Lahtela (kok): *Sotiemme veteraanien tasapuolinen kohtelu.*

KK 785/2008 vp – Raimo Vistbacka (ps): *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien lähiomaisten oleskeluluvan myöntäminen.*

KK 1104/2009 vp: Päivi Räsänen (kd): *Inkerikeskus ry:n toiminnan ja inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotouttamisen turvaaminen.*

KK 52/2010 vp: Kari Kärkkäinen (kd): *Maahanmuuttopolitiikan kokonaishinta suomalaiselle yhteiskunnalle.*

Täysistuntojen pöytäkirjat, kansanedustajien puheenvuorot ja täysistuntojen äänestystulokset

PTK 128/1994 vp, SKT 232 vp: Suomeen muuttaneista inkerinsuomalaisista aiheutuvat kustannukset, 24.11.1994.

PTK 61/1996 vp: 6) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, lähetekeskustelu, 14.5.1996.

PTK 76/1996 vp: 15) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, Mietinnön pöydälle pano, 5.6.1996.

PTK 78/1996 vp: 4) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, Ensimmäinen käsittely, 6.6.1996.

PTK 79/1996 vp: 1) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, Toinen käsittely, 6.6.1996.

PTK 81/1996 vp: 6) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, Kolmas käsittely, 10.6.1996.

PTK 208/1998 vp: 10) Hallituksen esitys laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, Toinen käsittely 16.2.1999.

PTK 213/1998 vp: 4) Hallituksen esitys laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, Kolmas käsittely 19.2.1999.

PTK 59/2001 vp: 6) Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1999; Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1999, 15.5.2001

- PTK 4/2002 vp, SKT 7/2002 vp: Inkeriläisten paluumuutto, 7.2.2002.
- PTK 9/2002 vp, SKT 16/2002 vp: Maahanmuuttajien kielikoulutus, 14.2.2002.
- PTK 53/2002 vp: 1) Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 2000 (K 15/2001 vp), 2.5.2002.
- PTK 74/2002 vp: 1) Valtioneuvoston selonteko kotouttamislain toimeenpanosta VNS 5/2002, 5.6.2002.
- PTK 93/2002 vp, SKT 93/2002 vp: Ulkomaalaislain kokonaisuudistus, 12.9.2002.
- PTK 100/2002 vp, SKT 143/2002 vp: Inkeriläisten maahanmuutto, 19.9.2002.
- PTK 107/2002 vp: 2) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain 18 a §:n muuttamisesta. Lähetekeskustelu, 1.10.2002.
- PTK 173/2002 vp: 3) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, 18a §:n muuttamisesta, Yleiskeskustelu 7.1.2003.
- PTK 178/2002 vp: 1) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain 18 a §:n muuttamisesta. Toinen käsittely, 10.01.2002.
- PTK 45/2004 vp: 4) Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi; Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi annetun hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) täydentämisestä. Toinen käsittely, ainoa käsittely 21.4.2004.
- PTK 139/2005 vp, SKT 177/2005 vp.: Inkeriläisten paluumuuttajien maastakarkottaminen. 15.12.2002.
- PTK 104 /2006 vp, SKT 146/2006 vp: Työperusteinen maahanmuutto. 19.10.2006.
- PTK 111/2006 vp, 4) Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2005; Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2005; Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnantoimintakertomus 2005, 8.11.2006.
- PTK 114/2010 vp: 5) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta, Lähetekeskustelu 16.11.2010.
- PTK 121/2010 vp, 3) Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain 48§:n muuttamisesta, Ensimmäinen käsittely 26.11.2010.

Suulliset kysymykset

SK 169/1992 vp: Sulo Aittoniemi (SMP): *Inkerinsuomalaisten kohtelemisesta paluumuuttajina.*

Mietinnöt ja ehdotukset

SM 2/1996: Maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen toimikunta, osamietintö 30.1.1996.

Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen: Ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi. Sisäasiainministeriö, Komiteamietintö 1997:5.

Ha VM 6/1996 vp - HE 56/1996 vp: Hallintovaliokunnan mietintö 6/1996 vp - Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

StVM 35/2002: SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 35/2002 vp, Hallituksen esitys laiksi maahanmuuttajan erityistuesta eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 145/2002 vp).

Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi 2006.

Selvitykset, raportit, ohjelmat, työryhmämuistiot yms.

SMDno/2009/1997: Ohje Pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Sisäasiainministeriö, Maahanmuutto-osasto.

Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla.

Työministeri Liisa Jaakonsaaren Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle 9.12.1998 antama Suomen hallituksen selonteko inkeriläisten maahanmuutosta Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu nro 215. Työministeriö, Helsinki 1998.

STM Työryhmämuistioita 2001:14.

Työryhmämuistio 2001:14: Paluumuuttajien toimeentuloturvatyöryhmän muistio. STM, 2001.

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitestin perusteet.

Työministeriö, Helsinki 2003.

2248/62/2004TM: *Entisen NL:n alueelta muuttavien paluumuuttajien vastaanotto kuntiin*. Työministeriö, 29.9.2004.

Viranomaistiedotteet

Inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmä lakkautetaan siirtymäajan jälkeen. Sisäasiainministeriön tiedote 20.1.2011.
[http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/inkerinsuomalaisten paluumuuttojarjestelma lakkautetaan siirty maaajan jalkeen 29441](http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/inkerinsuomalaisten_paluumuuttojarjestelma_lakkautetaan_siirty_maaajan_jalkeen_29441) Katsottu 17.9.2015.

Tilastot

Migri, oleskelulupatilastot
<http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/oleskelulupatilasto>

Paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta vuosina 1998–1999. Työ- ja elinkeinotoimisto [online].
<http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/pal993.pdf> [24.2.2012.]

Paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta vuosina 2000–2007. Työ- ja elinkeinotoimisto [online] <[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/fi-les/f15d5157648fe1ccc22573d80031be4c/\\$file/palo73.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/fi-les/f15d5157648fe1ccc22573d80031be4c/$file/palo73.pdf)> [24.2.2012.]

Suomen virallinen tilasto (SVT), Väestörakenne.

Sanomalehdet ja verkkosivut

Presidentti Koiviston kommentti Inkerinsuomalaisista Yle Areenassa.
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/11/02/presidentti-koiviston-kommentti-inkerilaisista> Katsottu 24.8.2016

9.1.1990 Helsingin Sanomat.

4.3.2010 Satakunnan Kansa.

6.2.2011 Helsingin Sanomat.

9.2.2011 Helsingin Sanomat.

Kirjallisuusaineisto

Björklund, Oskar (2004): *Täällä olen matkalla*. Toim. Terttu Pihlajamaa. Terttu Pihlajamaa Förlag, Tukholma 2004.

Eskola, Olavi (2004a): *Siperian kierros. Saarnamies Juho Punkan tarina*. Aikamedia, Jyväskylä 2004.

Eskola, Olavi (2004b): *Susipassissa. Juho Punkan elämä Siperian kierroksen jälkeen*. Aikamedia, Jyväskylä 2004.

Europæus, David Emanuel Daniel: Pieni Runon-seppä
<<http://neba.finlit.fi/kirjasto/digi/index.php?pagename=teokset-nimio&set=826>> Katsottu 7.2.2017.

Flink, Toivo & Mäkilä, Eeva (1995): *Inkerin lasten oppikirja*. Kuvitus Liili Mötuste. Toim. Helena Miettinen. Inkerin kulttuuriseura ry, 1995.

Flink Toivo (1995): *Pois Inkeristä, ohi Inkerin*. Yliopistopaino, Helsinki 1995.

Flink, Toivo (2000): *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin suomalaisten sivistys-, kulttuuri ja itsetuntopyrkimyksistä vuosina 1861-1917*. Turun yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – ser. C osa – tom. 160 Scripta lingua fennica edita. Turun yliopisto, Turku 2000.

Flink, Toivo (2007): *Tulla vapaaksi sisältää kaiken*. FinnEpos, 2007.

Forsman, Oili (2007): *Inkeriläistyön elämäkerta: kohtalo määrää tien*. Paino Mara, Helsinki 2007.

Haltsonen, Sulo (1965): *Entistä Inkeriä. Inkerin suomalaisasutuksen vaiheita ja kulttuurihistorian piirteitä*. Tietolipas 36. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1965.

Husa, Risto (2002): *Inkerin urheat Roket ja Raput*. Mc-Pilot Oy kustannus, Tampere 2002.

Häkkinen, Juho (1999): *Siihen maahan, jonka minä sinulle osoitan*. Toim. Terttu Pihlajamaa. Terttu Pihlajamaa Förlag, Tukholma 1999.

Häkkinen, Juho (2002): *Siihen maahan, jonka minä sinulle osoitan II*. Toim. Terttu Pihlajamaa. Terttu Pihlajamaa Förlag, Tukholma 2002.

- Iivarinen-Savorina, Salli Mari (1994): *Kaukana kotini Inkeri*. Kesuura Oy, Helsinki 1994.
- Inkerinsuomalaisten historia*. Inkeriläisten sivistyssäätiö, Helsinki 1969.
- Inkerinsuomalaisten kohtalo. Suomalaisten salattu kansanmurha Venäjällä ja sen seuraamukset vuosina 1930-2002*. L. A. Gildin venäjänkielisen kirjan ”Sosiaalisesti vaarallisen kansan kohtalo” pohjalta toim. Jouko Sihvo, kääntänyt Lilja-Emilia Kuivanen. Inkeriläisten Sivistyssäätiö, Helsinki 2007.
- Karhu, Eino (2002): *Isien sanoma. Tutkielma karjalaisesta ja inkeriläisestä kansanrunoudesta*. Juminkeon julkaisuja n:o 18. Juminkeko, Verso, 2002.
- Kepsu, Sulo (1995): *Pietari ennen Pietaria. Nevansuun vaiheita ennen Pietarin kaupungin perustamista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1995.
- Kolomainen, Mikko (1990): *Pojat ja vunukat – inkeriläisen suvun historia*. RV-kirjat, Vantaa 1990.
- Korhonen, Simo (2003): *Simon Siperian vuodet*. Toim. Terttu Pihlajamaa. Terttu Pihlajamaa Förlag, Tukholma 2003.
- Korhonen, Simo (2004): *Mihin päänsä kallistaisi. Pahuu Siperiasta kotiseudulle*. Toim. Terttu Pihlajamaa. Terttu Pihlajamaa Förlag, Tukholma 2004.
- Kranz, Lea (1998): *Eilisen varjot*. Aika Oy, Juva 1998.
- Kuortti, Aatami (1934): *Pappina, pakkotyössä, pakolaisena: inkeriläisen papin kokemuksia Neuvosto-Venäjällä*. WSOY 1934.
- Kuortti, Aatami (1962): *Tapahtui Inkerissä*. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys, Helsinki 1962.
- Kuortti, Aatami (1963): *Inkerin kirkon vaikeita vuosia*. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys, Helsinki 1963.
- Kuortti, Aatami (1964): *Kirkossa, keskitysleirissä, korvessa*. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys, Helsinki 1964, 3. painos 1967, 4. painos 1989.
- Kuortti, Aatami (1966): *Juhana, inkerinsuomalainen*. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys, Helsinki 1966.
- Kuortti, Aatami (1972): *Aloitettava alusta*. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys, Joensuu 1972.
- Kuortti, Aatami (1989): *Veljeni sotavangit: rauhan toimissa sota-aikana*. SLEY-kirjat, Helsinki 1989, 2. painos 1990.

- Kuortti, Aatami ja Arkkila Reijo (1990): *Inkerin kirkon yö ja aamu*. SLEY-kirjat, Helsinki 1990.
- Latvus, Sisko (2011): *Kaukana omalta maalta*. WSOY, Helsinki 2011.
- Latvus, Sisko (2014): *Kaksi sateenkaarta*. WSOY, Helsinki 2014.
- Lehtonen, Tyyne (1974): *Kohtalon lapsia*. Otava, Helsinki 1974.
- Läärä, Reino (1982): *Jää hyvästi Inkerinmaa*. Gummerus, Jyväskylä 1982.
- Martikainen, Tyyne (2014): *Että ketään heistä ei unohdettaisi – Inkerinsuomalaisten martyrologia*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2014. Verkkojulkaisu http://www.migrationinstitute.fi/emreg/martyrologia/Martyrologia_Tyyne_Martikainen_2012.pdf (Katsottu 19.11.2015)
- Martikainen, Tyyne (2014): *Inkerinsuomalaisten oikeus muistoon – ”Että ketään heistä ei unohdettaisi”*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2014.
- Mesiäinen, Eeva (1990): *Maria Kajavan pitkä taival*. Karas-sana, Helsinki 1990.
- Miettinen, Helena (2000): *Vaiettu Menneisyys*. Teoksessa *Kassandra – Kertomuksia suomalaisuudesta*. Kääntöpiiri, Helsinki 2000.
- Miettinen, Helena ja Uusma, Age-Elisa (2001): *Inkerin satulipas*. Inkerin kulttuuriseura ry., Helsinki 2001.
- Miettinen, Helena (2010): *Vieläkö kukkivat omenapuut. Kadonnutta Pohjois-Inkeriä etsimässä*. Inkerin kulttuuriseura, Helsinki 2010.
- Miettinen, Helena, Krjukov, Aleksei, Mullonen, Juho ja Pekka Wikberg (2013): *Inkeriläiset. Kuka kukin on?* Inkerin kulttuuriseura, Helsinki 2013.
- Miettinen, Helena (2014): *Mooses Putro – Mestari auran kurjesta*. Inkerin kulttuuriseura, Helsinki 2014.
- Miettinen, Helena (2015) (toim.): *Toinen siipi vettä viersi, toinen taivasta tavoitti*. Inkerin kulttuuriseura, Helsinki 2015.
- Mullonen, Juho (2003): *Suomesta Novgorodin alueelle. Suomesta palautetun inkeriläisen muistelmia vv. 1944-1947*. *Carelia* 10/2003.
- Mullonen, Juho (2009a): *Kyntimme vakomme Karjalan karuun maankamaraan*. Inkerinsuomalaiset Neuvostoliitossa 1949-1990. *Carelia* 1/2009.

- Mullonen, Juho (2009b): Hakaristin varjo Inkerinmaan yllä. Muistelmia saksalaisten miehitysvuosilta (1941-1943). *Carelia* 5/2009.
- Mutanen, Pekka (1999) *Vaiennetut sotilaat*. Kustannusosakeyhtiö Ajatus, Helsinki 1999.
- Nevalainen, Pekka (1990): *Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla*. Otava, Helsinki 1990.
- Nikkari, Viktoria (2000): ”Ei enkeleitä, ymmärräthän sinä”. Teoksessa *Kassandra – Kertomuksia suomalaisuudesta*. Kääntöpiiri, Helsinki 2000.
- Ojala, Ella (1988): *Pitkä kotimatka*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1988.
- Ojala, Ella (1990): *Suomi näkyy*. Tammi, Helsinki 1990.
- Pirhonen, Olli (2012): *Kansan vihollinen. Inkerinsuomalaisen Niina Väärän tarina*. Docendo, Jyväskylä 2012.
- Ronkonen, Lyyli (1989): *Laps’ Inkerin muistojen Inkeri Stalinin hirmuvallan alla*. Toim. Markku Laukkanen. Gummerrus, Jyväskylä/Helsinki 1989.
- Ronkonen, Lyyli (1990): *Inkeri – isänmaa kallis. Suomalaisena Neuvostoliitossa*. Gummerrus, Jyväskylä/Helsinki 1990.
- Ronkonen, Lyyli (1995): *Ilon ja itkun Inkeri. Katri Kukkosen elämäntarina*. Toim. Raili Kymäläinen. SLEY- kirjat, Hämeenlinna 1995.
- Salminen, Väinö (1919): *Suomalainen Inkeri*. Suunta, Helsinki 1919.
- Savolainen, Mikko (1997): *Inkerinmaa – joka on, mutta jota ei ole*. Atena, Jyväskylä 1997.
- Sihvo, Jouko (2000): *Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta*. Tammi, Helsinki 2000.
- Soikkeli, Martti (2008): *Vaitelias mies*. Edita, Helsinki 2008.
- Tenkku, Jussi ja Tenkku Liisa (2008): *Inkeriläisiä siirtämässä. Jussi ja Liisa Tenkun päiväkirjat 1943-1944*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2008.
- Tervo, Jari (2016): *Matriarkka*. Otava, Helsinki 2016.
- Tervonen, Heikki (2007): *Arvo Survon matkassa Viipurista Volgan mutkaan*. Kirjapaja, Helsinki 2007.

- Thureson, Birger (1986): *Inkerin Lilja – pakolaistytön tarina.* (Alkuperäisteos *Lilja – flyktningsflickan från Ingermanland*)
Suom. Kaj Aalto. RV-kirjat, Vantaa 1986.
- Tiittanen, Antti (1922): *Inkeri : yleissilmäys.* Kotikasvatusyhdistyksen
kotiopintokirja 6. Kotikasvatusyhdistys, Helsinki 1922.
- Tuuli, Erkki (1988): *Inkeriläisten vaellus. Inkeriläisten väestön siirto
1941-1945.* Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo-Helsinki-Juva
1988.
- Tynni, Aale (1990): *Inkeri, Inkerini.* Werner Söderström Osakeyhtiö,
Porvoo – Helsinki – Juva 1990.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (2015): *Umpikujasta oivallukseen.
Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa.* Tampere University
Press, Tampere 2015.
- Aarnipuu, Petja (2008): *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana.*
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.
- Abrams, Lynn (2010): *Oral history theory.* Routledge, London & New
York 2010.
- Alitolppa-Niitamo, Anne (2010): *Perheen akkulturaatio ja sukupolvien
väliset suhteet.* Teoksessa
- Maahanmuutto ja sukupolvet.* Toim. Tuomas Martikainen & Lotta Haik-
kola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Allardt, Erik & Christian Starck (1981): *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta:
Suomenruotsalaiset vertailevasta näkökulmasta.* WSOY, Helsinki
– Juva 1981.
- Anderson, Benedict (2007): *Kuivitellut yhteisöt. Nationalisimin
alkuperän ja leviämisen tarkastelua.* Vastapaino, Tampere 2007.
- Apo, Satu (1998): *Womens personal mythologies. – Gender and
Folklore. Perspectives on Finnish and Karelian Culture.* Edited by
Satu Apo, Aili Nenola Laura Stark-Arola. Finnish Literature Society,
Studia Fennica, Folkloristica 4, Jyväskylä 1998.
- Aro, Laura (1996): *Minä kylässä – identiteettikertomus
haastattelututkimuksen folklorena.* Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura, Helsinki 1996.

- Barth, Fredrik (1969): *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*. Universitetsforlaget, Oslo 1969.
- Benton Tim & Cecil Clementine (2010): *Heritage and public memory. – Understanding heritage in practice*. Edited by Susie West. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Berry, John W. (1997): *Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology, 46(1)*.
- Boll, Klaus (1993): *Kulturwandel der Deutschen aus der Sowjetunion. Eine Empirische Studie zur Lebenswelt Russlanddeutscher Aussiedler in der Bundesrepublik*. N.G. Elwert Verlag, 9+ Marburg 1993.
- Brubaker, Rogers (1996): *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge University Press, Cambridge 1996.
- Bruner, Jerome (1987): *Life as narrative. Social research, 54, 11–32*.
- Čeginskas, Viktorija (2013): *Mitä kulttuuriperintö merkitsee monikulttuurisessa ympäristössä kasvaneelle? Teoksessa Mitä on kulttuuriperintö? Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013*.
- Davydova, Olga (2002): *Interaktiivista identiteettipeliä – havaintoja paluumuutosta Suomeen. Teoksessa Moniääninen Suomi. Kieli kulttuuri ja identiteetti. Toim. S. Laihiala-Kankainen & S. Pietikäinen & H. Dufva. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylä 2002*.
- Davydova; Olga (2003): *Syrjivä ja sisäänsulkeva suomalaisuus paluumuuttajien puheessa. Teoksessa Monenkirjava rasismi. Toim. Raisa Simonen & Kaija Heikkinen. Joensuu University Press, Joensuu 2003*.
- Davydova, Olga (2005): *Rituaali, identiteetti ja yllirajaisuus. Elore, vol. 12 – 1/2005. Toim. Outi Fingerroos ja Kaarina Koski. Suomen Kantantietouden Tutkijain Seura ry, Joensuu 2005. <http://www.elore.fi/arkisto/1_05/dav1_05.pdf >*
- Davydova, Olga (2009): *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa. Joensuun yliopiston julkaisuja 57. Joensuun yliopisto, Joensuu 2009*.
- Davydova, Olga (2012): *Venäjänsä lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Toim. Suvi Keskinen, Jaana Vuori ja*

- Anu Hirsiaho. Tampere University Press, Tampere 2012.
- Davydova, Olga & Heikkinen, Kaija (2004): Produced Finnishness in the Context of Remigration. Teoksessa *New Challenges for the Welfare Society*. Toim. Vesa Puuronen & A. Häkkinen & A. Pylkkänen & T. Sandlund & R. Toivanen. Joensuun Yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N: o 142, Joensuu 2004.
- Engman, Max (1992): *Pietari ja Inkeri*. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Engman, Max (2007): *Raja. Karjalankannas 1918-1920*. Werner Söderström osakeyhtiö, Helsinki 2007.
- Erl, Astrid (2011): *Memory in Culture*. Palgrave Macmillan Memory Studies. Palgrave Macmillan, Houndsmills, Basingstoke, Hampshire 2011.
- Erl, Astrid (2011): Travelling Memory. *Parallax* 17(4).
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. – *Elore* 10:2. <http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html>.
- Fingerroos, Outi (2004): *Haudatut muistot. Rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006): Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2009): Vieraita idästä. Siirtokarjalaisten ja venäläisten kotoutuminen Suomeen. Teoksessa *Matkalla*. Toim. Helena Ruotsalainen & Petri Saarikoski & Maija Santikko. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, Pori 2009.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (2006): Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Fingerroos, Outi (2010): Muisti, kertomus ja Oral history-liike. Teoksessa *Medeiasta pronssisoturiin*. Turun Historiallinen Yhdistys ry, Turku 2010.

- Fingerroos, Outi (2016): The concept of "family in Somalis' immigration to Finland. Views from Immigration Officials and NGOs. – *Ethnologia Europea. Journal of European Ethnology. Volume 46:1. Muslim Intimacies – Families, Individuals and Late Modern Dilemmas*. Edited by Laura Stark. Museum Tusculanum press, University of Copenhagen, Copenhagen 2016.
- Fišman, Olga & Korolkova, Ljudmila (2008): Venäläiset tutkijat Inkerissä ja Karjalassa. Itämerensuomalaisten kansojen tutkimus Venäjän etnografisessa museossa 1920-1930. Teoksessa *Rajantakaista Karjalaa*. Toim. Ildikó Lehtinen. Kulttuurien museo, Helsinki 2008.
- Flink, Toivo (1992): Vainoja Inkerissä. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Flink Toivo (1995): *Pois Inkeristä, ohi Inkerin*. Yliopistopaino, Helsinki 1995.
- Flink, Toivo (2000): *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin suomalaisten sivistys-, kulttuuri ja itsetuntopyrkimyksistä vuosina 1861-1917*. Turun yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – ser. C osa – tom. 160 Scripta lingua fennica edita. Turun yliopisto, Turku 2000.
- Flink, Toivo (2010): *Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944-1955*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura / Kansallisarkisto, Helsinki 2010.
- Flink, Toivo (2012): *Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922-1944*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2012.
- Forsander, Annika (2001): Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Forsander, Annika; Ekholm, Elina; Hautaniemi, Petri et al.: *Monietnisyyys yhteiskunta ja työ*. Palmenia kustannus, Helsinki 2001.
- Grahn, Maarit (2014): Perheyhtiö ja paikallisuus. A. *Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa*. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitas Turkuensis. Sarja- ser. C osa. tom 374. Scripta lingua Fennica edita. Turun yliopisto, Turku 2014.
- Granö, J.G (2006): *Siperian suomalaiset siirtolat*. Helsinki 1905. Uusintapainos Lasipalatsi, Helsinki 2006.
- Hafstein, Valdimar Tr. (2007): Claiming culture: Intangible heritage Inc., Folklore c, Traditional knowledge TM. *Prädikat "HERITAGE": Wertschöpfungen aus kulturellen Ressourcen*. Hg. Dorothee Hemme, Markus Tauschek, Regina Bendix. LIT VERLAG Dr. W.

- Hopf, Berlin 2007.
- Halbwachs, Maurice (1992): *On collective memory*. Edited, translated, and with an Introduction by Lewis A. Coser. The University of Chicago Press, Chicago 1992.
- Hall, Stuart (2003): Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa *Erilaisuus*. Toim. Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Vastapaino, Tampere 2003.
- Hall, Stuart (2005): *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Hamilton, Paula & Shopes, Linda (eds.) (2010): *Oral History and Public Memories*. Temple University Press, 2009
- Haltsonen, Sulo (1965): *Entistä Inkeriä. Inkerin suomalaisasutuksen vaiheita ja kulttuurihistorian piirteitä*. Tietolipas 36. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1965.
- Harrison, Rodney (2010a) (eds.): Introduction. – *Understanding the politics of heritage*. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Harrison, Rodney (2010b.): What is heritage. – *Understanding the politics of heritage*. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Harrison, Rodney (2010 c): Heritage as social action. – *Understanding heritage in practice*. Edited by Susie West. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Harrison, Rodney & Rose, Deborah (2010): Intangible heritage – *Understanding heritage and memory*. Edited by Tim Benton. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Harvilahti, Lauri (1992): Milloin viime virren lauloin. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Hautaniemi, Petri (2001): Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander, Annika; Ekholm, Elina; Hautaniemi, Petri et al.: *Monietnisyys yhteiskunta ja työ*. Palmenia kustannus, Helsinki 2001.
- Heikkilä-Paukkonen, Irma (1997): Itä-Euroopan muutosten seurauksena Saksaan ja Kreikkaan suuntautuva paluumuutto. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Toim. Maarit Pitkänen & Antero Jaakkola. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1997.
- Heikkinen, Kaija (2003): Nationalistinen karelianismi paluumuuttajien kiusana. Teoksessa *Monenkirjavia rasismi*. Toim. Raisa Simonen & Kaija Heikkinen. Joensuu University Press, Joensuu 2003.
- Heimo, Anne (2010): *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset*

tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

- Helsti, Hilikka (2000): *Kotisyntyysten aikaan - etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalituksen konflikteista.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2000.
- Hemme, Dorothee, Tauschek, Markus & Regina Bendix (2007): *Prädikat "HERITAGE": Wertschöpfungen aus kulturellen Ressourcen.* LIT VERLAG Dr. W. Hopf, Berlin 2007.
- Honko, Lauri (1990): Inkerin tutkimus tienhaarassa. Teoksessa *Inkerin teillä.* Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 69-70. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1990.
- Hovi, Tuija (2007): *Usko ja kerronta. Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonliikkeessä.* Turun Yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis, Sarja C – Osa 254 Scripta Lingua Fennica Edita. Turun Yliopisto, Turku 2007.
- Huttunen, Laura (2002): *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Hyry, Katja (2011): *Meistä jäi taas jälki. Miten Vienan pakolaiset etsivät paikkaansa, kertoivat kokemastaan ja tulivat kuulluiksi 1900-luvun Suomessa.* Acta Universitatis Lappniensis 199. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi 2011.
- Hytönen, Kirsi-Maria (2014): *"Ei elämäni lomina mahtunut" Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana.* Kultaneito XIII: Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura 2014.
- Hyvärinen, Matti (2006): *Kerronnallinen tutkimus* [online]. <www.hyvarinen.info>
- Hyvärinen, Matti (2004): Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia* 4/2004.
- Hyvärinen, Matti (2007): Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja kieli*, 27:3, 127-140.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) (2005): *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta.* Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki 2005.
- Hänninen Vilma (1999): *Sisäinen tarina, elämä ja muutos.* Tampereen yliopisto, Tampere 1999.

- Inkeriläiskertomuksia*. Studia Carelica Humanistica 4. Universitas Ostiensis, Joensuu 1994.
- Inkerin teillä*. Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 69-70. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1990.
- Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Toim. Maarit Pitkänen & Antero Jaakkola. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1997.
- Inkerinsuomalaisten kohtalo. Suomalaisten salattu kansanmurha Venäjällä ja sen seuraamukset vuosina 1930-2002*. L. A. Gildin venäjänkielisen kirjan ”Sosiaalisesti vaarallisen kansan kohtalo” pohjalta toim. Jouko Sihvo, kääntänyt Lilja-Emilia Kuivanen. Inkeriläisten Sivistyssäätiö, Helsinki 2007.
- Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla*. Työministeri Liisa Jaakonsaaren Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle 9.12.1998 antama Suomen hallituksen selonteko inkeriläisten maahanmuutosta Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu nro 215. Työministeriö, Helsinki 1998.
- Inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmä lakkautetaan siirtymäajan jälkeen*. Sisäasiainministeriön tiedote 20.1.2011.
- Iskanius, Sanna (2006): *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2006.
- Jaakkola, Magdalena (2006): *Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987-1999*. Teoksessa *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. 3. painos. Gaudeamus, Helsinki 2006.
- Jalava, Aulikki (1990): *Kansallisuus kadoksissa. Neuvosto-Karjalan suomenkielisen epiikan kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1990.
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela (1997): *Maahanmuuttajien sopeutuminen pääkaupunkiseudulla. Sosiaalipsykologinen näkökulma*. Helsingin kaupungin tiedotuskeskuksen tutkimuksia 1997:9.
- Jasinskaja-Lahti, Inga (2000): *Psychological acculturation and adaptation among Russian speaking immigrant adolescents in Finland*. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos, Helsinki 2000. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/vk/jasinskaja-lahti/psycholo.pdf> Katsottu 10.1.2017.

- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002): *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia.* Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela (2005): Kansainvälistyykö Suomi? Venäjän- ja vironkielisten maahanmuuttajien kokemuksia uudesta kotimaastaan. Teoksessa *Arvot, moraali ja yhteiskunta – Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen.* Gaudeamus, Helsinki 2005.
- Jasinskaja- Lahti, Inga ja Liebkind, Karmela (2006): Venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten perhearvot ja identiteetti. Teoksessa *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa.* 3. painos. Gaudeamus, Helsinki 2006.
- Jasinskaja- Lahti, Inga (2007): Venäläiset maahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa *Venäläiset perheet ja seksuaalisuus murroksessa.* Toim. Elena Korhonen. Väestöliitto, Helsinki 2007.
- Jääskeläinen, Juhani (1980): *Inkerin suomalaisen evankelis-luterilainen kirkko neuvostojärjestelmän ensimmäisenä vuosikymmenenä 1917-1927.* Kirjapaja, Helsinki & Valkeakoski 1980.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (1988): *Kertomus ja kerronta.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1988.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (1999): Life as narrative. Ingrian-Finns tell about their vicissitudes. *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region.* Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (2006): War as a turning point in life. Teoksessa Annikki Kaivola- Bregenhøj & Barbro Klein & Ulf Palmenfelt: *Narrating, doing, experiencin, Nordic Folkloristic Perspectives.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (2008): Experience and interpretation: Emotion as revealed in narration. – *Journal of Ethnology and Folkloristics*, issue 2(2)/2008.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (2013): Kertojat ja kuulijat. Teoksessa *Viisas matkassa, vara laukussa: näkökulmia kansanperinteen tutkimukseen.* Toim. Tuomas Hovi, Kirsi Hänninen, Merja Leppälahti ja Maria Vasenkari. Turun yliopisto, Folkloristiikan julkaisuja, Turku 2013.
- Kalela, Jorma (2000): *Historiantutkimus ja historia.* Gaudeamus, Helsinki 2000.
- Kalela, Jorma (2001): *Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia.*

- Teoksessa *Jokapäiväinen historia*. Toim. Jorma Kalela ja Ilari Lindroos. Tietolipas 177. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001.
- Kalela, Jorma (2006): *Muistitiedon näkökulma historiaan*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Kalinitchev, Andrei (2011): Talo elää tavallaan, vieras lähtee ajallaan. Eri muuttajaryhmien liikkuvuus Luoteis-Inkerissä 1800-luvun loppupuoliskolla. *Siirtolaisuus – Migration* 1/2011.
- Kalinitchev, Andrei (2016): *Suomalaiset venäläisessä sulatusuunissa. Rajaseudun inkerinsuomalainen yhteisö murroksessa 1850–1900*. Turun Yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Painosalama. Turku 2016.
- Karhu, Eino (2002): Isien sanoma. Tutkielma karjalaisesta ja inkeriläisestä kansanrunoudesta. *Juminkeon julkaisuja n: o 18*. Juminkeko, Verso, 2002.
- Karhunen, Eeva (2014): *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja- ser. C osa. tom 379. Scripta lingua Fennica edita. Turun yliopisto, Turku 2014.
- Kirkinen, Heikki (1992): Inkerin keskiaika ja uuden ajan alku vuoteen 1617. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Knuuttila, Tarja & Lehtinen Aki Petteri (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Gaudeamus, Helsinki 2010.
- Korkiakangas, Pirjo (1996): *Muistoista rakennettu lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen Arkisto 42. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki 1996.
- Korkiakangas, Pirjo (1999): Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru, Eeva Uusitalo. Tietolipas 155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1999.
- Korkiakangas, Pirjo (2005): Muistoista tulkintaan – Muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Ethnos ry, Helsinki 2005.
- Korkiakangas, Pirjo (2006): Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo

- ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Kortelainen, Kaisu (2008): Penttilän sahayhteisö ja työläisyys. Muistitietotutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1178. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.
- Koski, Kaarina (2007): Katsaus: Mikä kertomus on? Tieteiden välisyyden haasteita ”kertomusten” tarkastelussa. *Elore*, vol 14 – 1/2007. <http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kos_c_1_07.pdf> Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry, Joensuu 2007.
- Koski, Kaarina & Ukkonen, Taina (2007): Saatteeksi. Folkloristiikka ja kertovat tekstit. *Elore*, vol 14 – 1/2007. <http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kou1_07.pdf> Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry, Joensuu 2007.
- Kulha, Keijo K. (1991): - *Historiallinen aikakauskirja 1-4/1991*. Suomen Historiallinen Seura, 1991.
- Kuujo, Erkki (1990): Inkerin suomalaisasutuksen synnystä 1600-luvulla. Teoksessa *Inkerin teillä*. Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 69-70. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1990.
- Kyntäjä, Eve (1997): Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen – paluumuutto vai maastamuutto? Inkerin Liiton ja Inkerin kirkon näkökulmia Pietarissa. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Toim. Maarit Pitkänen & Antero Jaakkola. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1997.
- Kyntäjä, Eve (2001): Venäjältä ja Virosta tulleet maahanmuuttajat sekä inkerinsuomalaiset paluumuuttajat suomessa. Teoksessa Forsander, Annika; Ekholm, Elina; Hautaniemi, Petri et al.: *Monietnisyys yhteiskunta ja työ*. Palmenia kustannus, Helsinki 2001.
- Laari, Outi (2007): Suomi ja Inkerinsuomalaiset – Etnisyys velvoittaa? *Tiede & edistys* 4/97, 302-316. Tutkijaliitto, Helsinki 2007.
- Latvala, Pauliina (2005): *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2005.
- Lehtinen, Taapani (2003): *Suomalaisia Venäjällä*. Teoksessa *Monena Suomi maailmalla – Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.
- Lehtonen, Terhi (1996): *Tuutarista Turkuun. Kansatieteellinen tulkinta Turkuun asettuneen inkerinsuomalaisen elämäntiestä*. Kansatieteen pro gradutyö. Turun yliopisto, Turku 1996.

- Leitzinger, Antero (toim.) (2010): *Mansikkamaan vartijat. Muistelmia ulkomaalaishallinnosta eri vuosikymmeniltä*. Maahanmuuttovirasto, Helsinki 2010.
- Lepola, Outi (2000): *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki: 2000.
- Leskinen, Heikki (1995): Inkerin asutus ja väestöryhmät. Teoksessa *Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Toim. Mauno Jokipii. Atena, Jyväskylä 1995.
- Liebkind, Karmela (toim.) (1994): *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus 1994.
- Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja-Lahti, Inga & Jaakkola, Magdalena & Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni (2004): *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Gaudeamus, Helsinki 2004.
- Liebkind, Karmela (2006): Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. 3. painos. Gaudeamus, Helsinki 2006.
- Liikanen, Ilkka (2005): Kansallinen yhtenäisyys ja kansanvalta – suomalainen nationalismi. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Makkonen, Elina (2009): *Muistitiedon etnografiaa tuottamassa*. Joensuun yliopisto, Joensuu 2009.
- Malinen, Pirkko (1996): *Sosiaaliset verkostot ja paluumuuttajien integraatio. Inkerinsuomalaiset Turussa 1990-luvun alussa*. Turun yliopisto, Kansatieteen pro gradu 1996.
- Malinen, Pirkko (1999): The Ingrian-Finnish remigrants. Factors preventin and promoting integration. *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region*. Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Martikainen, Tuomas (toim.): *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Tietolipas 212. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen Pirkko (2006): Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Toim. Tuomas Martikainen. Tietolipas 212. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.

- Martikainen, Tuomas (2009): Katsaus: Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa. *Elore* vol. 16 –2/2009.
<http://www.elore.fi/arkisto/2_09/katsaus_martikainen_2_09.pdf> Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry, Joensuu 2009.
- Martikainen, Tuomas ja Haikkola, Lotta (toim.) (2010): *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Miettinen, Helena (2004): *Menetetty kodit, elämät, unelmat. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjänsuomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 11. Helsingin yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos, Helsinki 2004.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/vk/miettinen/menetyty.pdf> (Katsottu s.9.2015)
- Miettinen, Helena (2006): Pelistä näkyy muuttunut kuva. Ajatuksia ja havaintoja 2000-luvun inkeriläisyydestä. Teoksessa *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Toim. Tuomas Martikainen. Tietolipas 212. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Miettinen, Helena (2008): Kuvia ja mielikuvia. Inkeriläiset kertovat elämästänsä. Teoksessa *Rajantakaista Karjalaa*. Toim. Ildikó Lehtinen. Kulttuurien museo, Helsinki 2008.
- Miettinen, Helena (2014): *Mooses Putro – Mestari auran kurjesta*. Inkerin kulttuuriseura, Helsinki 2014.
- Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Toim. Suvi Keskinen, Jaana Vuori ja Anu Hirsiaho. Tampere University Press, Tampere 2012.
- Mustakallio, Marja (1996): Aitovieriltä. *Inkeriläisten viesti 10/1996*. Suomen Inkeri-liitto ry, 1996.
- Mutanen, Pekka (1995): Onko Inkerin laulut laulettu? Teoksessa *Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Toim. Mauno Jokipii. Atena, Jyväskylä 1995.
- Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Toim. Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä. Gaudeamus, Helsinki 2013.
- Nevalainen, Pekka (1990): *Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla*. Otava, Helsinki 1990.
- Nevalainen, Pekka (1992a): Silmäys Inkerin kirkollisiin oloihin 1704-1917; Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja

- Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Nevalainen, Pekka (1992b): Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Nevalainen, Pekka (1996): *Rautaa Inkerin rajoilla. Inkerin kansalliset kamppailut ja Suomi*. SHS, Helsinki 1996.
- Nevalainen, Pekka (1999): *Viskoi kuin luoja kerjäläistä. Venäjän pakolaiset Suomessa 1917-1939*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1999.
- Nietzsche, Friedrich (1999): *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*. Jyväskylän yliopiston kirjasto, Jyväskylä 1999.
- Niinistö, Jussi (2005): *Heimosotien historia 1918–1922*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2005.
- Nora, Pierre (1996): Preface to the English-language edition. From Lieux de mémoire to Realms of memory. *Realms of Memory. Rethinking the French Past. Volume I: Conflicts and Divisions*. Under the Direction of Pierre Nora. (ed.) Lawrence D. Kritzman. Columbia University Press, New York 1996.
- Nora, Pierre (1998): The Era of Commemoration. *Realms of Memory. The Construction of the French Past. Volume III: Symbols*. Under the Direction of Pierre Nora. (ed.) Lawrence D. Kritzman. Columbia University Press, New York 1998.
- Olsson, Pia (2005): *Myytti ja kokemus. Lotta Svärd sodassa*. Otava, Helsinki 2005.
- Paulaharju, Marjut (toim.) (2010): *Samuli Paulaharjun Inkeri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Pakkasvirta, Jussi ja Saukkonen, Pasi (2005): Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Pakkasvirta, Jussi (2005): Kuvittele kansakunta. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Peltonen, Ulla-Maija (1996): *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1996.
- Peltonen, Ulla-Maija (2003): *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.

- Pitkänen, Maarit (1997): Kuntaselvityksen tavoitteet. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Toim. Maarit Pitkänen & Antero Jaakkola. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1997.
- Portelli, Alessandro (1997): *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue*. University of Wisconsin Press, Madison, WI 1997.
- Portelli, Alessandro (2006): Mikä tekee muistietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Portelli, Alessandro (2012): *Käskey on täytetty. Historia, muisti ja verilöyly Roomassa 1944*. Faros, Turku 2012.
- Pyykkönen, Miikka & Saukkonen, Pasi (2015): Vähemmistöt, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka. Teoksessa *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Toim. Ilkka Heiskanen, Anita Kangas, Ritva Mitchell. Tietosanoma, Helsinki 2015.
- Pöysä, Jyrki (1997): *Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997.
- Rentola, Kimmo (2009): Suojelupoliisi kylmässä sodassa 1949-1991. Teoksessa *Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949-2009*. Toim. Matti Simola. WSOY Helsinki 2009.
- Raninen-Siiskonen, Tarja (1999): *Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1999.
- Ranta, Raimo (1992): Inkerinmaan hallinto ja oikeuslaitos. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Raudalainen, Taisto Kalevi (2004): The traits of cultural contacts between orthodox and lutheran commemoration practices among Ingrian Finnish women. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, issue 28/2004.
- Reijonen, Merja (2002): *Tila ja kulttuurinen identiteetti – Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden pahuumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiologian laitos, Helsinki 2002.

<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/reijonen/>

- Remy, Johannes (2005): Onko modernisaatio vai etnisyyss kansakuntien perusta? . Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Ricœur Paul (1990): *Time and Narrative*. Vol. 1. The University of Chicago Press, Chicago and London 1990.
- Ricœur, Paul (2000): *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Tutkijaliitto, Helsinki 2000.
- Riionheimo, Helka (2007): *Muutoksen monet juuret. Oman ja vieraan risteytyminen Viron inkerinsuomalaisten imperfektimuodostuksessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.
- Räsänen, Matti (1989): Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Teoksessa *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1989.
- Räsänen, Matti & Tuomi-Nikula, Outi (2000): *Saksanmaalla. Kansanelämää keskiajalta nykypäivään*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.
- Saarenheimo, Marja (1997): *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen*. Vastapaino, Tampere 1997.
- Saloheimo, Veijo (1990): Itäisen Inkerin väestömuutoksia Ruotsin vallan alussa. Teoksessa *Inkerin teillä*. Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 69-70. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1990.
- Saloheimo, Veijo (1992): Inkerinmaan asutus ja väestö 1618-1700. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Salonsaari, Minna-Liisa (2012): Kerrottu ja muisteltu inkerinsuomalaisten paluumuutto. *Elore 12(1)*. [online] <www.elore.fi/arkisto/1_12/salonsaari.pdf>
- Salonsaari, Minna-Liisa (2013): Inkerinsuomalaisen kulttuuriperinnön synnystä paluumuuttajan kulttuuriperintöön. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013.
- Salmi-Niklander, Kirsti (2006): *Tapahtuma, kokemus ja kerronta*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim.

- Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Sama taivas, eri maa. Maahanmuuttajan tarina.* Toim. Laura Huttunen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Saressalo, Lassi (2000): *Inkeri. Kertomus Inkerin kansoista ja kulttureista.* Tampereen museot, Tampere 2000.
- Saukkonen, Pasi (2005): Kansallinen identiteetti. Teoksessa *Nationalismit.* Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Savijärvi, Ilkka & Savijärvi, Muusa (1999): Language contacts in Ingrian Finnish. *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region.* Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Savolainen, Ulla (2015): *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan petiikasta.* Suomen kansantietouden tutkijain seura – Kultaneito XV. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Joensuu 2015.
- Seppinen, Ilkka (2002): *Sillanrakentaja. Suomi-Seura 1927-2002.* Suomi-Seura ry, Edita, Helsinki 2002.
- Shlygina, Nataliya & Kazmina, O.YE. (1999): Ingrian-Finns of the parish of Holy Trinity Church (Moscow). – *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region.* Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Sihvo, Hannes (1992a): *Inkerinmaata ja inkeriläisiä kirjallisuudessa.* Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri.* Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Sihvo, Hannes (1992b): *Inkeriläisten identiteetti muutosten paineissa.* Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri.* Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Sihvo, Jouko (2000): *Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta.* Tammi, Helsinki 2000.
- Sihvo, Pirkko (1992): Savakoita, äyrämöisiä, inkerikoita. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri.* Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Siim, Pihla (2003): *Family in Transition: Transnational Family Ties and*

- Identity Negotiation. *Pro Ethnologia*, 15, 67–94.
- Siim, Pihla (2006); Paikkasuhteet maahanmuuttajien kertomuksissa. Teoksessa *Paikka – Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Toim. Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Siivonen, Katriina (2013): Kestävä aineellinen ja aineeton kulttuuri. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013.
- Sivula, Anna (2010): Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. Teoksessa *Medeiasta pronssisoturiin*. Turun Historiallinen Yhdistys ry, Turku 2010.
- Sivula, Anna (2013): Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013.
- Smith, Anthony D. (1983): *State and Nation in the Third World. The Western state and African nationalism*. Wheatsheaf Books, Brighton, England 1983.
- Smith, Anthony D. (1991): *National Identity*. Penguin, London 1991.
- Smith, Anthony D. (2001): *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Polity Press, Cambridge 2001.
- Smith, Laurajane (2006): *Uses of Heritage*. Routledge, London and New York 2006.
- Suni, Leo (1995): Inkerin kova kohtalo. Teoksessa *Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Toim. Mauno Jokipii. Atena, Jyväskylä 1995.
- Suomen valtiopäiväasiakirjat – Käytön opas*. 2., uudistettu painos. Eduskunnan kirjasto, 2012.
<https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineisto/eduskunta/Documents/SuomenValtiop%C3%A4iv%C3%A4asiakirjatK%C3%A4yt%C3%B6nopas.pdf>
- Survo, Arno (1998): Unohtamisen taianomainen taito. Inkerin menneisyys monikielisyysdeksi muuntuvana. *Suomen Antropologi* 1/1998, 47–63.
- Survo, Arno (2000): The Religio-Magical Domain as a Bilingual Mechanism of Culture: Ingrian Lutheranism in the (Post)Soviet Cultural Space – *Elore* 1/2000. Suomen Kansantietouden tutkijain

- Seura ry., Joensuu 2000.
- Survo, Arno (2001): *Magian kieli. Neuvosto-Inkeri symbolisena periferiana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001.
- Takalo, Pirjo & Juote, Mari (1995): *Inkerinsuomalaiset*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Pakolaistoimisto, Helsinki 1995.
- Talve, Ilmar (1963): *Suomalainen kansatiede*. Scripta Ethnologica 14, Turun yliopiston kansatieteen laitoksen julkaisuja. Turun yliopisto, kansatieteen laitos, Turku 1963.
- Teinonen, Markku (1997): Symboliset rajat etnisessä kohtaamisessa. Teoksessa *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Toim. Teppo Korhonen & Pekka Leimu. Turun Yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turku 1997.
- Teinonen, Markku (1999): The present as a mirror of the past. What it means to be an Ingrian-Finn in Northwest Russia today. – *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region*. Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Tepora, Tuomas (2014): Heimoveljiä, valkobandiitteja ja punikin perkeleitä. Valkoisen ja punaisen Suur-Suomen aate- ja tunnehistoriaa ennen toista maailmansotaa. Teoksessa *Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus*. Toim. Sari Näre ja Jenni Kirves. Johnny Kniga, Helsinki 2014.
- Tiainen, Tatiana (2012): Iäkkäät inkeriläisnaiset rajalla. Neuvotteluja arjen kansalaisuudesta transnationaalissa tilassa. Teoksessa *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Toim. Suvi Keskinen, Jaana Vuori ja Anu Hirsiaho. Tampere University Press, Tampere 2012.
- Timonen, Jukka (2013): *Todellisuudesta toiseen. Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämäkertomuksissa*. Kultaneito XII. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu 2013.
- Toimintakertomus: Lähialue-yhteistyön tavoitteet, toteutus ja tulevaisuus*. Ulkoasiainministeriö, Lähialueyhteistyön yksikkö, 1998.
- Toivonen, Anu & Malinen, Pirkko & Lehtonen, Terhi (1995): Traditional folk culture and encountering ethnicities. A case study of Ingrian migrants in Turku. *Encounter in ethnicities. Ethnological aspects on ethnicity, identity and migration*. Edited by Teppo Korhonen. Studia Fennica Ethnologica 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1995.

- Toivonen, Anu (1997): *Tapakulttuurin muutos ja merkitys. Kansatieteellinen tutkimus Toksovan ja Turun seutujen inkerinsuomalaisista*. Kansatieteen pro gradutyö. Turun yliopisto, Turku 1997.
- Tuomaala, Saara (2004): *Työtätekevästä käsistä puhtaiksi ja kirjoitettaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Tuomiharju, Tapani (1997): Inkerinsuomalaiset ulkosuomalaisina ja paluumuuttajina. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Toim. Maarit Pitkänen & Antero Jaakkola. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1997.
- Tuomi-Nikula, Outi (2011): Aineeton kulttuuriperintö kulttuurisena voimavarana. Esimerkkinä saksalainen perintötila. *Muuriankkuri* 1/2011.
- Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) (2013): *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013.
- Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (2013): *Kulttuuriperintökysymysten jäljillä*. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013.
- Uino, Pirjo (1992): Inkerinmaan esihistoria. Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Ukkonen, Taina (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.
- Ukkonen, Taina (2006): *Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Ukkonen, Taina (2007): Toivo paranemisesta. Nuoren naisen päihdetarinan rakentuminen haastattelussa. *Elore* 14(1) [Online]. < http://www.elore.fi/arkisto/1_07/ukk1_07.pdf > katsottu 17.9.2015.
- Understanding Heritage and Memory*. Edited by Tim Benton.

- Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Understanding Heritage in Practice*. Edited by Susie West. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Understanding the politics of heritage. Edited by Rodney Harrison. Manchester University Press, Manchester & New York 2010.
- Valtonen, Pekka (2005): Etnisyys ja kansakunta. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen. WSOY, Helsinki 2005.
- Vasenkari, Maria & Pekkala, Armi (1999): A path to an understanding. Construction of life story in a research interview. *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region*. Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.
- Vetenniemi, Erkki (2004): *Punaisen terrorin todistajat. Neuvostoliitto suomalaisten leirivankien muistelmissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Virtanen, Matti (2001): *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 831. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2001.
- Väänänen, Kyösti (1992): Kirkko Inkerinmaalla Ruotsin vallan aikana (n. 1581-1704). Teoksessa *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992.
- Wertsch, James (2002): *Voices of Collective Remembering*. Cambridge University Press, Cambridge, England 2002.
- West, Susie (ed.) (2010): *Understanding heritage in practice*. Manchester University Press, Manchester and New York 2010.
- Wimmer, Andreas & Glick-Schiller, Nina: Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. – *Global Networks*2(4).
- Ylönen, Kaarina (1997): *Inkerin kirkon nousu kommunistivallan päättyttyä*. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere 1997.
- Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta, 1972.
- Zadneprovskaya, Alexandra (1999): The destiny of Ingrian-Finns and their traditional culture in their native land. – *Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region*. Edited by Markku Teinonen & Timo J. Virtanen. Studia Fennica Ethnologica 5. SKS/FLS, Helsinki 1999.

Verkkosivut

Kotiin karkotettavaksi- hankkeen verkkosivut,

<<http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerilaissiirtolaiset/>>

- tilastot <

<http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerilaissiirtolaiset/tilastot.html>

> Katsottu 21.9.2015.

Opetus ja kulttuuriministeriön verkkosivut, Maailmanperintö,

<<https://minedu.fi/maailmanperinto>> Katsottu 19.6.2018.

Suomen Inkeri-liitto ry. Verkkosivut osoitteessa

<<http://www.inkeriliitto.fi/>> Katsottu 7.2.2017.

Uhreja, teloitettujen inkeriläisten ja karjalaisten luettelo,

<<http://uhreja.onego.ru>> Katsottu 7.2.2017.